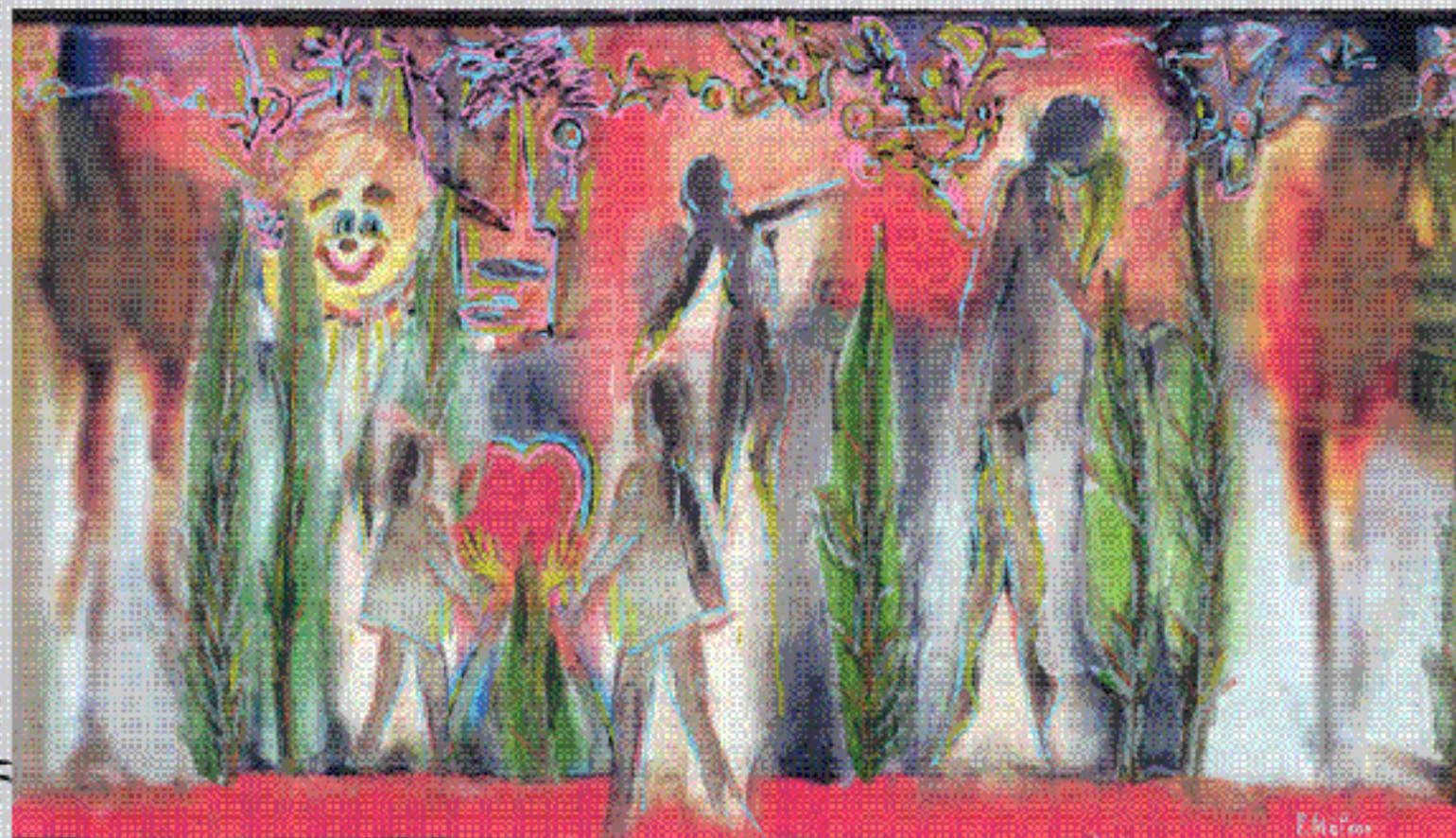

ΤΜΗΜΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

για Μαθητές
με Κινητικές Αναπηρίες

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΑΙ

ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΓΙΑ ΤΙΣ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΒΑΘΜΙΔΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

<u>1. ΔΕΠΠΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ</u>	<u>1</u>
1.1. ΣΚΟΠΟΣ	1
1.2. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ	1
1.3. ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟΥ ΕΝΙΑΙΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ	2
1.4. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ	3
1.4.1. ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΓΛΩΣΣΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ	3
1.4.2. ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ	3
1.4.3. ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ	4
1.4.4. ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ - ΕΚΦΡΑΣΗ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ	6
1.4.5. ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΑΠΛΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ	8
1.5. Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	8
1.5.1. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ	8
1.5.2. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ	9
1.5.3. ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ - ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΕΝΝΟΙΕΣ - ΣΧΕΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	9
1.5.4. ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ	10
1.6. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	11
1.6.1. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	11
1.6.2. ΜΟΡΦΕΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	11
1.6.3. ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	11
1.6.4. ΦΑΚΕΛΟΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	12
1.7. ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ.	12
1.8. ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΓΛΩΣΣΑΣ	15
1.8.1. Προφορική Επικοινωνία (ομιλία και ακρόαση)	15
1.8.2. Ανάγνωση	17
1.8.3. Γραφή και γραπτή έκφραση	20
1.9. ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ	22
1.10. ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	25

1.10.1.	Ανθρωπογενές περιβάλλον και αλληλεπίδραση	25
1.10.2.	Φυσικό περιβάλλον και αλληλεπίδραση	31
1.11.	ΠΑΙΔΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ : ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ	36
1.12.	ΠΑΙΔΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ : ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΔΡΑΜΑΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ	38
1.13.	ΠΑΙΔΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ : ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ	41
1.13.1.	1ος ΑΞΟΝΑΣ: ΕΚΤΕΛΕΣΗ	41
1.13.2.	2ος ΑΞΟΝΑΣ: ΣΥΝΘΕΣΗ- ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ	42
1.13.3.	3ος ΑΞΟΝΑΣ: ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	43
1.14.	ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ	44

2. ΔΕΠΠΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ **47**

2.1.	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ	47
2.2.	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΕΣ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ	49
2.2.1.	Προσαρμογές για μαθητές με μειωμένη δύναμη, ταχύτητα και αντοχή.	49
2.2.2.	Προσαρμογές για μαθητές με μειωμένη ικανότητα ισορροπίας.	50
2.2.3.	Προσαρμογές για μαθητές με μειωμένη ικανότητα συντονισμού και ακρίβειας στις κινήσεις.	50

3. ΔΕΠΠΣ –ΑΠΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ **51**

3.1.	ΔΕΠΠΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ	51
3.1.1.	Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος	51
3.1.2.	Γλώσσα και μαθητές με κινητικές αναπηρίες	51
3.1.3.	Άξονες, Γενικοί στόχοι, Θεμελιώδεις έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης	52
3.2.	ΑΠΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ	59
3.2.1.	Εισαγωγή	59
3.2.2.	ΕΙΔΙΚΟΙ ΣΚΟΠΟΙ	60
3.2.3.	ΣΤΟΧΟΙ-ΕΝΟΤΗΤΕΣ-ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	61
3.2.4.	Προτεινόμενα Διαθεματικά Σχέδια Εργασίας	108
3.2.5.	ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ	110
3.2.6.	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	116
3.3.	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	118

4. ΔΕΠΠΣ –ΑΠΣ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ **119**

4.1.	ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ.	119
4.1.1.	Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος	119
4.1.2.	Άξονες, Γενικοί στόχοι, Θεμελιώδεις έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης	120
4.2.	ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ	123
4.2.1.	Ειδικοί σκοποί	123
4.2.2.	Αξιολόγηση	150
4.2.6.	Προτεινόμενο διδακτικό υλικό	152
4.3.	ΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΓΛΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ	154
4.4.	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	155

5. ΔΕΠΠΣ –ΑΠΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ **156**

5.1.	ΔΕΠΠΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟ	156
5.1.1.	Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος	156
5.1.2.	Ορισμός και χαρακτηριστικά των παιδιών με Κινητικές Αναπηρίες.	156
5.1.3.	Άξονες, Γενικοί στόχοι, Θεμελιώδεις έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης	158
5.2.	ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ	164
5.2.1.	Ειδικοί σκοποί	164
5.2.2.	Στόχοι, θεματικές ενότητες Ενδεικτικές δραστηριότητες, Διαθεματικά σχέδια εργασίας	165
5.2.3.	Μεθοδολογικές προσεγγίσεις	189
5.2.4.	Προτεινόμενες προσαρμογές	191
5.2.5.	Προτεινόμενα διαθεματικά σχέδια εργασίας	193
5.2.6.	Αξιολόγηση	193
5.3.	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	194

6. ΔΕΠΠΣ –ΑΠΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΗΝ Β/ΘΜΙΑ ΕΚΠ/ΣΗ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ **195**

6.1.	Εισαγωγή	195
6.2.	ΔΕΠΠΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ	196
6.2.1.	Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος	196
6.2.2.	Άξονες, Γενικοί στόχοι, Θεμελιώδεις έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης	196
6.3.	ΑΠΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ	199
6.3.1.	Ειδικοί σκοποί	199
6.3.2.	Στόχοι, Θεματικές ενότητες, Ενδεικτικές δραστηριότητες, Διαθεματικά σχέδια εργασίας	200
6.3.3.	Προτεινόμενα διαθεματικά σχέδια εργασίας	215
6.3.4.	Διδακτική μεθοδολογία	216
6.3.5.	Αξιολόγηση	218
6.3.6.	Διδακτικό υλικό	220

7. ΔΕΠΠΣ –ΑΠΣ ΑΡΧΑΙΩΝ ΣΤΗΝ Β/ΘΜΙΑ ΕΚΠ/ΣΗ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ **222**

7.1.	Δ.Ε.Π.Π.Σ ΓΙΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ ΣΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΣΤΟ ΛΥΚΕΙΟ	222
7.1.1.	ΓΕΝΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	222
7.1.2.	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	223
7.1.3.	Άξονες, Γενικοί στόχοι, Θεμελιώδεις έννοιες, Διαθεματικής προσέγγισης.	224
7.2.	ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ	227
7.2.1.	Ειδικοί σκοποί	227
7.2.2.	Στόχοι, Θεματικές ενότητες, Ενδεικτικές δραστηριότητες, Διαθεματικά σχέδια εργασίας	229
7.2.3.	Γενικές αρχές οργάνωσης και μεθόδου διδασκαλίας	244
7.2.4.	Αξιολόγηση	246
7.2.5.	Απαιτούμενο διδακτικό Υλικό	247

8. ΔΕΠΠΣ –ΑΠΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ **251**

8.1.	ΔΕΠΠΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟ	251
8.1.1.	Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος	251
8.1.2.	Ορισμός και χαρακτηριστικά των παιδιών με Κινητικές Αναπηρίες.	251
8.1.3.	Άξονες, γενικοί στόχοι, θεμελιώδεις έννοιες διαθεματικής προσέγγισης	253
8.2.	ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ	260
8.2.1.	Ειδικοί σκοποί	260
8.2.2.	Στόχοι, θεματικές ενότητες (χρόνος), προτεινόμενες δραστηριότητες	261
8.2.3.	Μεθοδολογικές προσεγγίσεις	283
8.2.4.	Προτεινόμενες προσαρμογές	284
8.2.5.	Προτεινόμενες πρόσθετες συνθετικές δραστηριότητες και διαθεματικά σχέδια εργασίας	285
8.2.6.	Αξιολόγηση	287
8.3.	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	288

9. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΟ ΛΥΚΕΙΟ **289**

9.1.	ΔΕΠΠΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ - ΛΥΚΕΙΟ	289
9.1.1.	Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος	289
9.1.2.	Ορισμός και χαρακτηριστικά των παιδιών με Κινητικές Αναπηρίες.	289
9.1.3.	Άξονες, γενικοί στόχοι, θεμελιώδεις έννοιες διαθεματικής προσέγγισης	291
9.2.	ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ - ΛΥΚΕΙΟ	297
9.2.1.	Ειδικοί σκοποί	297
9.2.2.	Στόχοι, θεματικές ενότητες (χρόνος), προτεινόμενες δραστηριότητες	298
9.2.3.	Μεθοδολογικές προσεγγίσεις	323
9.2.4.	Προτεινόμενες προσαρμογές	325
9.2.5.	Αξιολόγηση	327
9.3.	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	328

10. ΔΕΠΠΣ –ΑΠΣ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ Β/ΘΜΙΑ ΕΚΠ/ΣΗ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ **329**

10.1.	ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	329
10.1.1.	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	329
10.1.2.	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ	330
10.1.3.	Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ Η/Υ ΑΠΟ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ	330
10.2.	ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ	331
10.2.1.	Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος	331
10.2.2.	Άξονες, Γενικοί στόχοι, Θεμελιώδεις έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης	331
10.3.	ΑΠΣ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ	332
10.3.1.	Στόχοι, Θεματικές ενότητες, Ενδεικτικές δραστηριότητες	332
10.3.2.	Πρόσθετα διαθεματικά σχέδια εργασίας	363
10.3.3.	Διδακτική μεθοδολογία	363
10.3.4.	Αξιολόγηση	365
10.3.5.	Απαιτούμενο διδακτικό υλικό	365
10.3.6.	Προδιαγραφές διδακτικών βιβλίων Μαθηματικών Γυμνασίου	366

11. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ ΑΠΣ ΤΗΣ ΒΙΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ

369

11.1.	Πρόταση για τα Αναλυτικά Προγράμματα στην Βιολογία Γυμνασίου	369
11.1.1.	Γενικά.	369
11.2.	Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ.	370
11.3.	Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ.	371

12. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ ΑΠΣ ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ

372

12.1.	Γενικά	372
12.2.	Α' Γυμνασίου.	372
12.3.	Γεωγραφία Β' Γυμνασίου.	373

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΤΜΗΜΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΕΡΓΟ:
ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ-ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
(2003ΣΕ04530072)

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΡΓΟΥ: Λαμπροπούλου Βενέττα,
π. Αντιπρόεδρος Π.Ι.,
π. Πρόεδρος του Τμήματος Ειδικής Αγωγής Π. Ι.,
Καθηγήτρια Ειδικής Αγωγής Πανεπιστήμιο Πατρών.

ΜΕΤΡΟ: 1.1

ΕΝΕΡΓΕΙΑ: 1.1.4

«Αναβάθμιση και επέκταση του θεσμού της εκπαίδευσης ατόμων με ειδικές ανάγκες (ΑΜΕΑ) στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση» ΠΡΑΞΗ Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ: 1.1.4.α

ΔΡΑΣΗ Β':

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΝΑΛΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Μαρκάκης Εμμανουήλ,
Επίτιμος Ειδικός Πάρεδρος Ειδικής Αγωγής Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

**ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
(Δ.Ε.Π.Π.Σ.)**

ΚΑΙ

ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ (Α.Π.Σ.)

ΓΙΑ ΤΙΣ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΒΑΘΜΙΔΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥ-
ΣΗΣ

ΑΘΗΝΑ
ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2004

Επιστημονική Υπεύθυνη Ομάδας: Καθηγήτρια Δήμητρα Κουτσούκη,
Διευθύντρια Εργαστηρίου Προσαρμοσμένης Κινητικής Δραστηριότητας /
Αναπτυξιακών και Κινητικών Διαταραχών, Πρόεδρος ΤΕΦΑΑ Αθηνών.

Μέλη του Εργαστηρίου που συνέγραψαν τα ΔΕΠΠΣ και ΑΠΣ για την
Φυσική Αγωγή όλων των αναπηριών, σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης,
καθώς και για τις Κινητικές Αναπηρίες στο Νηπιαγωγείο.

Ασωνίτου Αικατερίνη (Υποψήφια Διδάκτωρ)
Δούκα Αγγελική, MA (Υποψήφια Διδάκτωρ)
Καλύβας Βασίλειος, MA (Υποψήφιος Διδάκτωρ)
Καρζή Θεοδώρα, MSc
Σκορδίλης Εμμανουήλ, (Λέκτορας ΤΕΦΑΑ Παν/μίου Αθηνών)
Σπάρταλη Ιωάννα, PhD
Χαρίτου Σοφία, MEd. (Υποψήφια Διδάκτωρ)
Χρυσάγης Νικόλαος, MSc

Συγγραφική Ομάδα των ΔΕΠΠΣ και ΑΠΣ στις Κινητικές Αναπηρίες

Επιστημονική Υπεύθυνη Κινητικών Αναπηριών:

Καθηγήτρια Δήμητρα Κουτσούκη

Νηπιαγωγείο : Χαρίτου Σοφία

Δημοτικό : Ελληνική Γλώσσα Βλάχου Σταματία
Μαθηματικά Αντωνάτου Χρυσούλα
Φυσική Αγωγή Καλύβας Βασίλειος
Χρυσάγης Νικόλαος

Γυμνάσιο- Λύκειο : Αρχαία Ελληνικά Χρυσοχόου Αλεξάνδρα
Ελληνική Γλώσσα Κολιζέρα Κωνσταντίνα
Μαθηματικά Παπαδοπούλου Μαργαρίτα
Βιολογία Μερκούρης Αναστάσιος
Γεωγραφία Μερκούρης Αναστάσιος
Φυσική Αγωγή Χρυσάγης Νικόλαος
Καλύβας Βασίλειος

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η Ειδική Αγωγή παρουσιάζει σημαντική ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας. Το νομικό πλαίσιο, ιδιαίτερα όπως διαμορφώθηκε με τον νόμο 2817/2000 έχει εκσυγχρονιστεί και εναρμονισθεί με την Ευρωπαϊκή πολιτική για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και την ενσωμάτωση των μαθητών με ειδικές ανάγκες μέσα στα κοινά σχολεία. Έχουν, επίσης, δημιουργηθεί αρκετές και διαφορετικές σχολικές δομές, όπως για παράδειγμα τα Τμήματα Ένταξης μέσα στα σχολεία της γενικής εκπαίδευσης, τα Ειδικά Σχολεία για διάφορες κατηγορίες μαθητών με ειδικές ανάγκες, τα Προγράμματα Συνεκπαίδευσης, τα Εργαστήρια Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, τα ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής, τα Κέντρα Διάγνωσης, Αξιολόγησης και Υποστήριξης των Μαθητών με Ειδικές Ανάγκες, κλπ. Ακόμα έχουν υλοποιηθεί πολλά προγράμματα ευαισθητοποίησης, επιμόρφωσης και εξειδίκευσης των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στη διδασκαλία μαθητών με διαφορετικές ειδικές ανάγκες.

Παρόλα αυτά όμως πολλά προβλήματα παραμένουν άλυτα, ενώ ανακύπτουν συνεχώς καινούρια με τη λειτουργία των νέων δομών ειδικής αγωγής και την αύξηση του πληθυσμού των μαθητών με ειδικές ανάγκες στα σχολεία της γενικής εκπαίδευσης. Η έλλειψη συγκεντρωτικών στοιχείων για το χώρο της Ειδικής Αγωγής είναι ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα. Για παράδειγμα, σήμερα λειτουργούν στη χώρα πάνω από 300 σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής, για τις οποίες υπάρχουν ελάχιστα στοιχεία. Ιδιαίτερα περιορισμένα είναι τα στοιχεία που αφορούν τους μαθητές και τις μαθήτριες με ειδικές ανάγκες, τα ιδιαίτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν αλλά και τα χαρακτηριστικά των προγραμμάτων που παρακολουθούν. Η τελευταία έκθεση σχετικά με τη δομή και τον πληθυσμό της Ειδικής Αγωγής δημοσιεύτηκε το 1994 με βάση στοιχεία του 1989 (Διεύθυνση Ειδικής Αγωγής, 1994). Από τότε δεν έγινε καμιά συστηματική προσπάθεια χαρτογράφησης του χώρου της Ειδικής Αγωγής.

Η παραπάνω κατάσταση σε συνδυασμό με την ενεργητική και σημαντική προσπάθεια της Πολιτείας τα τελευταία χρόνια για αναδιοργάνωση και βελτίωση της Ειδικής Αγωγής, αναδεικνύει την αναγκαιότητα και τη σημασία της χαρτογράφησης. Η εκπόνηση και η υλοποίηση ενός σοβαρού προγραμματισμού ανάπτυξης του χώρου, προφανώς, απαιτεί γνώση σχετικά με τον πληθυσμό που εξυπηρετείται, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες του. Η κατανομή των πόρων συνολικά και ειδικότερα, η ίδρυση νέων μονάδων Ειδικής Αγωγής, η επιλογή τύπων σχολικών μονάδων, η εξειδίκευση και η προετοιμασία κατάλληλων στελεχών προϋποθέτει τη χαρτογράφηση του χώρου της Ειδικής Αγωγής. Η χαρτογράφηση της Ειδικής Αγωγής είναι αναγκαία, επίσης, για οποιαδήποτε επιστημονική μελέτη που θα επιτρέψει έναν εθνικό σχεδιασμό για την Ειδική Αγωγή μακριά από μιμητισμούς, στηριγμένο στις πραγματικές ανάγκες, χαρακτηριστικά και δυνατότητες της ελληνικής πραγματικότητας.

Τα τελευταία χρόνια παγκόσμια αλλά και στη χώρα μας, έχει εδραιωθεί η άποψη πως όλοι οι μαθητές, ανεξάρτητα από οποιαδήποτε ιδιαίτερη ανάγκη ή χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί την εθνική, πολιτισμική ή κοινωνική τους ταυτότητα, πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες μάθησης με τους υπόλοιπους μαθητές μέσα σε ένα σχολείο για όλους. Η παροχή ίσων ευκαιριών υπερβαίνει την ισότητα στην πρόσβαση στην εκπαίδευση, περιλαμβάνοντας και τη διαφοροποίηση-προσαρμογή του εκπαιδευτικού συστήματος συνολικά. Η διασφάλιση, δηλαδή, της ύπαρξης ίσων ευκαιριών προϋποθέτει από τη μια την ενσωμάτωση των αρχών της Ειδικής Αγωγής σε αυτές του γενικού αναλυτικού προγράμματος, και από την άλλη, τη λήψη μέτρων ώστε να διασφαλίζονται οι ιδιαίτερες ανάγκες των μαθητών καθώς και οι συνθήκες για την επιτυχή εφαρμογή της ένταξης / συνεκπαίδευσης. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών της Γενικής Εκπαίδευσης είναι ευέλικτα, ενώ παρέχονται παράλληλα και διαφοροποιημένα ή ειδικά ΑΠΣ για κάθε κατηγορία μαθητών με ειδικές ανάγκες, όπως συμβαίνει στις χώρες της Ευρώπης.

Στην Ελλάδα, παρά το γεγονός ότι η Ειδική Αγωγή λειτουργεί οργανωμένα πάνω από 25 χρόνια, δεν έχουν αναπτυχθεί μέχρι σήμερα κατάλληλα αναλυτικά προγράμματα, που να ανταποκρίνονται στο σύνολο των ειδικών αναγκών των μαθητών. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την έντονη διαφοροποίηση του περιεχομένου αλλά και των στόχων διδασκαλίας στις διάφορες μονάδες Ειδικής Αγωγής ή την ανεπιτυχή προσπάθεια εφαρμογής του αναλυτικού προγράμματος της γενικής εκπαίδευσης. Οι παραπάνω συνθήκες θέτουν σε σοβαρή αμφισβήτηση την αποτελεσματικότητα της παρεχόμενης Ειδικής Αγωγής στη χώρα μας. Ακόμη, αμφισβητείται, η ίση πρόσβαση στην εκπαίδευση στο βαθμό που δεν εφαρμόζεται το ίδιο αναλυτικό πρόγραμμα σε όλες τις σχολικές μονάδες Ειδικής Αγωγής.

Οι σύγχρονες συνθήκες εκπαίδευσης και ένταξης των παιδιών με ειδικές ανάγκες στο σχολείο, στην εργασία και συνολικά στην κοινωνία αναδεικνύουν επιτακτικά την ανάγκη για ουσιαστική και συστηματική προσέγγιση της εκπαίδευσης τους. Σήμερα, η Ειδική Αγωγή είναι διεθνώς ένας επιστημονικός χώρος και έχει απομακρυνθεί από τις προνοιακές- ιατροκεντρικές αντιλήψεις του παρελθόντος. Τα ερευνητικά δεδομένα της τελευταίας εικοσαετίας τεκμηριώνουν τις μαθησιακές ικανότητες των μαθητών με ειδικές ανάγκες και τις δυνατότητες εκπαιδευτικής, επαγγελματικής και κοινωνικής τους ένταξης στο βαθμό που δεχθούν κατάλληλη εκπαίδευση. Οι σχολικές μονάδες Ειδικής Αγωγής δεν αποτελούν χώρο θεραπείας ή φύλαξης των παιδιών με ειδικές ανάγκες, αλλά χώρο εκπαίδευσης και μάθησης. Όμως, για να είναι εφικτή η υλοποίηση μιας συστηματικής, επιστημονικής και κατάλληλης εκπαίδευσης, είναι απαραίτητη η ύπαρξη κατάλληλων αναλυτικών προγραμμάτων, που να ανταποκρίνονται στις ιδιαίτερες ανάγκες κάθε κατηγορίας αλλά και κάθε παιδιού στην ειδική αγωγή, ώστε να μπορεί να υλοποιείται η εξατομικευμένη εκπαίδευσή του.

Στο νόμο 2817/2000 της Ειδικής Αγωγής ορίζονται σαφώς οι κατηγορίες μαθητών που έχουν ειδικές ανάγκες και η υποχρέωση του σχολείου και της πολιτείας να εφαρμόσει ειδικά προγράμματα, μεθόδους και υλικό, ώστε να διευκολυνθεί η εκπαίδευσή τους στα πλαίσια κυρίως της γενικής εκπαίδευσης.

Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο εκπόνησε πρόσφατα Ενιαίο Διαθεματικό Πλαίσιο και νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών. Η προσπάθεια αυτή έγινε για να εναρμονισθούν τα Προγράμματα Σπουδών της γενικής εκπαίδευσης με τα καινούργια δεδομένα της κοινωνίας της πληροφορίας και της γνώσης, της πολυπολιτισμικότητας αλλά και της αναγνώρισης των ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών των μαθητών και των δικαιωμάτων τους για ένταξη και ισότιμη εκπαίδευση σε ένα ενιαίο σχολείο.

Για πρώτη φορά στα προγράμματα αυτά γίνονται αρκετές αναφορές στους μαθητές με ειδικές ανάγκες. Παρόλα αυτά και ενώ δημιουργούνται κάποιες ευνοϊκές συνθήκες στο γενικό σχολείο, οι μαθητές με ειδικές ανάγκες χωρίς κατάλληλες προσαρμογές ή διαφοροποιημένα ΑΠΣ συναντούν τεράστια εμπόδια στην εκπαίδευσή τους.

Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο ανταποκρινόμενο στις παραπάνω ανάγκες του χώρου της Ειδικής Αγωγής ανέλαβε την υλοποίηση ενός αρκετά φιλόδοξου προγράμματος με σκοπό α) την πλήρη χαρτογράφηση του χώρου της Ειδικής Αγωγής και β) τη μελέτη και εκπόνηση/ προσαρμογή Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών (ΑΠΣ) για διαφορετικές κατηγορίες μαθητών με ειδικές ανάγκες. Το πρόγραμμα αυτό εντάχθηκε στο 2^ο Επιχειρηματικό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης (2^ο ΕΠΕΑΕΚ) του ΥΠΕΠΘ και υλοποιήθηκε κατά τη διάρκεια του 2003-2004. Λόγω της έλλειψης Συμβούλων και Παρέδρων στο Π.Ι. εξειδικευμένων σε διάφορες κατηγορίες Ειδικών Αναγκών, τον συντονισμό των ΑΠΣ για κάθε κατηγορία μαθητών ανέλαβαν ειδικοί του χώρου, κυρίως Πανεπιστημιακοί δάσκαλοι, οι οποίοι συγκρότησαν συγγραφικές ομάδες για κάθε κατηγορία ειδικών αναγκών.

Την ευθύνη για τη σύνταξη των ΑΠΣ για τους μαθητές με βαριά νοητική καθυστέρηση ανέλαβε ο κ. Σπυρίδων Σούλης, Επίκουρος Καθηγητής Ειδικής Αγωγής του ΠΤΔΕ του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Τη σύνταξη ΑΠΣ για μαθητές με ελαφριά και μέτρια νοητική καθυστέρηση ανέλαβε η Καθηγήτρια Ειδικής Αγωγής του ΠΤΔΕ του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Σταυρούλα Πολυχρονοπούλου. Την ευθύνη των ΑΠΣ για τους μαθητές με προβλήματα όρασης ανέλαβε η Καθηγήτρια Ειδικής Αγωγής του ΠΤΝ του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Αθηνά Σιδέρη και των ΑΠΣ για τους μαθητές με κινητικές αναπηρίες η Καθηγήτρια Ειδικής Αγωγής των ΤΕΦΑΑ Αθηνών κ. Δήμητρα Κουτσούκη. Την ανάπτυξη ΑΠΣ

για τους μαθητές με προβλήματα ακοής ανέλαβε η υπογράφουσα, ενώ το ΑΠΣ για την Ελληνική Νοηματική Γλώσσα ο Σύμβουλος Ειδικής Αγωγής του Π.Ι. κ. Βασίλης Κουρμπέτης. Τα ΑΠΣ για παιδιά με αυτισμό ανέλαβε η Λέκτορας Ειδικής Αγωγής του ΠΤΕΑ του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας κ. Σοφία Μαυροπούλου, τα ΑΠΣ για τα Εργαστήρια Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Ε.Ε.Ε.Ε.Κ.) ανέλαβε ο κ. Γεώργιος Αλεβίζος, διευθυντής του ΕΕΕΕΚ Καλλιθέας, ενώ τα ΑΠΣ των ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής η Πάρεδρος του Π.Ι. κ. Μαρία Δροσινού. Τη σύνταξη ειδικού πλαισίου ΑΠΣ για παιδιά με πολλαπλές αναπηρίες- τυφλοκωφά ανέλαβε ο ειδικός στο αντικείμενο εκπαιδευτικός κ. Πέτρος Ορφανός. Επίσης, η κ. Ιωάννα Λόξα ανέλαβε τη σύνταξη οδηγού ΑΠΣ για τους μαθητές με ιδιαίτερες ικανότητες και ταλέντα, οι οποίοι έχουν συμπεριληφθεί ως κατηγορία μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες πρόσφατα στο νόμο της Ειδικής Αγωγής. Τον συντονισμό όλων των ομάδων ανάπτυξης των ΑΠΣ ανέλαβε ο ε.τ. Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου κ. Εμμανουήλ Μαρκάκης.

Η χαρτογράφηση του χώρου της Ειδικής Αγωγής έγινε σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Ειδικής Αγωγής του ΥΠΕΠΘ (τον Διευθυντή κ. Κωνσταντίνο Θηβαίο και τη Γενική Διευθύντρια κ. Ελένη Τσάπρα). Τον όλο συντονισμό της δράσης αυτής ανέλαβε η κ. Σουζάνα Παντελιάδου, Καθηγήτρια Ειδικής Αγωγής του ΠΤΕΑ του Πανεπιστημίου της Θεσσαλίας. Τα αποτελέσματα της χαρτογράφησης περιλαμβάνονται σε ειδικό τόμο, ο οποίος διατίθεται από το Π.Ι. και το ΥΠΕΠΘ (Διεύθυνση Ειδικής Αγωγής). Περιλαμβάνει λεπτομερειακή καταγραφή α) του μαθητικού πληθυσμού που φοιτά στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής (ΣΜΕΑ), β) των δομών της Ειδικής Αγωγής, γ) των εκπαιδευτικών και των εργαζομένων στο χώρο της Ειδικής Αγωγής, δ) των φορέων που δραστηριοποιούνται στην Ειδική Αγωγή και ε) της σχετικής νομοθεσίας.

Τα στοιχεία της χαρτογράφησης προέκυψαν από την ανάλυση 1.192 ερωτηματολογίων που στάλθηκαν σε όλες τις μονάδες Ειδικής Αγωγής καθώς και από συνεντεύξεις και στοιχεία που αντλήθηκαν από άλλες πηγές. Ο τόμος της χαρτογράφησης είναι ένας χρήσιμος τόμος για τους ενδιαφερόμενους φορείς και τους επιστήμονες. Περιλαμβάνει αρκετά συγκεντρωτικά και αναλυτικά στοιχεία τα οποία διατίθενται και ηλεκτρονικά. Η πλούσια βάση δεδομένων που έχει ειδικά σχεδιαστεί μπορεί να εγκατασταθεί στις ηλεκτρονικές σελίδες του Π.Ι. ή του ΥΠΕΠΘ έτσι ώστε να αποτελεί πηγή ενημέρωσης και να εμπλουτίζεται συνεχώς.

Η ανάπτυξη των ΑΠΣ Ειδικής Αγωγής περιλαμβάνει 6 κατηγορίες μαθητών με ειδικές ανάγκες: α) με βαριά και μέτρια-ελαφριά νοητική καθυστέρηση, β) με προβλήματα ακοής, γ) με προβλήματα όρασης, δ) με κινητικές αναπηρίες, ε) με αυτισμό, ζ) με πολλαπλές αναπηρίες (τυφλοκωφά).

Για την κατηγορία των μαθητών με Μαθησιακές Δυσκολίες θα αναπτυχθούν ΑΠΣ σε επόμενη φάση σύμφωνα με το σχεδιασμό του Π.Ι. και του 2ου ΕΠΕΑΕΚ.

Για καθεμία από τις παραπάνω 6 κατηγορίες ειδικών αναγκών αναπτύχθηκαν ειδικά ΑΠΣ ή έγιναν κατάλληλες προσαρμογές ή διαφοροποιήσεις των ΑΠΣ γενικής εκπαίδευσης σύμφωνα με τις συγκεκριμένες ανάγκες κάθε κατηγορίας. Έτσι για τους μαθητές, για παράδειγμα, με κινητικές αναπηρίες ή αυτούς με προβλήματα όρασης ή ακοής, κ.λπ., όπου κρίθηκε απαραίτητο από τις ειδικές ομάδες συγγραφής των ΑΠΣ, χρησιμοποιήθηκαν αυτούσια ή με ελάχιστες διαφοροποιήσεις τα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης του Π.Ι. Αυτό απαιτούσε προσεκτική μελέτη και γνώση των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης από όλες τις ομάδες καθώς και γνώση των αναγκών κάθε κατηγορίας. Οι όποιες διαφοροποιήσεις ή η ανάπτυξη για μερικά μαθήματα ειδικών ΑΠΣ έγιναν μόνο για τις κατηγορίες των μαθητών που κρίθηκε αναγκαίο από τους ειδικούς. Για μερικές κατηγορίες μαθητών αναπτύχθηκαν (ή έγιναν προσαρμογές) ΑΠΣ τόσο για την πρωτοβάθμια όσο και για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ για άλλες κατηγορίες μαθητών, όπως για παράδειγμα για τους μαθητές με νοητική καθυστέρηση, αυτισμό, κ.λπ., αναπτύχθηκαν ΑΠΣ πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, ΕΕΕΕΚ και ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής.

Συνολικά εργάστηκαν για το έργο της χαρτογράφησης και των ΑΠΣ Ειδικής Αγωγής 170 άτομα, στην πλειοψηφία τους εκπαιδευτικοί που εργάζονται σε διάφορες μονάδες Ειδικής Αγωγής. Πολλοί από τους συμμετέχοντες έχουν μακροχρόνιες σπουδές και εμπειρία στο χώρο της εκπαίδευσης των μαθητών με ειδικές ανάγκες. Συμμετείχαν, επίσης, όλοι οι συνάδελφοι από τα Πανεπιστήμια της χώρας με εξειδικευμένες γνώσεις σε κάποια κατηγορία ειδικών ανα-

γκών. Τα μέλη του Τμήματος Ειδικής Αγωγής του Π.Ι. καθώς και άλλοι ειδικοί από την Ελλάδα και το εξωτερικό συμμετείχαν ως αξιολογητές.

Γενικά το θεωρητικό φιλοσοφικό υπόβαθρο που πλαισίωσε το έργο αυτό αντλήθηκε από τα νέα δεδομένα της επιστήμης σχετικά με την ένταξη και την ισότιμη εκπαίδευση των μαθητών με ειδικές ανάγκες. Ο απώτερος σκοπός του έργου αυτού ήταν διττός:

α) να συγκεντρωθούν στοιχεία για τη χαρτογράφηση που να επιτρέπουν τον προγραμματισμό της ενσωμάτωσης της Ειδικής Αγωγής στο ενιαίο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας μας και

β) να δημιουργηθούν προοπτικές μέσω των ΑΠΣ για υψηλής ποιότητας, απαιτητικής, ισότιμης και κατάλληλης εκπαίδευσης για όλους τους μαθητές με ειδικές ανάγκες που φοιτούν στις διάφορες δομές του εκπαιδευτικού μας συστήματος.

Οι στόχοι αυτοί αποτέλεσαν και το κυριότερο κίνητρο όλων όσων εργάστηκαν συλλογικά, συντονισμένα, εντατικά και με ενθουσιασμό, για να ολοκληρωθεί το έργο αυτό με την υποστήριξη του Π.Ι., του ΥΠΕΠΘ και του 2^{ου} ΕΠΕΑΕΚ.

Βενέττα Λαμπροπούλου

Καθηγήτρια Ειδικής Αγωγής
Επιστημονική Υπεύθυνη του Έργου

[ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ](#)

1. ΔΕΠΠΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

1.1. ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός του Νηπιαγωγείου σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία είναι να βοηθήσει τα παιδιά να αναπτυχθούν σωματικά, συναισθηματικά, νοητικά και κοινωνικά μέσα στο πλαίσιο των ευρύτερων στόχων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Το Νηπιαγωγείο, ως φορέας κοινωνικοποίησης του παιδιού (μετά την οικογένεια), θα πρέπει να εξασφαλίζει τις προϋποθέσεις ώστε τα παιδιά να αναπτύσσονται και να κοινωνικοποιούνται ομαλά και πολύπλευρα. Στο πλαίσιο αυτό κρίνεται απαραίτητη η ισότιμη ενσωμάτωση της Προσχολικής Αγωγής στον ενιαίο σχεδιασμό της εκπαίδευσης, δεδομένου ότι η Προσχολική Αγωγή αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο του εκπαιδευτικού συστήματος κάθε προηγμένης κοινωνίας και γενικευμένη αρχή.

1.2. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Τα προγράμματα του Νηπιαγωγείου προκειμένου να έχουν τα αναμενόμενα θετικά και μακροπρόθεσμα αποτελέσματα θα πρέπει να βασίζονται :

- α. στη γνώση για το πώς μαθαίνουν και αναπτύσσονται τα παιδιά
- β. στις σχετικές θεωρητικές συζητήσεις και στα εμπειρικά δεδομένα για το σχεδιασμό κατ'άλληλων προγραμμάτων

Ειδικότερα:

Το ενδιαφέρον των παιδιών να γνωρίσουν τον κόσμο είναι το κίνητρο για τη μάθηση. Τα παιδιά μέσα σε ένα ασφαλές και πλούσιο σε ερεθίσματα περιβάλλον εξερευνούν με τις αισθήσεις, δημιουργούν ιδέες και δομούν τη γνώση. Καθώς αναπτύσσονται οδηγούνται σε πιο σύνθετες και περίπλοκες μορφές αλληλεπίδρασης με τους συνομήλικους και τους ενήλικες που επηρεάζουν τις γλωσσικές και νοητικές τους ικανότητες. Παράλληλα χρησιμοποιούν συνεχώς τις γνώσεις που αποκτούν και τις ιδέες τους για διαφορετικούς σκοπούς και με πολλούς τρόπους. Έτσι, αναπτύσσουν την ικανότητα προσαρμογής τους στο περιβάλλον.

Διάφορα ερωτήματα και συζητήσεις ανακύπτουν κατά το σχεδιασμό προγραμμάτων γύρω από το τι είναι σημαντικό να μάθουν τα παιδιά και πότε και για το αν θα πρέπει να δίνεται έμφαση στο περιεχόμενο ή στη διαδικασία μάθησης. Στο σχεδιασμό των προγραμμάτων λαμβάνεται υπόψη η ατομικότητα κάθε παιδιού, τα ενδιαφέροντα και οι ανάγκες του, οι κοινωνικές αξίες και τα προϊόντα του πολιτισμού μας, οι προσδοκίες των γονέων και κυρίως η ανάγκη να αποκτήσουν βαθμιαία τα παιδιά τα απαραίτητα εφόδια, γνώσεις, δεξιότητες, αξίες και στάσεις, ώστε να μπορέσουν να ζήσουν δημιουργικά και ευτυχισμένα στον κόσμο.

Διεθνείς οργανισμοί και φορείς εκπαίδευσης στις σχετικές οδηγίες τους τονίζουν την προτεραιότητα που πρέπει να δοθεί στην ενεργητική, βιωματική και συνεργατική μάθηση. Παράλληλα, ασκούν αυστηρή κριτική στη μάθηση αποσπασματικών και απομονωμένων γνώσεων, στην άνευ νοήματος και ενδιαφέροντος για το παιδί άσκηση και καλλιέργεια δεξιοτήτων και στις εξαντλητικές επαναληπτικές εργασίες.

Τέλος, αναγνωρίζεται η αξία της εφαρμογής εναλλακτικών τρόπων αξιολόγησης με στόχο την υποστήριξη και την ανατροφοδότηση του προγράμματος. Ολόκληρο δε το εκπαιδευτικό έργο αποτιμάται προκειμένου να βελτιώνεται συνεχώς και να επιτυγχάνεται η επίτευξη των στόχων και η ουσιαστική ωφέλεια των παιδιών και των οικογενειών τους.

1.3. ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟΥ ΕΝΙΑΙΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο είναι ένα οργανωμένο σύστημα εργασίας το οποίο σκιαγραφεί το τι θα πρέπει να μάθουν τα παιδιά, τις διαδικασίες με τις οποίες επιτυγχάνονται οι γενικές επιδιώξεις που καθορίζονται και το τι πρέπει να κάνει ο/η εκπαιδευτικός και ταυτόχρονα θέτει το πλαίσιο μέσα στο οποίο πραγματοποιείται η μάθηση και η διδασκαλία. Προκειμένου δε να είναι αναπτυξιακά κατάλληλο και αποτελεσματικό για όλα τα παιδιά του Νηπιαγωγείου θα πρέπει:

- να θέτει ρεαλιστικούς στόχους και να λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και τις ικανότητες των παιδιών αυτής της ηλικίας
- να προσαρμόζεται με ευελιξία στις ανάγκες, στις ικανότητες και στις κλίσεις του κάθε παιδιού και να εξασφαλίζει την ενεργητική συμμετοχή όλων των παιδιών, όπως είναι π.χ. τα παιδιά με ειδικές ανάγκες ή τα παιδιά με ιδιαίτερες ικανότητες
- να παρέχει ευκαιρίες για τη στήριξη της πολιτισμικής ταυτότητας και της γλώσσας όλων των παιδιών
- να βασίζεται στις προϋπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες και να συνδέει τη γνώση με την καθημερινή πρακτική στο σχολείο
- να ενισχύει την αλληλεπίδραση των παιδιών μεταξύ τους, τη συνεργασία με τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς των άλλων βαθμίδων και γενικά το άνοιγμα του Νηπιαγωγείου στην ευρύτερη κοινωνία
- να ενιαιοποιεί τη γνώση, να προάγει τη διαθεματικότητα
- να προκαλεί το ενδιαφέρον για τη μάθηση και να προάγει, τη γνώση, την κατανόηση και την ανάπτυξη και καλλιέργεια δεξιοτήτων, στάσεων και αξιών
- να ενθαρρύνει την πρόσβαση σε ποικίλες πηγές της γνώσης, την επιλογή και τη χρήση ποικίλου υλικού την προσέγγιση και παρουσίαση διαφόρων θεμάτων με πολλούς τρόπους
- να δίνει ευκαιρίες στα παιδιά να χρησιμοποιούν τις γνώσεις τους, να εξασκούν τις δεξιότητες τους και να συνεχίζουν να μαθαίνουν διαρκώς προάγοντας την αναζήτηση, την αιτιολόγηση, την κριτική σκέψη, τη λήψη αποφάσεων, τη λύση προβλημάτων
- να επιτρέπει στα παιδιά να κάνουν λάθη, να μην επιδιώκει την εξασφάλιση των "σωστών" απαντήσεων, αλλά να αξιοποιεί ανάλογα τα λάθη τους κατά το σχεδιασμό του εκπαιδευτικού έργου.
- να δίνει ευκαιρίες στα παιδιά να αναπτύσσουν και να εκφράζουν ιδέες και συναισθήματα με πολλούς τρόπους, όπως με το παιχνίδι, τη δραματοποίηση, τη γραφή, τη ζωγραφική, κ. ά.
- να ενισχύει την αυτοαντίληψη και αυτονομία
- να στηρίζει το ρόλο της γλώσσας σε όλα τα προγράμματα
- να αναδεικνύει το παιχνίδι ως τον πυρήνα του όλου προγράμματος
- να ενσωματώνει όπου είναι δυνατόν, την τεχνολογία στις διάφορες δραστηριότητες του προγράμματος και να αξιοποιεί ποικιλία πηγών πληροφόρησης, όπως το διαδίκτυο
- να ενσωματώνει την αξιολόγηση στο πρόγραμμα

- να μπορεί να ανανεώνεται συνεχώς και να ανταποκρίνεται στις μεταβαλλόμενες προκλήσεις της εποχής μας.

1.4. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο προσδιορίζει τις κατευθύνσεις των προγραμμάτων σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων Γλώσσας, Μαθηματικών, Μελέτης Περιβάλλοντος, Δημιουργίας και Έκφρασης (Εικαστικά, Δραματική Τέχνη, Μουσική, Φυσική Αγωγή) και Πληροφορικής για το παιδί του Νηπιαγωγείου.

Τα προγράμματα αυτά *δε νοούνται ως διακριτά διδακτικά αντικείμενα και δεν προτείνονται για αυτοτελή διδασκαλία αλλά για τον προγραμματισμό και την υλοποίηση δραστηριοτήτων που έχουν νόημα και σκοπό για τα ίδια τα παιδιά*. Το πρόγραμμα για την Πληροφορική εισάγει τη γνωριμία με τη χρήση του υπολογιστή ως εποπτικού μέσου διδασκαλίας και ως εργαλείου διερεύνησης και επικοινωνίας, πάντα με τη στενή βοήθεια του εκπαιδευτικού.

Ειδικότερα:

1.4.1. ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΓΛΩΣΣΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

Το πρόγραμμα της Γλώσσας για το Νηπιαγωγείο στηρίζεται στην άποψη ότι η γνώση και η γλώσσα οικοδομούνται σταδιακά, μέσα από επικοινωνιακές σχέσεις υποστηρικτικού χαρακτήρα.

Ένας από τους κεντρικούς άξονες της προσέγγισης είναι ότι τα παιδιά οικοδομούν τη γνώση κάνοντας αναπόφευκτα λάθη κατά τη διαδικασία, λάθη όμως, που η συγκεκριμένη προσέγγιση μας επιτρέπει να τα δούμε ως εκφράσεις της προσπάθειάς τους να κατακτήσουν τη γνώση. Κατά συνέπεια είναι φυσικό αυτά τα λάθη, που συνδέονται με την αναπτυξιακή πορεία των παιδιών, να γίνονται σ' ένα βαθμό αποδεκτά, αποτελώντας παράλληλα σημείο εκκίνησης του σχεδιασμού της μαθησιακής διαδικασίας που μακροπρόθεσμα στοχεύει στο ξεπέρασμά τους.

Για τη σύνταξη του συγκεκριμένου προγράμματος ελήφθησαν υπόψη τα πορίσματα ερευνών και μελετήθηκαν τα σχετικά με τη γλώσσα προγράμματα και άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Σ αυτά τονίζεται ιδιαίτερα ο σημαντικός ρόλος που μπορεί να διαδραματίσει το Νηπιαγωγείο στην πρόληψη της σχολικής αποτυχίας, η οποία στις μικρές ηλικίες συνδέεται κατά κύριο λόγο με την έλλειψη εξοικείωσης του παιδιού με εκφάνσεις της γλώσσας που έχουν σχέση με το γραπτό λόγο. Και αυτό, όπως είναι γνωστό, αφορά περισσότερο τα παιδιά που προέρχονται από μη προνομιούχα παιδαγωγικά και κοινωνικά περιβάλλοντα. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα θεωρούμε ότι μπορεί να συμβάλει σε μια προοπτική καλύτερης προετοιμασίας των παιδιών για την ένταξή τους σε μια κοινωνία γραπτής επικοινωνίας, όπως η σημερινή.

1.4.2. ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

Τα μικρά παιδιά διαμορφώνουν, τροποποιούν και δομούν ιδέες με τη συνεχή αλληλεπίδραση με το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον. Αναπτύσσουν απλές μαθηματικές δεξιότητες με την εφαρμογή των ιδεών τους σε καθημερινές πράξεις και προβλήματα. Χειρίζονται απλές μαθηματικές έννοιες για να αντιληφθούν τη λογική καθημερινών πράξεων και προβλημάτων, ρωτούν γύρω από σχέσεις, σχέδια και ακολουθίες.

Σκοπός του προγράμματος των Μαθηματικών για το Νηπιαγωγείο είναι να υποβοηθήσει τα παιδιά μέσα από βιωματικές καταστάσεις να επεκτείνουν τις πρώτες μαθηματικές γνώσεις τους και να εφαρμόζουν οικείες μαθηματικές δομές σε νέες καταστάσεις. Να επεξεργάζονται και να αξιοποιούν νέα δεδομένα, να συγκρίνουν και να μετασχηματίζουν απλές σχέσεις και διαδικασίες με τη δοκιμή και τον έλεγχο. Να ενδιαφέρονται να επινοούν και να επιλύουν προβλήματα και να αξιοποιούν τη σύγχρονη τεχνολογία. Κατά τη διαδικασία επίλυσης προβλημάτων, ομαδικά και ατομικά, τα παιδιά αναπτύσσουν ειδικές ικανότητες όπως να συγκρίνουν και να συσχετίζουν αντικείμενα, να αντιλαμβάνονται κάποιες ιδιότητες, σχέσεις και συνδυασμούς και τέλος να μετρούν και να αναγνωρίζουν απλά σχήματα στο περιβάλλον.

1.4.3. ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

Η Μελέτη Περιβάλλοντος στο Νηπιαγωγείο είναι πλαίσιο δράσης και αλληλεπίδρασης άρρηκτα συνδεδεμένο με τα βιώματα των παιδιών. Μέσα σε ένα ελκυστικό, κατάλληλα διαμορφωμένο και εμπλουτισμένο μαθησιακά περιβάλλον διαρκούς αλληλεπίδρασης μέσα στην τάξη ή και στο άμεσο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον έξω από την τάξη, προετοιμάζονται και πραγματοποιούνται ομαδικές και ατομικές δραστηριότητες. Αυτές οι δραστηριότητες ξεκινούν από τις ανάγκες και τις γνώσεις των παιδιών, ενεργοποιούν τη δημιουργικότητα, την ανταλλαγή ιδεών και οδηγούν σε νέες γνώσεις.

Η Μελέτη Περιβάλλοντος στο Νηπιαγωγείο συνδέεται άρρηκτα με τη διαδικασία μάθησης εφόσον αφορά την προσέγγιση θεμάτων που ενδιαφέρουν τα παιδιά. Τα παιδιά επιλέγουν τρόπους, υλικά και μέσα προκειμένου να μελετήσουν πράγματα, φαινόμενα και γεγονότα.

Βασικές γνώσεις και διαδικασίες από το χώρο των Φυσικών Επιστημών της, Γεωγραφίας, Ιστορίας, Θρησκευτικών, έννοιες της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής καθώς και στοιχεία Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αγωγής Υγείας, Κυκλοφοριακής Αγωγής προσεγγίζονται διαθεματικά μέσα από δραστηριότητες που αφορούν τη Μελέτη Περιβάλλοντος. Ακόμα απλές έννοιες από τα Μαθηματικά και δραστηριότητες από τη Δημιουργία και Έκφραση εμπλέκονται αβίαστα. Παράλληλα εμπλουτίζεται η Γλώσσα, αναπτύσσεται η Επικοινωνία και αξιοποιείται στον ανάλογο βαθμό η Τεχνολογία.

Οι επιδιώξεις, το περιεχόμενο και οι ενδεικτικές δραστηριότητες της Μελέτης Περιβάλλοντος για το Νηπιαγωγείο αναπτύσσονται γύρω από δυο άξονες:

i. ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ

ii. ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ

Ειδικότερα:

1.4.3.1. ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ

α) ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΛΛΟΥΣ

Στο σύνθετο περιβάλλον του Νηπιαγωγείου, τα νέα κοινωνικά βιώματα που αποκτούν τα παιδιά και οι συνεπακόλουθες πολυδιάστατες γνώσεις που διαμορφώνονται ως προς την κοινωνική ζωή αποτελούν σημαντική κατάκτηση στην εξέλιξη της μαθησιακής διαδικασίας.

Το παιδί είναι μέλος μιας οικογένειας, μιας συνοικίας, ενός χωριού ή μιας πόλης και βιώνει μέσα στο μικρόκοσμό του τις απαιτήσεις, τους συμβιβασμούς και τις συγκρούσεις που συνεπάγεται η οργανωμένη κοινωνική ζωή, αλλά τις βιώνει συνήθως μέσα στο προστατευτικό κέλυφος της οικογένειας, η οποία καταφέρνει να απορροφά τους κραδασμούς και να φιλτράρει τις υπερβολικές αντιπαλότητες και αντιθέσεις.

Ο/η εκπαιδευτικός πρέπει να έχει συνείδηση της πολυπλοκότητας του κοινωνικού πλαισίου μέσα στο οποίο ζει και αναπτύσσεται το παιδί και να αξιοποιεί τις εμπειρίες και τις πολιτι-

σμικές καταβολές του, καθώς σ' αυτό το πρώιμο επίπεδο της εκπαίδευσης η καλλιέργεια των κοινωνικών δεξιοτήτων των παιδιών διαμορφώνεται κυρίως μέσα από το χώρο των βιωμάτων τους.

Τα παιδιά στο Νηπιαγωγείο θα πρέπει να αναπτύσσουν την αυτοεκτίμησή τους, τις βασικές ικανότητες συνεργασίας και ταυτόχρονα να συνειδητοποιούν τη μοναδικότητά τους και να εντοπίζουν τις ομοιότητές και τις διαφορές τους με τους άλλους και να τις σέβονται. Θα πρέπει, επίσης, να καταστούν ικανά να περιγράφουν το άμεσο περιβάλλον τους και να γνωρίζουν τις βασικές διαφορές ανάμεσα σ' αυτό και σε άλλα ευρύτερα περιβάλλοντα μέσα από συγκρίσεις που ενθαρρύνονται να πραγματοποιούν. Είναι εμφανές ότι η ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων στο επίπεδο του Νηπιαγωγείου είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το περιεχόμενο που αναδύεται μέσα από τις δραστηριότητες της Γλώσσας και με τη συμμετοχή των παιδιών σε δραστηριότητες άλλων προγραμμάτων.

β) ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΣΤΟ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Τα μικρά παιδιά με τη φυσική κίνηση και το παιχνίδι διευρύνουν συνεχώς τις αντιλήψεις τους για το χώρο. Εξερευνούν το άμεσο περιβάλλον. Αναγνωρίζουν πως το περιβάλλον γύρω τους μπορεί να μεταβάλλεται και ότι μπορούν με τη δική τους παρέμβαση να το διαφοροποιούν. Διαπιστώνουν πως οι άνθρωποι, τα πράγματα και οι ιδέες ταξιδεύουν από το ένα μέρος στο άλλο. Αναπτύσσουν τις πρώτες ιδέες τους γύρω από τα σύμβολα και τους χάρτες. Κατανοούν πως οι επικοινωνιακοί κώδικες είναι χρήσιμοι στην καθημερινή ζωή και "διαβάζουν" κάποιους από αυτούς π.χ. τους φωτεινούς σηματοδότες στο δρόμο. Γνωρίζουν πως οι χάρτες και η σφαίρα παριστάνουν τον πραγματικό κόσμο σε μικρογραφία και διαβάζουν απλά σχεδιαγράμματα και απλούς χάρτες π.χ. χάρτες και σχεδιαγράμματα επιτραπέζιων παιχνιδιών. Αναγνωρίζουν κάποιες επινοήσεις των ανθρώπων, όπως και τη χρησιμότητα της επιστήμης στην καθημερινή ζωή.

Παρόλο που τα μικρά παιδιά δεν έχουν κατακτήσει απόλυτα την έννοια του χρόνου και της χρονικής ακολουθίας, καταλαβαίνουν απλές έννοιες του χρόνου όπως π.χ. τώρα, πριν, τα πολύ παλιά χρόνια, μετά κλπ. και ενδιαφέρονται να διευρύνουν τον κόσμο τους ως προς το "εδώ" και το "τόρα". Αγαπούν τα παραμύθια, τους μύθους, τις βιογραφίες και πλάθουν δικές τους ιστορίες. Ενδιαφέρονται και ρωτούν για σημαντικούς ανθρώπους του παρελθόντος καθώς και για σπουδαία γεγονότα. Ξεφυλλίζουν άλμπουμ και ημερολόγια. Συγκρίνουν φωτογραφίες, αναλύουν και σχολιάζουν γεγονότα και χαρακτήρες. Απολαμβάνουν μια επίσκεψη στο μουσείο ή σε αρχαιολογικούς χώρους και επεξεργάζονται το πληροφοριακό-εκπαιδευτικό υλικό που τους διατίθεται. Στο Νηπιαγωγείο θα πρέπει να δίνονται ευκαιρίες στα παιδιά να εξερευνούν στοιχεία από το ανθρωπογενές περιβάλλον και να μαθαίνουν περισσότερα για τον εαυτό τους και για τις σχέσεις στον κόσμο που μοιράζονται.

1.4.3.2. . ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ

Τα μικρά παιδιά «ανακαλύπτουν» τον κόσμο με την κίνηση, την εξερεύνηση και την αλληλεπίδραση. Χρησιμοποιούν αρχικά τις αισθήσεις τους, κάνουν υποθέσεις, προσπαθούν να γνωρίσουν τον κόσμο. Διακρίνουν ομοιότητες και διαφορές, αντιλαμβάνονται σχέσεις αλληλεξάρτησης, προσπαθούν να ερμηνεύσουν φαινόμενα και αλλαγές που συμβαίνουν γύρω τους. Μοιράζονται τις γνώσεις τους με τους άλλους, ανταλλάσσουν ιδέες και τροποποιούν τις απόψεις τους.

Η προσωπική παρατήρηση και η περιέργεια για την προέλευση, την κατασκευή, τη μορφή, τη λειτουργία και τη χρήση των πραγμάτων είναι οι κινητήριες δυνάμεις.

Τα παιδιά ενδιαφέρονται να γνωρίσουν τον εαυτό τους, τα ζώα και τα φυτά. Παρατηρούν τους ζωικούς και φυτικούς οργανισμούς και παρακολουθούν την ανάπτυξή τους. Παίζουν με το νερό, το χώμα κλπ και μαθαίνουν για τα χαρακτηριστικά του φυσικού περιβάλλοντος. Ρωτούν για τον καιρό, για τα καιρικά φαινόμενα και την επίδρασή τους στο περιβάλλον. Ενδια-

φέρονται για τον τεχνικό κόσμο. Θέτουν ερωτήσεις για τα αντικείμενα και τις ιδιότητες. Με την παρατήρηση αναζητούν πληροφορίες από διάφορες πηγές. Σχεδιάζουν και πραγματοποιούν έρευνες και απλά πειράματα. Ενδιαφέρονται να χρησιμοποιούν εργαλεία, να μετρούν, να κόβουν, να συνδέουν, να διαλύουν, να χρησιμοποιούν όργανα όπως για παράδειγμα μαγνήτες, μικροσκόπια κ.ά. Στο Νηπιαγωγείο τα παιδιά μαθαίνουν για το φυσικό περιβάλλον με την παρατήρηση και τη διερεύνηση.

1.4.4. ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ - ΕΚΦΡΑΣΗ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

Η Δημιουργία και Έκφραση περιλαμβάνει τα προγράμματα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων σχετικών με τα Εικαστικά, το Θέατρο – Δραματική Τέχνη, τη Φυσική Αγωγή και τη Μουσική.

Αυτά τα προγράμματα διατηρούν την αυτονομία τους, αλλά διαθέτουν και κοινούς κώδικες. Ενεργοποιούν τις φυσικές ικανότητες των παιδιών, συγκινούν, μαγεύουν, αφυπνίζουν την περιέργειά τους, κινητοποιούν τη φαντασία, ενθαρρύνουν την έκφραση, καλλιεργούν τη δημιουργικότητα και δίνουν ευκαιρίες για πειραματισμό με υλικά και τεχνικές. Συχνά πολλές από τις δραστηριότητες που σχεδιάζονται και οργανώνονται εμπλέκονται και αλληλοσυμπληρώνονται ανοίγοντας νέους δημιουργικούς δρόμους. Η Μουσική για παράδειγμα μπορεί να οδηγήσει σε κίνηση ή σε εικαστική δημιουργία, ενώ το θέατρο μπορεί να ολοκληρώνεται με τη συνοδεία ενός μουσικού κομματιού και μιας εικαστικής δημιουργίας. Με αυτό τον τρόπο συνυπάρχουν οι τέχνες και η κίνηση χωρίς να τονίζεται η εξειδίκευσή τους. Ωστόσο η ανάπτυξη των διαθεματικών δραστηριοτήτων και η εξυπηρέτηση των στόχων που επιδιώκονται προϋποθέτουν τη γνώση και την κατανόηση κάθε προγράμματος από τον/την εκπαιδευτικό.

i. Εικαστικά

Στο Νηπιαγωγείο τα παιδιά με κατάλληλες δραστηριότητες διακρίνουν την ομορφιά στη φύση, στο περιβάλλον και στα έργα τέχνης με τα οποία έρχονται σε επαφή. Αναπτύσσουν ενδιαφέρον για την καλλιτεχνική δημιουργία καθώς και επιθυμία να συμμετέχουν σε καλλιτεχνικές δραστηριότητες. Παρατηρούν, πειραματίζονται με διαφορετικά υλικά και τεχνικές, ερευνούν και χρησιμοποιούν τις εμπειρίες και τις ιδέες τους ως στοιχεία καλλιτεχνικής δημιουργίας και έκφρασης. Ανακαλύπτουν ότι η τέχνη είναι μέσο έκφρασης και επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων. Χρησιμοποιούν την τέχνη σε συνδυασμό με άλλες δραστηριότητες του προγράμματος.

ii. Το Θέατρο - Η Δραματική Τέχνη

Η Δραματική Τέχνη στο Νηπιαγωγείο είναι εκπαιδευτική διαδικασία κατά την οποία αναδεικνύονται ικανότητες και κλίσεις των παιδιών. Το παιδί με τη Δραματική Τέχνη εκφράζεται, δημιουργεί, επικοινωνεί, μαθαίνει για τον εαυτό του και τον κόσμο, εκτονώνεται, απελευθερώνεται. Μέσα σε ένα κλίμα εμπιστοσύνης, συντροφικότητας και ασφάλειας προσπαθεί να ερμηνεύσει την ανθρώπινη συμπεριφορά, να κατανοήσει τον κόσμο, να σχηματίσει τη δική του αντίληψη για τα όσα συμβαίνουν γύρω του, να μεταμορφώσει την καθημερινότητα. Με την κίνηση, τη φωνή, το λόγο και τα υλικά που επιλέγει, εκφράζει, μόνο του ή σε συνεργασία με άλλους, εμπειρίες, συναισθήματα και ιδέες. Διηγείται ή πλάθει ιστορίες. Χειρίζεται αντικείμενα και τους αποδίδει νέες σημασίες. Σημειώνεται ότι η πολυχρωμία και η πολυμορφία των υλικών ερεθίζουν τη φαντασία και την εφευρετικότητα των παιδιών και τα οδηγούν σε νέους δρόμους. Η κοινή δράση με τα άλλα παιδιά οδηγεί στην ανάγκη της οργάνωσης και της αποδοχής κανόνων. Το παιδί μαθαίνει να δημιουργεί μέσα από το διάλογο, να ανακαλύπτει τις δυνατότητές του, να μοιράζεται φόβους και ανησυχίες και να συνεργάζεται.

Ο/η εκπαιδευτικός συμμετέχει στη διαδικασία, παίζει ρόλους, εμψυχώνει τα παιδιά, προκαλεί τη φαντασία τους με ερωτήσεις και ενισχύει την πρωτοβουλία τους. Εξασφαλίζει το κατάλληλο περιβάλλον και τα απαραίτητα υλικοτεχνικά μέσα.

iii. Φυσική Αγωγή

Ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του μικρού παιδιού είναι η συνεχής κίνηση. Αν παρατηρήσουμε το παιδί θα δούμε ότι συνεχώς τρέχει, πηδά, αιωρείται, αναρριχάται, χορεύει ή ασχολείται με κάποια άλλη δραστηριότητα περισσότερο ή λιγότερο έντονη. Αυτή η έμφυτη και αυθόρμητη ενεργητικότητα του παιδιού είναι η βάση της ανάπτυξης και της καλής υγείας του.

Το παιχνίδι γεμίζει το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του παιδιού αυτής της ηλικίας. Είναι το μέσο με το οποίο γνωρίζει τον εαυτό του, μαθαίνει για τους ανθρώπους, και τον κόσμο γύρω του, αντιλαμβάνεται τις δυνατότητες και τα όριά του. Συμβάλλει στην κοινωνικοποίηση του παιδιού. Τα παιδιά με το παιχνίδι μαθαίνουν να συνεργάζονται, να αναλαμβάνουν ευθύνες και ρόλους, μαθαίνουν να τηρούν και να σέβονται κανόνες.

Στο Νηπιαγωγείο προγραμματίζουμε δραστηριότητες που στοχεύουν στην ολική κινητικότητα του παιδιού και προάγουν, σύμφωνα με το σκοπό της Φυσικής Αγωγής, τη σωματική, κοινωνική, συναισθηματική και πνευματική ανάπτυξη του παιδιού. Εξασφαλίζουμε ένα ασφαλές περιβάλλον, τον απαραίτητο εξοπλισμό και διευκολύνουμε τη συμμετοχή του παιδιού σε διάφορες δραστηριότητες και παιχνίδια λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες και τις δυνατότητες της ηλικίας του.

iv. Μουσική

Η Μουσική στο Νηπιαγωγείο σκοπεύει στην καλλιέργεια της αισθητικής ικανότητας και ευαισθησίας, στην κατανόηση και απόλαυση της μουσικής και στην απελευθέρωση της δημιουργικής ικανότητας των παιδιών. Κάθε παιδί φέρνει στο Νηπιαγωγείο τα δικά του μουσικά βιώματα, έχει τα δικά του ενδιαφέροντα και τις δικές του ικανότητες. Τονίζεται ότι όλα τα παιδιά έχουν μουσικές δυνατότητες και μπορούν να αναπτύξουν μουσικές ιδέες.

Η ανάπτυξη της μουσικής αντίληψης και ανάλογων δεξιοτήτων εξαρτάται από την ποιότητα, ποικιλία και καταλληλότητα των μουσικών εμπειριών, όπως αυτές δίνονται μέσα και έξω από την τάξη. Η Μουσική στο Νηπιαγωγείο θα πρέπει να περιλαμβάνει ποιοτικά παιδικά τραγούδια και μουσική διαφόρων πολιτισμών. Όλα τα παιδιά θα πρέπει να βιώνουν κατάλληλες μουσικές εμπειρίες μέσα σε ένα ευχάριστο περιβάλλον.

Τα παιδιά χρειάζεται να αποκτήσουν μουσικές δεξιότητες σχετικές με τον έλεγχο, το χειρισμό και την παρουσίαση του ήχου (δηλαδή να ακούν, να τραγουδούν, να παίζουν και να συνθέτουν).

Οι δεξιότητες αυτές περιλαμβάνουν:

α. ακουστική αντίληψη και διάκριση των ήχων

β. στοιχειώδη τεχνικό έλεγχο της φωνής και των οργάνων, ανάπτυξη και κατανόηση των μουσικών ιδεών.

Σε κάθε μουσικό έργο που ακούν ή στην εργασία τη δική τους ή των άλλων τα παιδιά θα πρέπει να μαθαίνουν να αναγνωρίζουν τα μουσικά στοιχεία και να τα χρησιμοποιούν για να εκφράσουν τις μουσικές τους ιδέες. Ως τέτοια μουσικά στοιχεία στη δημιουργία κάθε μουσικού έργου μπορεί να είναι τα εξής: ήχος, χροιά, ένταση - διάρκεια, σιωπή, παλμός, ρυθμός, ταχύτητα.

Ο/η εκπαιδευτικός δημιουργεί το κατάλληλο περιβάλλον. Διευκολύνει τα παιδιά με υλικά και με ποικίλες δραστηριότητες. Με προτάσεις και ερωτήσεις τα οδηγεί σε περαιτέρω μουσική εξερεύνηση. Ενεργοποιεί τα παιδιά να ακούν μουσική και να παίζουν «με τη μουσική», να βιώνουν ομαδικές μουσικές εμπειρίες, να πειραματίζονται με τους ήχους, το τραγούδι, την κίνηση, με το παίξιμο οργάνων και τη «σημειογραφία» και να χρησιμοποιούν τις νέες τεχνολο-

γίες όπου είναι δυνατόν. Το τραγούδι και η χρήση της «σημειογραφίας» αποτελούν σημαντικές δραστηριότητες στις οποίες γίνεται συχνή αναφορά.

Αν αναπτύσσεται με συνέπεια, το τραγούδι αποτελεί μια κεντρική πηγή για την εκτέλεση, τη σύνθεση – δημιουργία. Το υλικό (ρεπερτόριο) που επιλέγεται πρέπει να ανταποκρίνεται στις δυνατότητες της φωνής της παιδικής ηλικίας. Στις μικρές ηλικίες θα πρέπει η έκταση των μελωδιών που θα χρησιμοποιηθούν να είναι περιορισμένη. Χρησιμοποιούμε τον όρο «σημειογραφία» για να αναφερθούμε σε κάθε μέσο έκφρασης των στοιχείων της μουσικής σε γραπτή μορφή. Τα μικρά παιδιά αποκτούν μια ιδέα των μουσικών στοιχείων (π.χ. του ψηλού /χαμηλού, δυνατού /σιγανού, μεγάλης διάρκειας /μικρής διάρκειας κ.ά.) μέσα από την επαναλαμβανόμενη παραγωγή και ακρόαση ήχων. Έτσι, για παράδειγμα, οι διαφορές στο ηχόχρωμα μπορούν να αποδοθούν με τη χρήση διαφορετικών χρωμάτων και οι διαφορές στη δυναμική (διαβαθμίσεις έντασης) με τη χρήση σχημάτων διαφορετικού μεγέθους (π.χ. μικροί και μεγάλοι κύκλοι). Μέσω τέτοιων αυτοσχεδιασμών και επινοήσεων τα παιδιά μπορούν να φτάσουν να αναγνωρίσουν την ανάγκη να καταγράψουν τη μουσική που δημιουργούν και να προσπαθήσουν να ανταποκριθούν σ' αυτήν την απαίτηση.

Η προσέγγιση της Μουσικής στο Νηπιαγωγείο πρέπει να εξασφαλίζει ότι η ακρόαση και η εφαρμογή της γνώσης και κατανόησης αναπτύσσονται μέσα από τις συσχετιζόμενες δεξιότητες της εκτέλεσης(έλεγχος ήχων μέσω τραγουδιού και παιξίματος οργάνου), μουσικής δημιουργίας (δημιουργία και ανάπτυξη μουσικών ιδεών) και αξιολόγησης (εκτίμηση και αναθεώρηση της εργασίας τους), όπως αυτά αναλύονται στο πρόγραμμα.

1.4.5. ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΑΠΛΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

Σκοπός της εισαγωγής της Πληροφορικής στο Νηπιαγωγείο είναι να εξοικειωθούν τα παιδιά με απλές βασικές λειτουργίες του υπολογιστή και να έλθουν σε μια πρώτη επαφή με διάφορες χρήσεις του, ως εποπτικού μέσου διδασκαλίας καθώς και ως εργαλείου ανακάλυψης, δημιουργίας και έκφρασης στο πλαίσιο των καθημερινών τους δραστηριοτήτων.

Τα παιδιά ενθαρρύνονται με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού να προσεγγίζουν βασικές έννοιες που αφορούν τον υπολογιστή, να αποκτούν στοιχειώδεις δεξιότητες χειρισμού λογισμικού γενικής χρήσης και να «παίζουν» με ασφάλεια χρησιμοποιώντας τον υπολογιστή στο πλαίσιο των δυνατοτήτων της ευαίσθητης ηλικίας τους. Τέλος τα παιδιά ευαισθητοποιούνται και ενθαρρύνονται να αναγνωρίζουν τον υπολογιστή ως χρήσιμο εργαλείο για τον άνθρωπο.

1.5. Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

1.5.1. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ

i. Στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο οι επιδιώξεις των προγραμμάτων οδηγούν σε κατάλληλες αναπτυξιακά πρακτικές, σε χρήσιμες και διερευνητικές δραστηριότητες διαθεματικού χαρακτήρα που έχουν νόημα για τα ίδια τα παιδιά έτσι ώστε:

- να αναπτύσσουν την προσωπικότητά τους
- να κοινωνικοποιούνται
- να γνωρίζουν τον κόσμο στο ανθρωπογενές και φυσικό περιβάλλον.

ii. Η Επικοινωνία (αλληλεπίδραση και παρουσίαση δεδομένων με πολλούς τρόπους, όπως οι κατασκευές, η δραματοποίηση, το σχέδιο, οι πίνακες, τα σχεδιαγράμματα) και η Τεχνολο-

γία (το μαγνητόφωνο, η φωτογραφική μηχανή, η κάμερα και ο υπολογιστής κ.ά.) διατρέχουν όλα τα προγράμματα και βοηθούν τη διαδικασία της μάθησης αφού αυτή συντελείται με διαδραστικό και πολυαισθητηριακό τρόπο. Η Γλώσσα έχει εξ ορισμού διαθεματικό χαρακτήρα και οι δραστηριότητες προφορικής επικοινωνίας, ανάγνωσης και γραφής συνδέονται με όλα τα θέματα που προσεγγίζονται.

iii. Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο δίνει έμφαση στη διαδικασία χωρίς να παραγνωρίζει τη σπουδαιότητα των γνώσεων που προϋποθέτουν και παράγουν οι διαδικασίες. Στις επιδιώξεις όλων των προγραμμάτων τονίζεται ο τρόπος προσέγγισης των στόχων και ο ενισχυτικός ρόλος του εκπαιδευτικού. Οι στόχοι και το περιεχόμενο των προγραμμάτων αναδεικνύονται μέσα από ενδεικτικές δραστηριότητες κατάλληλες για τα μικρά παιδιά του Νηπιαγωγείου.

iv. Οι δραστηριότητες που προτείνονται στα προγράμματα είναι ενδεικτικές αφού πολλές προκύπτουν από τα τρέχοντα γεγονότα και τα αυθόρμητα ενδιαφέροντα των παιδιών. Ο/η εκπαιδευτικός λοιπόν, μπορεί να επιλέγει από τις προτεινόμενες δραστηριότητες, να σχεδιάζει και να στηρίζει παρόμοιες διαθεματικές δραστηριότητες σύμφωνα με τις επιδιώξεις του προγράμματος, τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών της τάξης του, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις δυνατότητες που μπορεί να προσφέρει το ευρύτερο μαθησιακό περιβάλλον. Επίσης αξιοποιεί διάφορες πηγές πληροφόρησης, συνεργάζεται με τους γονείς και προωθεί τις εκπαιδευτικές ανταλλαγές με την ευρύτερη κοινότητα με πολλούς τρόπους.

1.5.2. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

Ο/η εκπαιδευτικός δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες ώστε μέσα σε ένα ελκυστικό, ασφαλές, φιλικό και πλούσιο σε ερεθίσματα περιβάλλον να εξασφαλίζονται κίνητρα και προϋποθέσεις μάθησης για όλα τα παιδιά. Οργανώνει ελκυστικές μαθησιακές εμπειρίες που έχουν νόημα και ενδιαφέρον για τα ίδια τα παιδιά μέσα σε πνεύμα συνεργασίας, ενθάρρυνσης, εμπιστοσύνης, αποδοχής, αγάπης και επιμερισμού της εργασίας και των ρόλων. Υποστηρίζει την προσέγγιση της γνώσης μέσα από το παιχνίδι, τη διερεύνηση, την αξιοποίηση διαφόρων πηγών πληροφόρησης, τη συζήτηση, την ανταλλαγή απόψεων, τη δημιουργία, την παρουσίαση ιδεών. Επιδιώκει την αβίαστη συμμετοχή κάθε παιδιού στις καθημερινές δραστηριότητες του προγράμματος σύμφωνα με το δικό του τρόπο και ρυθμό. Αξιοποιεί τις προϋπάρχουσες γνώσεις, τα βιώματα και τις εμπειρίες των παιδιών ως σημείο εκκίνησης επιδιώκοντας συγχρόνως τη διεύρυνση και τον εμπλουτισμό τους.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι καθοριστικός καθώς βοηθά, συνεργάζεται, διαμεσολαβεί και διευκολύνει την όλη μαθησιακή διαδικασία.

1.5.3. ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ - ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΕΝΝΟΙΕΣ - ΣΧΕΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η προσέγγιση «θεμάτων» καθώς και τα σχέδια εργασίας είναι συστατικά στοιχεία των προγραμμάτων και δίνουν έμφαση στη διαθεματικότητα, την ολιστική αντίληψη της γνώσης και την αξιοποίηση του ενδιαφέροντος και των ιδεών των παιδιών στη διαδικασία της μάθησης.

i. Τα προγράμματα οργανώνονται γύρω από «θέματα» που ενδιαφέρουν και είναι παιδαγωγικά κατάλληλα για τα παιδιά. Το «θέμα» που επιλέγεται βρίσκεται στο κέντρο ενός σχήματος, αν μπορούμε να το φανταστούμε σχηματικά, εξακτινώνεται και ταυτόχρονα αλληλεπιδρά με τα προγράμματα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων των Μαθηματικών, της Μελέτης Περιβάλλοντος και της Δημιουργίας-Έκφρασης. Η Γλώσσα, η Επικοινωνία και η Τε-

χνολογία διατρέχουν κάθε «θέμα» που επιλέγεται. Οι δραστηριότητες που αναπτύσσονται είναι κυρίως συλλογικές και ευνοούν την αλληλεπίδραση, την επικοινωνία, τη χρήση της τεχνολογίας, τον προφορικό και το γραπτό λόγο.

ii. Βασικούς κρίκους διασύνδεσης του περιεχομένου των προγραμμάτων και προώθησης της διαθεματικότητας μπορεί να αποτελέσουν επίσης ορισμένες θεμελιώδεις έννοιες των διαφόρων επιστημών οι οποίες προσφέρονται για διαθεματική ανάπτυξη. Το πρόγραμμα του Νηπιαγωγείου λαμβάνει υπόψη του τις διαθεματικές έννοιες που υπάρχουν στα Δ.Ε.Π.Π.Σ. του Δημοτικού και Γυμνασίου και στο μέτρο του εφικτού τις αξιοποιεί και για τα παιδιά του Νηπιαγωγείου στα επιμέρους προγράμματα.

Μερικές από τις θεμελιώδεις έννοιες είναι οι εξής:
Αλληλεπίδραση (συνεργασία, εξάρτηση, ενέργεια...)
Διάσταση (χώρος, χρόνος...)
Επικοινωνία (κώδικας, πληροφορία...)
Μεταβολή (εξέλιξη...)
Ομοιότητα -Διαφορά (ισότητα – ανισότητα ...)
Πολιτισμός (παράδοση...)
Σύστημα (ταξινόμηση ...)

iii. Τα σχέδια εργασίας είναι «έρευνες» θεμάτων που επιλέγουν τα παιδιά. Οι στόχοι είναι ατομικοί ή συλλογικοί. Τα παιδιά με την υποστήριξη του εκπαιδευτικού σχεδιάζουν την πορεία της «έρευνας», συζητούν και παίρνουν αποφάσεις οι οποίες καθορίζουν και την εξέλιξη του σχεδίου εργασίας. Πρόκειται για ανοιχτές δράσεις ως προς τις διαδικασίες, το περιεχόμενο και το χρόνο ολοκλήρωσης. Οι δραστηριότητες που αναπτύσσονται στο πλαίσιο αυτής της δράσης είναι βιωματικές και επικοινωνιακές, συνδέουν το πρόγραμμα με την καθημερινή πρακτική και το σχολείο με την τοπική κοινότητα.

Σε κάθε μια από τις παραπάνω περιπτώσεις, οι δραστηριότητες που αναπτύσσονται ενθαρρύνουν τη συμμετοχή, την πρωτοβουλία, τη συνεργασία, τη δημιουργικότητα και το διάλογο. Έμφαση δίνεται επίσης στην εργασία σε μικρές ομάδες.

1.5.4. ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

Το ελεύθερο παιχνίδι είτε ατομικό, είτε ομαδικό σε ελκυστικά οργανωμένες γωνιές και υπαίθριους χώρους επιτρέπει στα παιδιά να αναπτύσσονται, να ανακαλύπτουν, να χρησιμοποιούν δημιουργικά υλικά και μέσα, να πειραματίζονται, να επικοινωνούν, να συνεργάζονται και να κοινωνικοποιούνται.

Οι δραστηριότητες με αφορμή ευκαιριακά περιστατικά που προκαλούν το ενδιαφέρον των παιδιών προσφέρονται για μάθηση και αξιοποιούνται με κατάλληλες διδακτικές παρεμβάσεις(π.χ. τα παιδιά αποφασίζουν να στείλουν μια κάρτα με ευχές στον άρρωστο φίλο τους).

Οι οργανωμένες συναντήσεις ολόκληρης της τάξης καλύπτουν συνήθως κάποιο χρόνο του ημερήσιου προγράμματος. Σε αυτό το διάστημα τα παιδιά μπορεί να παίξουν ένα ομαδικό παιχνίδι, να τραγουδήσουν, να ακούσουν ένα παραμύθι ή μια ανακοίνωση από μια ομάδα παιδιών . Αυτές οι συναντήσεις θα πρέπει να είναι σύντομες για τα μικρότερα παιδιά. Οι συζητήσεις γύρω από διάφορα θέματα, ο σχεδιασμός εργασιών, η επεξεργασία δεδομένων και οι παρουσιάσεις, είναι προτιμότερο να γίνονται με μικρές ομάδες εργασίας στις διάφορες «γωνιές» της τάξης.

1.6. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

1.6.1. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Η αξιολόγηση αποτελεί βασικό στάδιο κάθε οργανωμένης και συστηματικής διαδικασίας την οποία χαρακτηρίζει ο σχεδιασμός, ο προγραμματισμός και η εφαρμογή στην πράξη.

Βασικός σκοπός της αξιολόγησης είναι η ανατροφοδότηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας με στόχο τη βελτίωση της παρεχόμενης εκπαίδευσης.

Στο Νηπιαγωγείο δεν υπάρχει τυποποιημένη πορεία στη μάθηση. Το διδακτικό περιβάλλον προσφέρεται για προβληματισμό, πειραματισμό, προσεγγίσεις εννοιών και ελκυστικές δραστηριότητες. Η αξιολόγηση είναι διαρκής, ενσωματώνεται στην καθημερινή διαδικασία, και βασίζεται στη συνολική αποτίμηση του προγράμματος. Κατά την αξιολόγηση λαμβάνονται υπόψη τα ατομικά χαρακτηριστικά κάθε παιδιού, οι διαφορές στον τρόπο και το ρυθμό μάθησης, οι αντιλήψεις, οι επιθυμίες, οι ικανότητες, οι ευκαιρίες που έχουν για μάθηση στο οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον, οι ιδιαιτερότητές τους, όπως παιδιά αλλόγλωσσα, παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και ιδιαίτερες ικανότητες και κλίσεις.

1.6.2. ΜΟΡΦΕΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Ο/η εκπαιδευτικός παρακολουθεί συστηματικά το παιδί στη διάρκεια του χρόνου. Αρχικά διαπιστώνει το επίπεδο των εμπειριών, βιωμάτων, γνώσεων, ενδιαφερόντων του παιδιού (αρχική ή διαγνωστική αξιολόγηση) και προσπαθεί να προσαρμόσει τις μαθησιακές διαδικασίες στις δυνατότητες και στις ιδιαιτερότητες του κάθε παιδιού. Στη συνέχεια ελέγχει την πορεία κάθε παιδιού (σταδιακή ή διαμορφωτική αξιολόγηση) καθώς αναπτύσσει νέες αντιλήψεις, στάσεις, αξίες και δεξιότητες. Σκοπός είναι να εξαχθούν οι απαραίτητες πληροφορίες για το σχεδιασμό των κατάλληλων παρεμβάσεων.

Τέλος, εκτιμάται η συνολική επίτευξη των στόχων του προγράμματος (τελική ή συνολική αξιολόγηση). Ουσιαστικά συγκρίνεται το αποτέλεσμα της μαθησιακής διαδικασίας στην ανάπτυξη και την κοινωνικοποίηση του παιδιού τόσο σε ατομικό όσο και σε επίπεδο ομάδας. Το μαθησιακό επίπεδο του κάθε παιδιού συγκρίνεται σε σχέση με τον εαυτό του κι όχι σε σχέση με τους συμμαθητές του και η ομαδική εργασία των παιδιών της τάξης αξιολογείται σε σχέση με τις προσδοκώμενες επιδιώξεις.

1.6.3. ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Οι τεχνικές αξιολόγησης πρέπει να είναι κατάλληλες για την ηλικία, τις μαθησιακές ανάγκες και εμπειρίες των παιδιών. Ο/η εκπαιδευτικός παρατηρεί και καταγράφει στοιχεία που θεωρεί σημαντικά και συνδέονται με την ανάπτυξη, τη μάθηση και την κοινωνικοποίηση των παιδιών. Υποβοηθά όλα τα παιδιά, αναγνωρίζει και αξιοποιεί την ποικιλία των ατομικών διαφορών και αξιολογεί όχι μόνο τι μπορεί να κάνει το κάθε παιδί μόνο του αλλά και τι μπορεί να κάνει σε συνεργασία με τα άλλα παιδιά και με τη βοήθειά τους.

Στο Νηπιαγωγείο δεν έχουν θέση οι παραδοσιακές μορφές αξιολόγησης, όπου αξιολογούνται κυρίως οι επιδόσεις στο γνωστικό τομέα, αλλά οι εναλλακτικές. Δίνεται έμφαση στις διαδικασίες κατάκτησης της γνώσης σε συνθήκες δημιουργικής εργασίας και αναδεικνύονται οι επικοινωνιακές δεξιότητες των παιδιών, η απόκτηση υπευθυνότητας μέσα από τη συλλογική εργασία, την έρευνα και την κριτική σκέψη. Τέτοιες εναλλακτικές μέθοδοι είναι :

- α. η πορεία και τα αποτελέσματα σχεδίων εργασίας
- β. η αξιολόγηση της ομάδας από τα ίδια τα παιδιά συλλογικά
- γ. ο φάκελος εργασιών του παιδιού

Ο φάκελος εργασιών του παιδιού αποτελεί καταγραφή της διαδικασίας της μάθησης. Περιέχει υλικό που αποκαλύπτει τι ενδιαφέρει το παιδί, τι έχει μάθει, πώς σκέπτεται, πώς δημιουργεί, πώς αναλύει και συνθέτει. Ο φάκελος θα πρέπει να περιέχει δείγματα δουλειάς τα οποία είναι αυθεντικές παραγωγές των παιδιών (π.χ. σχέδια, ζωγραφιές, χειροτεχνίες, δείγματα γραφής, κατασκευές) κι όχι προσχεδιασμένα για αξιολόγηση φύλλα εργασίας. Επίσης, ενδείκνυται να περιέχει και άλλες καταγραφές διαφόρων μορφών συστηματικής παρατήρησης, φωτογραφίες από τη συμμετοχή του παιδιού σε δραστηριότητες, μαγνητοφωνήσεις αφηγήσεων των παιδιών κτλ. Το υλικό οργανώνεται κατά χρονολογική σειρά και κατηγορία και συγκρίνονται οι πρόσφατες εργασίες των παιδιών με τις προηγούμενες.

1.6.4. ΦΑΚΕΛΟΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Το αποτέλεσμα της αξιολόγησης- καταγραφής, περιστασιακές σημειώσεις του εκπαιδευτικού μαζί με το φάκελο εργασιών του παιδιού- αποτελούν το φάκελο αξιολόγησης για κάθε παιδί. Ο φάκελος θα πρέπει να είναι προσβάσιμος από τους γονείς. Η νηπιαγωγός θα πρέπει να ενημερώνει σε τακτικά χρονικά διαστήματα τους γονείς για τη συνολική πρόοδο του παιδιού, μέσα από την οποία αναδεικνύονται και επισημαίνονται τα ενδιαφέροντα, οι ανάγκες, οι ιδιαιτερότητές του. Σημαντικές αποφάσεις και συμπεράσματα σχετικά με την κατάσταση και την πρόοδο των παιδιών θα πρέπει να βασίζονται και σε άλλες πηγές πληροφόρησης, όπως για παράδειγμα στους γονείς, σε άλλους εκπαιδευτικούς και σε ειδικούς.

1.7. ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ.

Οι κινητικές αναπηρίες επηρεάζουν την φυσιολογική κίνηση του ατόμου δυσχεραίνοντας, ανάλογα με την σοβαρότητα, τις λειτουργικές δραστηριότητες της καθημερινής του ζωής. Μπορεί να οφείλονται σε παθήσεις, τραυματισμούς του μυοσκελετικού ή του νευρικού συστήματος.

Οι κυριότεροι τύποι κινητικών αναπηριών που συναντώνται στις διάφορες βαθμίδες της εκπαίδευσης είναι οι εξής: Εγκεφαλική Παράλυση

Δισχιδής ράχη

Τραυματισμοί Νωτιαίου Μυελού

Εγκεφαλικές Κακώσεις

Παιδική, Εφηβική αρθρίτιδα

Αρθρογρίπωση

Μυϊκές δυστροφίες

Ακρωτηριασμοί

1) Εγκεφαλική Παράλυση

Ορισμός:

Η εγκεφαλική παράλυση είναι μία νευρολογική διαταραχή που προκαλείται από βλάβη στις κινητικές περιοχές του εγκεφάλου. Μπορεί να συμβεί κατά την κύηση, τον τοκετό και στα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού. Ανάλογα με το είδος της νευρομυϊκής διαταραχής διακρίνεται σε σπαστική, αθетωσική, αταξική ή μικτή μορφή. Ανάλογα με την κατανομή της βλάβης στο σώμα διακρίνεται σε τετραπληγία, διπληγία, τριπληγία και μονοπληγία..

Χαρακτηριστικά:

Η εγκεφαλική παράλυση χαρακτηρίζεται από:

Διαταραχές στον μυϊκό τόνο, έλλειψη νευρομυϊκού συντονισμού, μυϊκή αδυναμία
Επιπρόσθετα μπορεί να συνυπάρχουν:

Νοητική καθυστέρηση, Διαταραχές στη όραση, την ακοή και την ομιλία, διάσπαση προσοχής και ψυχολογικά προβλήματα

2) Δισχιδής ράχη

Ορισμός: Η δισχιδής ράχη είναι μια εκ γενετής πάθηση, η οποία οφείλεται σε ατελή ανάπτυξη της σπονδυλικής στήλης κατά τις 4 πρώτες εβδομάδες της εμβρυϊκής ζωής. Συγκεκριμένα παρουσιάζεται ατελής κλείσιμο του οστέινου σπονδυλικού τόξου ενός σπονδύλου από την αυχενική έως την οσφυϊκή μοίρα της σπονδυλικής στήλης προκαλώντας νευρολογικές διαταραχές.

Χαρακτηριστικά

Οστικές παραμορφώσεις, διαταραχές της στάσης, κατακλίσεις, μώλωπες, ουρολοιμώξεις, παχυσαρκία

3) Τραυματισμοί νωτιαίου μυελού

Ορισμός: Είναι κακώσεις στην σπονδυλική στήλη που προκαλούν βλάβη στο νωτιαίο μυελό με αποτέλεσμα την απώλεια της κίνησης και της αισθητικότητας από το σημείο της βλάβης και κάτω. Η σοβαρότητα του τραυματισμού εξαρτάται από την θέση και την έκταση της βλάβης που έχει υποστεί ο νωτιαίος μυελός. Η διαταραχή μπορεί να έχει την μορφή τετραπληγίας όπου είναι επηρεασμένα τα άνω και κάτω άκρα και την μορφή παραπληγίας όπου είναι επηρεασμένα κυρίως τα κάτω άκρα .

Χαρακτηριστικά

Σπαστικότητα, διαταραχές αισθητικότητας, κατακλίσεις, προβλήματα θερμορύθμισης, μυϊκή ατροφία, διαταραχές στην ουροδόχο κύστη, σεξουαλική δυσλειτουργία, οστεοπόρωση, καρδιαγγειακά προβλήματα, μυϊκές βραχύνσεις, διαταραχές στην στάση του σώματος και ψυχολογικά προβλήματα..

4) Εγκεφαλικές κακώσεις

Οι εγκεφαλικές κακώσεις προκαλούν μερική ή ολική αναπηρία και επιδρούν αρνητικά στον ψυχισμό του ατόμου. Η σοβαρότητα της κάκωσης εξαρτάται από την θέση, την έκταση της βλάβης και από το είδος της θεραπευτικής αγωγής.

Χαρακτηριστικά

Διαταραχές μνήμης και ομιλίας, διάσπαση προσοχής, δυσλειτουργία της ουροδόχου κύστης, επιληπτικές κρίσεις, σπαστικότητα, έλλειψη νευρομυϊκού συντονισμού, διαταραχές αισθητικότητας, αναπνευστικά και ψυχολογικά προβλήματα.

5) Μυϊκές δυστροφίες

Είναι ομάδα κληρονομικών ασθενειών που προκαλούν μυϊκή αδυναμία εξαιτίας της προοδευτικής εκφύλισης των μυϊκών ινών. Υπάρχουν διάφοροι τύποι μυϊκής δυστροφίας αλλά η συνηθέστερη είναι η μυϊκή δυστροφία Duchenne η οποία εμφανίζεται στην ηλικία των 2-6 ετών. Η ασθένεια είναι προοδευτική και τελικά το παιδί καταλήγει σε αναπηρικό αμαξίδιο με την πάροδο δεκαετίας , ενώ το προσδόκιμο ζωής ανέρχεται περίπου στα 20 χρόνια.

Χαρακτηριστικά

Μυϊκή ατροφία, Χαρακτηριστικό βάδισμα (νήσειο), μυϊκές βραχύνσεις, Ανάπτυξη συνδετικού ιστού στους μύες, διαταραχές στην στάση(λórdωση), αναπνευστικά προβλήματα, πτωχή μυϊκή αντοχή.

6) Αρθρογρίπωση

Εκ γενετής πάθηση κατά την οποία προσβάλλονται οι αρθρώσεις και οφείλεται σε εκφύλιση του νωτιαίου μυελού.

Χαρακτηριστικά

Δυσκαμψία, λέπτυνση των άκρων, μυϊκή αδυναμία, αντικατάσταση του μυϊκού με λιπώδη και συνδετικό ιστό, περιορισμένη λειτουργικότητα.

7) Νεανική αρθρίτιδα

Χρόνια αρθρίτιδα που εμφανίζεται στην παιδική ή την εφηβική ηλικία. Πρόκειται για πάθηση αγνώστου αιτιολογίας κατά την οποία οι αρθρώσεις παρουσιάζουν φλεγμονή και σταδιακή μείωση του εύρους κίνησης.

Χαρακτηριστικά

Οίδημα στις αρθρώσεις, πόνος ευαισθησία δυσκαμψία, δυσκολία στην βάδιση, μυϊκή ατροφία.

8) Ακρωτηριασμοί

Ακρωτηριασμός είναι η αφαίρεση τμήματος ή μέλους του σώματος. Η αιτία μπορεί να είναι τραυματισμός, κακοήθεις όγκοι, αγγειακές βλάβες, δυσμορφίες κα. Ο ακρωτηριασμός μπορεί να προκαλέσει σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα, και γι αυτό ο ασθενής θα πρέπει να προετοιμασθεί ψυχολογικά και να γίνει προγραμματισμένο χειρουργείο.

1.8. ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΓΛΩΣΣΑΣ

1.8.1. Προφορική Επικοινωνία (ομιλία και ακρόαση)

Ικανότητες που επιδιώκεται να αναπτυχθούν	Περιεχόμενο / Ενδεικτικές δραστηριότητες*	Θεμειώδεις Έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης
<i>Στο χώρο του Νηπιαγωγείου θα πρέπει να διαμορφώνονται ποικίλες επικοινωνιακές καταστάσεις, ώστε τα παιδιά από την αρχή να ενθαρρύνονται να παίρνουν το λόγο για:</i>		
να διηγούνται / αφηγούνται	Δίνονται ευκαιρίες στα παιδιά να διηγούνται εμπειρίες τους επιδιώκοντας να τηρούν τη διαδοχική σειρά των γεγονότων και να χρησιμοποιούν λέξεις όπως «πρώτα», «μετά», «ύστερα», «μετά από αυτό» κτλ. (Γλώσσα, Μαθηματικά, Μελέτη Περιβάλλοντος, Μουσική).** Ενθαρρύνονται να αφηγούνται ένα παραμύθι. Παροτρύνονται να συσχετίζουν τις ιστορίες που ακούν με τη δική τους ζωή και με τις δικές τους εμπειρίες. Παροτρύνονται να συνθέτουν ιστορίες με ή χωρίς καθοδήγηση και περιορισμούς. Η χρήση φωτογραφιών και εικόνων για τη διήγηση ιστοριών πραγματικών ή φανταστικών) είναι ενδεδειγμένη. {1}	Διάσταση (χρόνος)
να περιγράφουν	Ενθαρρύνονται να παρατηρούν και να περιγράφουν γεγονότα, αντικείμενα και προσωπικές εμπειρίες (ενθαρρύνονται π.χ. να περιγράψουν σε άλλους πώς συγκεντρώνουν τα υλικά για καρτεπικόλληση (κολάζ) και πώς το κατασκευάζουν). {1}	
να εξηγούν και να ερμηνεύουν	Παροτρύνονται να δίνουν εξηγήσεις για διάφορες επιλογές και προτιμήσεις τους και να αιτιολογούν απόψεις και πράξεις τους. {1}	
να συμμετέχουν σε συζητήσεις και να χρησιμοποιούν στοιχειώδη επιχειρηματολογία	Δίνονται ευκαιρίες στα παιδιά να συνειδητοποιούν ότι σε κάθε συζήτηση οι συμμετέχοντες είναι διαδοχικά ομιλητές και ακροατές και επομένως παίρνουν το λόγο εκ περιτροπής. Ενθαρρύνονται στην ανάπτυξη μιας στοιχειώδους επιχειρηματολογίας ώστε να αιτιολογούν τις απόψεις τους και να μπορούν να πείθουν τους συνομιλητές τους. {1} Μαθαίνουν να ακούν τους συνομιλητές τους, χωρίς να τους διακόπτουν, και να μιλούν την κατάλληλη στιγμή, αφού λάβουν υπόψη τους τι έχει προηγηθεί. {1}	

να βελτιώνουν και να εμπλουτίζουν τον προφορικό τους λόγο	Ασκούνται στο να χρησιμοποιούν εύστοχα λέξεις ή εκφράσεις που συνδέονται με ειδικές περιστάσεις, όπως ευχές, χαιρετισμούς κτλ. {1} Εθίζονται να απομνημονεύουν και να απαγγέλλουν ποιήματα, να μαθαίνουν λαχνίσματα, αινίγματα, γλωσσοδέτες, να απομνημονεύουν μικρούς ρόλους στο πλαίσιο των παραστάσεων που θα παρουσιάσουν μέσα στην τάξη. {1} Συνηθίζουν να αναπαράγουν εύστοχα τα λεκτικά σχήματα που συναντούν συχνά στα παραμύθια, όπως «ήταν μια φορά κι έναν καιρό ...», «και έζησαν αυτοί καλά και εμείς καλύτερα» κτλ. {1} Ασκούνται στο να κατανοούν απλές μορφές της μεταφορικής χρήσης των λέξεων (π.χ. να μπορούν να διακρίνουν την ουσιαστική διαφορά ανάμεσα στις εκφράσεις «με τρώει η μύτη μου» και «τρώω το φαγητό μου») συμμετέχοντας σε παιχνίδια λέξεων. {1} Ασκούνται στο να οργανώνουν το λόγο τους, συνδέοντας τις απλές προτάσεις μεταξύ τους με τις κατάλληλες συνδετικές λέξεις (και, για, ή, αλλά, επειδή κτλ.). {1} Ενθαρρύνονται να αναδιατυπώνουν φράσεις ή προτάσεις, χρησιμοποιώντας εναλλακτικά λέξεις με παρεμφερές νόημα (π.χ. ο άνεμος λυσομανούσε ή ο αέρας λυσομανούσε ή σφύριζε) ή αντίθετο νόημα (π.χ. ένα μεγάλο μπουκάλι γάλα ή ένα μικρό μπουκάλι γάλα) (Γλώσσα, Μελέτη Περιβάλλοντος, Μουσική).	
Να αποκτήσουν φωνολογική επίγνωση	Μέσα από τραγούδια, λαχνίσματα και ρίμες να συνειδητοποιήσουν σταδιακά το φωνημικό χαρακτήρα της γλώσσας και να διακρίνουν τα φωνήματα ως συστατικά των λέξεων. {2}	

{1}: Οι κινητικές αναπηρίες ενδεχομένως να συνοδεύονται από προβλήματα στην ομιλία. Για το λόγο αυτό είναι δυνατόν να χρησιμοποιούνται γραπτά σύμβολα για τη δημιουργία προτάσεων. Όπου τα προβλήματα ομιλίας είναι σοβαρά, δε δίνεται έμφαση στις δραστηριότητες που απαιτείται η χρήση αυτής (π.χ. τραγούδια, ρίμες, λαχνίσματα κ.ο.κ. Αντ' αυτού, γίνεται η εκμάθηση των φωνημάτων με τη διαδικασία της αντιστοίχισης ήχου και συμβόλου.

{2} Στη φωνολογική επίγνωση επιτακτική θεωρείται η συνεργασία με τον/ την λογοθεραπευτή/ λογοθεραπεύτρια, προκειμένου να υπάρχει συνέπεια και συνέχεια στην εκφορά των φωνημάτων από όλα τα μέλη της διεπιστημονικής ομάδας του σχολείου.

* Οι δραστηριότητες με πλάγια γράμματα στη δεύτερη στήλη συσχετίζονται με τις θεμελιώδεις έννοιες της τρίτης στήλης και αναφέρονται στα αντίστοιχα προγράμματα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων της παρένθεσης.

** Οι οριζόντιες στήλες που παρουσιάζονται στα προγράμματα έχουν τεχνικό χαρακτήρα. Η αντιστοίχιση επιδιώξεων και περιεχομένου δεν έχει αποκλειστικό χαρακτήρα. Συχνά οι επιδιώξεις συνδέονται με δραστηριότητες που δεν παρουσιάζονται σε άμεση αντιστοίχιση.

1.8.2. Ανάγνωση

Στο χώρο του Νηπιαγωγείου θα πρέπει να εξασφαλίζονται οι προϋποθέσεις ώστε τα παιδιά να έρχονται αβίαστα σε επαφή με διαφορετικές εκδοχές του γραπτού λόγου (βιβλία, περιοδικά, εφημερίδες, επιγραφές κτλ.) και να τους δίνονται ευκαιρίες ώστε:		
να αναγνωρίζουν τις βασικές εκδοχές του γραπτού λόγου με βάση τα εξωτερικά – τυπογραφικά χαρακτηριστικά και το περιεχόμενο, να συνειδητοποιούν ότι οι διαφορετικές αυτές εκδοχές μεταφέρουν μηνύματα με διαφορετικό τρόπο και χρησιμοποιούνται για διάφορους λόγους	Τα παιδιά έρχονται σε επαφή με εικονογραφημένα βιβλία και με περιοδικά, εφημερίδες, λεξικά, καθώς και με αφίσες, χάρτες, συσκευασίες προϊόντων που γνωρίζουν τα παιδιά (π.χ. κουτιά από γάλα, σακούλες από ζάχαρη ή αλεύρι, κουτιά από φάρμακα κτλ..) στα οποία εικόνες και κείμενο συμπεριλαμβάνονται για να μεταφέρουν το μήνυμα. Στο πλαίσιο των ποικίλων δραστηριοτήτων, που αναπτύσσονται στο χώρο του Νηπιαγωγείου ενεργοποιούνται τα παιδιά στο να κάνουν υποθέσεις γύρω από το τι είναι γραμμένο σε καθένα από αυτά (Γλώσσα, Εικαστικά, Μαθηματικά, Μελέτη Περιβάλλοντος).	Επικοινωνία (πληροφορία)
να υιοθετούν βασικές συμβάσεις ανάγνωσης του αλφαριθμητικού συστήματος γραφής (π.χ. ότι διαβάζουμε από τα αριστερά προς τα δεξιά και από πάνω προς τα κάτω, ότι τα βιβλία διαβάζονται από την αρχή προς το τέλος κ.λ.π.)	Τα παιδιά «ακούν» κείμενα από βιβλία που τους διαβάζει ο/η εκπαιδευτικός, ο οποίος τους δείχνει με το δάχτυλο πού ακριβώς διαβάζει, διαβάζοντας σε κανονικό ρυθμό ανάγνωσης και χρωματίζοντας τη φωνή του ανάλογα με το περιεχόμενο του κειμένου. Το βιβλίο ή το έντυπο που διαβάζεται κάθε φορά είναι στραμμένο προς τα παιδιά ώστε να συνειδητοποιούν ότι αυτό που διαβάζεται είναι το κείμενο και όχι η εικόνα.	
να ακούν και να κατανοούν μία διήγηση, ένα κανόνα παιχνιδιού ή άλλα απλά κείμενα που κάποιος τους διαβάζει φωναχτά	Τα παιδιά ενθαρρύνονται να παρεμβαίνουν κατά την ανάγνωση του κειμένου, κάνοντας υποθέσεις για τη συνέχεια και το τέλος της ιστορίας, σχόλια για τους χαρακτήρες κ.λ.π.	
να μπορούν να διακρίνουν σ' ένα κείμενο που τους διαβάζεται τα διαλογικά από τα μη διαλογικά μέρη	Τα παιδιά αναγνωρίζουν τα διαλογικά μέρη σε κείμενα που τους διαβάζονται και επαναλαμβάνουν παρόμοιους διάλογους,	
να απομνημονεύουν πολύ μικρά κείμενα	Κείμενα που αρέσουν στα παιδιά διαβάζονται από τον/την εκπαιδευτικό κατ' επανάληψη, όταν τα παιδιά το ζητούν, πράγμα που συχνά οδηγεί αβίαστα στην απομνημόνευση. Τα έμμετρα κείμενα (π.χ. λαχίσματα, ποιήματα) που έχουν ρίμες, παρηχήσεις και ομοιοκαταληξίες απομνημονεύονται εύκολα και βοηθούν τα παιδιά να συνειδητοποιούν, σταδιακά, στοιχεία της γλώσσας που συνδέονται με τον ιδιαίτερο και συλλαβικό χαρακτήρα της συμβάλλοντας έτσι στη φωνημική και συντακτική συνείδηση της γλώσσας. Τα παιδιά απομνημονεύουν επίσης μικρούς ρόλους, τους οποίους	

	δραματοποιούν στο πλαίσιο σχολικών παραστάσεων.	
να αναγνωρίζουν οικείες λέξεις στο περιβάλλον και μέσα σε κείμενα.	Στο χώρο του Νηπιαγωγείου έχει διαμορφωθεί περιβάλλον πλούσιο σε ερεθίσματα γραπτού λόγου. Στη βιβλιοθήκη συγκεντρώνονται, εκτός από τα βιβλία, έντυπα διαφόρων ειδών, όπως περιοδικά, εφημερίδες, αφίσες. Στο μαγαζάκι π.χ. υπάρχουν συσκευασίες γνωστών στα παιδιά προϊόντων, επάνω στις οποίες υπάρχει γραπτός λόγος. Γραφή υπάρχει και στις συσκευασίες κάθε υλικού που χρησιμοποιούν τα παιδιά στο Νηπιαγωγείο όπως παιχνίδια, μαρκαδόροι κ.λ.π. Επίσης διαμορφώνονται πίνακες αναφοράς για ποικίλα θέματα, στους οποίους υπάρχει αντιστοιχία εικόνων και λέξεων. Οι πίνακες αυτοί επιτρέπουν στα παιδιά, χωρίς συστηματική διδασκαλία, να ανακαλύπτουν το νόημα ορισμένων λέξεων που συνδέονται με δραστηριότητες οι οποίες εκτυλίσσονται στην τάξη. (π.χ. τα ονόματα των παιδιών της τάξης είναι γραμμένα δίπλα στις φωτογραφίες τους, τα μέσα συγκοινωνίας αναγράφονται δίπλα στην αντίστοιχη εικόνα. Με τον ίδιο τρόπο παρουσιάζονται τα χρώματα, τα ζώα του σπιτιού, του αγρού ή του δάσους κτλ).	
	Για κάθε πίνακα αναφοράς υπάρχουν και αντίστοιχες καρτέλες, χωριστή καρτέλα για κάθε λέξη του πίνακα. Στις καρτέλες δεν υπάρχουν οι εικόνες. Τα παιδιά αναζητούν το νόημα της καρτέλας που θέλουν να διαβάσουν συγκρίνοντάς την με τις λέξεις του πίνακα αναφοράς. Όταν εντοπίσουν τη λέξη από την εικόνα που της αντιστοιχεί, κατανοούν και το νόημά της. (Γλώσσα, Μουσική, Μελέτη Περιβάλλοντος, Πληροφορική, Φυσική Αγωγή). Οι πίνακες αναφοράς αξιοποιούνται πάντα για την πραγματοποίηση ποικίλων δραστηριοτήτων όπως π.χ. για το παρουσιολόγιο, για διάφορα παιχνίδια, για την καταγραφή του καιρού της ημέρας κτλ.	Αλληλεπίδραση (εξάρτηση)
να παίρνουν πληροφορίες από διάφορες πηγές όπως αφίσες, ταινίες, σήματα, έργα τέχνης, στις οποίες συνυπάρχουν γραπτός λόγος και εικόνα.	Τα παιδιά, κατά τη διάρκεια εξόδων από το Νηπιαγωγείο, ενθαρρύνονται στο να προσπαθούν να αναγνωρίσουν κάποια ονόματα δρόμων ή ορισμένες από τις επιγραφές των καταστημάτων της γειτονιάς κλπ. (Γλώσσα, Μελέτη Περιβάλλοντος, Μουσική).	Επικοινωνία (κώδικας)
να «χρησιμοποιούν» τη βιβλιοθήκη της τάξης και να κάνουν συγκεκριμένες επιλογές βιβλίων, ανάλογα με τα ενδιαφέροντά τους ή το θέμα με το οποίο ασχολούνται κάθε φορά.	Η βιβλιοθήκη του Νηπιαγωγείου οργανώνεται με τέτοιο τρόπο, ώστε τα παιδιά να είναι σε θέση να δανείζονται εικονογραφημένα βιβλία με παραμύθια λαϊκά και έντεχνα, μύθους, θρύλους, λαχνίσματα, ποιήματα, γλωσσοδέτες, μικρά θεατρικά, αλλά και εικονογραφημένα περιοδικά και λευκώματα καθώς και βιβλία ή έντυπα εγκυκλοπαιδικού χαρακτήρα που απευθύνονται στις μικρές ηλικίες και τα οποία μπορούν να τα επιστρέφουν στη θέση τους (για παράδειγμα τα βιβλία να τοποθετούνται έτσι, ώστε να φαίνεται ολόκληρη η μπροστινή τους όψη και πίσω από κάθε βιβλίο να είναι	

	σταθερά τοποθετημένη η φωτοτυπία του εξωφύλλου του, πράγμα που αποτελεί σημείο αναφοράς για τα παιδιά και τους επιτρέπει, μέσα από συσχετισμούς, να επανατοποθετούν τα βιβλία που δανείζονται στην ορισμένη τους θέση).	
να εντοπίζουν τον τίτλο, το συγγραφέα και άλλα στοιχεία του βιβλίου	Πριν από την ανάγνωση ενός βιβλίου επισημαίνεται από τον/την εκπαιδευτικό ότι στο εξώφυλλο κάθε βιβλίου είναι γραμμένα σημαντικά στοιχεία (π.χ. ο τίτλος, ο συγγραφέας, ο εικονογράφος, ο εκδοτικός οίκος κ.ά.) και τα παιδιά ενθαρρύνονται να αναγνωρίζουν τις θέσεις αυτών των στοιχείων στο κάθε βιβλίο. Ακόμη ενθαρρύνονται να αντιληφθούν τη σελιδαρίθμηση, καθώς και τον ρόλο του πίνακα περιεχομένων όπου αυτός υπάρχει.	
να συνειδητοποιήσουν ότι ο γραπτός λόγος είναι αναπαράσταση της γλώσσας και η εικόνα είναι αναπαράσταση του κόσμου	Τα παιδιά προοδευτικά ενθαρρύνονται να συνειδητοποιήσουν πως ό,τι λέμε μπορούμε και να το γράψουμε. Επίσης, έχοντας συναντήσει κάποιες λέξεις αρκετές φορές (κατά την ανάγνωση βιβλίων ή στους πίνακες αναφοράς) και έχοντας μάθει μέσα από γλωσσικά παιχνίδια να διακρίνουν τα φωνήματα που δομούν τις λέξεις, αρχίζουν να τις αναγνωρίζουν και σιγά-σιγά μπορεί να είναι σε θέση να απομονώνουν ορισμένα γράμματα αλλά και να κάνουν συνδυασμούς αυτών των γραμμάτων προκειμένου να «διαβάσουν» άγνωστες λέξεις.	
να κατανοήσουν γενικά στοιχεία από τη σχέση προφορικού-γραπτού λόγου. να συνειδητοποιήσουν σταδιακά ότι στα φωνήματα της ομιλούμενης γλώσσας αντιστοιχούν γράμματα.	Ενθαρρύνονται να αναζητούν λύσεις, να συζητούν και να προβληματίζονται καθώς προσπαθούν να «διαβάσουν», χωρίς να διορθώνονται ή να τους επιβάλλεται η σωστή «ανάγνωση» κάθε φορά.	
να αναγνωρίζουν και να συγκρίνουν διαφορετικές μορφές του γραπτού λόγου, όπως π.χ. το χειρόγραφο και το έντυπο κείμενο, αλλά και την ελληνική και άλλες γραφές.	Στο γραπτό λόγο που υπάρχει γύρω μας (π.χ. στις συσκευασίες προϊόντων, στις επιγραφές καταστημάτων, στις γραφές πάνω στις ενδυμασίες τους κ.λ.π) τα παιδιά έρχονται σε επαφή και με το λατινικό αλφάβητο το οποίο σιγά σιγά και μέσα από παιχνίδια (π.χ. χωρίζονται σε ομάδες ανάλογα με τη «γραφή» κειμένου που κρατούν) αρχίζουν να το διαφοροποιούν από το ελληνικό.	

1.8.3. Γραφή και γραπτή έκφραση

<i>Η εργασία που συνδέεται με το γραπτό λόγο στο Νηπιαγωγείο θα πρέπει να δίνει στα παιδιά ευκαιρίες να ευαισθητοποιηθούν σε θέματα που συνδέονται με το γιατί και το πώς γράφουμε, να αρχίσουν δηλαδή να συνειδητοποιούν την κοινωνική διάσταση του γραπτού λόγου ώστε:</i>		
να κατανοήσουν τη σημασία της γραφής ως μέσου επικοινωνίας, ανάπτυξης ιδεών, μεταφοράς πληροφοριών και ως πηγής ευχαρίστησης και απόλαυσης. Και σ' αυτό συμβάλλει η ενεργός συμμετοχή των παιδιών στη «δημιουργία» δικών τους κειμένων με υπαγόρευση στον/την εκπαιδευτικό.	<i>Τα παιδιά, σε μικρές ομάδες, στο πλαίσιο ελκυστικών γι' αυτά δραστηριοτήτων, υπαγορεύουν στον/την εκπαιδευτικό κείμενα που τα διαμορφώνουν συλλογικά (π.χ. γράμματα, προσκλήσεις, καταλόγους, κανόνες παιχνιδιών, συνταγές, παραμύθια, ποιήματα κ.ά.). (Γλώσσα, Μουσική, Εικαστικά, Δραματική Τέχνη, Μελέτη Περιβάλλοντος, Πληροφορική).</i> <i>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να συζητούν για τις διαφοροποιήσεις του γραπτού λόγου από την εικόνα ως μέσου μεταφοράς μηνύματος (π.χ. επιλέγουν τον «καλύτερο» τρόπο έκφρασης ενός μηνύματος σε διαφορετικές περιστάσεις) (Γλώσσα, Μουσική, Μελέτη Περιβάλλοντος).</i>	Αλληλεπίδραση (συνεργασία) Επικοινωνία Ομοιότητα-Διαφορά
Εξελικτικά, συνειδητοποιούν ότι τα κείμενα απευθύνονται σε συγκεκριμένους κάθε φορά αναγνώστες και μαθαίνουν να τα βελτιώνουν ακούγοντας το αποτέλεσμα της διόρθωσης – υπαγόρευσης και αναθεωρώντας κατά περίπτωση τις επιλογές λεξιλογίου ή διατύπωσης	<i>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να διορθώνουν και να αναθεωρούν κείμενα, χωρίς να τους επιβάλλεται η σωστή εκδοχή. Σ' αυτό το πλαίσιο ενθαρρύνονται να παίζουν με τη γλώσσα. (Γλώσσα, Εικαστικά, Μελέτη Περιβάλλοντος, Δραματική τέχνη).</i>	Μεταβολή (εξέλιξη)
Τα παιδιά πρέπει να υποστηριχθούν στην προσπάθειά τους: να κρατούν ένα μολύβι, ένα στυλό διαρκείας, μία κιμωλία με τρόπο αποτελεσματικό και να μπορούν να τα χρησιμοποιούν παίρνοντας τη σωστή σωματική στάση.		
να γράφουν το όνομά τους στις εργασίες τους με κεφαλαία ή και πεζά γράμματα.	Στο χώρο του Νηπιαγωγείου υπάρχει «πίνακας αναφοράς» στον οποίο είναι γραμμένα τα ονόματα των παιδιών δίπλα στις φωτογραφίες τους. Τα παιδιά μπορούν να τον συμβουλευούνται προκειμένου να γράψουν το όνομά τους στις εργα-	

	σίες τους, χωρίς όμως αυτό να επιβάλλεται.	
να αντιγράφουν λέξεις που εξυπηρετούν λειτουργικές ανάγκες και ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντά τους.	Τα παιδιά π.χ. ενθαρρύνονται να σημειώνουν, το όνομά τους ή τον τίτλο του βιβλίου που δανείστηκαν από τη βιβλιοθήκη, να γράφουν όπως μπορούν κάτω από τις ζωγραφιές τους, συμπληρώνοντας ή ερμηνεύοντας το νόημα της εικόνας και να εκφράζονται δημιουργώντας κάρτες με ευχές, προσκλήσεις ή καταλόγους από πράγματα που θα έπρεπε να θυμηθούν. Σε αυτή τους την προσπάθεια χρησιμοποιούν, αν θέλουν, τους πίνακες αναφοράς που είτε είναι αναρτημένοι στους τοίχους του Νηπιαγωγείου είτε αναρτώνται ανάλογα με τις αναπτυσσόμενες δραστηριότητες.	
να ενθαρρύνονται να γράφουν όπως μπορούν.	Το σημαντικό σ' αυτό το πλαίσιο είναι να συνειδητοποιούν τη χρησιμότητα του γραπτού λόγου και να αποκτούν κίνητρα για την κατάκτησή του. Ο/Η εκπαιδευτικός αποδέχεται τα τυχόν λάθη που κάνουν τα παιδιά επιχειρώντας να γράψουν και τα αξιοποιεί στη μαθησιακή διαδικασία.	

Σημείωση: Οι κινητικές αναπηρίες ενδεχομένως να συνοδεύονται από προβλήματα στην κινητικότητα των άνω άκρων. Στην περίπτωση αυτή η χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή είναι πολύ σημαντική. Αν στο νηπιαγωγείο διατίθεται ηλεκτρονικός υπολογιστής, τότε μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την παραγωγή γραπτού λόγου. Αν δεν είναι δυνατή η πρόσβαση σε ηλεκτρονικό υπολογιστή καλύτερα να χρησιμοποιηθούν ξύλινα γράμματα ή μαγνητικά γράμματα για την παραγωγή γραπτού λόγου. Η συνεργασία με τον/ την εργοθεραπευτή/ εργοθεραπεύτρια θεωρείται ενδεδειγμένη για την ορθή χρήση μαρκαδόρων, μολυβιού κ.ο.κ., καθώς και των απαραίτητων βοηθημάτων.

1.9. ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ

Ικανότητες που επιδιώκεται να αναπτυχθούν	Περιεχόμενο/ Ενδεικτικές διαθεματικές δραστηριότητες	Θεμελιώδεις Έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης
<i>Στα παιδιά θα πρέπει να δίνονται ποικίλες ευκαιρίες μέσα από ενδιαφέρουσες δραστηριότητες και με τις κατάλληλες διδακτικές παρεμβάσεις να εφαρμόζουν τα μαθηματικά στην καθημερινή πρακτική ώστε:</i>		
να προβληματίζονται και να ερευνούν ποικίλες καταστάσεις, να στηρίζονται σε προηγούμενες γνώσεις και εμπειρίες, να κάνουν απλές υποθέσεις και να καταλήγουν σε σχετικά συμπεράσματα	Τα παιδιά εμπλέκονται σε καταστάσεις προβληματισμού και επεξεργάζονται ποσότητες, σχέσεις, σχήματα, και αριθμούς. Αναπτύσσουν διαδικασίες δοκιμής, επαλήθευσης και ελέγχου (π.χ. αντιστοιχούν ένα προς ένα αντικείμενα προκειμένου να επαληθεύσουν ισότητα ως προς το πλήθος των αντικειμένων κ.ά.). Αναγνωρίζουν πως κάποια προβλήματα έχουν περισσότερες από μια λύσεις και πως ένα πρόβλημα μπορεί να λυθεί με πολλούς τρόπους (π.χ. για να δημιουργηθεί η ισότητα ανάμεσα σε δυο ποσότητες μπορεί να αφαιρέσει στοιχεία από τη μία ή να προσθέσει στοιχεία στην άλλη κ.ά.).	
να διαχειρίζονται και να χρησιμοποιούν υλικά, μέσα και καταστάσεις που συνδέονται με την καθημερινή ζωή να αξιοποιούν τις δυνατότητες για αριθμητικές εφαρμογές μέσα στα όρια των δυνατοτήτων τους να οικοδομούν σταδιακά την έννοια των αριθμών	Παροτρύνονται με κατάλληλες δραστηριότητες ομαδικές και ατομικές να πειραματίζονται με διακριτές μονάδες, (π.χ. πέτρες, χάντρες κ.ά.) και μη διακριτές (π.χ. επιφάνειες, υγρά κ.ά.). Να επιλέγουν και να χειρίζονται κατάλληλο εξοπλισμό και υλικό, όπως το ξύλινο δομικό υλικό, τη ζυγαριά, την κλεψύδρα, τα γεωμετρικά σχήματα, τα παζλ, το υλικό για κινητικά παιχνίδια, μπάλες στεφάνια, κορδέλες, κουτάλια, κύπελλα κ.ά.	
να «ερμηνεύουν» γενικά στοιχεία του κόσμου που τα περιβάλλει μέσα από διαδικασίες παρατήρησης και περιγραφής, σύγκρισης, ταξινόμησης, αντιστοίχισης, σειροθέτησης, και συμβολικής αναπαράστασης	<i>Στα παιδιά δίνονται ευκαιρίες να παρατηρούν, να περιγράφουν, να συγκρίνουν και να ταξινομούν με βάση ορισμένα γνωρίσματα που είναι κοινά σε αντικείμενα και καταστάσεις (π.χ. χρώμα, σχήμα, μέγεθος, επάγγελμα κ. ά.) για κάποιο σκοπό (π.χ. τακτοποιούν τη γωνιά της ζωγραφικής και ξεχωρίζουν τα χρώματα, δουλεύουν και σειροθετούν με το οικοδομικό υλικό, μοιράζονται ρόλους κ.ά.) και να εισάγονται σταδιακά στην έννοια των σχέσεων (Μαθηματικά, Μουσική, Μελέτη Περιβάλλοντος, Εικαστικά).</i> <i>Με αντικείμενα και σύμβολα παροτρύνονται να α-</i>	Σύστημα (ταξινόμηση)

	<i>πεικονίζουν σχέσεις σε πίνακες καταγραφής (π.χ. απλούς πίνακες διπλής εισόδου) και γραφικές παραστάσεις (π.χ. απεικονίζουν το πλήθος των αγοριών και των κοριτσιών στην τάξη με καρτέλες που τοποθετούν στην κατάλληλη στήλη, δημιουργούν έναν πίνακα με τα βιβλία που έχει δανειστεί κάθε παιδί ή τον πίνακα γενεθλίων με τους μήνες και τις ημερομηνίες γέννησης των παιδιών κ.ά.) (Μαθηματικά, Γλώσσα, Μουσική, Μελέτη Περιβάλλοντος).</i>	Επικοινωνία (κώδικας)
να διατυπώνουν απορίες ή να θέτουν προβλήματα, να επιλέγουν ή να παράγουν κατάλληλο για την επίλυση των προβλημάτων υποστηρικτικό υλικό	Ενθαρρύνονται να κάνουν ερωτήσεις του τύπου "Τι θα συμβεί εάν", "Γιατί" κ.ά. (π.χ. γιατί δεν έφτασαν τα κουτάλια για όλα τα παιδιά κ.ά.) και να αξιοποιούν ιδέες για να βρίσκουν λύσεις σε καθημερινά απλά προβλήματα που προκύπτουν (π.χ. αποφασίζουν να βάλουν τα μικρότερα κουτιά μέσα στα μεγαλύτερα διαδοχικά έτσι ώστε να μην περισσέψει κανένα κ.ά.). Να επιλέγουν υλικά για να επιλύσουν κάποιο πρόβλημα (π.χ. χρησιμοποιούν κάρτες στις συναλλαγές τους αντί χρήματα).	
να οργανώνουν και να επεκτείνουν τις γνώσεις τους σχετικά με τους αριθμούς	Τα περισσότερα παιδιά όταν έρχονται στο Νηπιαγωγείο γνωρίζουν π.χ. πως έχουν δυο μάτια, ένα στόμα, πέντε δάχτυλα στο κάθε χέρι. Ο/η εκπαιδευτικός ενθαρρύνει τα παιδιά να χρησιμοποιούν σχετικές αριθμητικές εκφράσεις (π.χ. μαθαίνουν τραγούδια και ποιήματα με αριθμούς, παίζουν με τα δάχτυλα και μετρούν). Να απαριθμούν αντικείμενα. Να βάζουν διάφορα πράγματα στη σειρά και να εξοικειώνονται με τα τακτικά αριθμητικά	
να «εκτελούν» απλές μαθηματικές πράξεις	Να χειρίζονται ποσότητες, να τις ενώνουν και να δημιουργούν άλλες, να βγάζουν ή να βάζουν ένα μέρος τους, να συγκρίνουν ή να μοιράζουν ποσότητες σε διαφορετικές καταστάσεις.	
να μετρούν χρησιμοποιώντας αυθαίρετες ή συμβατικές μονάδες μέτρησης	Τα παιδιά εμπλέκονται αρχικά σε δραστηριότητες άμεσων συγκρίσεων ανθρώπων ή αντικειμένων ως προς ένα χαρακτηριστικό (π.χ. μήκος χεριών, ύψος ποδιών, μολυβιών κ.ά.) και αργότερα σε δραστηριότητες έμμεσων συγκρίσεων αντικειμένων για συγκεκριμένο σκοπό, χρησιμοποιώντας ένα όργανο αναφοράς όπως το μέτρο ή αυθαίρετες μονάδες μέτρησης (π.χ. το κορδόνι, ένα φύλλο χαρτιού, τα κύπελλα, την παλάμη τους κ.ά.) προκειμένου να μετρούν μη διακριτά υλικά (π.χ. το πλάτος της πόρτας, την επιφάνεια ενός τραπεζιού, την άμμο, το νερό, το ζυμάρι κ.ά.). Τα παιδιά ασκούνται να αναγνωρίζουν την αξία μικρών νομισμάτων και τη χρησιμότητα τους στις συναλλαγές με βιωματικό τρόπο (π.χ. ψωνίζουν πράγματα σε παιχνίδια ρόλων κ.ά.).	
να κατανοούν απλές χωροχρονικές σχέσεις και να προσεγγίζουν σταδιακά την έννοια της μέτρησης του χρόνου	<i>Ενθαρρύνονται με κατάλληλες δραστηριότητες να επισημαίνουν απλές σχέσεις στο χώρο και να τις περιγράφουν (π.χ. πάνω από, δίπλα, κοντά κ.ά.). Να τοποθετούν και να μετακινούν αντικείμενα σε σχέση με σταθερά σημεία αναφοράς (Μαθηματικά, Φυσική Αγωγή, Μελέτη Περιβάλλοντος).</i>	Διάσταση (χώρος)

αρχικά με τη βοήθεια αυθαίρετων μονάδων (αρίθμηση, μουσική, κλειψύδρα κ.ά.)	<i>Ενθαρρύνονται με βιωματικό τρόπο να επισημαίνουν απλές χρονικές σχέσεις όπως η διάρκεια, η χρονική ακολουθία, το «ταυτόχρονο» δραστηριοτήτων και τα χρονικά διαστήματα.</i> Να συγκρίνουν τη διάρκεια δραστηριοτήτων που έχουν κοινή έναρξη, να συγκρίνουν την ταχύτητα κίνησης πραγμάτων σε σχέση με το χρόνο όταν είναι ίση η απόσταση (π.χ. δραματοποιούν το μύθο της χελώνας και του λαγού κ.ά.) (Μαθηματικά, Μελέτη Περιβάλλοντος, Γλώσσα, Μουσική).	Διάσταση (χρόνος)
να αντιλαμβάνονται και να αναπαράγουν δεδομένα μοτίβα να αναγνωρίζουν συμμετρικά σχήματα ως προς άξονα	Ενθαρρύνονται να αντιλαμβάνονται, να επεκτείνουν, να διπλασιάζουν και να αναπαράγουν διάφορους συνδυασμούς με ποικιλία υλικών (π.χ. τα παιδιά δουλεύουν στη σειρά μια δεδομένη διάταξη με χρώματα και σχήματα για τα σκηνικά του θεάτρου). Στα παιδιά δίνονται ευκαιρίες να αναγνωρίζουν συμμετρίες στο περιβάλλον (π.χ. το φύλλο ενός φυτού) και να δημιουργούν συμμετρίες (π.χ. με τη ζωγραφική).	
να αναγνωρίζουν και να ονομάζουν απλά στερεά και ευθύγραμμα σχήματα	Ενθαρρύνονται να παρατηρούν και να πειραματίζονται με διάφορα σχήματα και να αναγνωρίζουν τον κύκλο, το τρίγωνο, το τετράγωνο και το παραλληλόγραμμο. Να χρησιμοποιούν απλά γεωμετρικά σχήματα, να αντιλαμβάνονται απλές βασικές ιδιότητές τους και να τις αξιοποιούν όπου χρειάζεται (π.χ. κύβος, σφαίρα όπου οι κύβοι μπορούν να τοποθετηθούν ο ένας πάνω στον άλλο, αλλά το ίδιο δεν ισχύει με τις μπάλες κ.ά.).	
να εμπλουτίζουν τη γλώσσα και με λέξεις που συνδέονται με τα μαθηματικά, να επικοινωνούν και να αξιοποιούν την τεχνολογία	Υποβοηθούνται μέσα από τη συζήτηση να εμπλουτίζουν τη γλώσσα με λέξεις που συνδέονται με τα μαθηματικά (π.χ. προσθέτω, μοιράζω, μεγαλύτερο, μικρότερο από κ.ά.). Προοδευτικά ασκούνται στο να κατανοούν πως οι λέξεις που εκφράζουν μεγέθη είναι σχετικές (π.χ. ο ψηλός πύργος είναι στην πραγματικότητα ψηλότερος από κάποιον άλλο κ.ά.). Τα ονόματα και κάποια σύμβολα των αριθμών, τα αριθμητικά επίθετα είναι ήδη γνωστά σε πολλά παιδιά πριν να έρθουν στο Νηπιαγωγείο. Στα παραμύθια, στα τραγούδια, στο ημερολόγιο του Νηπιαγωγείου, στο τηλέφωνο, στη διεύθυνση, στις σελίδες των βιβλίων κ.ά. εμφανίζονται οι αριθμοί. Με ποικίλες δραστηριότητες που αναπτύσσονται στην τάξη υποβοηθούνται να αναγνωρίζουν και να χρησιμοποιούν τους αριθμούς και τι αντιπροσωπεύουν (ποσότητα, αξία κ.ά.) <i>Ενθαρρύνονται να αναζητούν απαντήσεις και να θέτουν τα ίδια ερωτήσεις. Να περιγράφουν σχέσεις και διαδικασίες (π.χ. με τι σειρά θα βάλουν τα χρωματιστά μπαλόνια στο σκοινί), να δίνουν εξηγήσεις για τις επιλογές τους (π.χ. γιατί επέλεξαν τη μεγαλύτερη κορδέλα για να μετρήσουν πόσο μακρύ είναι το τραπέζι), να διατυπώνουν συλλογισμούς, να συζητούν και να επιχειρηματολογούν στο πλαίσιο των δυνατοτήτων τους. Να παρουσιάζουν τις ιδέες και τα "ευρήματά" τους με πολλούς</i>	Επικοινωνία (πληροφορία)

	<i>τρόπους (π.χ. με το λόγο, με κατασκευές, σχέδια, «παραστάσεις» κ.ά.) (Μαθηματικά, Μελέτη Περιβάλλοντος, Εικαστικά).</i> Να αναγνωρίζουν αριθμούς στο πληκτρολόγιο και να αξιοποιούν τον υπολογιστή στο βαθμό που είναι δυνατόν. Να αρχίσουν να κατανοούν τη σημασία των αριθμομηχανών στην καθημερινή ζωή	
--	--	--

1.10. ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

1.10.1. Ανθρωπογενές περιβάλλον και αλληλεπίδραση

Ικανότητες που επιδιώκεται να αναπτυχθούν	Περιεχόμενο / Ενδεικτικές διαθεματικές δραστηριότητες	Θεμελιώδεις έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης
<i>Μέσα σε ένα ασφαλές και πλούσιο σε ερεθίσματα περιβάλλον, καθώς και στο ευρύτερο περιβάλλον έξω από την τάξη, δίνονται πολλές ευκαιρίες στα παιδιά ώστε:</i>		
να αναπτύξουν την αυτοεκτίμησή τους	Όλα τα παιδιά ενθαρρύνονται να συμμετέχουν σε δραστηριότητες της τάξης τους, να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και ευθύνες (π.χ. 'πωλητής' στο κατάστημα της τάξης, συντονιστής της ομάδας εργασίας, υπεύθυνος για το οικοδομικό υλικό κ.ά.) και να αναπτύσσουν θετικά συναισθήματα για τον εαυτό τους. Τους δίνονται ευκαιρίες να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις και τις εμπειρίες τους. Να διερευνούν, να υποβάλουν ερωτήσεις, να «πειραματίζονται», να κάνουν λάθη τα οποία γίνονται αποδεκτά ως ένα βαθμό και αντιμετωπίζονται κατάλληλα, να αξιοποιούν τις ιδιαίτερες κλίσεις και τα ταλέντα τους, να διακρίνονται σε διαφορετικούς τομείς και να αποκτούν εμπιστοσύνη στον εαυτό τους.	
να αναπτύξουν ικανότητες συνεργασίας	<i>Τα παιδιά παροτρύνονται να συνεργάζονται και να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, να ρωτούν, να παρουσιάζουν και να συζητούν τις ιδέες τους. Ενθαρρύνονται να αναγνωρίζουν και να υιοθετούν κάποιες φορές τις απόψεις των άλλων. Να ζητούν και να δίνουν βοήθεια (π.χ. να γράψουν με τη βοήθεια του φίλου τους το όνομά τους κ. ά.). Ενθαρρύνονται να συνεργάζονται αποτελεσματικά με τους ενήλικες (π.χ. να «παίρνουν συνεντεύξεις» στη λαϊκή αγορά από τους πωλητές, να ρωτούν και να εκφράζουν τις ιδέες τους στο μουσείο, να γράψουν με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού και να στείλουν προσκλήσεις σε ειδικούς για να επισκεφτούν το σχολείο κ.ά.).</i>	

να κατανοούν την αξία της ομαδικής εργασίας και της από κοινού ανακάλυψης	<i>Παροτρύνονται να διαπραγματεύονται τυχόν συγκρούσεις ή εντάσεις που προκύπτουν στη συνεργασία. Να αξιολογούν τη συμπεριφορά τους, να αντιλαμβάνονται τα όριά τους και να οδηγούνται σε κοινά αποδεκτούς κανόνες που είναι αναγκαίοι για την ομαλή συμβίωση (π.χ. να περιμένουν τη σειρά τους για να μιλήσουν, να ακολουθούν τους κανόνες ενός παιχνιδιού κ.ά.) (Μελέτη Περιβάλλοντος, Γλώσσα, Εικαστικά, Μουσική, Πληροφορική, Φυσική Αγωγή).</i>	Αλληλεπίδραση (συνεργασία)
να συνειδητοποιούν τη μοναδικότητά τους αλλά και να εντοπίζουν τις ομοιότητες και διαφορές τους με τους άλλους και να τις σέβονται	Τα παιδιά με κατάλληλες δραστηριότητες (π.χ. με συγκρίσεις χαρακτηριστικών, τη ζωγραφική, τις προσωπικές διηγήσεις, τις αφηγήσεις, κ.ά.) κατανοούν τη μοναδικότητά τους (π.χ. τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, το όνομα, το φύλο, την ηλικία, κ.ά.) αλλά και τις ομοιότητες με τα άλλα παιδιά (π.χ. κοινά ενδιαφέροντα, προτιμήσεις, ανάγκες, αδυναμίες, επιθυμίες, κ.ά.). Παιχνίδι με ομοιότητες και διαφορές για παιδιά με και χωρίς αναπηρίες, αλλά και μεταξύ παιδιών με διαφορετικού τύπου αναπηρίας. <i>Ενθαρρύνονται να ανταλλάσσουν εμπειρίες, να μαθαίνουν για τον τρόπο ζωής των άλλων (π.χ. ετοιμάζουν μια γιορτή στο Νηπιαγωγείο με φαγητά άλλων χωρών, ακούν μουσική διάφορων χωρών κ.ά.). Παροτρύνονται να αποδέχονται ανθρώπους με διαφορετικές γλωσσικές, πολιτιστικές ή θρησκευτικές καταβολές, να συνεργάζονται και να οικοδομούν δεσμούς φιλίας μαζί τους. Ευαισθητοποιούνται μέσα από συζητήσεις, λογοτεχνικά κείμενα ή ατυχείς ευκαιριακές καταστάσεις (π.χ. ένα ατύχημα κ.ά.) για τις ιδιαίτερες ανάγκες κάποιων ανθρώπων.</i> <i>(Μελέτη Περιβάλλοντος, Γλώσσα, Μουσική).</i> <i>Ενθαρρύνονται να συμμετέχουν σε ομάδες διαφορετικής σύνθεσης (π.χ. παιδιά με διαφορετικές ικανότητες) (Μελέτη Περιβάλλοντος, Γλώσσα, Εικαστικά, Μουσική, Πληροφορική, Φυσική Αγωγή, Δραματική Τέχνη).</i>	Ομοιότητα-Διαφορά Αλληλεπίδραση (συνεργασία)
να γνωρίσουν θρησκευτικές παραδόσεις, να αναπτύσσουν συναισθήματα αγάπης και αδελφосύνης για όλα τα πλάσματα της γης	Με αφορμή τις μεγάλες θρησκευτικές γιορτές (π.χ. Πάσχα, Χριστούγεννα, ονομαστικές γιορτές κ.ά) αναπτύσσονται δραστηριότητες που σχετίζονται με τη χριστιανική πίστη και τα έθιμα και τις παραδόσεις της πατρίδας μας (π.χ. τραγούδια, κάλαντα, βάψιμο αυγών, στολισμός χριστουγεννιάτικου δένδρου, παρασκευή γλυκισμάτων κ.ά). Παράλληλα μέσα από καθημερινές δραστηριότητες, το παιχνίδι και τα προσωπικά βιώματα καλλιεργείται η αγάπη και η αλληλεγγύη προς τους συνανθρώπους μας και τα πλάσματα της γης (π.χ. αγοράζουν κάρτες από τη UNICEF ενισχύοντας τους σκοπούς της οργάνωσης, φροντίζουν ένα απροστάτευτο ζώο κ.ά.).	
να μάθουν βασικούς κανόνες υγιεινής και προστασίας	Στα παιδιά δίνονται ευκαιρίες καθημερινά να αντιλαμβάνονται τη σημασία της καθαριότητας, της άσκησης και της υγιεινής διατροφής στη διατήρη-	

	ση και την προαγωγή της υγείας. Να γνωρίζουν και να μιλούν για βασικές υγιεινές συνήθειες (π.χ. φροντίδα δοντιών, νυχιών κ.ά.). Να διακρίνουν υγιεινές και βλαβερές τροφές και ουσίες (π.χ. η νικοτίνη στο τσιγάρο). Να αναγνωρίζουν και να ταξινομούν τις τροφές σε διάφορες ομάδες (π.χ. αποφασίζουν να παρουσιάσουν εναλλακτικές προτάσεις για υγιεινό πρωινό αναζητώντας τα κατάλληλα για αυτό προϊόντα. Αποφασίζουν να περιορίσουν την κατανάλωση γλυκών και να αυξήσουν την κατανάλωση των φρούτων για την επόμενη βδομάδα, κολλούν σε πίνακα καταγραφής τα περιττώματα από τα γλυκά και τα φλούδια από τα φρούτα που τρώνε καθημερινά και συγκρίνουν). Να αντιλαμβάνονται τη σημασία των φαρμάκων στη ζωή μας. Να αναγνωρίζουν ορισμένες υπηρεσίες υγείας και το ρόλο τους (π.χ. νοσοκομείο, οδοντίατρος, κτηνίατρος κ.ά.). Να εντοπίζουν κινδύνους στο άμεσο περιβάλλον και να μάθουν τρόπους προστασίας (π.χ. φωτιά, σεισμοί, πλημμύρες κ.ά.).	
να γνωρίσουν το εγγύς ανθρωπογενές περιβάλλον	<i>Ενθαρρύνονται με ποικίλες δραστηριότητες να εξερευνούν το άμεσο περιβάλλον όπως το σπίτι, το σχολείο, τη γειτονιά, το χωριό και την πόλη και να αναγνωρίζουν βασικές διαφορές τους (π.χ. ισόγειο σπίτι, πολυκατοικία, αριθμός αιθουσών του σχολείου, τα επαγγέλματα των ανθρώπων της γειτονιάς, ομοιότητες και διαφορές του χωριού και της πόλης) (Μελέτη Περιβάλλοντος, Γλώσσα, Μουσική)</i> <i>Να γνωρίζουν πώς χτίζεται ένα σπίτι (π.χ. παρακολουθούν και καταγράφουν τα στάδια κτισίματος ενός σπιτιού, τα υλικά που χρειάζονται, τις ειδικότητες των ατόμων που απασχολούνται). Μέσα από αφηγήσεις, κείμενα ή φωτογραφικό υλικό να εντοπίζουν ότι κάποια χαρακτηριστικά του τόπου τους έχουν αλλάξει με το πέρασμα του χρόνου (π.χ. το μέγεθος και η κίνηση των δρόμων, το πλήθος των κτιρίων, ελεύθεροι χώροι κ.ά.) (Μελέτη Περιβάλλοντος, Γλώσσα, Εικαστικά, Δραματική τέχνη, Πληροφορική).</i> Ασκοούνται στο να αναγνωρίζουν τη διεύθυνση του σπιτιού τους και το όνομα της πόλης που ζουν.	Ομοιότητα-Διαφορά Μεταβολή (εξέλιξη)
να αντιλαμβάνονται την αλληλεπίδραση του περιβάλλοντος με τις δραστηριότητες του ανθρώπου	<i>Τα παιδιά, με κατάλληλες δραστηριότητες, ενθαρρύνονται να αναγνωρίζουν εποχικές δραστηριότητες των ανθρώπων (π.χ. ο τρύγος το φθινόπωρο, ο θερισμός το καλοκαίρι κ.ά.) αλλά και την εξάρτηση ορισμένων δραστηριοτήτων του ανθρώπου από τον καιρό (π.χ. το ψάρεμα, η σπορά κ.ά.) Αντιλαμβάνονται πως ο άνθρωπος παράγει και καταναλώνει πολλά προϊόντα (π.χ. αναγνωρίζουν προϊόντα που αγοράζουν και χρησιμοποιούν στο σπίτι τους, διαφημίζουν ένα προϊόν, μιλούν για τις διαφημίσεις κ.ά.) και ότι με τις ενέργειές του προκαλεί αλλαγές και ρύπανση στο φυσικό περιβάλλον (π.χ. παρατηρούν ένα φουγάρο που λειτουργεί κ.ά.).</i>	

	<i>Τα παιδιά με κατάλληλες δραστηριότητες ενθαρρύνονται να εντοπίζουν προβλήματα στο άμεσο περιβάλλον που συνδέονται με την αισθητική και τη μόλυνση (π.χ. το καυσάεριο, η έλλειψη πράσινου, τα μολυσμένα νερά κ.ά.), να προβληματίζονται για τα αίτια, να αναζητούν μέτρα αντιμετώπισης και να ευαισθητοποιούνται σχετικά (π.χ. περιποιούνται τον κήπο του σχολείου, φροντίζουν για την καθαριότητα της αυλής του κ.ά.) (Μελέτη Περιβάλλοντος, Γλώσσα, Μουσική, Φυσική Αγωγή).</i>	Αλληλεπίδραση (εξάρτηση)
να αποκτήσουν θετικές στάσεις και συμπεριφορές για το περιβάλλον	<i>Ασκούνται στο να αναγνωρίζουν πως κάποια προϊόντα (π.χ. χαρτιά, τενεκεδάκια κ.ά.) μπορούν να ανακυκλώνονται και να ξαναχρησιμοποιούνται (Μελέτη Περιβάλλοντος, Γλώσσα, Εικαστικά, Δραματική Τέχνη).</i> Να συνειδητοποιούν τη σημασία της ανακύκλωσης και της επαναχρησιμοποίησης στη μείωση της ποσότητας των απορριμμάτων (π.χ. συμμετέχουν στο πρόγραμμα ανακύκλωσης της περιοχής τους, κατασκευάζουν και χρησιμοποιούν κάδους ανακύκλωσης στο σχολείο, κατασκευάζουν παιχνίδια με χαρτιά που έχουν ζωγραφίσει κ.ά.).	Μεταβολή (εξέλιξη)
να “διαβάζουν” απλά σύμβολα, σχεδιαγράμματα και χάρτες	<i>Ασκούνται στο να αναγνωρίζουν απλά σύμβολα (π.χ. πώς συμβολίζονται οι δρόμοι σε ένα χάρτη, τα ποτάμια κ.ά.)</i> <i>Να χρησιμοποιούν χάρτες και να αναγνωρίζουν ότι οι χάρτες είναι εργαλεία που μας βοηθούν να προσανατολιζόμαστε και απεικονίζουν τον κόσμο σε μικρογραφία (Μελέτη Περιβάλλοντος, Μουσική, Γλώσσα).</i> <i>(π.χ. προγραμματίζεται επίσκεψη σε ένα ψηλό σημείο της πόλης (χωριού). Στη συνέχεια μοιράζονται τα παιδιά τις εμπειρίες τους για το πώς φαίνεται ο κόσμος από ψηλά,, κ.ά.). Να δείχνουν τη θάλασσα και την ξηρά στο χάρτη. Να ακολουθούν μια διαδρομή με το δάχτυλο και να εντοπίζουν τον τόπο που ζουν. Ο/η εκπαιδευτικός χρησιμοποιεί ακριβείς γεωγραφικούς όρους (π.χ. πρόκειται να ταξιδέψω βόρεια για Θεσσαλονίκη κ.ά.).</i>	Επικοινωνία (κώδικας, σύμβολο)
να αντιληφθούν τη συμβολή των μέσων μεταφοράς και επικοινωνίας στη μετακίνηση και επικοινωνία των ανθρώπων, στη μεταφορά προϊόντων και την αλλαγή ιδεών	<i>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να ρωτούν από πού προέρχονται διάφορα προϊόντα και πώς μεταφέρονται (π.χ. επισκέπτονται την υπεραγορά - το σουπερ μάρκετ, κοιτούν τις επιγραφές στα προϊόντα, παρατηρούν τα φορτηγά καθώς ξεφορτώνουν πράγματα κ.ά.). Να ρωτούν και να κατανοούν τους λόγους μετακίνησης των ανθρώπων από τόπο σε τόπο (π.χ. για να βρουν δουλειά, να επισκεφθούν συγγενείς κ.ά.) και τον τρόπο που ταξιδεύουν. Να συγκρίνουν και να ταξινομούν τα μέσα μεταφοράς με βάση κοινά χαρακτηριστικά τους (π.χ. μέσα μεταφοράς της ξηράς, της θάλασσας και του αέρα) (Μελέτη Περιβάλλοντος, Μαθηματικά, Εικαστικά).</i> Να ρωτούν και να ενημερώνονται για τον τρόπο που ‘ταξιδεύουν’ οι ιδέες και οι πληροφορίες (π.χ. με την τηλεόραση, με το ταχυδρομείο, με το τηλεομοιοτυπικό μηχάνημα - φαξ κ.ά.).	Σύστημα (ταξινόμηση)

να γνωρίσουν βασικούς κανόνες κυκλοφοριακής αγωγής	<i>Τα παιδιά με κατάλληλες δραστηριότητες και παιχνίδια (π.χ. με αυτοκινητάκια, αυτοσχέδια σήματα και κορδέλες μια πράσινη και μια κόκκινη κ.ά.) μαθαίνουν κανόνες ασφαλείας και ασκούνται στο να αναγνωρίζουν σύμβολα που χρησιμοποιούνται στην καθημερινή ζωή και σήματα κυκλοφορίας (π.χ. πώς διασχίζουμε με ασφάλεια ένα δρόμο, απαγορεύεται η είσοδος, το πράσινο και το κόκκινο στα φανάρια, κ.ά.) (Μελέτη Περιβάλλοντος, Μουσική, Γλώσσα). Όσα παιδιά είναι σε αναπηρικό αμαξίδιο, το χρησιμοποιούν σαν αυτοκίνητο και γίνεται στην αυλή αναπαράσταση ενός δρόμου.</i>	Επικοινωνία (κώδικας)
να αρχίσουν να αναγνωρίζουν τη σχέση της επιστήμης με την καθημερινή ζωή, να αναγνωρίζουν τη χρησιμότητα απλών μηχανών και επινοήσεων στη ζωή μας	<i>Τα παιδιά ασκούνται στο να παρατηρούν και να περιγράφουν διάφορες εφαρμογές της επιστήμης στην καθημερινή ζωή (π.χ. τους τρόπους θέρμανσης, ψύξης, κ.ά.). Αναφέρονται παραδείγματα για το πώς η τεχνολογία βοηθάει και τα ίδια τα παιδιά στην καθημερινή τους ζωή (π.χ. ηλεκτρικά αναπηρικά αμαξίδια, ανελκυστήρες σκάλας, προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών κ.α.), καθώς και άλλα άτομα με διαφορετικού τύπου αναπηρίας (π.χ. κοχλιακά εμφυτεύματα για κωφούς κ.α.). Να συζητούν και να αναφέρουν περιπτώσεις που οι μηχανές απλοποιούν την εργασία (Μελέτη Περιβάλλοντος, Γλώσσα, Φυσική Αγωγή, Μουσική).</i>	Αλληλεπίδραση (εξάρτηση)
να ακολουθούν τους κανόνες ασφαλείας και να χρησιμοποιούν ασφαλή υλικά και μέσα	Δημιουργείται το κατάλληλο περιβάλλον και οι απαραίτητες προϋποθέσεις σε όλη τη διάρκεια των δραστηριοτήτων ώστε να εξασφαλίζεται η ασφάλεια και η προστασία των παιδιών. Τα παιδιά κατανοούν και ακολουθούν οδηγίες χρήσης και κανόνες ασφαλείας, καθώς χρησιμοποιούν διάφορα υλικά, εργαλεία και απλές μηχανές.	
να προσεγγίζουν και να αποσαφηνίζουν βασικές χρονικές έννοιες, να αντιλαμβάνονται τη χρονική ακολουθία γεγονότων	<i>Τα παιδιά ασκούνται στο να αντιλαμβάνονται τη ροή του χρόνου και τις έννοιες του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος. Να αναγνωρίζουν την αρχή, τη μέση και το τέλος μιας ιστορίας που τους αφηγούνται. Να αναδιηγούνται ό,τι έχουν ακούσει και να ακολουθούν τη χρονική αλληλουχία γεγονότων. Να βάζουν σε χρονική σειρά τις δικές τους αφηγήσεις (οικογενειακές, σχολικές και φανταστικές ιστορίες) και να χρησιμοποιούν λέξεις και φράσεις που σχετίζονται με τη ροή του χρόνου (π.χ. μια φορά κι ένα καιρό, τα παλιά χρόνια, πριν, ύστερα, στο τέλος κ.ά.). Να συνεχίζουν την εξέλιξη μιας ιστορίας όταν τους δίνεται η αρχή και να την ολοκληρώνουν. Να χρησιμοποιούν το ημερολόγιο της τάξης και να αναγνωρίζουν έννοιες, όπως χθες, σήμερα, αύριο, παλιά. Να ασκούνται στο να υπολογίζουν βαθμιαία το χρόνο με τις μέρες, τις εβδομάδες, τους μήνες και τα χρόνια. Να απαγγέλλουν και να μετρούν τις μέρες της εβδομάδας. Τα παιδιά με κατάλληλες δραστηριότητες και υλικό (διηγήσεις, φωτογραφίες κ.ά.) ασκούνται στο να παρατηρούν και να αναγνωρίζουν συνεχείς αλλαγές στη ζωή τους, στην ιστορία του σχολείου και</i>	Διάσταση (χρόνος)

	<i>της κοινότητας τους. Να γνωρίζουν πώς ζούσαν τα παλιά χρόνια οι άνθρωποι (π.χ. με τη μελέτη εικονογραφημένων βιβλίων, με επισκέψεις στα μουσεία κ.ά.), να συγκρίνουν το παρόν με το παρελθόν και να διακρίνουν αλλαγές που συνδέονται με γεγονότα, καθημερινές συνήθειες, έθιμα ή άλλα πολιτιστικά στοιχεία (π.χ. εξέλιξη της κατοικίας, των οικιακών σκευών, των μεταφορικών μέσων) (Μελέτη Περιβάλλοντος, Γλώσσα, Μαθηματικά, Μουσική).</i>	
να αναπαριστούν γεγονότα σύμφωνα με τη χρονική τους ακολουθία	Τα παιδιά ασκούνται στο να αναπαριστούν γεγονότα με σωστή χρονική σειρά και με πολλούς τρόπους (π.χ. εικονογραφούν μια ιστορία και βάζουν τα βασικά θεματικά της μέρη στη σωστή ακολουθία, δραματοποιούν μια ιστορία κ.ά.). Ενθαρρύνονται να δημιουργήσουν την ιστορία της ζωής τους ή της οικογένειάς τους τοποθετώντας για παράδειγμα με χρονική σειρά φωτογραφίες ή ζωγραφίες σε μακριές λωρίδες χαρτιού ή στις σελίδες ενός άλμπουμ κ.ά.	
να αναπτύσσουν ενδιαφέρον για ιστορικά γεγονότα, προβλήματα και διλήμματα ανθρώπων διαφορετικών εποχών	<i>Ο/η εκπαιδευτικός διηγείται ή διαβάζει ιστορίες, μύθους, θρύλους, βιογραφίες και παραμύθια στα παιδιά. Τα παιδιά ασκούνται στο να κατανοούν τα γεγονότα, να αναγνωρίζουν τους ήρωες της κάθε ιστορίας και τα επακόλουθα των πράξεων τους.</i> Να συζητούν για τα πιθανά κίνητρα, τα διλήμματα, τις ελπίδες και τους φόβους των ηρώων. Να κάνουν υποθέσεις (π.χ. τι θα γινόταν αν ο κεντρικός ήρωας έπραττε διαφορετικά). <i>Να αναγνωρίζουν και να σχολιάζουν ιστορικό υλικό (π.χ. φωτογραφίες, πίνακες ζωγραφικής, αγάλματα κ.ά.) και να κατανοούν ότι πρόκειται για διάφορες αναπαραστάσεις του παρελθόντος (Μελέτη Περιβάλλοντος, Εικαστικά, Μουσική).</i>	Πολιτισμός (παράδοση)
να αναπτύσσουν τη γλώσσα και την επικοινωνία και να αξιοποιούν την τεχνολογία	Ο/η εκπαιδευτικός με κατάλληλες δραστηριότητες και υλικό προκαλεί συζητήσεις, θέτει εύστοχες ανοιχτές ερωτήσεις που κεντρίζουν το ενδιαφέρον των παιδιών ώστε να παρατηρούν, να ρωτούν, να αναζητούν πληροφορίες, να συγκρίνουν και να περιγράφουν φαινόμενα, αντικείμενα και γεγονότα. Να μοιράζονται αυτά που γνωρίζουν με τους άλλους, να σχολιάζουν, και να κρίνουν την εργασία τους και την εργασία των άλλων. Να αποσαφηνίζουν έννοιες και να διευρύνουν το λεξιλόγιό τους. Να παρουσιάζουν τις ιδέες τους και τα συμπεράσματά τους με διάφορους τρόπους (π.χ. κατασκευές, δραματοποίηση, κ.ά.). Να χρησιμοποιούν διάφορα εργαλεία, οπτικοακουστικά μέσα κ.ά. για διάφορους σκοπούς (π.χ. παρατηρούν με τον μεγεθυντικό φακό διαφορετικά χαρακτηριστικά εντόμων όπως της αράχνης και της πεταλούδας και τα ζωγραφίζουν, καταγράφουν με τη φωτογραφική μηχανή και με την βοήθεια του εκπαιδευτικού τις αλλαγές που γίνονται στον κήπο του σχολείου ανάλογα με την εποχή και συζητούν τις παρατηρήσεις τους, καταγράφουν το κελάδημα των πουλιών στο μαγνητόφωνο. Αναγνωρίζουν στην πυξί-	

	δα το βορρά, κοιτάζουν με τα κιάλια μακρινά αντικείμενα και τα ζωγραφίζουν). Χρησιμοποιούν τις νέες τεχνολογίες όπου είναι δυνατόν.	
να εξοικειώνονται με βασικές ερευνητικές διαδικασίες.	<i>Τα παιδιά υποβοηθούνται να συνεργάζονται και να πραγματοποιούν μικρές έρευνες. Αναζητούν απαντήσεις σε διάφορα ερωτήματα που προκύπτουν και διερευνούν θέματα του άμεσου περιβάλλοντος. Παρατηρούν, συλλέγουν στοιχεία από διάφορες πηγές όπως βιβλία, εικόνες, φωτογραφίες, εγκυκλοπαίδειες, συνεντεύξεις, οργανώνουν και "καταγράφουν" πληροφορίες (π.χ. μαγνητοφωνούν, φωτογραφίζουν κ.ά.). Συγκρίνουν, ταξινομούν, πειραματίζονται, ερμηνεύουν, εξηγούν και δοκιμάζουν νέους τρόπους εργασίας (π.χ. αποφασίζουν να γνωρίσουν τα επαγγέλματα των ανθρώπων της γειτονιάς τους, συζητούν για τα ερωτήματα που θα υποβάλουν, επισκέπτονται τα εμπορικά καταστήματα, «παίρνουν συνεντεύξεις» κ.ά.) (Μελέτη Περιβάλλοντος, Γλώσσα, Εικαστικά).</i> Παρουσιάζουν τις ιδέες τους με πολλούς τρόπους (π.χ. ζωγραφίζουν, κάνουν μια μακέτα της γειτονιάς, του δάσους, ενός ενυδρείου κ.ά.). Εκθέτουν τις δημιουργίες τους, δραματοποιούν, οργανώνουν θεατρικές παραστάσεις κ.ά.	Επικοινωνία (πληροφορία)

1.10.2. Φυσικό περιβάλλον και αλληλεπίδραση

Ικανότητες που επιδιώκεται να αναπτυχθούν.	Περιεχόμενο / Ενδεικτικές διαθεματικές δραστηριότητες	Θεμελιώδεις Έννοιες διαθεματικής προσέγγισης
<i>Με κατάλληλες διδακτικές παρεμβάσεις τόσο στο χώρο του Νηπιαγωγείου, που θα πρέπει να προκαλεί την περιέργεια των παιδιών και να ικανοποιεί την ανάγκη τους για δράση και πειραματισμό, όσο και στο ευρύτερο περιβάλλον θα πρέπει να δίνονται στα παιδιά πολλές ευκαιρίες ώστε:</i>		
να διεκδικούν τις γνώσεις τους για τον ανθρώπινο οργανισμό	Στα παιδιά δίνονται ευκαιρίες για παρατήρηση και διερεύνηση ώστε να συνειδητοποιούν σταδιακά ότι στη φύση υπάρχει μια μεγάλη ποικιλία από ζωντανούς οργανισμούς που περιλαμβάνει και τον άνθρωπο. Να διακρίνουν και να ονομάζουν τα εξωτερικά μέρη και όργανα του ανθρώπου (π.χ. κατασκευάζουν το ανθρώπινο σώμα σε αφίσα και το περιγράφουν κ.ά.). <i>Αναγνωρίζουν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στους ανθρώπους (π.χ. σε χαρτί του μέτρου τυπώνουν τις παλάμες τους, δημιουργούν πίνακες με</i>	Ομοιότητα-Διαφορά

	<i>βάση κοινά χαρακτηριστικά τους, όπως για παράδειγμα το χρώμα των μαλλιών τους κ.ά.) (Μελέτη Περιβάλλοντος, Γλώσσα, Μουσική).</i> Με τη χρήση διαφόρων υλικών να συνειδητοποιούν ότι οι αισθήσεις μας βοηθούν να αντιλαμβανόμαστε το εξωτερικό περιβάλλον. Να ονομάζουν και να περιγράφουν τα αισθητήρια όργανα και τις αισθήσεις. Να κατανοούν ότι οι άνθρωποι για να επιβιώσουν χρειάζονται νερό, τροφή και αέρα. Μέσα από ιστορίες και συζητήσεις και με την αξιοποίηση κατάλληλου εποπτικού υλικού να κατανοούν τα στάδια της βιολογικής ανάπτυξης του ανθρώπου και πως οι άνθρωποι γεννούν μωρά που αργότερα γίνονται ενήλικες (π.χ. παρατηρώντας οικογενειακές φωτογραφίες κ.ά.). Να αντιλαμβάνονται τις διαφορές των δυο φύλων (αρσενικό – θηλυκό). Να γνωρίσουν τα βασικά στάδια του κύκλου της ζωής, από τη γέννηση ως τη γεροντική ηλικία.	
να διευρύνουν τις γνώσεις τους για τους ζωικούς οργανισμούς	<i>Να γνωρίσουν μέσα από επισκέψεις ή/και με την αξιοποίηση κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού γενικές κατηγορίες ζώων στο περιβάλλον που ζουν και να ανακαλύψουν ομοιότητες και διαφορές τους: όσον αφορά τον τόπο διαβίωσης τους (π.χ. ζώα δάσους, κατοικίδια, πουλιά κ.ά.), τα εξωτερικά χαρακτηριστικά τους (π.χ. κεφάλι, πόδια, ουρά κ.ά.), την τροφή τους και τον τρόπο αναπαραγωγής τους (π.χ. αυγά κ.ά.).</i> <i>(Μελέτη Περιβάλλοντος, Μαθηματικά, Μουσική, Εικαστικά).</i> Να διαπιστώσουν ότι τα έμβια όντα αναπαράγουν το δικό τους είδος (π.χ. η γάτα, γατάκια, η κότα κοτοπουλάκια κ.ά.). <i>Να αναγνωρίζουν μέσα από κατάλληλες δραστηριότητες και με την αξιοποίηση κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού ότι τα ζώα για να επιβιώνουν χρειάζονται νερό, τροφή και αέρα και πως διαθέτουν κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά προκειμένου να προστατευθούν είτε από τα άλλα ζώα είτε από τις καιρικές συνθήκες (π.χ. ο λαγός τρέχει, η χελώνα έχει καβούκι, ο σκαντζόχοιρος έχει αγκάθια, ο χαμαιλέοντας αλλάζει χρώμα κ.ά.).</i> <i>Να αρχίσουν να συνειδητοποιούν τις τροφικές σχέσεις μεταξύ των διάφορων οργανισμών τόσο σε χερσαία (π.χ. γρασίδι, πρόβατο, άνθρωπος κ.ά.) όσο και σε θαλάσσια οικοσυστήματα (π.χ. φύκια, μικρά ψάρια, μεγάλα ψάρια κ.ά.) και να τις απεικονίζουν σε πίνακες καταγραφής (π.χ. τα παιδιά κατασκευάζουν ένα πίνακα με διάφορες εικόνες ζώων και διάφορα είδη τροφής όπου προσδιορίζουν τις τροφικές σχέσεις ή κατασκευάζουν με χάρτινους κρίκους τροφικές αλυσίδες κ.ά.) (Μελέτη Περιβάλλοντος, Γλώσσα, Πληροφορική, Φυσική Αγωγή, Μουσική).</i> <i>Να συζητούν σχετικά και να αντιλαμβάνονται ότι υπήρξαν κατηγορίες ζώων που έζησαν σε παλαιό-</i>	Σύστημα (ταξινόμηση) Αλληλεπίδραση (εξάρτηση)

	<i>τερες εποχές και δεν υπάρχουν σήμερα, όπως για παράδειγμα οι δεινόσαυροι.</i>	
να διευρύνουν τις γνώσεις τους για τους φυτικούς οργανισμούς στο άμεσο περιβάλλον τους	Να διακρίνουν διάφορα είδη φυτών στο άμεσο περιβάλλον τους και να κάνουν απλές ταξινομήσεις όσον αφορά τη μορφολογία και τα χαρακτηριστικά τους, (θάμνοι, δένδρα, λουλούδια, κορμός, βλαστός κ.ά.), τον τόπο που φύονται (κήπος, δάσος κ.ά.), τη διατήρηση των φύλλων τους κατά τη διάρκεια του έτους (φυλλοβόλα και αειθαλή). (Παρατηρούν, για παράδειγμα, και καταγράφουν τις αλλαγές που γίνονται στα δένδρα του άμεσου περιβάλλοντος τους κάθε εποχή). <i>Να αναγνωρίζουν μέσα από κατάλληλες δραστηριότητες τους παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη των φυτών (έδαφος, νερό, φως) (π.χ. τοποθετούν κομμένα λουλούδια σε βάζο με νερό, ενώ αφήνουν άλλα χωρίς νερό και διατυπώνουν τις παρατηρήσεις κ.ά.) και πως ορισμένα φυτά διαθέτουν κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά για να προστατευθούν από τις καιρικές συνθήκες και τα ζώα (π.χ. τα αναρριχώμενα φυτά προστατεύονται από τον αέρα, το τριαντάφυλλο έχει αγκάθια) (Μελέτη Περιβάλλοντος, Γλώσσα, Πληροφορική, Φυσική Αγωγή, Μουσική).</i> <i>Να ανακαλύψουν πως τα φυτά παράγουν σπόρους και πως οι σπόροι γίνονται φυτά (φυτεύουν για παράδειγμα σπόρους όπως φακή, φασόλια κ.ά. παρατηρούν και καταγράφουν την ανάπτυξή τους) (Μελέτη Περιβάλλοντος, Γλώσσα, Εικαστικά, Δραματική Τέχνη).</i>	Αλληλεπίδραση (εξάρτηση) Μεταβολή (εξέλιξη)
να βιώνουν και να εξερευνούν κάποια χαρακτηριστικά του φυσικού και τεχνικού κόσμου να αρχίσουν να κατανοούν τη σημασία της παρατήρησης, των «πειραμάτων» και της περιγραφής για τη μελέτη υλικών και φαινομένων	Τα παιδιά ενθαρρύνονται να παρατηρούν το άμεσο περιβάλλον τους, να χρησιμοποιούν τις αισθήσεις τους, να χειρίζονται διάφορα υλικά, να ανακαλύπτουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, να τα συγκρίνουν, α μελετούν τις ιδιότητες τους και να τα ταξινομούν. Να προβλέπουν, να κάνουν υποθέσεις γύρω από φυσικά φαινόμενα και απλά «πειράματα» και να εξάγουν συμπεράσματα. Να χρησιμοποιούν τις γνώσεις και τις ιδέες που αναπτύσσουν και να τις παρουσιάζουν με διάφορους τρόπους (π.χ. με τη συζήτηση, το σχέδιο, τις κατασκευές κ.ά.). Ο/Η εκπαιδευτικός παρατηρεί τα παιδιά καθώς αλληλεπιδρούν με τα αντικείμενα και με κατάλληλες ερωτήσεις, ανιχνεύει τις αντιλήψεις που διαμορφώνουν (π.χ. τα παιδιά ωθούν μία μπάλα και ένα κύβο σε κεκλιμένο επίπεδο επιλέγουν χειρισμούς και εξάγουν συμπεράσματα). <i>Δε διορθώνει τα λάθη των παιδιών αλλά τα διευκολύνει προκειμένου να ανακαλύψουν ιδιότητες και σχέσεις και να αρχίσουν να κατανοούν ορισμένα απλά φαινόμενα.</i>	
να ανακαλύπτουν βασικά χαρακτηριστικά γύρω από τη δομή και τις ιδιότητες των υλικών	<i>Στα παιδιά δίνονται ευκαιρίες να παρατηρούν και να αναγνωρίζουν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα σε διάφορα υλικά τα οποία χρησιμοποιούν. Να ταξινομούν υλικά με βάση κοινές ιδιότητες, όπως το χρώμα, η διαφάνεια κ.ά. (Μελέτη Περιβάλλο-</i>	Σύστημα (ταξινόμηση)

	<i>ντος, Μαθηματικά, Μουσική, Εικαστικά).</i> Να γνωρίσουν διάφορα είδη υλικών (π.χ. ξύλινα, γυάλινα, σιδερένια κ.ά.) και τη λειτουργική τους χρήση (π.χ. ρωτούν γιατί το παράθυρο είναι φτιαγμένο από γυαλί κ.ά.). <i>Να παρατηρούν και να περιγράφουν τις αλλαγές που γίνονται σε κάποια υλικά κάτω από ορισμένες συνθήκες (π.χ. όταν αναμιγνύονται, διαλύονται, τεντώνονται, διπλώνουν, σπάνε, θερμαίνονται ή κρυώνουν όπως η πήξη και η τήξη του νερού, του ζελέ, της σοκολάτας, η εξαέρωση του νερού κ.ά.) (Μελέτη Περιβάλλοντος, Γλώσσα, Φυσική Αγωγή, Πληροφορική, Μουσική).</i>	Αλληλεπίδραση (εξάρτηση)
να αναγνωρίζουν τη χρησιμότητα ορισμένων εργαλείων και οργάνων για τη συλλογή πληροφοριών και να εξοικειωθούν με τη χρήση τους	Να χρησιμοποιούν εργαλεία στην καθημερινή πρακτική και να αρχίσουν να κατανοούν ότι ορισμένα εργαλεία και όργανα είναι χρήσιμα για να συλλέγουν πληροφορίες που δεν μπορούν να τις αντιληφθούν μόνο με τις αισθήσεις (π.χ. μεγεθυντικός φακός, μαγνήτες, θερμόμετρο, μέτρο κ.λπ.).	
να «πειραματιστούν» με απλές μηχανές και εφευρέσεις	Σε ένα ασφαλές και φιλικό περιβάλλον τα παιδιά ενθαρρύνονται να «πειραματιστούν» με απλές μηχανές και εφευρέσεις (π.χ. τροχούς και άξονες, κεκλιμένα επίπεδα κ.ά.). Τα παιδιά παίζουν και χειρίζονται τις μηχανές, κάνουν υποθέσεις, παρατηρούν, μετρούν, συγκρίνουν αποτελέσματα και εξαγουν κατά το μέτρο των δυνατοτήτων τους απλά συμπεράσματα. Όπου είναι απαραίτητο, η εισαγωγή των παιδιών σε απλές διαδικασίες διερεύνησης διευκολύνεται από τον/την εκπαιδευτικό με κατάλληλες συζητήσεις και ερωτήσεις. (Ρωτά, για παράδειγμα, τι πρόκειται να κάνεις με αυτά τα αντικείμενα, τι θα συμβεί εάν αφήσεις μια μπάλα κι ένα κύβο στην τσουλήθρα κ.ά.).	
να αναγνωρίζουν ορισμένες πηγές ενέργειας	Τα παιδιά με κατάλληλες δραστηριότητες ενθαρρύνονται να παρατηρούν και να αναγνωρίζουν ότι ο ήλιος και η φωτιά είναι πηγές φωτός και θερμότητας. Να αναγνωρίζουν βασικές εφαρμογές του ηλεκτρισμού στην καθημερινή ζωή (π.χ. ρωτούν για τη χρήση και τη λειτουργία ηλεκτρικών συσκευών).	
να αντιλαμβάνονται την κίνηση και τις απλές γεωμικές αρχές που τη διέπουν	Τα παιδιά υποβοηθούνται να ανακαλύπτουν ότι τα πράγματα μπορούν να κινηθούν, να επιταχυνθούν, να παρεκκλίνουν ή να σταματήσουν όταν τα σπρώχνουν ή τα έλκουν (π.χ. σύρουν με το σκοινάκι ένα παιχνίδι με ρόδες κ.ά.) . Τα παιδιά ενθαρρύνονται να παρατηρούν και να περιγράφουν πώς κινούνται κάποια παιχνίδια (π.χ. η μπάλα κυλάει κ.ά.). Να εξετάζουν και να χειρίζονται κινούμενα μέρη μιας κατασκευής (π.χ. τις ρόδες στο αυτοκινητάκι, ένα αρθρωτό ανθρωπάκι κ.ά.). <i>Να παίζουν με το νερό και να διερευνούν την κινητήρια δύναμη του νερού (π.χ. κατευθύνουν τη ροή του νερού με το λάστιχο προκειμένου να μετακινήσουν αντικείμενα κ.ά.) .</i>	Αλληλεπίδραση (ενέργεια)

	<i>Να παίζουν με τον αέρα, να φυσούν και να παρατηρούν τη μετακίνηση ελαφρών αντικειμένων (π.χ. φύλλα, πούπουλα, χαρτιά κ.ά.). Να διερευνούν και να καταγράφουν τη φορά του αέρα (π.χ. παρατηρούν και «καταγράφουν» την κατεύθυνση του υφάσματος της σημαίας ανάλογα με τη φορά του αέρα κ.ά.) (Μελέτη Περιβάλλοντος, Φυσική Αγωγή, Δραματική τέχνη).</i> Να «πειραματίζονται» με τους ήχους που παράγονται με τη δόνηση αντικειμένων (π.χ. κατασκευάζουν διάφορα απλά μουσικά όργανα και δοκιμάζουν τους ήχους τους, όπως για παράδειγμα αυτοσχέδια τύμπανα.).	
να αντιληφθούν ορισμένες χαρακτηριστικές ιδιότητες των μαγνητών	Στα παιδιά δίνονται ευκαιρίες να «πειραματίζονται» με τους μαγνήτες και να διαπιστώνουν ποια υλικά έχουν την ιδιότητα να έλκονται από τους μαγνήτες και ποια όχι. (π.χ. πειραματίζονται με μεταλλικά, πλαστικά, ξύλινα, χάρτινα αντικείμενα κ.ά.). Να διερευνούν την ελκτική και απωστική δύναμη μεταξύ των μαγνητών (π.χ. χρωματίζοντας τους δυο πόλους μαγνητών με διαφορετικά χρώματα και ενώνοντάς τους διαπιστώνουν την έλξη και την απώθηση). Να μετακινούν αντικείμενα με τους μαγνήτες.	
να διευρύνουν τις γνώσεις τους για το φυσικό περιβάλλον	<i>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να «εξερευνούν» (με επισκέψεις, με τη μελέτη και ταξινόμηση φωτογραφιών και χαρτών κ.ά.) το φυσικό τους περιβάλλον και να αναγνωρίζουν βασικά μορφολογικά στοιχεία (π.χ. βουνό, θάλασσα, λίμνη κ.λ.π.) που χαρακτηρίζουν έναν τόπο. Να διακρίνουν ομοιότητες και διαφορές (π.χ. παραθαλάσσιοι τόποι, ορεινά χωριά κ.ά.) (Μελέτη Περιβάλλοντος, Γλώσσα, Μουσική).</i> Μέσα από κατάλληλες δραστηριότητες και με τη δημιουργία σχετικών συνθέσεων να δείξουν ότι αναγνωρίζουν βασικές ιδιότητες (π.χ. χρώμα, σχήμα μέγεθος κ.ά.) των στοιχείων της φύσης, όπως είναι το νερό, το χώμα, η άμμος, τα βράχια, τα βότσαλα κ.ά. Επίσης ότι αναγνωρίζουν τις γενικές κατηγορίες από τα ζώα, τα φυτά και τα προϊόντα της περιοχής που μελετούν (π.χ. τα προϊόντα που παράγει ο τόπος τους κ.ά.).	Ομοιότητα-Διαφορά
να διερευνούν το χώρο και να προσανατολίζονται σε σχέση με σταθερά σημεία αναφοράς	<i>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να περιγράφουν το χώρο στον οποίο ζουν και κινούνται (π.χ. τις θέσεις πραγμάτων στο χώρο και τις μεταξύ τους αποστάσεις, τη διαδρομή που διανύουν από το σπίτι στο σχολείο).</i> <i>Τα παιδιά με κατάλληλες δραστηριότητες που έχουν συγκεκριμένο σκοπό (π.χ. να ψάξουν για ένα αντικείμενο κ.ά.) και με κατάλληλα παιχνίδια (π.χ. αυτοκίνητα και τροχονόμοι κ.ά.) μετακινούνται στο χώρο ατομικά ή ομαδικά, σε διάφορους σχηματισμούς (κυκλικά, σε μεικτές γραμμές κ.ά.), με αλλαγές κατεύθυνσης (μπρος, πίσω κ.ά.) και σε σχέση με σταθερά και κινητά σημεία αναφοράς (Μελέτη Περιβάλλοντος, Μαθηματικά, Φυσική Αγωγή).</i>	Διάσταση (χώρος)

να απεικονίζουν με απλά μέσα το χώρο και να καταγράφουν μετακινήσεις και διαδρομές	<i>Ενθαρρύνονται να περιγράφουν και να απεικονίζουν γραφικά διαδρομές που διανύουν, πρώτα σε μεγάλες επιφάνειες όπως σε χαρτί του μέτρου και με τη χρήση εικόνων και συμβόλων τα οποία υποκαθιστούν τα σημεία αναφοράς (π.χ. ακολουθούν τις οδηγίες του εκπαιδευτικού και διανύουν μια διαδρομή από ένα σταθερό σημείο σε κάποιο άλλο προκειμένου να ανακαλύψουν τον κρυμμένο θησαυρό. Σε κάθε σταθερό σημείο βρίσκουν ένα καρτελάκι με την επόμενη διαδρομή που πρέπει να ακολουθήσουν ώσπου να φθάσουν στο θησαυρό. Περιγράφουν τη διαδρομή και την αναπαριστούν σε χαρτί) (Μελέτη Περιβάλλοντος, Μαθηματικά, Φυσική Αγωγή).</i>	Διάσταση (χώρος)
να περιγράφουν μεταβολές του καιρού και άλλα μετεωρολογικά φαινόμενα	Τα παιδιά ενθαρρύνονται να παρατηρούν και να περιγράφουν γενικά τις καιρικές συνθήκες, τις εποχικές αλλαγές και ορισμένα ακραία καιρικά φαινόμενα όπως οι θύελλες, ο καύσωνας κ.ά. (π.χ. αναγνωρίζουν και ονομάζουν διαφορετικά είδη ρουχισμού και περιγράφουν τη χρήση τους κάθε εποχή, κατασκευάζουν με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού μια αφίσα με οδηγίες αντιμετώπισης του καύσωνα, κ.ά.). Ασκοούνται στο να αναγνωρίζουν μετεωρολογικά σύμβολα που χρησιμοποιούνται στην τάξη (π.χ. στον πίνακα καταγραφής του καιρού συμβολίζουν τη βροχή με μια ομπρέλα κ.ά.) και στα μέσα ενημέρωσης. Κοιτούν τον ουρανό, «κάνουν προβλέψεις» για αλλαγή του καιρού, και καταγράφουν τις παρατηρήσεις και τις μετρήσεις τους (π.χ. πόσες μέρες έβρεξε την εβδομάδα που πέρασε κ.ά.).	

1.11. ΠΑΙΔΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ : ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ

Ικανότητες που επιδιώκεται να αναπτυχθούν.	Περιεχόμενο/ Ενδεικτικές διαθεματικές δραστηριότητες	Θεμελιώδεις Έννοιες Διαθεματικής Προσέγγισης
<i>Σε ένα κατάλληλα οργανωμένο και ελκυστικό περιβάλλον και με κατάλληλες διδακτικές παρεμβάσεις θα πρέπει να δίνονται στα παιδιά ευκαιρίες ώστε :</i>		
να παρατηρούν και να προσπαθούν να ερμηνεύσουν το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον με πολλούς τρόπους και χρησιμοποιώντας ποικίλα υλικά	Τα παιδιά ενθαρρύνονται κυρίως μέσα από συζητήσεις, θεατρικά παιχνίδια και δικές τους κατασκευές (π.χ. οργανώνουν θεατρικό δρώμενο με θέμα «ένα παιδί περπατά στο δάσος και πιάνει βροχή») να παρατηρούν το περιβάλλον τους, να αναπτύσσουν ιδέες και συναισθήματα. Να επιλέγουν υλικά και τρόπους προκειμένου να εκφράζονται και να επικοινωνούν.	
να «πειραματίζονται» με διάφορα υλικά και χρώματα, να μαθαίνουν ή	Ενθαρρύνονται να χρησιμοποιούν υλικά (π.χ. πινέλα διαφόρων μεγεθών, μαρκαδόρους, χρώματα μη τοξικά, δαχτυλομπογιές, κραγιόνια, κάρβουνα,	

να επινοούν διάφορες τεχνικές και να τις εφαρμόζουν για να σχεδιάζουν και να ζωγραφίζουν	χαρτιά λευκά και χρωματιστά, χαρτόνια από χαρτόκουτα, περιοδικά κ.ά.) για να ζωγραφίζουν ατομικά ή ομαδικά Ενθαρρύνονται να πειραματίζονται (π.χ. μείξεις χρωμάτων κ.ά.) ή να επινοούν τεχνικές (π.χ. χρησιμοποιούν νεροχρώματα και καλαμάκια. Φυθούν, για παράδειγμα, με το καλαμάκι το χρώμα και δημιουργούν πρωτότυπους συνδυασμούς).	
να σχεδιάζουν διάφορα είδη γραμμών και περιγραμμάτων και να συνθέτουν διάφορα σχήματα και μορφές	Δίνονται ευκαιρίες στα παιδιά να σχεδιάζουν και να συνδυάζουν διάφορα είδη γραμμών (π.χ. ατέρμονες, καμπύλες, ευθείες κ.ά.) καθώς και περιγράμματα (π.χ. ζώα, φυτά σπίτια κ.ά.).	
να κόβουν υλικά και να κάνουν καρτεπικολλήσεις (κολάζ)	Παροτρύνονται να κόβουν με το χέρι και με το ψαλίδι ευθείες και καμπύλες για κάποιο σκοπό. Να επιλέγουν και να κολλούν χαρτιά και χαρτόνια και να κάνουν καρτεπικολλήσεις (κολάζ) με διάφορα υλικά που τίθενται στη διάθεσή τους.	
να πλάθουν και να μορφοποιούν	<i>Στα παιδιά δίνονται ευκαιρίες να πλάθουν με την προσθετική μέθοδο και με τη χρήση απλών εργαλείων ή με τα χέρια τους πηλό, ζυμάρι, πλαστελίνη κ.ά. (Εικαστικά, Γλώσσα, Μελέτη Περιβάλλοντος, Δραματική Τέχνη.)</i>	Μεταβολή (εξέλιξη)
να χρησιμοποιούν εμπεριχάρακες (στένσιλ) διάφορων σχεδίων, να τυπώνουν και να δημιουργούν απλά σχέδια	Ενθαρρύνονται να σχεδιάζουν με εμπεριχάραξη (στένσιλ) και να χρησιμοποιούν τυπώματα (στάμπες) για να δημιουργήσουν απλά σχέδια	
να υφαίνουν	Παροτρύνονται να υφαίνουν χωρίς τελάρο ή σε μικρό τελάρο 10X15 χρησιμοποιώντας μαλλί, χόρτο, λουρίδες χαρτιού, ύφασμα κ.ά.	
να δημιουργούν αιωρούμενα αντικείμενα (μόμπιλς)	Ενθαρρύνονται να κατασκευάζουν αιωρούμενα αντικείμενα (μόμπιλς) (κρεμαστά, κινητά μικροαντικείμενα) με ποικιλία υλικών (π.χ. σύρμα, σπάγκο κ.ά.) που επιλέγουν για να δημιουργήσουν δικές τους κατασκευές (π.χ. χάρτινα ψάρια, πουλιά, λουλούδια κ.ά.).	
να χρησιμοποιούν με πολλούς τρόπους διάφορα υλικά για να κάνουν μικροκατασκευές	Παροτρύνονται να χρησιμοποιούν διάφορα υλικά ή χρηστικά αντικείμενα με τρόπο που εξυπηρετεί τους σκοπούς και τις ανάγκες τους (π.χ. δημιουργούν σκηνικά , παιχνίδια κ.ά.). <i>Ενθαρρύνονται να συλλέγουν και να ταξινομούν διάφορα «άχρηστα» υλικά (π.χ. κουτιά, μπουκάλια, χάρτινοι κύλινδροι κ.ά.) ή φυσικά υλικά (π.χ. κοχύλια, βότσαλα, φασόλια κ.ά.) για τις κατασκευές τους (π.χ. δυο πλαστικά πώματα μπορούν να γίνουν «φώτα» , «ρόδες» , «μάτια»)</i> (Εικαστικά, Μαθηματικά, Μουσική, Μελέτη Περιβάλλοντος).	Σύστημα (ταξινόμηση)
να γνωρίζουν και να ονομάζουν ορισμένα είδη τέχνης να γνωρίζουν έργα μεγάλων ζωγράφων	<i>Στα παιδιά δίνονται ευκαιρίες να αναγνωρίζουν είδη παραδοσιακής τέχνης (π.χ. δαντέλες, τσεβρέδες, κεραμικά, ξυλόγλυπτα κ.ά.) καθώς και ορισμένα χαρακτηριστικά έργα τέχνης, ελληνικής και άλλων χωρών. Ενθαρρύνονται να τα παρατηρούν, να</i>	Πολιτισμός (παράδοση)

	<i>τα περιγράφουν και να αναγνωρίζουν σε αυτά θέματα και αντικείμενα (Εικαστικά, Μελέτη Περιβάλλοντος).</i>	
<i>ενθαρρύνονται να αναπτύσσουν τη γλώσσα, την επικοινωνία και να αξιοποιούν την τεχνολογία ανάλογα</i>	<i>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να αναπτύσσουν το λεξιλόγιό τους (π.χ. ονόματα χρωμάτων, σχέδιο, ζωγραφιά κ.ά.) Να εκφράζουν τις σκέψεις, τις προτιμήσεις, το ενδιαφέρον τους για τα έργα τέχνης με πολλούς τρόπους. Να χρησιμοποιούν την τεχνολογία (π.χ. φωτογραφική μηχανή, Η/Υ) με ασφάλεια και με τρόπο που εξυπηρετεί τους σκοπούς και τις ανάγκες τους (Εικαστικά, Γλώσσα, Μελέτη Περιβάλλοντος, Μαθηματικά).</i>	<i>Επικοινωνία (πληροφορία)</i>

Σημείωση: Οι ενδεικτικές δραστηριότητες ισχύουν για όσα παιδιά έχουν επαρκή κινητικότητα των άνω άκρων. Για τα υπόλοιπα παιδιά προσαρμόζονται οι δραστηριότητες, έτσι ώστε να εκπληρώνονται πλήρως οι στόχοι. Π.χ. τα περιγράμματα, είτε δίνονται έτοιμα από τον/ την εκπαιδευτικό, είτε κατασκευάζονται με τη βοήθεια Η/Υ. Επίσης, το κόψιμο γραμμών (ευθείες, καμπύλες, τεθλασμένες) μπορεί να γίνεται με ειδικά ψαλίδια σχεδιασμένα για τις κινητικές αναπηρίες.

Όπου η κινητικότητα των άνω άκρων είναι αρκετά δυσλειτουργική και δεν είναι δυνατόν να πραγματοποιηθούν οι απαραίτητες προσαρμογές, θεωρείται προτιμότερο να αφαιρούνται στόχοι, όπως παρακάτω: να δημιουργούν αιωρούμενα αντικείμενα, να υφαίνουν, να χρησιμοποιούν με πολλούς τρόπους διάφορα υλικά, για να κάνουν μικροκατασκευές, να κόβουν υλικά και να κάνουν κολλάζ, να χρησιμοποιούν στένσιλ διαφόρων σχεδίων.

Η σχεδίαση διαφόρων ειδών γραμμών και περιγραμμάτων και η σύνθεση διαφόρων σχημάτων και μορφών μπορεί να πραγματοποιηθεί με τη χρήση έτοιμου υλικού, π.χ. σχεδίαση τετραγώνου με ξυλάκια ή με σπирτόξυλα.

1.12. ΠΑΙΔΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ : ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΔΡΑΜΑΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Ικανότητες που επιδιώκεται να αναπτυχθούν	Περιεχόμενο / Ενδεικτικές διαθεματικές δραστηριότητες	Θεμελιώδεις Έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης
<i>Μέσα σε ένα κατάλληλα οργανωμένο χώρο και σε κλίμα ασφάλειας, αποδοχής και εμπιστοσύνης τα παιδιά ενθαρρύνονται ώστε:</i>		
να εκφράζονται με το ελεύθερο δραματικό παιχνίδι, να αναπτύσσουν τη δημιουργικότητά τους, να γνωρίζουν τον εαυτό τους και τον κόσμο	Τα παιδιά ενθαρρύνονται να παίζουν ελεύθερα και σε ομάδες. Να συμμετέχουν σε ποικίλες δραστηριότητες δραματικού παιχνιδιού και να αναλαμβάνουν διάφορους ρόλους. Να διακρίνουν την δραματική πράξη από τις καθημερινές εμπειρίες στην τάξη. Τα παιδιά παροτρύνονται να απεικονίζουν την πραγματική ζωή, να αναπτύσσουν φανταστικούς ρόλους και καταστάσεις που μιμούνται τον "κόσμο των μεγάλων". Να ανακαλούν προηγούμενες εμπειρίες και να τις αναδημιουργούν με την αφήγηση και τη δράση. Να οργανώνουν τη γωνιά της δραματοποίησης κατάλληλα για να παίξουν ή το χώρο που επιλέγουν τα ίδια γι' αυτό το σκοπό.	

να εκφράζονται με το δημιουργικό δράμα και να αναπτύσσουν τη γλώσσα, να καλλιεργούν την επικοινωνία και να αξιοποιούν στο πλαίσιο των δυνατοτήτων τους την τεχνολογία	Να αναπτύσσουν γλωσσικές και εκφραστικές δεξιότητες με τον αυτοσχεδιασμό, το διάλογο, τη δημιουργία, την επεξεργασία και τη δραματοποίηση αφηγήσεων. Τα παιδιά ενθαρρύνονται να αφηγούνται ιστορίες, να τις εικονογραφούν και να τις δραματοποιούν σε συνεργασία και με τους άλλους. Ενθαρρύνονται να επισημαίνουν την ανάγκη για δράση και λογική εξέλιξη στην ιστορία τους. Να προσθέτουν περιγραφές και πληροφορίες. <i>Παροτρύνονται να συναποφασίζουν σε μικρές ομάδες σχετικά με την ανάπτυξη και την εξέλιξη μιας αυτοσχέδιας ιστορίας που πρόκειται να παίξουν ή να συνεχίσουν κάποια που βρίσκεται σε εξέλιξη (Δραματική Τέχνη, Μελέτη Περιβάλλοντος, Γλώσσα).</i> Ενθαρρύνονται να «παίζουν» και να «διασκεύαζουν» τους διάλογους ενός σεναρίου δοσμένου ή αυτοσχέδιου. Τα παιδιά ενθαρρύνονται να δραματοποιούν μύθους, ιστορίες και παραμύθια που διαβάζουν. Να αντιλαμβάνονται βασικά στοιχεία του δράματος, όπως την ένταση, τη σύγκρουση και το συμβολισμό. Στο πλαίσιο αυτό ο/η εκπαιδευτικός θέτει ερωτήσεις, διλήμματα, και ενθαρρύνει την εξερεύνηση και χρήση ποικίλων υλικών. Εκτιμά και επαινεί τις προσπάθειες των παιδιών. Τα παιδιά ενθαρρύνονται να χρησιμοποιούν στο πλαίσιο των δυνατοτήτων τους και με ασφάλεια την τεχνολογία (μαγνητόφωνο, φωτογραφική μηχανή κ.ά.) στα δημιουργικά τους παιχνίδια.	Μεταβολή (εξέλιξη)
να εκφράζονται με τον αυτοσχεδιασμό και τη μίμηση	Ενθαρρύνονται να αυτοσχεδιάζουν, να εκφράζουν σκέψεις και συναισθήματα και να πειραματίζονται με την κίνηση, τη φωνή, τους ήχους, το φως και τη μουσική . <i>Παροτρύνονται να μιμούνται και να δημιουργούν ρόλους με την κίνηση. Να ανακαλύπτουν τι μπορούν να κάνουν με ολόκληρο το σώμα τους, (σέρνονται σαν φίδια, πετούν σαν φύλλα στον αέρα κ.ά.) και με τα διάφορα μέλη τους (π.χ. κάνουν πως πετούν ένα χαρταετό ή ένα μπαλόνι, κλωτσούν μια πέτρα κ.ά.) (Δραματική Τέχνη, Μελέτη Περιβάλλοντος, Φυσική Αγωγή).</i> Να εκφράζονται με τη φωνή και τους ήχους. Να δοκιμάζουν και να παράγουν πρωτότυπους ήχους, να παίζουν με τη φωνή τους ρόλους (π.χ. πειραματίζονται με τα υλικά και παράγουν τον ήχο της βροχής και της βροντής, φυσούν σαν τον αέρα). Παροτρύνονται να παίζουν δημιουργικά με ασφαλείς πηγές φωτός και να δημιουργούν ρόλους (π.χ. με ένα κομμάτι ύφασμα τυλίγουν το φακό και φτιάχνουν το φεγγάρι, παίζουν τις πυγολαμπίδες κ.ά.). Εμπνέονται από διάφορα είδη μουσικής και παίζουν ρόλους (π.χ. καλπάζουν σαν άλογα με ένα γρήγορο και χαρούμενο κομμάτι κ.ά.). Επενδύουν με μουσική που επιλέγουν μια παράσταση .	Αλληλεπίδραση (ενέργεια)

να επιλέγουν και να χρησιμοποιούν δημιουργικά διάφορα υλικά	Να επιλέγουν και να χρησιμοποιούν με φαντασία τα διάφορα υλικά που βρίσκονται στο Νηπιαγωγείο για αυτό το σκοπό (π.χ. υφάσματα διαφόρων χρωμάτων, γυαλιά, καπέλα, καθρέφτες κ.α.).	
να εξοικειώνονται με τις τεχνικές του κουκλοθέατρου και του θεάτρου σκιών, να "παίζουν" δημιουργικά με τις κούκλες και τις μαριονέτες	Τα παιδιά ενθαρρύνονται να διασκευάζουν και να παίζουν ρόλους στο κοινό από την καθημερινή ζωή, τη λογοτεχνία και τον φανταστικό κόσμο με τις κούκλες του κουκλοθέατρου και του θεάτρου σκιών ατομικά και ομαδικά.	
να συνεργάζονται και να δημιουργούν από κοινού	<i>Ενθαρρύνονται να μοιράζονται ευθύνες και να παίρνουν κοινές αποφάσεις. Να ελέγχουν τον παρορμητισμό τους και να "επικοινωνούν" μέσα από τους ρόλους.</i> <i>Παροτρύνονται να συμμετέχουν σε ομαδικές δραστηριότητες. Αποφασίζουν για παράδειγμα να "ανεβάσουν" μια παράσταση. Μοιράζονται ευθύνες και ρόλους κάποια παιδιά αναλαμβάνουν το ρόλο του σκηνοθέτη, του σκηνογράφου κ.ά. (Δραματική Τέχνη, Γλώσσα, Μελέτη Περιβάλλοντος, Μουσική, Πληροφορική, Φυσική Αγωγή).</i>	Αλληλεπίδραση (συνεργασία)
να αναπτύσσουν την αισθητική τους αντίληψη και έκφραση να αποκτούν θεατρική παιδεία	Δίνονται ευκαιρίες στα παιδιά να παρακολουθούν και να χαίρονται παραστάσεις κουκλοθέατρου, θεάτρου σκιών όπως ο Καραγκιόζης και ποιοτικές θεατρικές παραστάσεις. Ο/η εκπαιδευτικός συχνά παίζει στα παιδιά κουκλοθέατρο. Τα παιδιά ενθαρρύνονται να περιγράφουν απόψεις και συναισθήματα για μια θεατρική παράσταση που παρακολούθησαν. Να περιγράφουν τις εντυπώσεις τους από μια επίσκεψη στο θεατρικό μουσείο.	
να δημιουργούν πολλαπλής φύσης καλλιτεχνικά δημιουργήματα.	Να συμμετέχουν σε διάφορες συναφείς με το θέατρο καλλιτεχνικές δραστηριότητες όπως είναι η ψιμυθίωση (μακιγιάζ), η κατασκευή της κούκλας, των σκηνικών, της μάσκας, των κουστομιών κ.ά. και να αναπτύσσουν τις προσωπικές τους κλίσεις.	

Σημείωση: Όσα παιδιά έχουν χαμηλή κινητικότητα άνω άκρων, δεν παίζουν τα ίδια κουκλοθέατρο ή θέατρο σκιών, αλλά παρακολουθούν ανάλογες παραστάσεις, καθώς και παρουσιάσεις από κουκλοπαίχτες ή καραγκιοζοπαίχτες. Αυτό σημαίνει ότι ο στόχος: "να εξοικειώνονται με τις τεχνικές του κουκλοθέατρου και του θεάτρου σκιών", "να παίζουν δημιουργικά με τις κούκλες και τις μαριονέτες" ταυτίζεται με το στόχο: "να αποκτούν θεατρική παιδεία".

Επίσης στο στόχο: "να δημιουργούν πολλαπλής φύσης καλλιτεχνικά δημιουργήματα" τα παιδιά με χαμηλή κινητικότητα άνω άκρων παρακολουθούν τους ειδικούς να φτιάχνουν κούκλες ή φιγούρες του θεάτρου σκιών κι έρχονται σε επαφή με το τα υλικά.

1.13. ΠΑΙΔΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ : ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

1.13.1. 1^{ος} ΑΞΟΝΑΣ: ΕΚΤΕΛΕΣΗ

Ικανότητες που επιδιώκεται να αναπτυχθούν	Περιεχόμενο-Ενδεικτικές διαθεματικές δραστηριότητες	Θεμελιώδεις Έννοιες Διαθεματικής Προσέγγισης
<i>Τα παιδιά θα πρέπει να ασκούνται με κατάλληλες δραστηριότητες ώστε:</i>		
να αναπτύσσουν τις δεξιότητες και τις ικανότητες που απαιτούνται για να εκτελούν, τραγουδώντας και παίζοντας διάφορα μουσικά όργανα και δικές τους «συνθέσεις» να αναπαράγουν μουσικά ακούσματα με διάφορους τρόπους	<i>Να ακούν και να ανταποκρίνονται με διάφορους τρόπους στους ήχους καθώς και σε ρυθμικά πρότυπα (π.χ. κάνουν ταλαντώσεις, τεντώνονται, όσα παιδιά είναι περιπατητικά κάνουν βήματα) (Μουσική, Πληροφορική, Φυσική Αγωγή Μελέτη Περιβάλλοντος).</i> Να παράγουν απλά ηχητικά πρότυπα με τη φωνή, το σώμα και με μουσικά όργανα (π.χ. χειροκροτούν, χτυπάνε ή κάνουν βήματα στο ρυθμό των δικών τους και άλλων ονομάτων ή άλλων λέξεων και φράσεων). Όσα παιδιά δε μπορούν να χειροκροτήσουν βγάζουν ήχους ή χτυπάνε το θρανίο τους με όποιο τρόπο μπορούν. <i>Να τραγουδούν διάφορα απλά τραγούδια (π.χ. τραγουδούν ομαδικά μέσα στην τάξη). (Μουσική, Γλώσσα, Εικαστικά, Δράμα, Πληροφορική, Φυσική Αγωγή). Όσα παιδιά έχουν προβλήματα ομιλίας προτιμότερο είναι νη μη συμμετέχουν σε αυτή τη δραστηριότητα. Μπορούν να κάνουν τους μαέστρους αντ' αυτού.</i> Να παίζουν ένα μουσικό (κυρίως κρουστά) όργανο, ακολουθώντας το ρυθμό.	Αλληλεπίδραση (εξάρτηση) Αλληλεπίδραση (συνεργασία)
να ανταποκρίνονται σε σωστά σήματα, σύμβολα, συνθήματα και οδηγίες	<i>Να εκτελούν ρυθμικά και μελωδικά πρότυπα "με το αυτί" ή από σύμβολα (π.χ. παίζουν παιχνίδια ηχούς (μίμησης ήχων) με τον/την εκπαιδευτικό και μεταξύ τους. Εκτελούν ένα μουσικό πρότυπο που τους δίνεται με αντικείμενα ή μουσικά όργανα) (Μουσική, Γλώσσα, Μελέτη Περιβάλλοντος, Μαθηματικά).</i>	Επικοινωνία (κώδικας)
να παρουσιάζουν τις εκτελέσεις τους	Να μοιράζονται τη μουσική δημιουργία με διάφορα είδη κοινού για διάφορους σκοπούς (π.χ. καλούν τα παιδιά άλλης τάξης για να ακούσουν την εκτέλεση ενός μουσικού κομματιού).	

1.13.2. 2^{ος} ΑΞΟΝΑΣ: ΣΥΝΘΕΣΗ- ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

Ικανότητες που επιδιώκεται να αναπτυχθούν	Περιεχόμενο-Ενδεικτικές διαθεματικές δραστηριότητες	Θεμελιώδεις Έννοιες διαθεματικής προσέγγισης
να αυτοσχεδιάζουν και να εκφράζονται μέσα από απλές μουσικές συνθέσεις	<i>Να εξερευνούν, να επιλέγουν, να ταξινομούν ήχους από διάφορες πηγές, συμπεριλαμβανομένης και της σιωπής (π.χ. ερευνούν διάφορους ήχους από το περιβάλλον ή από μουσικά όργανα). Να ταξινομούν ηχογόνες πηγές σε κατηγορίες. Να παρουσιάζουν μια ηχητική δημιουργία τους χρησιμοποιώντας τις φωνές τους. Να συνθέτουν μια ηχοϊστορία με αφορμή ένα κείμενο, ποίημα ή θεατρικό έργο (Μουσική, Μαθηματικά, Μελέτη Περιβάλλοντος, Εικαστικά).</i> Με απλούς τρόπους να σχεδιάζουν τις μουσικές τους ιδέες για να τις αποθηκεύσουν και να τις μεταδώσουν (π.χ. ηχογραφούν και συζητούν για τους ήχους που διάλεξαν). Να ερευνούν, να επιλέγουν και να συνδυάζουν ήχους που παράγονται από τη φωνή, το σώμα (π.χ. παλαμάκια) (όσα παιδιά δε μπορούν να χτυπήσουν παλαμάκια, αναλαμβάνει ο/η εκπαιδευτικός) και τα μουσικά όργανα, για να δημιουργήσουν απλές συνθέσεις (π.χ. παίζουν μουσικά παιχνίδια για να αναγνωρίσουν τους ήχους και τη σιωπή, το διαρκέστερο / το συντομότερο/ το δυνατότερο / το πιο σιγανό/ το ψηλότερο / το χαμηλότερο. Δημιουργούν μουσικά πρότυπα που να συνδυάζονται με κινητικά πρότυπα όπως αργά/ βάδισμα και γρήγορα / τρέξιμο. Όσα παιδιά δεν είναι περιπατητικά κινούν χέρια γρήγορα/ αργά). <i>Να «αποθηκεύουν» τις μουσικές τους ιδέες και να τις μεταδίδουν στους άλλους χρησιμοποιώντας κατάλληλα μέσα (π.χ. παρουσιάζουν ηχητικά πρότυπα χρησιμοποιώντας γραφικά στοιχεία) (Μουσική, Γλώσσα, Μελέτη Περιβάλλοντος).</i> Να εξερευνούν, να επιλέγουν, να ταξινομούν και να ελέγχουν ήχους για να «συνθέσουν» ένα κομμάτι που έχει μια αντιληπτή μουσική φόρμα (π.χ. συνθέτουν ένα κομμάτι που έχει αρχή – μέση – τέλος. Συνθέτουν ένα κομμάτι που αρχίζει με γρήγορο ρυθμό και σιγανό ήχο και που τελειώνει αργά και με δυνατό ήχο).	Σύστημα (ταξινόμηση) Επικοινωνία (κώδικας)
να είναι σε θέση να αποτυπώνουν τα αποτελέσματα της προσπάθειάς τους	Να συνθέτουν και να καταγράφουν τη μουσική τους για επόμενη ανάκληση, χρησιμοποιώντας κατάλληλα σημεία, σύμβολα, συνθήματα ή άλλα μέσα (χρησιμοποιούν για παράδειγμα ζωγραφιές που συμβολίζουν μουσικά στοιχεία όπως αξίες, ρυθμούς, μελωδικές φράσεις κ.ά. ή ένα κασετόφωνο για να ακούν και να αξιολογούν τη δουλειά τους).	

1.13.3. 3^{ος} ΑΞΟΝΑΣ: ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ικανότητες που επιδιώκεται να αναπτυχθούν	Περιεχόμενο-Ενδεικτικές διαθεματικές δραστηριότητες*	Θεμελιώδεις Έννοιες διαθεματικής προσέγγισης
να αναπτύσσουν σταδιακά εκτίμηση προς τα μουσικά ακούσματα και να τα απολαμβάνουν	<i>Να αναγνωρίζουν και να ανταποκρίνονται στη μουσική, στη σιωπή και σε ήχους του περιβάλλοντος, αναφορικά με τα στοιχεία της έντασης, ταχύτητας, παλμού, και ηχοχρώματος (π.χ. κινούνται με τη μουσική, σταματούν στη σιωπή και κινούνται στις άκρες των δακτύλων ή κινούν το σώμα τους αργά, όταν η μουσική είναι ήσυχη) (Μουσική, Γλώσσα, Μελέτη Περιβάλλοντος).</i> <i>Να ακούν και να συζητούν για ήχους που παράγονται με διάφορους τρόπους (π.χ. συγκρίνουν ήχους που παράγονται από διάφορα μουσικά όργανα και κάθε είδους ηχογόνα αντικείμενα και αξιολογούν τα στοιχεία τους. Χρησιμοποιούν λέξεις όπως δυνατό / σιγανό, σύντομο / μακρύ, ίδιο / διαφορετικό, αρχή / σταμάτημα).</i> <i>Να ακούν προσεκτικά μουσική και να ανταποκρίνονται και να αναγνωρίζουν μουσικά στοιχεία, όπως το ύψος, η διάρκεια και ο ρυθμός (π.χ. τεντώνονται όταν ο ήχος της μουσικής γίνεται ψηλότερος και μαζεύονται όταν γίνεται χαμηλότερος. Χτυπούν ρυθμικά το όνομα ενός παιδιού με παλαμάκια) (Μουσική, Μαθηματικά, Μελέτη Περιβάλλοντος, Γλώσσα).</i>	Επικοινωνία (κώδικας) Διάσταση (χρόνος)
να εκφράζουν τη γνώμη τους και τα συναισθήματά τους για διαφορετικά μουσικά ακούσματα.	Να εκφράζουν, τα συναισθήματα που προκαλούνται από την ακρόαση μουσικών έργων και να περιγράφουν τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούνται τα μουσικά στοιχεία (π.χ. συζητούν για συναισθήματα που προκαλεί η μουσική σε διάφορες γιορτές και σχολικές εκδηλώσεις. Χρησιμοποιούν λέξεις όπως δυνατότερο / χαμηλότερο, ψηλότερο / χαμηλότερο, μακρύτερο / συντομότερο). Να ανταποκρίνονται στα μουσικά στοιχεία συμπεριλαμβανομένης και της μελωδίας με κίνηση και χορό και να διακρίνουν διαφορές (π.χ. κινούν τα χέρια πάνω και κάτω για να ακολουθήσουν την πορεία της μελωδίας ενός γνωστού τραγουδιού ή ανταποκρίνονται κινητικά στο άκουσμα ενός αφρικάνικου χορού). <i>Να ακούν διάφορα είδη μουσικής παραδοσιακής, έντεχνης ελληνικής και άλλων χωρών διαφόρων εποχών και να αναγνωρίζουν κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους (π.χ. με απλούς όρους συζητούν για τις εντυπώσεις και τα συναισθήματα που προκαλούν τα διάφορα είδη μουσικής που έχουν ακούσει, τραγουδήσει και χορέψει σε ότι αφορά το ρυθμό, τη μελωδία, το ηχοχρώμα). Να συνδυάζουν τη μουσική με την κίνηση, την εικόνα, το λόγο, τη δραματική τέχνη και να αντιλαμβάνονται ορισμένες ομοιότητες και αντιστοιχίες στον τρόπο έκφρασης (π.χ. δραματοποιούν ένα μουσικό κομμάτι ή εκφράζονται με κίνηση και χορό στο άκου-</i>	Ομοιότητα-Διαφορά

	<i>σμά του, ζωγραφίζουν ό,τι ταιριάζει με τη μουσική που ακούν κ.ά.) (Μουσική, Γλώσσα, Μελέτη Περιβάλλοντος).</i>	
--	---	--

* Οι δραστηριότητες με πλάγια γράμματα στη δεύτερη στήλη συσχετίζονται με τις θεμελιώδεις έννοιες της τρίτης στήλης και αναφέρονται στα αντίστοιχα προγράμματα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων της παρένθεσης.

1.14. ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ

Ικανότητες που επιδιώκεται να αναπτυχθούν	Περιεχόμενο/ Ενδεικτικές διαθεματικές δραστηριότητες	Θεμελιώδεις Έννοιες διαθεματικής προσέγγισης
<i>Στα παιδιά δίνονται ευκαιρίες μέσα από κατάλληλες δραστηριότητες να έρθουν σε πρώτη επαφή με τον υπολογιστή ώστε να είναι ικανά:</i>		
να ταυτίζουν τον υπολογιστή με μια μηχανή που βοηθάει τον άνθρωπο στην εργασία του και που μπορεί να τον χρησιμοποιήσει για παιχνίδι και διασκέδαση	Τα παιδιά ενθαρρύνονται να εξερευνούν και να ανακαλύπτουν τις δυνατότητες του υπολογιστή και να τον αξιοποιούν στην καθημερινή τους εργασία με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού (π.χ. φτιάχνουν ταμπέλες για τα κουτιά και τα συρτάρια τους, εκτυπώνουν μια ανακοίνωση, ζωγραφίζουν ένα δώρο που θα ήθελαν στη γιορτή τους κ.ά.). Ειδικά τα παιδιά με κινητικές αναπηρίες, που συνοδεύονται από δυσλειτουργίες στα άνω άκρα, ανακαλύπτουν την αξιοποίηση του στην καθημερινή τους εργασία (π.χ. τους διευκολύνει να γράψουν, να σχεδιάσουν, να ζωγραφίσουν, να εκφραστούν με το γραπτό λόγο κ.α.).	
να αναγνωρίζουν τις κυριότερες μονάδες του υπολογιστή (κεντρική μονάδα, πληκτρολόγιο, ποντίκι, οθόνη, ηχεία, εκτυπωτή) και τον υπολογιστή ως ενιαίο σύστημα	<i>Τα παιδιά αναγνωρίζουν τις κυριότερες μονάδες του υπολογιστή και το ρόλο τους στη λειτουργία του συστήματος. Σε ομάδες σχεδιάζουν και κατασκευάζουν τα μέρη του υπολογιστή (με χαρτόνι ή άλλα υλικά και χρώματα).</i> <i>Με θεατρικό παιχνίδι, δραματοποιούν τα μέρη του υπολογιστή (Μουσική, Μελέτη Περιβάλλοντος, Φυσική Αγωγή, Γλώσσα).</i>	Αλληλεπίδραση (εξάρτηση)
να εντοπίζουν γράμματα και αριθμούς στο πληκτρολόγιο να κινούν το ποντίκι παρατηρώντας την ταυτόχρονη κίνηση του δείκτη στην οθόνη να τοποθετούν το δείκτη του ποντικιού σε συγκεκριμένη θέση στην οθόνη	Τα παιδιά σε μια πρώτη επαφή με το πληκτρολόγιο και το ποντίκι πληκτρολογούν γράμματα και αριθμούς. Παίζουν προσπαθώντας να γράψουν το όνομά τους με κεφαλαία και πεζά. Αντιγράφουν λέξεις (π.χ. το όνομα μιας μέρας από το ημερολόγιο, λέξεις από τον πίνακα αναφοράς κ.ά.).	

να «γράφουν» χρησιμοποιώντας κεφαλαία και πεζά γράμματα να χρησιμοποιούν τα ειδικά πλήκτρα του κενού, της διαγραφής και του enter/return να επιλέγουν με το ποντίκι (π.χ. έτοιμο σχήμα, σχέδιο ή εικόνα, εργαλείο σχεδίασης, χρώμα από την παλέτα κλπ.)		
να «παίζουν» με τα εργαλεία ελεύθερης σχεδίασης (μολύβι, πινέλο, σπρέι κ.λ.π.) και τα έτοιμα γεωμετρικά σχήματα για να κάνουν τις δικές τους συνθέσεις	Τα παιδιά χρησιμοποιούν τα εργαλεία ελεύθερης σχεδίασης για να τροποποιούν ή να δημιουργούν απλά σχέδια και εικόνες. Ζωγραφίζουν κάτι από την καθημερινή τους ζωή και την επικαιρότητα.	
	Φτιάχνουν συγκεκριμένα σχήματα σε διάφορα μέγεθος. Κάνουν συνδυασμούς σχημάτων και συνθέτουν τις κατασκευές τους (π.χ. σπίτι, καράβι, δέντρα, χρησιμοποιώντας βασικά γεωμετρικά σχήματα).	
να χρησιμοποιούν έναν ψηφιακό δίσκο δεδομένης μνήμης (CD-ROM) για να ακούσουν μουσική, τραγούδια, ιστορίες ή παραμύθια	Τα παιδιά ακούν ήχους από τον υπολογιστή. Ακούν μουσική, ιστορίες, παραμύθια.	
να χρησιμοποιούν κατάλληλο λογισμικό για να εκτελέσουν παιχνίδια εξερεύνησης και επίλυσης απλών προβλημάτων.	<i>Με τη χρήση κατάλληλου λογισμικού και με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού τα παιδιά «παίζουν» δημιουργώντας και βρίσκοντας λύσεις σε προβληματικές καταστάσεις (παίζουν με τους ήχους και τις οπτικές τους αναπαραστάσεις, βοηθούν τα ζωάκια να κρυφτούν στις φωλιές τους κ.ά.) (Γλώσσα, Μελέτη Περιβάλλοντος, Εικαστικά, Μουσική). Ιδιαίτερα για τα παιδιά, που έχουν δυσλειτουργίες στα άνω άκρα, ο Η/Υ είναι ίσως ένας από τους λίγους τρόπους διαμεσολάβησης ανάμεσα στο περιβάλλον και τη διαδικασία απόκτησης γνωστικών δεξιοτήτων (π.χ. παιχνίδια προανάγνωσης, προμαθηματικών κ.ο.κ.)</i>	Αλληλεπίδραση
να γνωρίζουν τη σωστή χρήση του υπολογιστή για τη δική τους ασφάλεια και προφύλαξη αλλά και για την προστασία της συσκευής.	Τα παιδιά μαθαίνουν ποια είναι η σωστή θέση μπροστά στον υπολογιστή (π.χ. να μην αγγίζουν τα καλώδια να μην πατούν με δύναμη τα πλήκτρα, να μην ανοιγοκλείνουν τις συσκευές χωρίς λόγο κ.ά).	
να γνωρίζουν τη σωστή θέση του σώματός τους μπροστά στον υπολογιστή (πώς πρέπει να κάθονται, πώς να στηρί-	Τα παιδιά μαθαίνουν να παίρνουν τη σωστή θέση μπροστά στον υπολογιστή (το στέρνο τους σε ευθεία με το Η του πληκτρολογίου κ.ά.) για να χρησιμοποιήσουν το ποντίκι και το πληκτρολόγιο. <i>Μέσα από όλες τις δραστηριότητες γίνεται προ-</i>	

ζουν τα χέρια τους κ.λπ.) να συνεργάζονται σε ομάδες για την παραγωγή κάποιου έργου και να σέβονται τις απόψεις και την εργασία των άλλων.	<i>σπάθαια τα παιδιά να μάθουν να συνεργάζονται (Γλώσσα, Εικαστικά, Μουσική, Μελέτη Περιβάλλοντος, Δραματική Τέχνη).</i>	Αλληλεπίδραση (συνεργασία)
--	---	-----------------------------------

2. ΔΕΠΠΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

2.1. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Ικανότητες που επιδιώκεται να αναπτυχθούν	Περιεχόμενο/ Ενδεικτικές διαθεματικές δραστηριότητες	Θεμελιώδεις Έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης
Στο Νηπιαγωγείο θα πρέπει να δίνονται πολλές ευκαιρίες στα παιδιά ώστε:		
Να αναπτύξουν την αδρή κινητικότητά τους Να εξασκήσουν και να τελειοποιήσουν τα θεμελιώδη κινητικά τους πρότυπα (δηλ. δεξιότητες Μετακίνησης, Προσανατολισμού, Χειρισμού αντικειμένων, Ισορροπίας) Να ψυχαγωγηθούν με διάφορα κινητικά παιχνίδια. Να αναπτύξουν Σωματογνώσια	Τα παιδιά ενθαρρύνονται να συμμετέχουν σε παιχνίδια ομαδικά, ατομικά, παραδοσιακά, ελεύθερα και οργανωμένα στην αυλή και στην τάξη του Νηπιαγωγείου και να βιώνουν θετικά τη συμμετοχή τους (Φυσική αγωγή, Γλώσσα, Μουσική, Μελέτη Περιβάλλοντος, Δραματική Τέχνη, Πληροφορική). Να παίρνουν μέρος σε ασκήσεις ψυχοκινητικής και μουσικοκινητικής αγωγής, σε προσαρμοσμένες αθλοπαιδιές και άλλες δραστηριότητες (π.χ. να σκαρφαλώνουν, να πηδούν, να χορεύουν, να τρέχουν κ.ά.). (Φυσική Αγωγή, Μελέτη Περιβάλλοντος, Δραματική Τέχνη). Να ανταποκρίνονται με την κίνηση σε ένα ερέθισμα (π.χ. να κινούνται στον ρυθμό της μουσικής, να χορεύουν μιμούμενα τις κινήσεις των άλλων, να επαναλαμβάνουν απλές συνθέσεις κινήσεων κ.ά.). Να επιδεικνύουν βασικές κινητικές δεξιότητες όταν παίζουν (π.χ. να τρέχουν, να πηδούν και να περπατούν σε διάφορους ρυθμούς κ.ά.). Να επιδεικνύουν βασικές δεξιότητες όταν χρησιμοποιούν και μοιράζονται το υλικό, όπως μπάλες, σκοινιά, στεφάνια κ.ά. (π.χ. να τρέχουν, να πηδούν και να χοροπηδούν στο ένα πόδι κρατώντας ένα σκοινί ή μια μεγάλη μπάλα, να κινούν και να σταματούν μια μπάλα με τα χέρια ή τα πόδια, να την κλωτσούν, να την κυλούν, να την πετούν κ.ά.). Να εκτελούν βασικές κινήσεις με ολόκληρο το σώμα τους (π.χ. να αναρριχώνται, να εξερευνούν τρόπους για να μετακινούν το βάρος του σώματός τους από το ένα μέρος	Αλληλεπίδραση (συνεργασία) Αλληλεπίδραση (ενέργεια) Διάσταση (χώρος)

	στο άλλο κ.ά.). Να ανακαλύπτουν τρόπους με τους οποίους μπορεί να κινείται το σώμα τους στο χώρο (π.χ. να κινούνται σε σχέση με τους άλλους και να αντιλαμβάνονται τον προσωπικό τους χώρο και το χώρο των άλλων) και τρόπους με τους οποίους το σώμα μπορεί να παίρνει διάφορα σχήματα (π.χ. δημιουργούν διαφορετικά σχήματα με το σώμα σε σχέση με το έδαφος, ακουμπώντας και τα δυο χέρια στο έδαφος, το ένα χέρι και το κεφάλι, όλο το σώμα κ.ά.) (Φυσική Αγωγή, Μαθηματικά, Μελέτη Περιβάλλοντος). Να ανακαλύπτουν τρόπους με τους οποίους μπορεί να κινείται το σώμα στο χώρο (π.χ. μόνοι ή κρατώντας και κάποιον άλλον)και τρόπους με τους οποίους μπορεί το σώμα να παίρνει διάφορα σχήματα (π.χ. ακουμπώντας τα πόδια και το ένα χέρι στο έδαφος ή το ένα χέρι και το ένα πόδι, ή μόνο την κοιλίτσα, ή την πλάτη και το κεφάλι κ.ά.)	
να αναπτύσσουν τη σωματική τους δραστηριότητα και να προάγουν την υγεία τους	Τα παιδιά ενθαρρύνονται να εκφράζουν με διαφορετικές κινήσεις του σώματος μια ιδέα (π.χ. με αυτοσχεδιασμούς, παντομίμα, μουσικοκινητική κ.ά.) και να χρησιμοποιούν το υλικό με πολλούς τρόπους (π.χ. κυλούν τα στεφάνια, πηδούν μέσα και έξω, κάνουν χούλα χουπ, χρησιμοποιούν τις κορίνες για να ορίζουν αποστάσεις ή τις τοποθετούν στη σειρά και τις στοχεύουν με τη μπάλα κ.ά.). Ασκούνται στο να αντιλαμβάνονται τις οδηγίες που τους δίνονται καθώς και τη γλώσσα που χρησιμοποιείται στα παιχνίδια (π.χ. κυνήγι, μοίρασμα της μπάλας). Να αναγνωρίζουν και να ονομάζουν ορισμένα παιχνίδια και σπορ, υλικό και εξοπλισμό (π.χ. μπάσκετ, κολύμπι, ακόντιο κ.ά.). Να αναγνωρίζουν και να περιγράφουν πώς οι σωματικές δραστηριότητες επιδρούν στο σώμα (π.χ. λαχανιάζουν, ζεσταίνονται κ.ά.) και να κατανοούν τους τρόπους με τους οποίους το σώμα μπορεί να επανέλθει στο φυσιολογικό του ρυθμό μετά την άσκηση (π.χ. χαλάρωση, ξεκούραση, σωστή τροφή κ.ά.) (Φυσική Αγωγή, Γλώσσα, Πληροφορική, Μουσική, Μελέτη Περιβάλλοντος).	Αλληλεπίδραση (εξάρτηση)
να αποδέχονται την τήρηση ορισμένων κανόνων ασφαλείας και να χειρίζονται κατάλληλα το εκπαιδευτικό υλικό	Να γνωρίζουν και να εφαρμόζουν απλά μέτρα προστασίας από τυχόν ατυχήματα και να αποφεύγουν πράξεις που μπορεί να τα βλάψουν (π.χ. υποδεικνύουν ασφαλή μέρη για παιχνίδι, ακολουθούν τις οδηγίες χρήσης του υλικού, αποφεύγουν να πίνουν κρύο νερό μετά την άσκηση ή να αθλούνται με	

	ακατάλληλα ρούχα και παπούτσια κ.ά.). Ενθαρρύνονται να ζητούν βοήθεια όταν τη χρειάζονται και να προσφέρουν τη δική τους όταν τη χρειάζονται οι άλλοι. Ασκοούνται στο να εκφράζουν τις ανάγκες και τις επιθυμίες τους με κατάλληλο τρόπο και να προσπαθούν να ελέγχουν το θυμό τους. Να τηρούν κανόνες και να ακολουθούν οδηγίες.	
να αναπτύσσουν σταδιακά θετικές στάσεις για συνεργασία και αλληλοαποδοχή και υποστήριξη	Να αναγνωρίζουν την ανάγκη να συνεργάζονται με τους άλλους (π.χ. αποφασίζουν να μοιράσουν το υλικό κ.ά.). (Φυσική Αγωγή, Γλώσσα, Μουσική, Μελέτη Περιβάλλοντος, Δραματική Τέχνη, Πληροφορική). Να περιγράφουν τις ικανότητές τους και τις ικανότητες των άλλων (π.χ. ο Γιάννης μπορεί να πηδάει μακρύτερα, ενώ ο Νίκος πετάει την μπάλα ψηλότερα).	Αλληλεπίδραση (συνεργασία)
να αρχίσουν να αντιλαμβάνονται την έννοια της Ολυμπιακής Ιδέας και τη σπουδαιότητα των μεγάλων αθλητικών διοργανώσεων.	Να έρχονται σε επαφή, μέσα από διηγήσεις μύθων, ιστοριών ή από επίκαιρα γεγονότα, με την ολυμπιακή ιδέα και την αθλητική παράδοση. Να ενδιαφέρονται να συμμετέχουν σε παιχνίδια-αγώνες (π.χ. αγώνες δρόμου, απλές σκυταλοδρομίες κ.ά.) και να προσπαθούν να νικήσουν. Να ασκούνται στο να αποδέχονται την ήττα όταν χάνουν (π.χ. κατασκευάζουν μετάλλια για τους νικητές και επαίνους για τους συμμετέχοντες).	

2.2. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΕΣ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ

Παρακάτω θα προτείνουμε ενδεικτικά κάποιες προσαρμογές που μπορεί να χρησιμοποιήσει ο Νηπιαγωγός όταν διδάσκει Φυσική Αγωγή παιδιά με κινητικές αναπηρίες. Οι προσαρμογές αυτές έχουν στόχο να διευκολύνουν μαθητές που λόγω κινητικών αναπηριών παρουσιάζουν μειωμένη δύναμη, αντοχή, ταχύτητα, ισορροπία, συντονισμό και ακρίβεια στις κινήσεις τους. Οι προσαρμογές αυτές δεν είναι περιοριστικές αλλά ενθαρρύνουμε τον Νηπιαγωγό να χρησιμοποιήσει και δικές του προσαρμογές ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες των μαθητών του.

2.2.1. Προσαρμογές για μαθητές με μειωμένη δύναμη, ταχύτητα και αντοχή.

1. Μειώστε το ύψος σε στόχους και αυξομειώστε το μέγεθος τους (καλάθι μπάσκετ, δίχτυ βόλεϊ, κορύνες μπόουλινγκ, κ.α)
2. Χρησιμοποιήστε ελαφρύτερες μπάλες μεγαλύτερου ή μικρότερου μεγέθους. Χρησιμοποιήστε μπάλες που είναι ελαφρώς ξεφούσκωτες ώστε να μην κυλάμε πολύ μακριά από την θέση ρίψης τους. Επίσης για μαθητές που χρησιμοποιούν αμαξίδια μπορείτε να δέσετε την μπάλα με ένα σχοινί σε ένα σταθερό σημείο για να μην αναγκάζετε ο μαθητής να καταναλώνει δύναμη και χρόνο εξάσκησης στην επαναφορά της μπάλας μετά από την ρίψη της.
3. Μείωση των αποστάσεων και της οριοθέτησης του χώρου παιχνιδιού

4. Μείωση του χρόνου δραστηριότητας και αύξηση του χρόνου διαλείμματος / ανάπαυσης.

2.2.2. Προσαρμογές για μαθητές με μειωμένη ικανότητα ισορροπίας.

5. Φροντίστε κατά την δραστηριότητα να ασκείται ο μαθητής σε θέσεις με χαμηλωμένο το κέντρο βάρους του σώματος.
6. Φροντίστε κατά την δραστηριότητα να ασκείται ο μαθητής έχοντας όσο το δυνατόν μεγαλύτερη επιφάνεια στήριξης και περισσότερα σημεία επαφής με το έδαφος.
7. Αυξήστε το πλάτος των οροθετημένων γραμμών ή των δοκών ισορροπίας κατά την εκτέλεση ασκήσεων ισορροπίας.
8. Οργανώστε ασκήσεις ισορροπίας σε μαλακές επιφάνειες που προσφέρουν αυξημένη τριβή (μοκέτες, στρώματα, κ.λ.π) και αποφύγετε σκληρές και λείες επιφάνειες (παρκέ, μωσαϊκό, κλπ).
9. Διδάξτε τους μαθητές σας πως να πέφτουν με ασφάλεια. Κάποιες πτώσεις θα είναι αναπόφευκτες με παιδιά που έχουν προβλήματα ισορροπίας.

2.2.3. Προσαρμογές για μαθητές με μειωμένη ικανότητα συντονισμού και ακρίβειας στις κινήσεις.

1. Για δραστηριότητες σύλληψης και ρίψεων αντικειμένων χρησιμοποιήστε μεγαλύτερες, ελαφρύτερες και μαλακότερες μπάλες (αερόμπαλες, μπαλόνια, φασουλοσάκουλα, μπάλακια από αφρολέξ, κλ.π).
2. Μειώστε την απόσταση για σύλληψη ή ρίψη της μπάλας και προτιμήστε οι δραστηριότητες να μην γίνονται σε κίνηση αλλά από σταθερή θέση.
3. Μειώστε το ύψος σε στόχους και αυξομειώστε το μέγεθος τους (καλάθι μπάσκετ, δίχτυ βόλεϊ, κορίνες μπόουλινγκ, κ.α)

3. ΔΕΠΠΣ –ΑΠΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ

3.1. ΔΕΠΠΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ

3.1.1. Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος

Ο σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος της Γλώσσας σε μαθητές του Δημοτικού Σχολείου με κινητικές αναπηρίες είναι η ανάπτυξη της ικανότητας χρήσης της γλώσσας, ως μέσου προφορικής και γραπτής έκφρασης και ως μέσου επικοινωνίας, στο μέτρο των δυνατοτήτων τους και λαμβανομένων υπόψη των ατομικών τους διαφορών, έτσι ώστε να ενισχύεται η αυτοϊδέα και η αυτοπεποίθησή τους και να είναι ικανοί να εντάσσονται ενεργά και συμμετοχικά στο σχολικό και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

3.1.2. Γλώσσα και μαθητές με κινητικές αναπηρίες

Η γλώσσα είναι ένα μορφολογικό και σημασιολογικό σύστημα που συνίσταται σε φθόγους (και στη συνέχεια σε φωνήματα, μορφήματα, λέξεις, λεκτικά σύνολα, προτάσεις, περιόδους, παραγράφους, κείμενα) από άποψη μορφής και σε σημασίες από άποψη περιεχομένου. Μπορεί να ειπωθεί υπό το πρίσμα τριών προσεγγίσεων: α) της δομικής προσέγγισης που εστιάζεται στη συντακτική λειτουργία της γλώσσας, β) της λειτουργικής προσέγγισης με κέντρο βάρους το ρόλο του κάθε στοιχείου (λέξης) σε ένα ευρύτερο λεκτικό σύνολο, και, γ) της επικοινωνιακής προσέγγισης που αναφέρεται στον τρόπο χρήσης της γλώσσας ανάλογα με την επικοινωνιακή περίσταση. Οι δυο πρώτες προσεγγίσεις αφορούν στη γνώση του γλωσσικού συστήματος από μορφολογική και σημασιολογική άποψη, ενώ η τρίτη στην επικοινωνιακή του χρήση.

Σύμφωνα με τη σύγχρονη Γλωσσολογία αλλά και με τα πορίσματα των επιστημών που ασχολούνται με τη διδασκαλία και τη μάθηση (Γνωστικές και Κοινωνικοπολιτιστικές θεωρίες), η γλώσσα έχει άμεση σχέση με τη λειτουργία της σκέψης και τη διαμόρφωση γνωστικών σχημάτων στον ανθρώπινο νου. Με τη βοήθεια της γλώσσας γίνεται η διαπραγμάτευση και η οργάνωση των νοημάτων και προάγεται η κριτική και δημιουργική σκέψη, οι γνωστικές και μεταγνωστικές δεξιότητες. Είναι ακόμα φορέας πολιτισμού, μέσο-εργαλείο έκφρασης και επικοινωνίας.

Η οργάνωση της διδασκαλίας του γλωσσικού μαθήματος θα πρέπει να ανταποκρίνεται στις προηγούμενες θεωρήσεις και να καλλιεργεί ανάλογες δεξιότητες με σεβασμό στις ιδιαιτερότητες του κάθε μαθητή. Το γλωσσικό μάθημα αποτελεί οριζόντιο διδακτικό στόχο για όλα τα άλλα μαθήματα, αφού ο τρόπος χρήσης της γλώσσας επηρεάζει την κατανόηση και την έκφραση των γνωστικών δεδομένων, καθώς και των επικοινωνιακών πρακτικών από τους μαθητές. Στη συγχρονική και διαχρονική του θεώρηση το μάθημα της ελληνικής γλώσσας αναδεικνύει και τεκμηριώνει την εθνική ταυτότητα και την πολιτιστική κληρονομιά, διευκολύνει την επικοινωνία μέσα κι έξω από τα σύνορα της πατρίδας μας, καθώς και την ένταξη των αλλοδαπών στην ελληνική κοινωνική πραγματικότητα.

Τα παιδιά με κινητικές αναπηρίες αντιμετωπίζουν αρκετές δυσκολίες σε σχέση με την κατανόηση και τη χρήση της γλώσσας σε όλες τις εκφάνσεις της. Δεδομένου ότι το μεγαλύτερο ποσοστό από αυτά πάσχει από κάποια μορφή εγκεφαλικής παράλυσης, εκτιμάται ότι περίπου

τα ¾ του συνόλου παρουσιάζουν χαμηλό νοητικό δυναμικό, καθώς και συνοδά συμπτώματα, όπως αλαλία, δυσαρθρία, δυσγραφία, γραφοκινητική ανικανότητα, μειωμένη ικανότητα όρασης και ακοής, κακό οπτικοκινητικό συντονισμό, εύκολη κόπωση, ελλειμματική προσοχή, κ.ά. Επομένως, θα πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη οι συγκεκριμένες δυσκολίες και να γίνεται προσπάθεια ανάπτυξης όλων των δυνατοτήτων των μαθητών με κινητικές αναπηρίες, στο βαθμό που οι ίδιοι μπορούν να ανταποκριθούν, χωρίς να μειωθεί η αυτοπεποίθηση και ο αυτοσεβασμός τους. Σχετικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις αναφέρονται στα περιεχόμενα του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών.

3.1.3. Άξονες, Γενικοί στόχοι, Θεμελιώδεις έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης

Τάξη	Άξονες γνωστικού περιεχομένου	Γενικοί στόχοι (γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις και αξίες)	Ενδεικτικές Θεμελιώδεις έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης
A B Γ Δ Ε ΣΤ	Προφορικός λόγος: ομιλία και ακρόαση Ανακοινώσεις, αφηγήσεις, περιγραφές Διαλογικές και μονολογικές μορφές επικοινωνίας Λειτουργία του προφορικού λόγου	Ο μαθητής να είναι ικανός: Να συγκεντρώνει την προσοχή του στην ηχητική πηγή. Να ακούει-ακροάται με προσοχή και να αναπαράγει με το δικό του λόγο αυτά που άκουσε. Να κατανοεί, να επαναλαμβάνει και να εκτελεί προφορικές εντολές. Να απαντάει σε ερωτήσεις με ολοκληρωμένες προτάσεις. Να επεξεργάζεται και να ερμηνεύει με τη σκέψη του ό,τι άκουσε, να διατυπώνει και να αιτιολογεί με λόγο την προσωπική του άποψη. Να χρησιμοποιεί με ευχέρεια το αναμενόμενο για την ηλικία και τις δυνατότητές του λεξιλόγιο και να το διευρύνει προοδευτικά. Να αφηγείται από μνήμης, να περιγράφει και να σχολιάζει ιστορίες, επεισόδια, γεγονότα. Να ανακοινώνει-αναφέρει με σαφήνεια ανάγκες, σκέψεις, επιθυμίες, συναισθήματα και να ακούει ανάλογες ανακοινώσεις από τους άλλους. Να προσδιορίζει, να διορθώνει και στη συνέχεια να αποφεύγει λανθασμένες φραστικές διατυπώσεις. Να κατανοεί τη μεταφορική χρήση της γλώσσας και να είναι σε θέση να τη χρησιμοποιήσει. Να ελέγχει αν ο λόγος του είναι κατανοητός, σαφής και αποδεκτός. Να προσαρμόζει το λόγο του ανάλογα με την επικοινωνιακή κατάσταση. Να χρησιμοποιεί και άλλους εναλλακτικούς εκφραστικούς κώδικες ταυτόχρονα και συμπληρωματικά με το γλωσσικό, ειδικά σε	Επικοινωνία Αλληλεπίδραση

		περίπτωση προβλημάτων ομιλίας (π.χ. γλώσσα του σώματος, βιβλίο επικοινωνίας με εικόνες ή σύμβολα, χρήση ειδικών προγραμμάτων σε Η/Υ, κ.ά.). Να χρησιμοποιεί εναλλακτικές μορφές επικοινωνίας σε περίπτωση που δεν έχει δυνατότητα προφορικού λόγου (πχ. δυσαρθρία ή αλαλία). Στις δραματοποιήσεις να χρησιμοποιεί όλες τις εκφραστικές του δυνατότητες προκειμένου να αποδώσει πληρέστερα το ρόλο του. Να είναι σε θέση να κάνει αισθητική αποτίμηση σε καλλιτεχνικές και χαρισματικές μορφές λόγου, να εκδηλώνει επιθυμία παρακολούθησης και να βιώνει αισθητική απόλαυση. Να αποκτήσει αυτοπεποίθηση και θετική στάση για την ανάπτυξη και τη βελτίωση της ικανότητας προφορικής έκφρασης και ακρόασης.	
A B Γ Δ Ε ΣΤ	Γραπτός Λόγος: Ανάγνωση Φωνημική επίγνωση Πρώτη ανάγνωση Δομή συλλαβής, λέξης, πρότασης, παραγράφου Είδη ανάγνωσης Είδη κειμένων Επιτονισμός	Να συνειδητοποιεί τη σύνδεση γραπτού και προφορικού λόγου. Να αντιλαμβάνεται ότι τόσο ο προφορικός όσο και ο γραπτός λόγος είναι τρόποι μεταφοράς μηνυμάτων. Να κατανοεί ότι συνισταμένη της ακρόασης, της ομιλίας, της ανάγνωσης και της γραφής είναι ο γλωσσικός κώδικας. Να συσχετίζει την εικόνα, τη γραφή, το άκουσμα και τη σημασία μιας λέξης, εντοπίζοντας τις ομοιότητες και διαφορές τους. Να συνδέει-ταυτίζει τα φωνήματα με τα γραφήματα σε επίπεδο φθόγων/γραμμάτων, συλλαβών και λέξεων. Να αναλύει και να συνθέτει λέξεις και συλλαβές. Να διαβάζει, να κατανοεί και να αναπαράγει με προφορικό λόγο ένα κείμενο, περιληπτικά ή διεξοδικά-αναλυτικά. Να διαβάζει σιωπηρά, μεγάλωφωνα και εκφραστικά και να προσαρμόζει τον τρόπο και το ρυθμό ανάγνωσης ανάλογα με τις συνθήκες που του το επιβάλλουν. Να επιλέγει σε ένα κείμενο τα ουσιώδη σημεία ή αυτά που τον ενδιαφέρουν. Να διακρίνει τους διάφορους τύπους κειμένων (αφηγήσεις, περιγραφές, προτροπές, διάλογοι, κ.ά.). Να εξοικειώνεται, να αποδέχεται και να κατανοεί τον ιδιωματικό και μεταφορικό λόγο. Να βγάζει συμπεράσματα για το περιεχόμενο ενός βιβλίου, συσχετίζοντας τα εξωτερικά του στοιχεία (τίτλος, εξώφυλλο, περιεχόμενα, κ.ά.).	Δομή Σύστημα Επικοινωνία Ομοιότητα-διαφορά Αλληλεπίδραση

		Να είναι σε θέση να κρατάει κάποιες σημειώσεις για ένα μεγάλο κείμενο που διάβασε. Να περιγράφει και να σχολιάζει τα κείμενα που διαβάζει εκθέτοντας και αιτιολογώντας την προσωπική του άποψη. Να διαμορφώσει θετική στάση απέναντι στο διάβασμα. Να διαβάζει για προσωπική ευχαρίστηση αλλά και για κατάρτιση. Να επιλέγει με βάση τον προηγούμενο στόχο εφημερίδες, περιοδικά, λογοτεχνικά ή επιστημονικά βιβλία από βιβλιοθήκες ή βιβλιοπωλεία. Να χρησιμοποιεί την αναγνωστική του δεξιότητα σε όλα τα μαθήματα. Να διατυπώνει τη σκέψη του και να επικοινωνεί, γραπτά και προφορικά, κατανοώντας τις ιδιαιτερότητες του καθενός απ' αυτούς τους τρόπους επικοινωνίας. Να χρησιμοποιεί τεχνολογικά μέσα ανάγνωσης σε περίπτωση αισθητηριακών ή άλλων βλαβών. Να ανταλλάσσει απόψεις με τους συμμαθητές του για κοινά αναγνώσματα.	
A B Γ Δ E ΣΤ	Γραπτός Λόγος: Γραφή και παραγωγή του λόγου Πρώτη γραφή Αντιγραφή, γραφή, τονισμός, στίξη, καλλιγραφία Στάδια γραψίματος Δομή κειμένου Γλωσσικές πράξεις Είδη λόγου, τύποι κειμένων Περίληψη Συνοχή και συνεκτικότητα Κριτήρια αξιολόγησης	Να γράφει, όσο το δυνατόν ταχύτερα ευανάγνωστα και ορθογραφημένα λέξεις, προτάσεις, περιόδους, παραγράφους, κλπ. Να αντιγράφει σύντομο κείμενο σε εύλογο για τις δυνατότητές του χρόνο. Να εφαρμόζει και να γενικεύει γραμματικούς και συντακτικούς κανόνες κατά τη γραφή λέξεων και προτάσεων αντίστοιχα. Να γνωρίζει πώς να χειρίζεται πίνακες με παραδείγματα κλίσεων και ορθογραφικά λεξικά και να τα συμβουλευεται. Να γνωρίζει και να εφαρμόζει σωστά τα σημεία στίξης, ιδιαίτερα σε προτάσεις επιθυμίας, ερωτηματικές και επιφωνηματικές. Να αποφασίζει μόνος του να ξαναγράψει κείμενο που δεν έχει καλή σύνταξη ή πλήρες νόημα, ακολουθώντας τη μεθοδολογία συγγραφής κειμένου: Προσυγγραφικό στάδιο (σχεδιασμός, δομή), συγγραφικό στάδιο (πρώτο γράψιμο), μετασυγγραφικό στάδιο (δευτερογραφία, έλεγχος, διόρθωση, βελτίωση). Να συντάσσει απλές, σύνθετες, επαυξημένες και ελλειπτικές προτάσεις. Να συνδέει δευτερεύοντα νοήματα στις κύριες προτάσεις χρησιμοποιώντας σωστά συνδετικές λέξεις, όπως: που, για, για να, ότι, γιατί, χωρίς, μέχρι, όπως, σαν, κλπ. Να φροντίζει για τη νοηματική πληρότητα και συνοχή περιόδων, παραγράφων και με-	Δομή Επικοινωνία Σύστημα Οργάνωση Ομοιότητα-διαφορά

		γαλύτερων κειμένων. Να συντάσσει κείμενα και να προσαρμόζει το λόγο του(μορφή και δομή) ανάλογα με συγκεκριμένη ανάθεση, αποδέκτη ή προθετικότητα: περιγραφικά, αφηγήσεις, διαλόγους, αιτήματα, προτροπές, προσκλήσεις, αλληλογραφία, ενημέρωση, κλπ. Να μετασχηματίζει προτάσεις και μικρά κείμενα, αλλάζοντας τη δομή, τη μορφή ή το νόημα. Να συντάσσει περιλήψεις. Να γνωρίζει και να επιλέγει από ένα σύνολο συνώνυμων λέξεων ή εκφράσεων την κατάλληλη για το γραπτό του(ανάλογα με το σκοπό που επιδιώκει). Να διευρύνει σταδιακά το λεξιλόγιό του και να το χρησιμοποιεί στη γραπτή του έκφραση με σαφήνεια και ακρίβεια. Να βελτιώνει σταδιακά και να αξιοποιεί το γλωσσικό του αίσθημα και κριτήριο προκειμένου να δημιουργεί, να διαμορφώνει ή να αξιολογεί γραπτά κείμενα. Να νιώθει αυτοπεποίθηση σχετικά με τη γραπτή του έκφραση και να επιδιώκει να ασχοληθεί με αυτή. Να συγκρίνει δικά του κείμενα με ανάλογα των συμμαθητών του, να ανταλλάσσει απόψεις και ιδέες, να επιβραβεύει και να υιοθετεί πετυχημένα παραδείγματα. Να χρησιμοποιεί (αν έχει τέτοια δυνατότητα) μόνος του ή με κάποια βοήθεια τον Η/Υ (πχ., κατάλληλος εργονομικός σχεδιασμός υλικού και κατάλληλο λογισμικό) για συγγραφή και επεξεργασία κειμένων.	
A B Γ Δ Ε ΣΤ	Λογοτεχνία Βιωματικός λόγος Γλωσσικά μέσα των λογοτεχνημάτων	Να διαβάζει λογοτεχνικά έργα, ως έργα τέχνης για αισθητική απόλαυση και καλλιέργεια, αλλά και ως βιωματικές εμπειρίες του συγγραφέα ή των ηρώων για διεύρυνση των εμπειριών και των γνώσεών του μέσω των βιωμάτων αυτών. Να βελτιώνει την αναγνωστική του ικανότητα. Να βελτιώνει σταδιακά την ικανότητα νοηματικής απόδοσης κειμένων κάνοντας χρήση του απαιτούμενου για τις δυνατότητές του λεξιλογίου, σύνταξης και δομής . Να αναπτύσσει θετική στάση απέναντι στον άνθρωπο και στις όποιες δυσκολίες αντιμετωπίζει, μέσα από τα διαδραματιζόμενα στα λογοτεχνικά έργα. Να ερμηνεύει, με περιγραφή, αιτιολόγηση και αξιολόγηση, θετικές και αρνητικές ανθρώπινες πράξεις, εκφράζοντας και αναπτύσσοντας τον ηθικό του κώδικα. Να συγκρίνει τις δικές του ερμηνείες με αυ-	Δομή Αλληλεπίδραση

		τές των συμμαθητών του. Να προσεγγίζει διαισθητικά έργα της νεωτερικής λογοτεχνίας, αξιοποιώντας τη φαντασία του. Να εξοικειώνεται με τους τρόπους γλωσσικής έκφρασης του λογοτέχνη (πχ., εικόνες, μεταφορές, ύφος), να ανακαλύπτει το βαθύτερο νόημά τους και να τους συσχετίζει με το σκοπό τον οποίο υπηρετούν. Να αντιλαμβάνεται, μέσα από παραδείγματα λογοτεχνικών αποσπασμάτων με παρεμφερή θέματα (συγκριτική θεώρηση), τις εναλλακτικές εκφραστικές δυνατότητες της γλώσσας. Να έρχεται σε επαφή με χαρακτηριστικά δείγματα ελληνικής, ευρωπαϊκής και παγκόσμιας λογοτεχνίας. Να αποκτά θετική στάση απέναντι στη λογοτεχνία. Να έρχεται σε επαφή με λογοτεχνικά κείμενα, καθώς και με θεατρικές ή κινηματογραφικές διασκευές τους, που αναφέρονται σε θέματα αναπηρίας ή διαφορετικότητας, με σκοπό την ενθάρρυνσή του για συνεχή προσπάθεια μέσω της ταύτισης με ήρωες που βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση.	
Α Β Γ Δ Ε ΣΤ	Λεξιλόγιο Θεματικά, σημασιολογικά, ετυμολογικά πεδία Ορισμός Πολυσημία	Να κατανοεί και να αποδίδει σημασίες ή ορισμούς λέξεων μέσα από την εμπειρία του. Να κατανοεί τη σημασία ή τον ορισμό μιας λέξης μέσα από την ετυμολογία της και την κατάταξή της σε οικογένεια λέξεων(παραγωγή). Να κατανοεί τη σημασία ή τον ορισμό μιας λέξης μέσα από συνώνυμες και αντίθετες λέξεις καθώς και μέσα από τα συμφραζόμενα. Να αναφέρει παραδείγματα συνώνυμων, αντίθετων και ετυμολογικά συγγενών λέξεων. Να κατανοεί τη μεταφορική χρήση ορισμένων λέξεων και να αναφέρει παραδείγματα. Να εξοικειώνεται με την πολυσημία ορισμένων λέξεων χρησιμοποιώντας παραδειγματικές προτάσεις για την κάθε σημασία. Να συνειδητοποιεί τη διαχρονικότητα της ελληνικής γλώσσας μέσα από τη σύγχρονη χρήση της.	Δομή Σύστημα Ομοιότητα-διαφορά
	Γραμματική Προτασιακή δομή Παρατακτική και	Να αισθητοποιεί με παιγνιώδη τρόπο την έννοια της γλωσσικής δομής (πχ. γλωσσικά παιχνίδια με μπερδεμένες λέξεις, ελλιπείς νοημάτων προτάσεις και παιχνίδια ρόλων). Να συνειδητοποιεί και να κατανοεί την ανάλυση του κειμένου σε ενότητες, παραγράφους και προτάσεις, καθώς και τη νοη-	Δομή Σύστημα

A B Γ Δ Ε ΣΤ	υποτακτική σύνταξη	ματική σχέση αυτών.	Ομοιότητα-διαφορά
	Πυρηνική (απλή), ελλειπτική και επαυ- ξημένη πρόταση	Na αντιλαμβάνεται τη λειτουργία της πρό- τασης ως βασικής μονάδας επικοινωνίας και έκφρασης ολοκληρωμένου νοήματος.	
	Στίξη	Na κατανοεί ότι η πρόταση αποτελείται από λέξεις κατάλληλα συνδεδεμένες, ώστε να εκφράζεται ένα πλήρες νόημα.	
	Λέξεις/ φράσεις ως δείκτες συνοχής και συνεκτικότητας	Na αναδιατάσσει τις λέξεις σε μια πρόταση, με τρόπο που να μην αλλοιώνεται το νόη- μα, αλλά να δίνεται έμφαση σε διαφορετικό στοιχείο, για επικοινωνιακούς λόγους (ανά- λογα με το μήνυμα που επιθυμεί να δώσει).	
	Τα μέρη του λόγου	Na αφαιρεί και να προσθέτει στοιχεία σε μια πρόταση (πχ., μετατροπές ανάμεσα σε α- πλές, σύνθετες, επαυξημένες και ελλειπτι- κές προτάσεις) και να διαπιστώνει την τρο- ποποίηση του νοήματος.	
	Κλιτικά συστήματα	Na κατανοεί τον επιτονισμό και τη χρήση των σημείων στίξης στις διάφορες προτασι- ακές μορφές ή γλωσσικές πρά- ξεις: κατάφαση, ερώτηση, άρνηση, επιθυμία, προτροπή, παράκληση, επίφαση, κρίση.	
	Φωνολογική δομή της γλώσσας	Na αναδιατάσσει τις προτάσεις μιας περιό- δου που συνδέονται παρατακτικά ή υποτα- κτικά και να κατανοεί το ρόλο της καθεμιάς (κύριες- δευτερεύουσες).	
	Τονισμός και επιτο- νισμός	Na τονίζει σωστά τις λέξεις.	
	Ιδιαιτερότητα της δομής της ελληνικής γλώσσας	Na αναλύει μια λέξη σε συλλαβές και γράμ- ματα.	
	Σχήματα λόγου	Na κατανοεί τη δομή μιας λέξης (θέμα, χα- ρακτήρας, κατάληξη): το θέμα ως το στα- θερό μέρος και την κατάληξη ως το μέρος που υπόκειται σε αλλαγή με την κλίση, την παραγωγή και τη σύνθεση. Na κατανοεί τη δομή μιας παραγράφου, να την αναλύει και να τη συνθέτει. Na συνειδητοποιεί το ρόλο των λέξεων και των φράσεων ως κειμενικών δεικτών στη σύνδεση παραγράφων (πχ., γι' αυτό, επο- μένως, ύστερα από όλα αυτά, κλπ.). Na χρησιμοποιεί κειμενικούς δείκτες στα γραπτά του κείμενα. Na εντοπίζει τα γλωσσικά στοιχεία (λέξεις ή φράσεις) μέσα σε μία πρόταση και να προσδιορίζει τη σημασία τους και το συντα- κτικό τους ρόλο. Na εντοπίζει τους προσδιορισμούς (ομοιό- πτωτους και ετερόπτωτους) και να κατανοεί το ρόλο τους στην πρόταση, καθώς και τις λέξεις τις οποίες προσδιορίζουν. Na γνωρίζει καλά και να γενικεύει σε παρό- μοιες περιπτώσεις κλιτικά σχήματα: ενός ρήματος και στις δυο φωνές κι ενός πτωτι- κού (ουσιαστικό, επίθετο, αντωνυμία) και στα τρία γένη.	

		Να διακρίνει τα αρχαιοκλίτα και να τα χρησιμοποιεί σωστά μέσα σε προτάσεις. Να αποκτά σταδιακή ευχέρεια στην ταξινόμηση των λέξεων στα δέκα μέρη του λόγου. Να διακρίνει, να αναγνωρίζει και να κατανοεί τα συχνόχρηστα σχήματα λόγου. Να αντιλαμβάνεται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ελληνικής γλώσσας, ιδίως αν είναι αλλοδαπός μαθητής.	
A B Γ Δ Ε ΣΤ	Διαχείριση της πληροφορίας	Να ζητάει και να δίνει πληροφορίες με σαφήνεια και ακρίβεια, ώστε τα μηνύματα να είναι ξεκάθαρα, σύντομα και κατανοητά. Να κατανοεί τις πληροφορίες που παίρνει από άλλους ανθρώπους προφορικά ή γραπτά. Να γνωρίζει πώς να εντοπίζει και να αξιοποιεί τις πληροφορίες που θέλει σε χάρτες, πίνακες, καταλόγους και άλλα έντυπα (δρομολόγια μεταφορικών μέσων, ονοματεπώνυμα, τηλέφωνα, διαδρομές σε χάρτη, εντοπισμός πόλεων, βουνών, κλπ., εφημερεύοντα φαρμακεία ή νοσοκομεία, κ.ά.). Να αναλύει και να συνθέτει (να επεξεργάζεται) τις πληροφορίες που παίρνει σε σχέση με το βαθμό χρησιμότητάς τους. Να χρησιμοποιεί (αν έχει τέτοια δυνατότητα) μόνος του ή με κάποια βοήθεια τον Η/Υ για την ανεύρεση πληροφοριών.	Πληροφορία Επικοινωνία

Σημείωση: Οι θεματικοί άξονες είναι ίδιοι για όλες τις τάξεις. Οι θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες προσεγγίζονται στο βαθμό του εφικτού, διαισθητικά και με παιγνιώδη τρόπο στις μικρές τάξεις και πιο συστηματικά στις μεγάλες.

3.2. ΑΠΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ

3.2.1. Εισαγωγή

Οι μαθητές με κινητικές αναπηρίες

Οι μαθητές με κινητικές αναπηρίες είναι αυτοί που πάσχουν από νευρομυϊκές (εγκεφαλική παράλυση, κρανιοεγκεφαλικές κακώσεις, δισχιδής ράχη) και μυοσκελετικές (μυϊκή δυστροφία, ακρωτηριασμός) βλάβες. Στις νευρομυϊκές βλάβες υπάρχουν συχνά συνοδές διαταραχές, όπως: επιληψία (25%), προβλήματα ακοής (20%), όρασης (20%), άρθρωσης λόγου (50%) και νοητική υστέρηση (το 75% παρουσιάζει IQ κάτω από 70). Επίσης σε αρκετές περιπτώσεις παρατηρούνται ψυχολογικές εκδηλώσεις άγχους, υπερευαισθησίας, κατάθλιψης, δυσκολίας στη σύναψη διαπροσωπικών σχέσεων, καθώς και συναισθηματικές μεταπτώσεις και μειωμένη ικανότητα συγκέντρωσης και προσοχής.

Στο γνωστικό τομέα παρουσιάζονται επιπλέον δυσλειτουργίες: αδυναμία μνημονικής συγκράτησης, οργάνωσης κινήσεων και επεξεργασίας οπτικών και ακουστικών ερεθισμάτων, δυσκολίες στη γραφή και την ανάγνωση λόγω προβλημάτων άρθρωσης λόγου, λανθασμένης χωρικής αντίληψης, έλλειψης οπτικοκινητικού συντονισμού (χέρι-μάτι), μειωμένης οπτικής αντίληψης και μνήμης, καθώς επίσης και δυσκολίες στην ακρόαση, εξαιτίας μειωμένης ακουστικής αντίληψης και μνήμης.

Συνεπώς, ένα ΑΠΣ για μαθητές με κινητικές αναπηρίες οφείλει να καλύπτει όσο το δυνατόν πληρέστερα τις ανάγκες που προκύπτουν, γενικά για όλους τους μαθητές, αλλά και ειδικότερα για τον καθένα από αυτούς. Αρωγοί σε μια τέτοια προσπάθεια είναι τα εξατομικευμένα προγράμματα διδασκαλίας, οι εναλλακτικοί, μη λεκτικοί τρόποι έκφρασης και επικοινωνίας και η υποστηρικτική τεχνολογία, τα οποία έχουν ενταχθεί στα περιεχόμενα του συγκεκριμένου ΑΠΣ.

Το ΑΠΣ της Ελληνικής Γλώσσας

Για τη συγγραφή του ΑΠΣ της Ελληνικής Γλώσσας για μαθητές με κινητικές αναπηρίες λήφθηκαν υπόψη τα εξής:

- Το αντίστοιχο ΑΠΣ Υποχρεωτικής Εκπ/σης για μαθητές που φοιτούν στα γενικά σχολεία.
- Οι σύγχρονες τάσεις της Ειδικής Αγωγής για ισότητα ευκαιριών μάθησης, για ενσωμάτωση μαθητών με κινητικές αναπηρίες στα γενικά σχολεία και για δημιουργία εξατομικευμένων προγραμμάτων διδασκαλίας, όπως αυτά αναδεικνύονται από τις σχετικές αποφάσεις και τα πορίσματα θεσμοθετημένων φορέων (Νόμος 2817/2000).
- Η δημιουργία των Τμημάτων Ένταξης.
- Η συμβολή της υποστηρικτικής τεχνολογίας και των εναλλακτικών τρόπων έκφρασης και επικοινωνίας.
- Η λειτουργία των ΣΜΕΑ για μαθητές με κινητικές αναπηρίες.
- Οι επιμέρους περιπτώσεις μαθητών με κινητικές αναπηρίες, οι ικανότητες και οι αδυναμίες τους.
- Η αναγκαιότητα επικοινωνίας, και κοινωνικής ένταξης.
- Η διευκρίνιση στο ΔΕΠΠΣΑΠΣ Υποχρεωτικής Εκπ/σης (2002:54) ότι «ο γενικός σκοπός και οι επιμέρους στόχοι που διατυπώνονται θεωρούνται ως “στόχοι οροφής” προς τους οποίους τείνει όλη η διδασκαλία αλλά δεν είναι πάντοτε εφικτό να επιτυγχάνονται στο σύνολό τους και στο μέγιστο βαθμό».

Με βάση τα παραπάνω θεωρήθηκε απαραίτητο να συμπεριληφθούν κατά τη σύνταξη του συγκεκριμένου ΑΠΣ (και του αντίστοιχου ΔΕΠΠΣ) οι στόχοι, τα περιεχόμενα και οι δραστηριότητες του ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ Υποχρεωτικής Εκπ/σης, με προσαρμογή τους στις εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών με κινητικές αναπηρίες και με εμπλουτισμό τους με πιο εξειδικευμένα στοιχεία, που αφορούν αποκλειστικά τους συγκεκριμένους μαθητές.

Κύριος σκοπός είναι η δυνατότητα εφαρμογής στόχων του ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ Υποχρεωτικής Εκπ/σης σε μαθητές με κινητικές αναπηρίες που έχουν ανάλογες ικανότητες, με τη βοήθεια, κατά περίπτωση, υποστηρικτικής τεχνολογίας και εναλλακτικών τρόπων έκφρασης και επικοινωνίας. Ακόμα να υπάρχει και η δυνατότητα επιλογής από μια ποικιλία στόχων και δραστηριοτήτων κατά τη διαμόρφωση εξατομικευμένων προγραμμάτων για μαθητές με ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες.

Όσον αφορά σε μαθητές με κινητικές αναπηρίες και επιπλέον αισθητηριακές βλάβες ή νοητική υστέρηση θα πρέπει να γίνεται συνδυασμός του συγκεκριμένου ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ για μαθητές με κινητικές αναπηρίες, με τα αντίστοιχα των επιπλέον περιπτώσεων ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ.

3.2.2. ΕΙΔΙΚΟΙ ΣΚΟΠΟΙ

Ο γενικός σκοπός της διδασκαλίας του γλωσσικού μαθήματος για τους μαθητές με κινητικές αναπηρίες είναι η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη άνεση και ευχέρεια στη χρήση της ελληνικής γλώσσας, ως αποτέλεσμα επιτυχούς ανάπτυξης, σταθεροποίησης και συνεχούς εξάσκησης των ικανοτήτων ακρόασης, κατανόησης, ομιλίας, ανάγνωσης, γραφής και επικοινωνίας, πράγμα το οποίο εξασφαλίζει την ενεργό συμμετοχή των μαθητών αυτών στη σχολική και κατ' επέκταση στην κοινωνική ομάδα.

Αναλυτικότερα:

- Να είναι σε θέση οι μαθητές να χρησιμοποιούν τη γλώσσα για να οργανώνουν τη σκέψη, την ομιλία και τη γενικότερη ικανότητα επικοινωνίας τους (γλωσσική ή όποια άλλη μορφή εναλλακτικής επικοινωνίας).
- Να εκφράζουν τις ανάγκες τους, πρακτικές, γνωστικές, συναισθηματικές, κοινωνικές.
- Να κατανοούν και να ανακαλύπτουν νέα εμπειρικά και γνωστικά δεδομένα τα οποία ανταποκρίνονται στις ανάγκες τους.
- Να αντιλαμβάνονται τη διαφοροποίηση των ειδών του λόγου (αναφορικός, κατευθυντικός), συσχετίζοντας το σημασιολογικό περιεχόμενο και την προθετικότητα του κάθε είδους.
- Να κατανοούν και να εκτελούν γλωσσικές εντολές ανάλογα με τις δυνατότητές τους.
- Να προσαρμόζουν το λόγο τους στην αναγκαιότητα της εκάστοτε επικοινωνιακής περίπτωσης.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι η εξάσκηση της γλωσσικής (ή όποιας εναλλακτικής) ικανότητας τους δίνει τη δυνατότητα να περιγράφουν την εξωτερική και εσωτερική πραγματικότητα, καθώς επίσης και να τη δημιουργούν, χρησιμοποιώντας κατάλληλα τα γλωσσικά εργαλεία.
- Να συνειδητοποιήσουν επίσης ότι η προαναφερθείσα δυνατότητα έχει άμεση σχέση με το βαθμό οικειοποίησης και ανάλογης εφαρμογής του λεξιλογίου και των κανόνων δομής και ύφους του γλωσσικού συστήματος.
- Να έχουν τη δυνατότητα να αξιολογούν αντικειμενικά τα γλωσσικά μηνύματα που δίνουν και δέχονται.
- Να έρθουν σε επαφή με τον πλούτο των μορφών της Λογοτεχνίας και να διαμορφώσουν θετική αλλά και κριτική στάση απέναντι στη μελέτη λογοτεχνικών βιβλίων. Να επιλέγουν αυτό που επιθυμούν να διαβάσουν και να αιτιολογούν αυτή την επιλογή.
- Να αντιλαμβάνονται και να κατανοούν τη διαχρονική πορεία της ελληνικής γλώσσας, να εντοπίζουν και να χρησιμοποιούν τα διαχρονικά εκφραστικά στοιχεία της.

- Να ενθαρρύνονται στη χρήση της γλώσσας (ή όποιας άλλης εκφραστικής δυνατότητας) ώστε να αποκτήσουν και να ενισχύσουν το γλωσσικό τους αυτοσυναίσθημα.
- Να συνειδητοποιήσουν και να αποδεχτούν τη διαφοροποίηση της ελληνικής γλώσσας ανάλογα με τον τόπο (διάλεκτοι) και την κοινωνική προέλευση.
- Να εξασκηθούν και να εξοικειωθούν με τις Τεχνολογίες Επικοινωνίας και Πληροφορίας (ΤΕΠ) για να αποκτούν και να παρουσιάζουν πληροφορίες (Διαδίκτυο, ανοιχτά ή άλλα λογισμικά) και για να επικοινωνούν, σε περίπτωση αδυναμίας γλωσσικής ή άλλης ικανότητας επικοινωνίας.
- Να κατανοήσουν ότι η γλώσσα είναι δείγμα και φορέας πολιτισμού και εθνικής ταυτότητας και να έρθουν σε επαφή με την πολιτισμική αυτή διάσταση της γλώσσας και άλλων λαών.
- Να αποκτήσουν θετική στάση και συμπεριφορά απέναντι σε αλλόγλωσσους πληθυσμούς, αποδεχόμενοι τη διαφορετικότητα των ανθρώπων σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία, όπως η σημερινή.
- Οι αλλοδαποί μαθητές να οικειοποιούνται την ελληνική γλώσσα ως έκφραση, επικοινωνία και πολιτισμικό φορέα, μέσα σε κλίμα φυσικής και αβίαστης επικοινωνιακής αλληλεπίδρασης, διαμορφώνοντας και θετική στάση απέναντί της.

3.2.3. ΣΤΟΧΟΙ-ΕΝΟΤΗΤΕΣ-ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

3.2.3.1. ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

Α΄-Β΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Η απόκτηση γλωσσικής ικανότητας, με χρήση απλού λεξιλογίου και δομής της γλώσσας για την οργάνωση της σκέψης και την έκφραση με λόγο (ή με άλλο μη λεκτικό τρόπο), καθώς και η ανάπτυξη της επικοινωνιακής δεξιότητας, ανάλογα πάντα με το βαθμό δυνατότητας του κάθε μαθητή.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Ο μαθητής εξασκείται, ώστε να είναι ικανός να: Ανταποκρίνεται με σχετική ευχέρεια και επάρκεια ως ακροατής και συνομιλητής. Ακολουθεί τους κανόνες ενός διαλόγου στα πλαίσια συζητήσεων και να συμμετέχει με προθυμία και αυτοπεποίθηση. Επικεντρώνει την προσοχή του και παρακολουθεί μορφές του προφορικού λόγου. Κατανοεί και εκτελεί απλές εντολές ή ακολουθία εντολών.	Είδη του προφορικού λόγου: Αναφορικός λόγος (περιγραφές, αναφορές, ανακοινώσεις, πληροφορίες, κ.ά.). Κατευθυντικός λόγος (προτροπή, παράκληση, ερώτηση, εντολή, κ.ά.). Κανόνες συμμετοχής σε διάλογο. Γλωσσικές ή λεκτικές πράξεις (σκόπιμη χρήση της γλώσσας).	<i>Οι μαθητές συζητούν ανταλλάσσοντας απόψεις πάνω σε συγκεκριμένο θέμα και προσέχοντας τους κανόνες του καλού συζητητή.</i> Διηγούνται συνοπτικά ή διεξοδικά ιστορίες, ανέκδοτα, βιωματικές εμπειρίες, γεγονότα, κ.ά., προσέχοντας να τηρούν τη χρονική αλληλουχία και να χρησιμοποιούν κατάλληλα τους ρηματικούς τύπους. <i>Ακούνε με προσοχή, μαγνητοφωνημένα ή φυσικά, αφηγήσεις, διαλόγους, ανακοινώσεις, κ.ά., τα αναπαράγουν με δικό τους λόγο και τα σχολιάζουν με κριτική διάθεση, π.χ., ανακοίνωση των λεγομένων του δασκάλου σε συμμαθητή που σκόπιμα έλειπε από την τάξη, απόψεις και προβλέψεις για κάποιο επίκαιρο γεγονός, κ.ά.</i> Παρατηρούν και περιγράφουν με λεκτικό

Κατανοεί και χρησιμοποιεί εκφράσεις της καθημερινής ζωής, κυριολεκτικές ή πολύ συνηθισμένες μεταφορικές. Διηγείται γεγονότα πραγματικά ή φανταστικά, αφηγείται ιστορίες, περιγράφει πρόσωπα, καταστάσεις, εικόνες και ο,τιδήποτε άλλο έχει αντιληφθεί στο σχολικό και ευρύτερο περιβάλλον, κάνει προβλέψεις, δίνοντας τις απαραίτητες για κατανόηση λεπτομέρειες. Εξωτερικεύει με λόγο ή άλλον εναλλακτικό τρόπο τον εσωτερικό του κόσμο: τις σκέψεις, τις ανάγκες, τις απορίες, τις διαθέσεις, τα συναισθήματα, τις εντυπώσεις, τις απόψεις του, κ.ά. Αντιλαμβάνεται και κατανοεί επαρκώς τον εσωτερικό κόσμο των άλλων ανθρώπων από τα λεγόμενά τους και τη σωματική έκφρασή τους (γλώσσα του σώματος). Χρησιμοποιεί, προφέρει και τονίζει σωστά τις λέξεις (ανάλογα με τις δυνατότητες του λεξιλογίου). Διατυπώνει απλής μορφής προτάσεις με συνεπή φωνολογική, σημασιολογική, συντακτική και μορφολογική δομή (καταφατικές, ερωτηματικές, επιφωνηματικές, αρνητικές). Χρησιμοποιεί κατάλληλα τη γλώσσα για την επίτευξη συγκεκριμένου σκοπού (ως γλωσσική ή λεκτική πράξη): οδηγία, εντολή, πληροφορία, παράκληση, επιχειρηματολογία, πειθώ, ανακοίνωση, υπόσχεση, κ.ά. Τηρεί τη χρονική αλληλουχία γεγονότων ή αναφέρεται στο	Προσαρμογή του γλωσσικού ύφους ανάλογα με την εκάστοτε επικοινωνιακή περίπτωση. Λεξιλόγιο. Εναλλακτικές μορφές μη λεκτικής προφορικής επικοινωνίας (makaton, σύμβολα, εικόνες, αντικείμενα αναφοράς, γλώσσα του σώματος, συνδυασμός λόγου, εικόνων και κινήσεων, χρήση Η/Υ). Εξάσκηση σε βοηθητικές δεξιότητες για την υποστήριξη της γλωσσικής ικανότητας, όπως φυσήματα, ρουφήγματα, τοποθέτηση της γλώσσας σε διαφορετικά σημεία και παραγωγή ήχων/φθόγγων, μίμηση ήχων του περιβάλλοντος, προσπάθεια παραγωγής συλλαβών και μικρών τονισμένων λέξεων, κ.ά.	ή μη λεκτικό τρόπο πρόσωπα, γεγονότα και συναισθηματικές καταστάσεις από άμεση ή έμμεση εμπειρία, π.χ., η περιγραφή του ύφους και της συμπεριφοράς ενός θυμωμένου ή ενός χαρούμενου ανθρώπου. Συμμετέχουν και δημιουργούν λεκτικά ή μη λεκτικά παιχνίδια: μαντέματα των οποίων τα στοιχεία περιγράφονται με λόγο ή σωματική έκφραση(τύπου παντομίμας), χαλασμένο τηλέφωνο, παιχνίδια με παροιμίες, γλωσσοδέτες, μεταφορές, εκτέλεση απλών και σύνθετων προφορικών εντολών, κ.ά. Συμμετέχουν στη σχολική ζωή με δραματοποιήσεις, τραγούδια και ποιήματα. <i>Συζητούν για διάφορες σχολικές εκδηλώσεις πριν και μετά την πραγματοποίησή τους, σχεδιάζουν, προβλέπουν, βιώνουν, συγκρίνουν, σχολιάζουν, εκτιμούν παραμέτρους και αναφέρουν τις τελικές τους εντυπώσεις, π.χ., μια εκπαιδευτική επίσκεψη που έκαναν ή μια θεατρική παράσταση που είδαν ή έστησαν οι ίδιοι.</i> <i>Εμπλέκονται σε επικοινωνιακές καταστάσεις πραγματικές ή τεχνητές (π.χ. παιχνίδι ρόλων) και προσαρμόζουν ανάλογα το ύφος του λόγου τους(επίσημο, ανεπίσημο, φιλικό, κ.ά.) χρησιμοποιώντας κατάλληλες εκφράσεις και λεξιλόγιο, π.χ. προφορική ανακοίνωση ή πρόσκληση σε διαφορετικούς αποδέκτες: συμμαθητές, γονείς, φίλους, διευθυντή του σχολείου, δήμαρχο, κ.ά.</i> Προφέρουν σωστά λέξεις του βασικού τους λεξιλογίου, με απλό συνδυασμό συμφώνου –φωνήεντος, αλλά και με συμπλέγματα, π.χ. χάντρα, αστροναύτης, κ.ά. Εντάσσουν τις παραπάνω λέξεις σε προτάσεις (ή δημιουργούν και άλλες προτάσεις) που εκφράζουν διαφορετικές γλωσσικές πράξεις: ερώτηση, άρνηση, επιθυμία, κρίση, κατάφαση, πειθώ, επιχειρηματολογία, παράκληση, εντολή, κ.ά. Για παράδειγμα η λέξη «βιβλίο», μπορεί να ενταχθεί σε ερωτηματική πρόταση, «Ποιο βιβλίο διάβασες;», σε επιθυμία, «Θα ήθελα να έχω ένα βιβλίο με παραμύθια», σε πρόταση πειθούς, «Όταν διαβάζεις βιβλία,
--	---	---

χρονικό τους πλαίσιο, χρησιμοποιώντας κατάλληλα τους χρόνους των ρημάτων. Χρησιμοποιεί εναλλακτικούς τρόπους επικοινωνίας, όταν δεν μπορεί να εκφραστεί με λόγο, π.χ. Η/Υ με κατάλληλο εργονομικό σχεδιασμό και λογισμικό.	μαθαίνεις πολλά και ενδιαφέροντα πράγματα», κ.ά. Ανακαλύπτουν τι λείπει και συμπληρώνουν ανάλογα προφορικές προτάσεις. Οι μαθητές που αδυνατούν να εκφραστούν με λόγο συμμετέχουν στις παραπάνω δραστηριότητες με εκφράσεις του προσώπου, κινήσεις του σώματος, άλλους κώδικες επικοινωνίας, χρήση Η/Υ ή άλλων τεχνολογικών μέσων, πάντοτε στο μέτρο των δυνατοτήτων τους. Κάποιες φορές και οι υπόλοιποι μαθητές καλό είναι να προσπαθούν να κάνουν το ίδιο: να επικοινωνούν με τον «διαφορετικό» αυτό τρόπο, έτσι ώστε μέσα από το παιχνίδι να προωθείται η ενσυναίσθηση, η αλληλοκατανόηση και η αλληλοαποδοχή, ιδιαίτερα σε τάξεις γενικού σχολείου όπου έχουν ενσωματωθεί μαθητές με κινητικές αναπηρίες.
--	---

* Οι ενδεικτικές δραστηριότητες ανταποκρίνονται σε περισσότερους από έναν διδακτικούς στόχους. Όσες είναι γραμμένες με πλάγια γράμματα προτείνονται και ως διαθεματικές.

Γ' -Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Η βελτίωση της οργάνωσης και έκφρασης του προφορικού λόγου του μαθητή, με επιπλέον εξάσκηση στην ακρόαση, στην ευχέρεια, την ακρίβεια, τη σαφήνεια και την ταχύτητα εκφοράς του λόγου. Επίσης, η βελτίωση στη χρήση εναλλακτικών μορφών επικοινωνίας για μαθητές που δεν επικοινωνούν λεκτικά.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Ο μαθητής εξασκείται, ώστε να είναι ικανός να: Συγκεντρώνει την προσοχή του και ανταποκρίνεται ως ακροατής, ως ομιλητής και συνομιλητής σε κάθε είδος προφορικού λόγου ή εναλλακτικού τρόπου επικοινωνίας. Συμμετέχει με ευχέρεια, ακρίβεια και αυτοπεποίθηση σε διαλόγους και συζητήσεις, ακούγοντας προσεκτικά, ζητώντας διευκρινίσεις, απαντώντας και εκφράζοντας άποψη με αποδεκτή αιτιολόγηση και επιχειρηματολογία. Αντιλαμβάνεται και κατανοεί επαρκώς τον εσωτερικό κό-	Είδη του προφορικού λόγου: Αναφορικός λόγος (περιγραφές, αναφορές, ανακοινώσεις, πληροφορίες, κ.ά.). Κατευθυντικός λόγος (προτροπή, παράκληση, ερώτηση, εντολή, κ.ά.). Κανόνες συμμετοχής σε διάλογο. Γλωσσικές ή λεκτικές πράξεις (σκόπιμη χρήση της γλώσσας).	<i>Ενεργός συμμετοχή των μαθητών σε θεατρικές δραστηριότητες (και ειδικότερα στην παντομίμα, όταν δεν υπάρχει λεκτική δυνατότητα) και σε σχολικές εκδηλώσεις.</i> <i>Αναπαράσταση ρόλων που απαντώνται στην καθημερινή ζωή, μέσα από βιωματικές εμπειρίες των μαθητών ή από λογοτεχνικά και άλλα αναγνώσματα, με χρήση οικειοποιημένων και ανάλογων με την περίπτωση εκφράσεων (συμπεριλαμβανομένων χαιρετισμών, φιλοφρονήσεων, ευχών, κ.ά.) λεξιλογίου και ύφους.</i> <i>Εκτέλεση μαθησιακών έργων, χειρονακτικών κατασκευών και καλλιτεχνικών δημιουργημάτων με προφορική καθοδήγηση.</i> Εμπλοκή των μαθητών σε διαλόγους, συζητήσεις, πραγματικές και υποθετικές

σμο των άλλων ανθρώπων (διαθέσεις, προθέσεις, συναισθήματα) από τη συνολική τους έκφραση, λεκτική και μη λεκτική. Διακρίνει τα είδη του προφορικού λόγου και εντοπίζει τις διαφορές τους, π.χ. περιγραφή, οδηγία, αφήγηση, διάλογος, ανακοίνωση, κ.ά. Αντιλαμβάνεται ότι το γλωσσικό ύφος και η ευρύτερη μη λεκτική έκφραση είναι ανάλογα με την εκάστοτε επικοινωνιακή περίσταση. Το εφαρμόζει και ως ακροατής αλλά και ως ομιλητής. Κάνει αυθόρμητες περιγραφές, αφηγήσεις, ανακοινώσεις, κ.ά., σε έναν ή περισσότερους αποδέκτες. Μαθαίνει και αφηγείται από μνήμης. Επεξεργάζεται τα πληροφοριακά δεδομένα, λαμβάνοντας υπόψη τη δομή της γλώσσας (γλωσσικά στοιχεία), το πλαίσιο μέσα στο οποίο αυτή διατυπώνεται, π.χ., η επικοινωνιακή κατάσταση και τα πρόσωπα (εξωγλωσσικά στοιχεία) και τη συνολική συνοδευτική σωματική έκφραση, π.χ., ο τόνος της φωνής, οι εκφράσεις του προσώπου, οι κινήσεις των χεριών (παραγλωσσικά στοιχεία). Διακρίνει και διατηρεί στη μνήμη του τα ουσιαστά από τα λεγόμενα των ομιλητών που ακούει και τα χρησιμοποιεί, αν χρειαστεί να διατυπώσει κρίσεις, σχόλια, διευκρινιστικές ερωτήσεις, κ.ά. Αντιλαμβάνεται κατά την ακρόαση διαφόρων μορφών προφορικού λόγου ποια είναι	Επίπεδα ύφους. Προσαρμογή του γλωσσικού ύφους ανάλογα με την εκάστοτε επικοινωνιακή περίσταση. Συνοπτική απόδοση περιεχομένου π.χ. περίληψη, κύρια ιδέα. Λεξιλόγιο. Εναλλακτικές μορφές μη λεκτικής προφορικής επικοινωνίας (makaton, σύμβολα, εικόνες, αντικείμενα αναφοράς, γλώσσα του σώματος, συνδυασμός λόγου, εικόνων και κινήσεων, χρήση Η/Υ). Εξάσκηση σε βοηθητικές δεξιότητες για την υποστήριξη της γλωσσικής ικανότητας, όπως φυσήματα, ρουφήγματα, τοποθέτηση της γλώσσας σε διαφορετικά σημεία και παραγωγή ήχων/φθόγγων, μίμηση ήχων του περιβάλλοντος, προσπάθεια παραγωγής συλλαβών και μικρών τονισμένων λέξεων, κ.ά.	επικοινωνιακές καταστάσεις, όπου καλούνται να εφαρμόσουν διάφορες γλωσσικές πράξεις με ανάλογη τροποποίηση του γλωσσικού (ή όποιου άλλου εναλλακτικού) ύφους: να ζητήσουν αντικείμενα ή πληροφορίες, να επιχειρηματολογήσουν και να πείσουν, να προσκαλέσουν, να δώσουν οδηγίες, να μεταφέρουν οδηγίες σε τρίτους, να επιμείνουν ευγενικά, να ευχαριστήσουν κάποιον για κάτι. Προφορικές αφηγήσεις, ανακοινώσεις και περιγραφές, ως αναπαραγωγή αναγνωσμάτων, ως απόδοση εμπειρικών δεδομένων και ως παραγωγή λόγου με αφετηρία υποθετικές ή φανταστικές καταστάσεις, πρόσωπα, τόπους, κ.ά. (συνοπτικά/περιληπτικά ή αναλυτικά) στην τάξη ή σε μεγαλύτερο ακροατήριο. Παιγνιώδους μορφής διάλογοι ή συζητήσεις στην τάξη, για εξάσκηση στους κανόνες του διαλόγου ή της συζήτησης. Διανέμονται, π.χ., ρόλοι συνδιαλεγόμενων και ρυθμιστή, γίνεται ηχογράφηση, ακρόαση, σχολιασμός και αξιολόγηση. Μπορεί να γίνεται και ακρόαση, σχολιασμός και αξιολόγηση διαλόγων και συζητήσεων άλλων ανθρώπων με διαφορετικούς βαθμούς οικειότητας και ανάλογο ύφος. Αξιοποίηση του προφορικού λόγου σε όλα τα μαθήματα του ωρολογίου προγράμματος. <i>Περιγραφές, σχόλια, απόψεις και εκτιμήσεις για πρόσωπα, γεγονότα, κοινωνικές και συναισθηματικές καταστάσεις γενικότερα, από το άμεσο και το ευρύτερο φυσικό και κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον.</i> <i>Σχολιασμός και προσωπική εκτίμηση λογοτεχνικών κειμένων, εικόνων, ζωγραφικών πινάκων, γλυπτών, εκπαιδευτικών επισκέψεων σε χώρους καλλιτεχνικής έκφρασης.</i> Επαφή με διάφορα είδη προφορικού λόγου, εύρεση ομοιοτήτων και διαφορών, ανακάλυψη δομής και σκοπιμότητας του καθενός, εξοικείωση και εφαρμογή. <i>Διατύπωση προφορικών εμπειρικών ορισμών για λειτουργίες του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος, καθώς και για</i>
---	---	---

τα γεγονότα και ποια τα συνοδευτικά σχόλια. Κάνει προφορικές προβλέψεις για την εξέλιξη ιστοριών, καταστάσεων, φαινομένων, κ.ά., πραγματικών ή υποθετικών μετά από ακρόασή τους. Διατυπώνει και μετασχηματίζει νοηματικά αποδεκτές προτάσεις, εφαρμόζοντας κανόνες σύνταξης και γραμματικής. Έχει επίγνωση της ποιότητας του προφορικού του λόγου ως προς τη σαφήνεια και την περιεκτικότητα, αλλά και ως προς την αποδοχή και την κατανόηση από τους άλλους. Βελτιώνει την προφορική ή την όποια εναλλακτικής μορφής έκφραση με τον εντοπισμό των σφαλμάτων, τη διόρθωση και την αποφυγή τους. Κατανοεί συναισθηματικές καταστάσεις, υπονοούμενα, νοήματα με κινήσεις και μεταφορικές εκφράσεις της καθημερινής ζωής. Διευρύνει σταδιακά το λεξιλόγιό του και την ικανότητα συνοδευτικών εκφραστικών κινήσεων. Βελτιώνει την ικανότητα χρήσης και κατανόησης εναλλακτικών τρόπων έκφρασης και επικοινωνίας. Αναγνωρίζει, αξιολογεί και απολαμβάνει καταξιωμένες μορφές προφορικού λόγου, π.χ., θέατρο, απαγγελίες, κ.ά. Κατανοεί, οικειοποιείται και αποδέχεται ιδιωματικές μορφές της ελληνικής γλώσσας.		<i>αφηρημένες έννοιες.</i> <i>Διασαφήνιση, διατύπωση και χρήση ειδικού λεξιλογίου, ορολογίας και επιστημονικά αποδεκτών ορισμών, κυρίως στα Μαθηματικά και στα Φυσιογνωστικά, ανάλογα πάντα με το επίπεδο κατανόησης των μαθητών.</i> <i>Εντοπισμός και διάκριση πραγματικών και μη πραγματικών στοιχείων στα είδη του προφορικού λόγου, ιδιαίτερα κατά την επεξεργασία διαφημίσεων προϊόντων και προπαγανδιστικού λόγου.</i> <i>Εντοπισμός και διάκριση των γεγονότων από τα σχόλια και τις προσωπικές απόψεις, κατά την ακρόαση ομιλιών, αναφορών, αφηγήσεων, ανακοινώσεων, κ.ά.</i> Διατύπωση προβλέψεων με αφορμή ακρόασεις ειδών του προφορικού λόγου. <i>Εξάσκηση στη χρήση συνδετικών λέξεων ή εκφράσεων κατά τη μετάβαση από τη μία νοηματική ενότητα στην άλλη, π.χ., στις διάφορες φάσεις ενός μύθου ή ενός ιστορικού γεγονότος.</i> Ανακοίνωση στην τάξη μαθησιακών αποτελεσμάτων (καθώς και της αντίστοιχης πορείας της σκέψης), πληροφοριών, προσωπικών θεμάτων (σκέψεις, εντυπώσεις, επιθυμίες, συναισθήματα, κ.ά.). Ακρόαση διαφόρων μορφών προφορικού λόγου (διαλόγων, αφηγήσεων, ανακοινώσεων, ομιλιών, κ.ά.) στην κοινή νεοελληνική γλώσσα αλλά και στις ιδιωματικές της μορφές. Εξάσκηση στην αντίληψη, την κατανόηση και την ανακοίνωση του κύριου νοήματος με λεκτικό ή άλλο εναλλακτικό τρόπο. Συμμετοχή σε τηλεφωνική συνομιλία με πρόσωπα διαφόρων βαθμών οικειότητας, πραγματική ή υποθετική, κάνοντας χρήση ανάλογων λεκτικών και σωματικών εκφράσεων. Εξάσκηση και παρότρυνση στη χρήση συγκεκριμένων εκφράσεων χαιρετισμού, ευχών, συστάσεων, κ.ά.
--	--	--

		Αναφορά, επεξεργασία και χρήση παροιμιών και άλλων μεταφορικών εκφράσεων. Αποστήθιση και απαγγελία μικρών ποιημάτων και γλωσσοδετών για τη βελτίωση της άρθρωσης και της ευρύτερης γλωσσικής ικανότητας. Εξάσκηση των μαθητών σε δραστηριότητες έκφρασης με μη λεκτικό τρόπο(εναλλακτικές μορφές επικοινωνίας):κινήσεις του σώματος, εκφράσεις του προσώπου, χρήση αντικειμένων αναφοράς, συμβόλων, εικόνων, τεχνολογικών μέσων. Συμμετοχή όλης της τάξης στις δραστηριότητες αυτές, για λόγους ενσυναίσθησης και για ενθάρρυνση των μαθητών που δεν μπορούν να αρθρώσουν λόγο. (Προσπάθεια για επίτευξη, από μέρους των μαθητών με κινητικές αναπηρίες, όσο το δυνατόν περισσότερων στόχων και για συμμετοχή τους στις περισσότερες δραστηριότητες). Επιπλέον δραστηριοποίηση των μαθητών με προβλήματα λόγου σε ασκήσεις άρθρωσης και αναπνοής που υποβοηθούν την ομιλία.
--	--	---

Ε' - ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Η περαιτέρω βελτίωση της οργάνωσης και της έκφρασης του προφορικού λόγου του μαθητή, με επιπλέον εξάσκηση στην ακρόαση, στην ευχέρεια, την ακρίβεια, τη σαφήνεια και την ταχύτητα εκφοράς του λόγου. Επίσης, η ανάλογη βελτίωση στη χρήση εναλλακτικών μορφών επικοινωνίας για μαθητές που δεν επικοινωνούν λεκτικά.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Ο μαθητής εξασκείται, ώστε να είναι ικανός να: Συγκεντρώνει την προσοχή του και ανταποκρίνεται ως ακροατής, ως ομιλητής και συνομιλητής σε κάθε είδος προφορικού λόγου ή εναλλακτικού τρόπου επικοινωνίας. Συμμετέχει με ευχέρεια, ακρίβεια και αυτοπεποίθηση σε διαλόγους και συζητήσεις, ακούγοντας προσεκτικά, ζητώντας διευκρινίσεις, απαντώντας και εκφράζοντας άποψη με αποδεκτή αιτιολόγηση και επιχειρηματολογία.	Είδη του προφορικού λόγου: Αναφορικός λόγος (περιγραφές, αναφορές, ανακοινώσεις, πληροφορίες, κ.ά.). Κατευθυντικός λόγος (προτροπή, παράκληση, ερώτηση, εντολή, κ.ά.). Κανόνες συμμετοχής σε διάλογο. Γλωσσικές ή λεκτικές	<i>Δραστηριότητες οικειοποίησης, εφαρμογής και διεύρυνσης των απαιτούμενων για τη βαθμίδα λεξιλογίου και εκφράσεων ή εναλλακτικών τρόπων προφορικής επικοινωνίας, μέσα από τη συμμετοχή σε είδη θεατρικών αναπαραστάσεων και σε εκδηλώσεις της σχολικής ζωής.</i> <i>Κατασκευές μετά από κατανόηση και επεξεργασία προφορικών οδηγιών. Συζήτηση και λήψη αποφάσεων σχετικών με την οργάνωση εκθέσεων για τις κατασκευές αυτές ή για άλλα καλλιτεχνικά δημιουργήματα.</i> <i>Πραγματοποίηση ομαδικών εργασιών, εκπαιδευτικών επισκέψεων, παρακολούθηση θεατρικών παραστάσεων, οργάνωση σχο-</i>

Αντιλαμβάνεται και κατανοεί επαρκώς τον εσωτερικό κόσμο των άλλων ανθρώπων (διαθέσεις, προθέσεις, συναισθήματα) από τη συνολική τους έκφραση, λεκτική και μη λεκτική. Διακρίνει τα είδη του προφορικού λόγου και εντοπίζει τις διαφορές τους, π.χ. περιγραφή, οδηγία, αφήγηση, διάλογος, ανακοίνωση, κ.ά. Αντιλαμβάνεται ότι το γλωσσικό ύφος και η ευρύτερη μη λεκτική έκφραση είναι ανάλογα με την εκάστοτε επικοινωνιακή περίσταση. Το εφαρμόζει και ως ακροατής αλλά και ως ομιλητής. Κάνει αυθόρμητες περιγραφές, αφηγήσεις, ανακοινώσεις, κ.ά., σε έναν ή περισσότερους αποδέκτες. Μαθαίνει και αφηγείται από μνήμης. Επεξεργάζεται τα πληροφορικά δεδομένα, λαμβάνοντας υπόψη τη δομή της γλώσσας (γλωσσικά στοιχεία), το πλαίσιο μέσα στο οποίο αυτή διατυπώνεται, π.χ., η επικοινωνιακή κατάσταση και τα πρόσωπα (εξωγλωσσικά στοιχεία) και τη συνολική συνοδευτική σωματική έκφραση, π.χ., ο τόνος της φωνής, οι εκφράσεις του προσώπου, οι κινήσεις των χεριών (παργλωσσικά στοιχεία). Διακρίνει και διατηρεί στη μνήμη του τα ουσιώδη από τα λεγόμενα των ομιλητών που ακούει και τα χρησιμοποιεί, αν χρειαστεί να διατυπώσει κρίσεις, σχόλια, διευκρινιστικές ερωτήσεις, κ.ά. Αντιλαμβάνεται κατά την α-	πράξεις (σκοπιμη χρήση της γλώσσας). Επίπεδα ύφους. Προσαρμογή του γλωσσικού ύφους ανάλογα με την εκάστοτε επικοινωνιακή περίσταση. Συνοπτική απόδοση περιεχομένου π.χ. περίληψη, κύρια ιδέα. Λεξιλόγιο. Εναλλακτικές μορφές μη λεκτικής προφορικής επικοινωνίας (makaton, σύμβολα, εικόνες, αντικείμενα αναφοράς, γλώσσα του σώματος, συνδυασμός λόγου, εικόνων και κινήσεων, χρήση Η/Υ). Εξάσκηση σε βοηθητικές δεξιότητες για την υποστήριξη της γλωσσικής ικανότητας, όπως φυσήματα, ρουφήγματα, τοποθέτηση της γλώσσας σε διαφορετικά σημεία και παραγωγή ήχων/φθόγγων, μίμηση ήχων του περιβάλλοντος, προσπάθεια παραγωγής συλλαβών και μικρών τονισμένων λέξεων, κ.ά.	<i>λικών εκδηλώσεων. Με αφορμή αυτές τις δραστηριότητες οι μαθητές παράγουν είδη προφορικού (και γραπτού) λόγου: συζητήσεις για λήψη αποφάσεων, καταγραφή οργανωτικού σχεδίου, ανακοίνωση και καταγραφή συνοδευτικών κειμένων, σχολίων, πληροφοριών, εντυπώσεων, επεξεργασία και κατάρτιση ερωτηματολογίων για σφυγμομέτρηση της κοινής γνώμης σχετικά με θέματα της σχολικής ή της ευρύτερης κοινωνικής ζωής που τους απασχολούν, κ.ά.</i> <i>Χρήση του διαλόγου και της εποικοδομητικής συζήτησης (με βάση τους συγκεκριμένους κανόνες του «καλού» συζητητή/συνομιλητή) σε όλα τα μαθήματα και στις εκδηλώσεις της σχολικής ζωής.</i> Περιγραφή, σχολιασμός, αξιολόγηση, έκφραση προσωπικής γνώμης και συναισθημάτων, σχετικά με πρόσωπα, καταστάσεις, γεγονότα, ειδήσεις, κ.ά., του άμεσου και ευρύτερου κοινωνικοπολιτισμικού περιβάλλοντος, στην τάξη ή σε άλλο ακροατήριο. <i>Παρατήρηση, περιγραφή, σχολιασμός και αξιολόγηση καλλιτεχνικών δημιουργημάτων: εικόνων, ζωγραφικών πινάκων, λογοτεχνικών κειμένων, γλυπτών, θεατρικών και χορευτικών παραστάσεων, κ.ά. Ανακάλυψη και ανακοίνωση των μηνυμάτων που εκφράζονται με τις καλλιτεχνικές δημιουργίες.</i> Προσαρμογή του γλωσσικού ύφους (λεξιλόγιο, εκφράσεις, επιτονισμός) και των σωματικών κινήσεων (στάση του σώματος, κινήσεις χεριών, εκφράσεις προσώπου) στην εκάστοτε επικοινωνιακή περίσταση. Εξάσκηση και εφαρμογή γλωσσικών πράξεων: πρόσκληση, ανακοίνωση, ανταλλαγή διευκρινίσεων, πειθώ, πληροφόρηση, επιχειρηματολογία για αιτιολόγηση απόψεων, κατανόηση, εφαρμογή και μεταφορά οδηγιών σε τρίτους, κ.ά. Χρήση μέσων ενίσχυσης της σκοπιμότητάς τους, π.χ., ενημερωτικά ή διαφημιστικά κείμενα, φωτογραφίες, εντυπώσεις και απόψεις άλλων προσώπων, κ.ά. Εξοικείωση με τα διάφορα είδη του προφορικού λόγου (αναφορικού, κατευθυντι-
---	---	--

κρόαση διαφόρων μορφών προφορικού λόγου ποια είναι τα γεγονότα και ποια τα συνοδευτικά σχόλια. Διατυπώνει και μετασχηματίζει νοηματικά αποδεκτές προτάσεις, εφαρμόζοντας κανόνες σύνταξης και γραμματικής. Έχει επίγνωση της ποιότητας του προφορικού του λόγου ως προς τη σαφήνεια και την περιεκτικότητα, αλλά και ως προς την αποδοχή και την κατανόηση από τους άλλους. Βελτιώνει την προφορική ή την όποια εναλλακτικής μορφής έκφραση με τον εντοπισμό των σφαλμάτων, τη διόρθωση και την αποφυγή τους. Κατανοεί συναισθηματικές καταστάσεις, υπονοούμενα, νοήματα με κινήσεις και μεταφορικές εκφράσεις της καθημερινής ζωής. Διευρύνει σταδιακά το λεξιλόγιό του και την ικανότητα συνοδευτικών εκφραστικών κινήσεων. Βελτιώνει την ικανότητα χρήσης και κατανόησης εναλλακτικών τρόπων έκφρασης και επικοινωνίας. Αναγνωρίζει, αξιολογεί και απολαμβάνει καταξιωμένες μορφές προφορικού λόγου, π.χ., θέατρο, απαγγελίες, κ.ά. Κατανοεί, οικειοποιείται και αποδέχεται ιδιωματικές μορφές της ελληνικής γλώσσας.		κού), με ακροάσεις, σχολιασμούς, ανακάλυψη σκοπιμοτήτων και ομοιοτήτων – διαφορών και γενικότερη κριτική αποτίμηση. Παραδειγματική εφαρμογή και εξάσκηση, με αφορμή πραγματικές ή υποθετικές καταστάσεις και αναγνώσματα από τα σχολικά ή άλλα βιβλία. <i>Διατύπωση εμπειρικών ορισμών για έννοιες, φαινόμενα, αντικείμενα, καταστάσεις, διαδικασίες, λειτουργίες, κ.ά., καθώς και σταδιακή μετάβαση στην επιστημονική ορολογία με χρήση ειδικού λεξιλογίου, όρων και ορισμών.</i> <i>Προφορική περιληπτική απόδοση ειδών προφορικού λόγου ή αναγνωσμάτων. Εντοπισμός και ανακοίνωση του κύριου νοηματικού πυρήνα.</i> Διατύπωση προβλέψεων με αφορμή ακροάσεις ειδών του προφορικού λόγου. <i>Ομιλία ενώπιον ακροατηρίου (σχολικής τάξης ή άλλου), ως αναπαραγωγή αναγνώσματος και ως αυθόρμητη παραγωγή προφορικού λόγου σχετικά με συγκεκριμένο σημείο αναφοράς, π.χ., παρουσιάσεις σε σχολικές γιορτές, απαγγελίες, ανακοινώσεις σχετικές με οργάνωση και διεκπεραίωση εργασιών καθώς και με την ανάλογη πορεία της σκέψης, κατάθεση προσωπικών ή ομαδικών απόψεων, συναισθημάτων, αναγκών, επιθυμιών. Επίσης, αφηγήσεις, περιγραφές, κριτικές αποτιμήσεις, κ.ά.</i> Εντοπισμός πραγματικών και μη πραγματικών στοιχείων, υπερβολών, γεγονότων και σχολίων, κατά την ακρόαση ειδών του προφορικού λόγου. <i>Επεξεργασία διαφημίσεων και προπαγανδιστικού λόγου. Εντοπισμός σκοπιμότητας και εξάσκηση στην κριτική αποτίμηση.</i> Παραγωγή και αναπαραγωγή προφορικού λόγου με νοηματική συνοχή και χρονική ακολουθία, κάνοντας ταυτόχρονη εφαρμογή συντακτικών και γραμματικών κανόνων. Εξάσκηση και εφαρμογή μετασχηματισμών των προτάσεων (σημασία, σύνταξη και μορφή): Εύρεση συνώνυμων και αντί-
---	--	---

		θετων εκφράσεων με αξιοποίηση και διεύρυνση του λεξιλογίου, εμπλουτισμός προτάσεων με δευτερεύοντα νοήματα και προσδιορισμούς, αλλαγή χρονικού πλαισίου, κ.ά. Εντοπισμός και επιδιόρθωση εκφραστικών λαθών, π.χ., ακρόαση μαγνητοφωνημένων μορφών προφορικού λόγου στις οποίες παίρνουν μέρος οι μαθητές για αυτοαξιολόγηση και αυτοδιόρθωση. Εξοικείωση και χρήση μεταφορικών και μη εκφράσεων της καθημερινής ζωής: ευχών, φιλοφρονήσεων, χαιρετισμών, παροιμιών, κ.ά. Συμμετοχή σε τηλεφωνικές συνομιλίες με χρήση ανάλογου με την οικειότητα επικοινωνιακού ύφους (λεξιλόγιο, εκφράσεις, στάση και κινήσεις του σώματος). Εντοπισμός στοιχείων και εξοικείωση με τις ιδιωματικές μορφές της ελληνικής γλώσσας, καθώς και με τη σχέση της με την αρχαία ελληνική γλώσσα, μέσα από ακρόαση ανάλογων μορφών προφορικού λόγου. Νοηματική απόδοση των ακουσμάτων και αναφορά των κοινών εκφράσεων με την κοινή νεοελληνική. Αποστήθιση και απαγγελία ποιημάτων και γλωσσοδετών για τη βελτίωση της άρθρωσης και της ευρύτερης γλωσσικής ικανότητας. Εξάσκηση των μαθητών σε δραστηριότητες έκφρασης με μη λεκτικό τρόπο(εναλλακτικές μορφές επικοινωνίας):κινήσεις του σώματος, εκφράσεις του προσώπου, χρήση αντικειμένων αναφοράς, συμβόλων, εικόνων, τεχνολογικών μέσων. <i>Συμμετοχή όλης της τάξης στις δραστηριότητες αυτές, για λόγους ενσυναίσθησης και για ενθάρρυνση των μαθητών που δεν μπορούν να αρθρώσουν λόγο.</i> (Προσπάθεια για επίτευξη, από μέρους των μαθητών με κινητικές αναπηρίες, όσο το δυνατόν περισσότερων στόχων και για συμμετοχή τους στις περισσότερες δραστηριότητες). Επιπλέον δραστηριοποίηση των μαθητών με προβλήματα λόγου σε ασκήσεις άρθρωσης και αναπνοής που υποβοηθούν την ομιλία.
--	--	--

3.2.3.2. ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ - ΑΝΑΓΝΩΣΗ

Α' - Β' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Η απόκτηση της αναγνωστικής δεξιότητας (ή εναλλακτικών και υποβοηθητικών της μορφών), ως αποκωδικοποίησης των γραπτών συμβόλων, ως κατανόησης του περιεχομένου και ως πηγής πληροφοριακών δεδομένων. Η αναγνωστική δεξιότητα στηρίζεται πάνω στον προφορικό λόγο, στις βιωματικές εμπειρίες και στις ιδιαίτερες ικανότητες των μαθητών.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Ο μαθητής εξασκείται, ώστε να είναι ικανός να: Συνδέει τον προφορικό με το γραπτό λόγο. Κατανοεί το γραπτό λόγο ως μέσο έκφρασης και επικοινωνίας. Αναγνωρίζει τα γράμματα του αλφαβήτου και σταδιακά τους συνδυασμούς τους. Εντοπίζει και κατανοεί τη λειτουργία των μέσων αποτύπωσης του γραπτού λόγου (βιβλία, τετράδια, επιγραφές, εφημερίδες, λεξικά, σημειωματάρια, εργαλεία γραφής). Συγκρίνει την εικόνα, το αντικείμενο ή το σύμβολο με τη γραπτή απόδοση μιας λέξης. Επικεντρώνει την προσοχή του στο γραπτό κείμενο. Αποκτά φωνολογική ενημερότητα (συνδέει το γράμμα με την ηχητική του απόδοση). Κατανοεί τη φορά ανάγνωσης, την απόσταση μεταξύ των λέξεων και τα βασικά σημεία στίξης. Κατανοεί και χρησιμοποιεί σωστά όρους, όπως αρχή, τέλος, σελίδα, γραμμή, λέξη, γράμμα, πρόταση, κείμενο, τίτλος. Συνδέει τα γράμματα και δη-	Επικέντρωση της προσοχής σε γραπτό κείμενο μέσω σύνδεσης με τον προφορικό λόγο. Πρώτη ανάγνωση Κατανόηση μικρού γραπτού κειμένου. Φωνολογική ενημερότητα. Ανάλυση και σύνθεση συλλαβών και λέξεων. Δημιουργία νοηματικά αποδεκτών προτάσεων. Σιωπηρή και φωναχτή ανάγνωση με χρήση ανάλογου εκφραστικού ύφους. Αφηγηματικής μορφής νοηματική απόδοση αναγνώσματος. Άντληση πληροφοριών από γραπτό κείμενο. Χρήση εναλλακτικών τρόπων ανάγνωσης: εικόνες και ακολουθίες εικόνων, σύμβολα, makaton, μεγέθυνση γραμμάτων με χρήση Η/Υ, οπτικοακουστικών ή άλλων τεχνολογικών μέσων καθώς και ειδικά γραμμένων βιβλίων, για μαθητές που αδυνατούν να κατακτήσουν την ανα-	<i>Αναγνώριση και αποκωδικοποίηση του μηνύματος οπτικών ερεθισμάτων που περιλαμβάνουν ή όχι, γραπτό λόγο: πινακίδες με σήματα ή σύμβολα (τροχαίες, τουαλέτας, τοξικών ουσιών, συγκοινωνιών, κ.ά.), αφίσες, εικόνες καταστάσεων, προσώπων ή αντικειμένων, συσκευασίες τροφίμων και άλλων καταναλωτικών ειδών, κ.ά.</i> Αναγνώριση της γραπτής μορφής του ονόματός τους και βαθμιαία και των συμμαθητών τους με δραστηριότητες όπως το μοίρασμα τετραδίων, παιχνίδια με καρτέλες όπου αναγράφονται τα ονόματα όλων των μαθητών της τάξης (να δοθεί, π.χ., το τετράδιο ή η καρτέλα στο μαθητή του οποίου το όνομα αναγράφεται). Προφορική παραγωγή κειμένου από το μαθητή και αναγραφή του στον πίνακα από το δάσκαλο. Ομαδική διόρθωση σημασιολογικών, συντακτικών και γραμματικών λαθών, εμπλουτισμός του κειμένου με προσδιορισμούς και δευτερεύοντα νοήματα. Παιχνίδι με εντοπισμό σε κείμενο της αρχής, της μέσης και του τέλους, γραμμών, λέξεων, γραμμάτων, σελίδων. Οπτικοακουστική παρουσίαση λέξεων ή μικρών προτάσεων και εξάσκηση στη σωστή άρθρωση φθόγγων, συλλαβών και λέξεων. Αντιστοίχιση γραμμάτων, συλλαβών και λέξεων με εικόνες αντικειμένων που αρχίζουν από αυτά. Εξάσκηση στην ανάλυση και σύνθεση συλλαβών και λέξεων, π.χ. καρτέλες με αναγραφόμενες λέξεις που κόβονται πρώτα σε συλλαβές και κατόπιν σε γράμματα και στη συνέχεια συνδέονται

μιουργεί συλλαβές, τις συλλαβές και δημιουργεί λέξεις, τις λέξεις και δημιουργεί προτάσεις. Κατανοεί το νόημα των λέξεων και κατ' επέκταση των προτάσεων και των κειμένων που διαβάζει. Παρακολουθεί γραπτό κείμενο με παράλληλη ακρόασή του και το αποδίδει προφορικά. Διαβάζει φυσικά και αβίαστα με κατάλληλο ρυθμό και επιτονισμό και αποδίδει προφορικά το νόημα του αναγνώσματος. Διαβάζει και κατανοεί μικρό κείμενο για να αντλήσει πληροφορίες ή οδηγίες εκτέλεσης συγκεκριμένης εργασίας. Διαβάζει και απομνημονεύει ποιήματα και ρόλους για απαγγελία, παροιμίες, γλωσσοδέτες και ιδιαίτερες μεταφορικές εκφράσεις. Εντοπίζει νοηματικά, συντακτικά και γραμματικά λάθη σε ένα γραπτό κείμενο και προτείνει διορθώσεις. Αντιλαμβάνεται τους διαφορετικούς εκφραστικούς τρόπους των ειδών του γραπτού λόγου και τους συνδέει με την εκάστοτε σκοπιμότητα. Διακρίνει το ποίημα από το πεζό και το διάλογο από την αφήγηση και την περιγραφή. Συσχετίζει το κείμενο με την εικονογράφηση. Διακρίνει το απλό από το εμπλουτισμένο κείμενο, τη διάθεση και τα συναισθήματα που εκπέμπονται, το σοβαρό ή το αστείο ύφος, το πραγμα-	γνωστική δεξιότητα.	για να ξανασχηματίσουν τη λέξη. Διάκριση και αναφορά των λέξεων σε μια πρόταση ή μια φράση που θα δουν ή θα ακούσουν. Σύνθεση νοηματικά αποδεκτών προτάσεων με δοσμένες όλες τις λέξεις που τις απαρτίζουν. Σύνθεση νοηματικά αποδεκτών προτάσεων με αφετηρία μια δοσμένη λέξη. <i>Συλλογές ή κατασκευή κολλάζ με αποκόμματα εφημερίδων ή περιοδικών σχετικών με θέματα που ενδιαφέρουν τους μαθητές.</i> <i>Συλλογές με ευχετήριες κάρτες, σπιρτόκουτα, αφίσες, κ.ά.</i> Παιχνίδια με λέξεις, π.χ. εύρεση των γραμμάτων που λείπουν από γνωστές λέξεις, ή λέξεων που λείπουν από προτάσεις, αντικατάσταση με συνώνυμα ή αντίθετα, γλωσσοδέτες, στιχομυθίες. <i>Παραγωγή προφορικού λόγου ή εναλλακτικού τρόπου έκφρασης, από παρατήρηση (ανάγνωση) εικόνων που συνθέτουν μια ιστορία. Παραλλαγή αυτής της δραστηριότητας είναι η λογική σειροθέτηση δοσμένων εικόνων έτσι ώστε να σχηματιστεί η ιστορία.</i> Ανάγνωση καρτελών με προτάσεις που απαρτίζουν μικρό κείμενο, σε μη κανονική σειρά. Στη συνέχεια γίνεται λογική σειροθέτηση των προτάσεων για τη σύνθεση του κειμένου. <i>Συνοπτική ή αναλυτική απόδοση νοήματος αναγνωσμένου κειμένου.</i> Ανάγνωση διαλόγων, ποιημάτων, αφηγήσεων, αστείων ιστοριών, κ.ά., με ανάλογη γλωσσική (επιτονισμός, ρυθμός, αυξομείωση έντασης της φωνής) ή και σωματική έκφραση (κινήσεις χεριών, εκφράσεις προσώπου). Δραστηριότητες εντοπισμού πληροφοριών σε γραπτό κείμενο, π.χ., η χρήση
---	----------------------------	--

τικό και το μη πραγματικό, το γεγονός από το σχόλιο. Αποκτά, σταθεροποιεί και εφαρμόζει ένα σταδιακά διευρυνόμενο λεξιλόγιο. Εντοπίζει και διαβάζει το όνομα του συγγραφέα, τον τίτλο ενός βιβλίου και τα περιεχόμενα. Αρχίζει να χρησιμοποιεί αλφαβητικά λεξιλόγια, λεξικά και παιδικές εγκυκλοπαίδειες. Εξασκείται στη χρήση εναλλακτικών τρόπων ανάγνωσης, όταν λόγω αισθητηριακών ή εγκεφαλικών βλαβών δεν μπορεί να αποκτήσει τη φυσιολογική αναγνωστική δεξιότητα.		ερμηνευτικού λεξικού, η κατανόηση της εκφώνησης μιας εργασίας, ο εντοπισμός του χώρου και του χρόνου μιας παιδικής θεατρικής παράστασης, η ανεύρεση θέματος σε παιδική εγκυκλοπαίδεια. <i>Επεξεργασία κειμένων με συζήτηση στην τάξη: αναφορά κύριου νοήματος, προσώπων, πραγματικών και φανταστικών καταστάσεων, γεγονότων, σκοπιμοτήτων, εναλλακτικών πράξεων, έκφραση εντυπώσεων συναισθημάτων, κρίσεων, κ.ά. Παρουσίαση εικόνων σχετικών με το κείμενο και αντιστοίχιση τους με τα σχετικά χωρία. Αισθητική απόδοση με ζωγραφική και θεατρικές δραστηριότητες (για παιδιά με προβλήματα άρθρωσης λόγου ενδείκνυται η παντομίμα). Σύνδεση με μουσική, αν είναι δυνατό.</i> <i>Συστηματική εξάσκηση στην ανάγνωση και την επεξεργασία διαφόρων μορφών γραπτού λόγου, ανάλογα με το βαθμό καταλληλότητας και συνάφειας με τα ενδιαφέροντα, τις δυνατότητες και τις ανάγκες των μαθητών.</i> Εξάσκηση στη χρήση τεχνολογικών μέσων που υποβοηθούν την αναγνωστική δεξιότητα, π.χ., ταυτόχρονη παρουσίαση κειμένου, εικόνας και ηχητικής απόδοσης με κατάλληλο λογισμικό σε Η/Υ, μεγέθυνση γραμμάτων, εκμετάλλευση της εικόνας(στατικής και κινούμενης), ως μέσου υποστήριξης της ανάγνωσης, πολυμεσικά λογισμικά διαδραστικού τύπου (για απόκτηση γνώσεων ή ανεύρεση πληροφοριών) συνοδευόμενα από κατάλληλο εργονομικό σχεδιασμό υλικού (σε Η/Υ).
---	--	--

Γ' - Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Η σταδιακή βελτίωση της αναγνωστικής δεξιότητας του μαθητή (ή εναλλακτικών και υποβοηθητικών της μορφών), όσον αφορά στην ακρίβεια, την ευχέρεια και την ταχύτητα ανάγνωσης, στη γενίκευση και εφαρμογή της σε όλα τα μαθήματα και στα εξωσχολικά αναγνώσματα, στην άντληση και αξιολόγηση πληροφοριών, καθώς και στη γενικότερη εκτίμηση και αποδοχή της ευρύτερης γλωσσικής ποικιλίας.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Ο μαθητής εξασκείται, ώστε να είναι ικανός να: Διαβάζει και κατανοεί διάφορα είδη γραπτού λόγου, κα-	Ανάγνωση και κατανόηση κειμένου. Απόδοση νοήματος και περίληψης προφορικά	Ανάγνωση, επεξεργασία και εξοικείωση με διάφορα είδη κειμένων: διάφορα κείμενα από τα μαθήματα του σχολικού προγράμματος, αγγελίες, τίτλοι, περιγραφές, αφηγήματα, ποιήματα, πληροφοριακά κείμενα, επιστολές, προσκλήσεις, ημερολόγια, βιο-

τάλληλα για την ηλικία και τις δυνατότητές του. Συγκρίνει τους τρόπους με τους οποίους το ίδιο θέμα παρουσιάζεται μέσα από διαφορετικά είδη γραπτού λόγου. Αντιλαμβάνεται το γλωσσικό ύφος και την οργανωτική δομή με τα οποία παρουσιάζεται ένα θέμα στο γραπτό λόγο και τα συσχετίζει με τη σκοπιμότητα του κειμένου για να εκτιμήσει την καταλληλότητά τους. Διαβάζει ένα κείμενο με μια ανάγνωση για απόκτηση της συνολικής του εικόνας, σχολαστικά για να εντοπίσει και να κατανοήσει επαρκώς τις λεπτομέρειες και επιλεκτικά για άντληση συγκεκριμένων πληροφοριών. Έρχεται σταδιακά σε επαφή και διαβάζει είδη του γραπτού λόγου με τα οποία δεν είναι εξοικειωμένος. Εντοπίζει τα χαρακτηριστικά μορφολογικά στοιχεία του καθενός από τα είδη του γραπτού λόγου. Βαθμιαία διακρίνει και ονομάζει τα είδη με βάση τα χαρακτηριστικά αυτά. Αναπτύσσει σταδιακά θετική αλλά και κριτική στάση απέναντι στο γραπτό λόγο, επιλέγοντας και διαβάζοντας συγκεκριμένα αναγνώσματα. Διαβάζει για προσωπική του ανάγκη ή ψυχαγωγία και ευχαρίστηση, αλλά και για να ενημερώσει ή να ανακοινώσει κάτι σε άλλους. Διαβάζει μεγάλωφωνα, φυσικά και αβίαστα, με κατάλληλο ρυθμό και επιτονισμό, κατα-	ή γραπτά. Σύνθεση και προφορική απόδοση κειμένου από εικόνες ή από άλλους τρόπους οπτικοακουστικής μετάδοσης (σε περίπτωση που είναι ανεπαρκής ή αδύνατη η απόκτηση της αναγνωστικής δεξιότητας). Διατύπωση εντυπώσεων, σχολίων και απόψεων και ευρύτερη κριτική αποτίμηση των αναγνωσμάτων. Σιωπηρή και φωναχτή ανάγνωση με χρήση ανάλογου εκφραστικού ύφους. Άντληση πληροφοριών από γραπτό κείμενο. Διάκριση των ειδών του γραπτού λόγου και των χαρακτηριστικών τους. Χρήση εναλλακτικών τρόπων ανάγνωσης: εικόνες και ακολουθίες εικόνων, σύμβολα, makaton, μεγέθυνση γραμμάτων με χρήση Η/Υ, οπτικοακουστικών ή άλλων τεχνολογικών μέσων καθώς και ειδικά γραμμένων βιβλίων, για μαθητές που αδυνατούν να κατακτήσουν την αναγνωστική δεξιότητα.	γραφίες, αποσπάσματα από εφημερίδες και περιοδικά, πίνακες περιεχομένων, κατάλογοι, λεξικά, εγκυκλοπαιδικά θέματα, χάρτες, σχεδιαγράμματα, διαφημιστικά έντυπα, ιστορίες με εικόνες ή σκίτσα, σημειώσεις, παραμύθια, ανέκδοτα, διηγήματα, μυθιστορήματα, βιβλιοπαρουσιάσεις, κριτικές θεατρικού ή κινηματογραφικού έργου, χειρόγραφα, ευχετήριες κάρτες για διάφορες περιστάσεις, τηλεγραφήματα. <i>Ανάγνωση και επεξεργασία μικρών αγγελιών. Συσχέτισή τους με θέματα εργασίας, κατοικίας, μεταφορικού μέσου και αγοραπωλησίας αντικειμένων που αφορούν τα παιδιά.</i> <i>Γιορτές, έθιμα, συνήθειες, διατροφή, από διάφορες περιοχές, μέσα από πληροφοριακά κείμενα, διαφημιστικά φυλλάδια, εγκυκλοπαίδειες, τουριστικούς οδηγούς, ντόπιες συνταγές μαγειρικής.</i> Ερωτήσεις κατανόησης κειμένου. Εξάσκηση και σταδιακή βελτίωση στο χωρισμό κειμένου σε παραγράφους και θεματικές ενότητες. Αναφορά πλαγιότιτλων. <i>Εξάσκηση και σταδιακή βελτίωση στη σύντομη προφορική απόδοση νοήματος και στη γραπτή περίληψη.</i> Αναλυτική απόδοση νοήματος. Σύγκριση διαφορετικών ειδών γραπτού λόγου που διαπραγματεύονται το ίδιο θέμα, π.χ., ένας διάλογος, μια αφήγηση, μια δημοσίευση στον τύπο και μια συνοπτική ανακοίνωση σχετικές με το θέμα του διαλόγου. Σύνθεση αναλυτικού κειμένου (προφορικού ή γραπτού) από πρόχειρες σημειώσεις, μελέτη χαρτών, ενημερωτικά και διαφημιστικά κείμενα, εκπαιδευτικές επισκέψεις, εικόνες, φωτογραφίες, ζωγραφικούς πίνακες, κόμικς, ηχογραφημένα είδη προφορικού λόγου, εκδηλώσεις της σχολικής ζωής, κ.ά., και ανακοίνωσή τους στην τάξη. Σχόλια, απόψεις, εντυπώσεις και ευρύτερη κριτική αποτίμηση ενός γραπτού κειμένου,
--	---	--

νοεί το περιεχόμενο και το αποδίδει προφορικά ή γραπτά, συνοπτικά ή αναλυτικά. Προσαρμόζει το αναγνωστικό του ύφος στο είδος και στη σκοπιμότητα του κειμένου. Συνοδεύει την ανάγνωση με κινήσεις του σώματος και εκφράσεις του προσώπου, συμπληρωματικά με τον προφορικό λόγο, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις όπου υπάρχουν προβλήματα λόγου. Συγκεντρώνει την προσοχή του στο γραπτό κείμενο και το διαβάζει σιωπηρά. Αντιλαμβάνεται και αναφέρει τις διαφορές μεταξύ προφορικού και γραπτού λόγου. Διαβάζει κείμενα με συνηθισμένες εκφράσεις της αρχαίας ελληνικής γλώσσας καθώς και με ιδιωματικό λόγο, τα αποδέχεται, τα κατανοεί και τα συγκρίνει με την κοινή νεοελληνική γλώσσα. Εφαρμόζει την αναγνωστική του δεξιότητα, ως δεξιότητα άντλησης πληροφοριών, απόκτησης γνώσεων και γραπτής επικοινωνίας ικανοποιώντας προσωπικές και κοινωνικές του ανάγκες. Διαβάζει και απομνημονεύει ποιήματα και ρόλους για απαγγελία. Εντοπίζει νοηματικά, συντακτικά και γραμματικά λάθη σε ένα γραπτό κείμενο, προτείνει και εφαρμόζει διορθώσεις. Χρησιμοποιεί με ευχέρεια λεξικά, καταλόγους και εγκυκλοπαίδειες. Εξασκείται στη χρήση εναλ-		με συζήτηση στην τάξη. Διάκριση γεγονότων από τα σχόλια, κατανόηση της σκοπιμότητας και των πεποιθήσεων του συγγραφέα, συσχέτιση αυτών με το συνολικό ύφος του κειμένου. <i>Ανάγνωση μικρών κειμένων (μύθων, ανεκδότων, ποιημάτων, τραγουδιών, κ.ά.) γραμμένων σε διαφορετικά ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και σύγκρισή τους με εντοπισμό ομοιοτήτων και διαφορών στην προφορά, στη μορφή και στη θέση των λέξεων μέσα στην πρόταση.</i> <i>Συνοπτική απόδοση συνόλου νοηματικά συναφών κειμένων (για λόγους ανακεφαλαίωσης και επανάληψης) με τη βοήθεια των επιμέρους τίτλων και των κύριων νοημάτων του καθενός.</i> <i>Άντληση πληροφοριών από βιβλιοθήκες, εγκυκλοπαίδειες, Διαδίκτυο, ΜΜΕ, ενημερωτικά έντυπα, με σκοπό την πραγματοποίηση απλής ερευνητικής εργασίας.</i> Εξάσκηση και σταδιακή βελτίωση της αναγνωστικής δεξιότητας με σιωπηρή και φωναχτή ανάγνωση διαφόρων ειδών του γραπτού λόγου. Εντοπισμός και εξοικείωση με τη δομή, το ύφος και τη σκοπιμότητα του καθενός. <i>Οργάνωση σχολικών εκδηλώσεων με απαγγελίες ποιημάτων και αναγνώσεις διαφόρων ειδών του γραπτού λόγου σχετικών με το θέμα της εκδήλωσης.</i> Εξάσκηση στον «αλφαριθμητισμό» της εικόνας, στην ανάγνωση συμβολικής γλώσσας, στην κατανόηση και την εφαρμογή της γλώσσας του σώματος. Εξοικείωση με την ταυτόχρονη οπτικοακουστική παρουσίαση κειμένου και τη χρήση υποστηρικτικών τεχνολογικών μέσων, για μαθητές που αδυνατούν να κατακτήσουν επαρκώς την αναγνωστική δεξιότητα.
---	--	--

λακτικών τρόπων ανάγνωσης, όταν λόγω αισθητηριακών ή εγκεφαλικών βλαβών δεν μπορεί να αποκτήσει τη φυσιολογική αναγνωστική δεξιότητα.		
---	--	--

Ε' - ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη βελτίωση της αναγνωστικής δεξιότητας του μαθητή (ή εναλλακτικών και υποβοηθητικών της μορφών), όσον αφορά στην ακρίβεια, την ευχέρεια και την ταχύτητα ανάγνωσης, στη γενίκευση και εφαρμογή της σε όλα τα μαθήματα και στα εξωσχολικά αναγνώσματα, στην άντληση και αξιολόγηση πληροφοριών, καθώς και στη γενικότερη εκτίμηση και αποδοχή της ευρύτερης γλωσσικής ποικιλίας.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Ο μαθητής εξασκείται, ώστε να είναι ικανός να: Διαβάζει και κατανοεί διάφορα είδη γραπτού λόγου, κατάλληλα για την ηλικία και τις δυνατότητές του. Συγκρίνει τους τρόπους με τους οποίους το ίδιο θέμα παρουσιάζεται μέσα από διαφορετικά είδη γραπτού λόγου. Αντιλαμβάνεται το γλωσσικό ύφος και την οργανωτική δομή με τα οποία παρουσιάζεται ένα θέμα στο γραπτό λόγο και τα συσχετίζει με τη σκοπιμότητα του κειμένου για να εκτιμήσει την καταλληλότητά τους. Διαβάζει ένα κείμενο με μια ανάγνωση για απόκτηση της συνολικής του εικόνας, σχολαστικά για να εντοπίσει και να κατανοήσει επαρκώς τις λεπτομέρειες και επιλεκτικά για άντληση συγκεκριμένων πληροφοριών. Έρχεται σταδιακά σε επαφή και διαβάζει είδη του γραπτού λόγου με τα οποία δεν είναι εξοικειωμένος. Εντοπίζει τα χαρακτηριστικά	Ανάγνωση και κατανόηση κειμένου. Απόδοση νοήματος και περίληψης προφορικά ή γραπτά. Σύνθεση και απόδοση κειμένου από γραπτές σημειώσεις. Σύνθεση και προφορική απόδοση κειμένου από εικόνες ή από άλλους τρόπους οπτικοακουστικής μετάδοσης (σε περίπτωση που είναι ανεπαρκής ή αδύνατη η απόκτηση της αναγνωστικής δεξιότητας). Διατύπωση εντυπώσεων, σχολίων και απόψεων και ευρύτερη κριτική αποτίμηση των αναγνωσμάτων. Σιωπηρή και φωναχτή ανάγνωση με χρήση ανάλογου εκφραστικού ύφους. Άντληση πληροφοριών από γραπτό κείμενο. Διάκριση των ειδών του γραπτού λόγου και	Ανάγνωση, επεξεργασία και εξοικείωση με διάφορα είδη κειμένων: διάφορα κείμενα από τα μαθήματα του σχολικού προγράμματος, αγγελίες, τίτλοι, περιγραφές, αφηγήματα, ποιήματα, πληροφοριακά κείμενα, επιστολές, προσκλήσεις, ημερολόγια, βιογραφίες, αποσπάσματα από εφημερίδες και περιοδικά, πίνακες περιεχομένων, κατάλογοι, λεξικά, εγκυκλοπαιδικά θέματα, χάρτες, σχεδιαγράμματα, διαφημιστικά έντυπα, ιστορίες με εικόνες ή σκίτσα, σημειώσεις, παραμύθια, ανέκδοτα, διηγήματα, μυθιστορήματα, βιβλιοπαρουσιάσεις, κριτικές θεατρικού ή κινηματογραφικού έργου, χειρόγραφα, ευχετήριες κάρτες για διάφορες περιστάσεις, τηλεγραφήματα. <i>Γιορτές, έθιμα, συνήθειες, διατροφή, από διάφορες περιοχές, μέσα από πληροφοριακά κείμενα, διαφημιστικά φυλλάδια, εγκυκλοπαίδειες, τουριστικούς οδηγούς, ντόπιες συνταγές μαγειρικής.</i> Ερωτήσεις κατανόησης κειμένου, για το περιεχόμενο (ενδοκειμενικές), για το πλαίσιο συγγραφής – συγγραφέας, κοινωνικοπολιτισμικές επιρροές (περικειμενικές) και για παρόμοιας θεματολογίας κείμενα (διακειμενικές). <i>Περίληπτική απόδοση κειμένου, ως δείγμα κατανόησης των κύριων σημείων του από το μαθητή.</i> <i>Ερωτήσεις που προάγουν μεταγνωστικές δεξιότητες: ανάλυση και αξιολόγηση προσώπων, πράξεων, καταστάσεων, αναφορά εναλλακτικών τρόπων δράσης των προσώπων ή εναλλακτικών πλαισίων εμφάνι-</i>

μορφολογικά στοιχεία του καθενός από τα είδη του γραπτού λόγου. Βαθμιαία διακρίνει και ονομάζει τα είδη με βάση τα χαρακτηριστικά αυτά. Αναπτύσσει σταδιακά θετική αλλά και κριτική στάση απέναντι στο γραπτό λόγο, επιλέγοντας και διαβάζοντας συγκεκριμένα αναγνώσματα. Διαβάζει για προσωπική του ανάγκη ή ψυχαγωγία και ευχαρίστηση, αλλά και για να ενημερώσει ή να ανακοινώσει κάτι σε άλλους. Διαβάζει μεγάλωφωνα, φυσικά και αβίαστα, με κατάλληλο ρυθμό και επιτονισμό, κατανοεί το περιεχόμενο και το αποδίδει προφορικά ή γραπτά, συνοπτικά ή αναλυτικά. Προσαρμόζει το αναγνωστικό του ύφος στο είδος και στη σκοπιμότητα του κειμένου. Συνοδεύει την ανάγνωση με κινήσεις του σώματος και εκφράσεις του προσώπου, συμπληρωματικά με τον προφορικό λόγο, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις όπου υπάρχουν προβλήματα λόγου. Συγκεντρώνει την προσοχή του στο γραπτό κείμενο και το διαβάζει σιωπηρά. Αντιλαμβάνεται και αναφέρει τις διαφορές μεταξύ προφορικού και γραπτού λόγου. Διαβάζει κείμενα με συνηθισμένες εκφράσεις της αρχαίας ελληνικής γλώσσας καθώς και με ιδιωματικό λόγο, τα αποδέχεται, τα κατανοεί και τα συγκρίνει με την κοινή νεοελληνική γλώσσα.	των χαρακτηριστικών τους. Χρήση εναλλακτικών τρόπων ανάγνωσης: εικόνες και ακολουθίες εικόνων, σύμβολα, makaton, μεγέθυνση γραμμάτων με χρήση Η/Υ, οπτικοακουστικών ή άλλων τεχνολογικών μέσων καθώς και ειδικά γραμμένων βιβλίων, για μαθητές που αδυνατούν να κατακτήσουν την αναγνωστική δεξιότητα.	<i>σης γεγονότων, προβλέψεις, υποθέσεις, απόψεις, κ.ά. Σύνθεση κριτικών αποτιμήσεων με χρήση ανάλογου λεξιλογίου και ορολογίας.</i> Χωρισμός κειμένου σε παραγράφους και θεματικές ενότητες. Αναφορά πλαγιότιτλων. Αναλυτική απόδοση νοήματος. Σύγκριση διαφορετικών ειδών γραπτού λόγου που διαπραγματεύονται το ίδιο θέμα, π.χ., ένας διάλογος, μια αφήγηση, μια δημοσίευση στον τύπο και μια συνοπτική ανακοίνωση σχετικές με το θέμα του διαλόγου. Σύνθεση αναλυτικού κειμένου (προφορικού ή γραπτού) από πρόχειρες σημειώσεις, μελέτη χαρτών, ενημερωτικά και διδακμικά κείμενα, εκπαιδευτικές επισκέψεις, εικόνες, φωτογραφίες, ζωγραφικούς πίνακες, κόμικς, ηχογραφημένα είδη προφορικού λόγου, εκδηλώσεις της σχολικής ζωής, κ.ά., και ανακοίνωσή τους στην τάξη. Σχόλια, απόψεις, εντυπώσεις και ευρύτερη κριτική αποτίμηση ενός γραπτού κειμένου, με συζήτηση στην τάξη. Διάκριση γεγονότων από τα σχόλια, κατανόηση της σκοπιμότητας και των πεποιθήσεων του συγγραφέα, συσχέτιση αυτών με το συνολικό ύφος του κειμένου. <i>Ανάγνωση μικρών κειμένων (μύθων, ανекδότων, ποιημάτων, τραγουδιών, κ.ά.) γραμμένων σε διαφορετικά ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας και σύγκρισή τους με εντοπισμό ομοιοτήτων και διαφορών στην προφορά, στη μορφή και στη θέση των λέξεων μέσα στην πρόταση.</i> <i>Συνοπτική απόδοση συνόλου νοηματικά συναφών κειμένων (για λόγους ανακεφαλαιώσης και επανάληψης) με τη βοήθεια των επιμέρους τίτλων και των κύριων νοημάτων του καθενός.</i> <i>Αντληση πληροφοριών από βιβλιοθήκες, εγκυκλοπαίδειες, Διαδίκτυο, ΜΜΕ, ενημερωτικά έντυπα, με σκοπό την πραγματο-</i>
---	--	---

Εφαρμόζει την αναγνωστική του δεξιότητα, ως δεξιότητα άντλησης πληροφοριών, απόκτησης γνώσεων και γραπτής επικοινωνίας ικανοποιώντας προσωπικές και κοινωνικές του ανάγκες. Διαβάζει και απομνημονεύει ποιήματα και ρόλους για απαγγελία. Εντοπίζει νοηματικά, συντακτικά και γραμματικά λάθη σε ένα γραπτό κείμενο, προτείνει και εφαρμόζει διορθώσεις. Χρησιμοποιεί με ευχέρεια λεξικά, καταλόγους και εγκυκλοπαίδειες. Εξασκείται στη χρήση εναλλακτικών τρόπων ανάγνωσης, όταν λόγω αισθητηριακών ή εγκεφαλικών βλαβών δεν μπορεί να αποκτήσει τη φυσιολογική αναγνωστική δεξιότητα.		<i>ποίηση απλής ερευνητικής εργασίας.</i> Σιωπηρή και φωναχτή ανάγνωση διαφόρων ειδών του γραπτού λόγου. Εντοπισμός και εξοικείωση με τη δομή, το ύφος και τη σκοπιμότητα του καθενός. <i>Οργάνωση σχολικών εκδηλώσεων με απαγγελίες ποιημάτων και αναγνώσεις διαφόρων ειδών του γραπτού λόγου σχετικών με το θέμα της εκδήλωσης.</i> <i>Εντοπισμός και ανάγνωση χρήσιμων λειτουργικών πληροφοριών από τις εφημερίδες:θέατρα, κινηματογράφοι, φαρμακεία, νοσοκομεία, κ.ά.</i> <i>Πραγματοποίηση μικρών ερευνών με δημιουργία ερωτηματολογίου για θέματα που αφορούν τη σχολική ζωή ή κάποιο σχέδιο εργασίας.</i> <i>Οργάνωση της σχολικής βιβλιοθήκης με αρχειοθέτηση και καρτέλες δανεισμού. Οργάνωση εκθέσεων βιβλίου και βιβλιοπαρουσιάσεων.</i> <i>Ανάγνωση, επεξεργασία και σύγκριση βιογραφιών με βιογραφικά σημειώματα.</i> Εξάσκηση στον «αλφαριθμητισμό» της εικόνας, στην ανάγνωση συμβολικής γλώσσας, στην κατανόηση και την εφαρμογή της γλώσσας του σώματος. Εξοικείωση με την ταυτόχρονη οπτικοακουστική παρουσίαση κειμένου και τη χρήση υποστηρικτικών τεχνολογικών μέσων, για μαθητές που αδυνατούν να κατακτήσουν επαρκώς την αναγνωστική δεξιότητα.
---	--	--

3.2.3.3. ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ - ΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΓΡΑΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Α' - Β' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Η ανάπτυξη της ικανότητας γραφής και γραπτής απόδοσης νοημάτων και η εισαγωγή στην επικοινωνιακή χρήση του λόγου. Η δυνατότητα έκφρασης με εναλλακτικούς τρόπους.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Ο μαθητής εξασκείται, ώστε να είναι ικανός να:	Φωνολογική ενημερότητα.	Ασκήσεις οπτικοκινητικού και γραφοκινητικού συντονισμού (αντιστοιχίσεις, αντιγραφή χρωματιστών σχημάτων, λαβύρινοι, συμπλήρωση ελλείψεων σε εικόνες, διάστικτα γράμματα, χρήση πληκτρολογίου)
Συνδέει τον προφορικό με το	Πρώτη γραφή.	

γραφτό λόγο, κατανοώντας και τη δυνατότητα γραπτής επικοινωνίας και διατύπωσης των σκέψεων. Κατανοεί ότι ο γλωσσικός κώδικας είναι ο ίδιος κατά την ακρόαση, την ομιλία, την ανάγνωση και τη γραφή. Γράφει και αντιγράφει με ευχέρεια, ακρίβεια και ταχύτητα, καθώς και με αισθητικά αποδεκτή γραφή, όσον αφορά στη μορφή των γραμμάτων και στην απόσταση των λέξεων μέσα σε μια πρόταση, ανάλογα πάντα με τις δυνατότητές του. Εντοπίζει και συγκρίνει τους τύπους των γραμμάτων, π.χ. καλλιγραφικά, τυπογραφικά, απλά χειρόγραφα. Διατυπώνει γραπτά μικρές προτάσεις ή σύνολο προτάσεων με νοηματική συνοχή και τα παρουσιάζει στην τάξη του. Εφαρμόζει σωστά τα πιο συνηθισμένα σημεία στίξης: τελεία, κόμμα, ερωτηματικό, ενωτικό, θαυμαστικό. Διατυπώνει γραπτές περιγραφές συγκεκριμένων αντικειμένων του περιβάλλοντός του. Παράγει γραπτό λόγο με βάση εικόνες, ακολουθία εικόνων, παρακολούθηση ταινίας σε οπτικοακουστικά μέσα, ακούσματα. Αφηγείται γραπτά προσωπικά βιώματα και φανταστικές ιστορίες, τηρώντας τη χρονική αλληλουχία. Γράφει την αρχή, τη μέση ή τη συνέχεια μιας ιστορίας.	Χρήση βοηθητικών τεχνολογικών μέσων και εναλλακτικών τρόπων έκφρασης Παραγωγή γραπτού λόγου με βάση την άμεση εμπειρία του μαθητή. Αντιγραφή, αισθητικά αποδεκτή γραφή. Χρήση βασικών σημείων στίξης. Ορθογραφία, τονισμός. Στοιχειώδεις γλωσσικές πράξεις με γραπτό λόγο (πρόσκληση, ανακοίνωση, ευχή). Σχολιασμός κειμένων από είδη γραπτού λόγου κατάλληλων για τις δυνατότητες κατανόησης του μαθητή. Αυτοδιόρθωση, αλληλοδιόρθωση.	ου και ποντικιού σε Η/Υ, κ.ά.). Εξάσκηση στην, όσο το δυνατό πιο καλαίσθητη και ευανάγνωστη γραφή, στον τονισμό και στη στίξη, με αντιγραφή μικρών κειμένων, ανάλογα με την ευχέρεια του κάθε μαθητή. Εξάσκηση στη γραφή με τεχνολογικά μέσα υποστήριξης, π.χ., το «Πληκτρολόγιο Οθόνης» και το κανονικό πληκτρολόγιο του Η/Υ, λογισμικά ή άλλα τεχνολογικά μέσα ενεργοποίησης φωνής ή ακόμα και η χρήση αισθητήρων που προσαρμόζονται σε όποιο μέρος του σώματος μπορεί ο μαθητής να κινήσει συντονισμένα και «μεταφράζουν» τις κινήσεις του σε γραφή. Εξάσκηση στη χρήση συμβόλων και εικόνων επικοινωνίας, αν δεν υπάρχει δυνατότητα γραπτής έκφρασης με άλλο τρόπο. Σωστή γραφή του ονόματός του και λέξεων του βασικού λεξιλογίου. <i>Γραπτές δραστηριότητες διαφόρων τύπων: απλές προτάσεις κρίσης, επιθυμίας, απορίας, ερώτησης, άρνησης, θαυμασμού, κ.ά., με κατάλληλη χρήση σημείων στίξης. Ανακοινώσεις, προσκλήσεις, προβλέψεις, περιγραφές, αφηγήσεις, ευχετήριες κάρτες, αλληλογραφία, πληροφορίες, κ.ά. Ανάρτηση των δραστηριοτήτων στον πίνακα ανακοινώσεων ή στο «Βιβλίο της τάξης».</i> <i>Εξάσκηση και παραγωγή κατευθυντικού γραπτού λόγου απλής μορφής (προσκλήσεις, οδηγίες, ερωτήσεις, κ.ά.) με ίδιο θέμα και διαφορετικό αποδέκτη.</i> Γραφή φανταστικής ιστορίας, ποιήματος, διαλόγου ή παραμυθιού. Γραπτή περιγραφή εικόνας ή αφήγηση ιστορίας με βάση σειρά εικόνων. Γραπτές εντυπώσεις ή αναπαραγωγές (σε μικρή έκταση) με αφορμή οπτικοακουστικά ερεθίσματα, π.χ., διάλογοι, γεγονότα, ταινίες, κ.ά. <i>Συνδυασμός του γραπτού λόγου που παράγει ο μαθητής με σχετικό θέμα ζωγρα-</i>
--	---	--

Ξαναγράφει κείμενο με σκοπό τη βελτίωσή του, μετά από διορθωτικές παρατηρήσεις δικές του ή των άλλων. Κατανοεί ότι απαιτείται η κατάλληλη χρήση λεξιλογίου, σύνταξης και γραμματικής, για την επίτευξη επικοινωνίας. Αντιλαμβάνεται ότι αυτά τροποποιούνται ανάλογα με την επικοινωνιακή περίπτωση (σκοπός και αποδέκτης του μηνύματος). Διαβάζει και σχολιάζει τα γραπτά των συμμαθητών του. Τα συγκρίνει με τα δικά του, ανταλλάσσει απόψεις και παραδειγματίζει ή παραδειγματίζεται από τους άλλους. Χρησιμοποιεί τεχνολογικά μέσα στήριξης της ικανότητας γραφής, αν έχει γραφοκινητικές και οπτικοκινητικές δυσκολίες. Εκφράζεται με αναφορά σε σύμβολα, ή εικόνες σε περίπτωση που αδυνατεί να κατακτήσει την ικανότητα της γραφής.		<i>φικής.</i> Αυτοδιόρθωση και αλληλοδιόρθωση γραπτών κειμένων με κριτήριο τη μορφολογική, συντακτική και σημασιολογική συνάφεια, χρησιμοποιώντας την ερώτηση: «πώς θα ταίριαζε καλύτερα;».
--	--	---

Γ' - Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Η ανάπτυξη της ικανότητας χρήσης του γραπτού λόγου ως μέσου επικοινωνίας, με ακρίβεια και αποτελεσματικότητα, χρησιμοποιώντας μορφή και ύφος ανάλογα με την επικοινωνιακή περίπτωση, και η διαμόρφωση θετικής στάσης απέναντι στο γραπτό λόγο ή στην όποια μορφή εναλλακτικής έκφρασης.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Ο μαθητής εξασκείται, ώστε να είναι ικανός να: Γράφει και αντιγράφει κείμενα (μικρά ή μεγάλα, ανάλογα με τις δυνατότητές του) ευανάγνωστα, ορθογραφημένα και καλαίσθητα, όσο το δυνατόν ταχύτερα. Χρησιμοποιεί σωστά στίξη και τονισμό.	Είδη λόγου (αναφορικός, κατευθυντικός) και αντίστοιχοι τύποι κειμένων Γλωσσικές πράξεις με γραπτό λόγο (ή άλλο τρόπο έκφρασης) Καλαίσθητη γραφή, ορθογραφία, στίξη, τονισμός	Ασκήσεις οπτικοκινητικού και γραφοκινητικού συντονισμού για μαθητές που εξαιτίας αισθητηριακών και κινητικών βλαβών ή δυσλειτουργιών δεν μπορούν να γράψουν ευανάγνωστα γράμματα. Ασκήσεις καλλιγραφίας, ορθογραφημένης και ευανάγνωστης γραφής, στίξης και τονισμού. Εξάσκηση στη χρήση λεξικών κανονικών ή ηλεκτρονικών και εγκυκλοπαιδειών.

Εφαρμόζει και γενικεύει βασικούς γραμματικούς κανόνες στη γραφή των λέξεων. Διορθώνει τα ορθογραφικά του λάθη με αναφορές σε λεξικά και σε πίνακες κλίσης της γραμματικής. Αποφασίζει να βελτιώσει δυσνόητο κείμενο ξαναγράφοντάς το. Μετασχηματίζει δοσμένο κείμενο (ή το παράγει από την αρχή) σε διαφορετικό είδος λόγου, για διαφορετικό σκοπό. Διατυπώνει γραπτά κείμενα αναφορικού και κατευθυντικού λόγου. Διατυπώνει γραπτά διάφορα κείμενα επικοινωνιακού χαρακτήρα, προσαρμόζοντας ανάλογα το ύφος της γραφής του. Γράφει κείμενα με βάση τις γνώσεις, τη φαντασία και τις εμπειρίες του, με νοηματική συνοχή και τρόπο που να προκαλεί το ενδιαφέρον του αναγνώστη. Αφηγείται γραπτά χρονικά εξελισσόμενα συμβάντα από την άμεση ή έμμεση εμπειρία του, τηρώντας τη χρονική ακολουθία. Διατυπώνει γραπτά και κατανοητά τις ιδέες του, με κατάλληλο και βαθμιαία διευρυμένο λεξιλόγιο. Συσχετίζει τις φραστικές του επιλογές με το σκοπό του γραπτού του λόγου. Εξασκείται και σταδιακά βελ-	Διόρθωση (αυτοδιόρθωση, αλληλοδιόρθωση) Τρόποι σύνταξης περίληψης Επιχειρηματολογία, διατύπωση συμπερασμάτων και αποφάσεων Σχεδιασμός και οργάνωση της δομής γραπτού κειμένου(μορφή, περιεχόμενο) Γραφή κειμένου με παραγράφους Διατύπωση γραπτού λόγου (ή εναλλακτικού τρόπου) ανάλογα με την σκοπιμότητα και την περίπτωση Εναλλακτικοί τρόποι έκφρασης με ή χωρίς τη χρήση βοηθητικής τεχνολογίας	Γραπτές προτάσεις με ορθή χρήση προθέσεων, συνδέσμων και άλλων μικρών λέξεων και εκφράσεων που εισάγουν προσδιορισμούς και δευτερεύοντα νοήματα (με αφορμή βιώματα ή διδασκόμενα μαθήματα). <i>Μετασχηματισμοί κειμένων: από το λογοτεχνικό, αφηγηματικό, περιγραφικό στο διαλογικό και θεατρικό, και αντίστροφα.</i> Μετατροπή ποιήματος σε πεζό (αφηγηματικό ή διαλογικό) και αντίστροφα. <i>Συνοπτικές αποδόσεις κειμένων με βάση ακολουθία ερωτήσεων (για τόπο, χρόνο, πρόσωπα, καταστάσεις, κ.ά.).</i> <i>Αναγνώριση του είδους του λόγου και του αντίστοιχου τύπου των διδασκόμενων κειμένων, π.χ., περιγραφή ιστορικού γεγονότος, αφήγηση διηγήματος ή παραμυθιού, διάλογος μεταξύ δυο προσώπων, ανακοίνωση μιας είδησης, κ.ά.. Παραγωγή ανάλογων κειμένων.</i> <i>Γραφή κειμένων με ύφος και λεξιλόγιο ανάλογα με τη σκοπιμότητα και τον αποδέκτη (προσκήσεις, επιχειρηματολογία για στήριξη απόψεων και πειθώ, διατύπωση αιτημάτων, έκφραση συναισθημάτων και συγχαρητηρίων, περιγραφή και αφήγηση με σκοπό την ενημέρωση, καθοδήγηση για εκτέλεση μιας εργασίας, κ.ά.). Εντοπισμός των χαρακτηριστικών αυτών σε διάφορα κείμενα.</i> Πραγματικές ή φανταστικές αφηγήσεις, διάλογοι και περιγραφές, σχετικά με πρόσωπα, γεγονότα, καταστάσεις. Εναλλακτικές εξελίξεις (τι άλλο θα μπορούσε να γίνει;). Υποθέσεις με παροντικές, παρελθοντικές και μελλοντικές διαστάσεις (αν θα γινόταν/θα γίνει/γίνεται αυτό, τότε θα...). Αξιολογήσεις, εκτιμήσεις (αίτια-αποτελέσματα πράξεων, χαρακτηρισμοί, εντυπώσεις, κ.ά.). <i>Γραπτή διατύπωση της οργάνωσης και της ακολουθίας της σκέψης για την διεξαγωγή συμπερασμάτων, τη λήψη αποφάσεων και την επίλυση προβληματικών καταστάσεων.</i>
---	---	--

τιώνεται στη δόμηση κειμένου με μορφολογικά, συντακτικά και σημασιολογικά αποδεκτές προτάσεις, περίοδους, παραγράφους και νοηματικές ενότητες. Αντιλαμβάνεται τη μονιμότητα του γραπτού λόγου έναντι της προσωρινότητας του προφορικού, καθώς και τον τρόπο έκφρασης του καθενός. Καταγράφει συνοπτικά σκέψεις και σχέδια με σκοπό να τα αναπτύξει προφορικά ή γραπτά. Εξασκείται και βελτιώνεται στη χρήση προσδιορισμών, συνδετικών λέξεων και δευτερευόντων νοημάτων κατά τη γραφή ενός κειμένου. Εξασκείται και σταδιακά βελτιώνει την ικανότητα γραπτής περίληψης ενός κειμένου. Αναπτύσσει θετική στάση απέναντι στη γραφή και στην παραγωγή γραπτού λόγου, καθώς και εμπιστοσύνη στις δυνατότητές του. Χρησιμοποιεί τεχνολογικά μέσα στήριξης της ικανότητας γραφής, αν έχει γραφοκινητικές και οπτικοκινητικές δυσκολίες. Εκφράζεται με αναφορά σε σύμβολα, ή εικόνες σε περίπτωση που αδυνατεί να κατακτήσει την ικανότητα της γραφής.		Συμπλήρωση ιστορίας: αρχή, μέση ή τέλος. Εύρεση τίτλου. Παραγωγή γραπτού κειμένου με δοσμένο τίτλο ή και βοηθητικές-καθοδηγητικές ερωτήσεις. Συμπλήρωση απλής πρότασης με προσδιορισμούς. <i>Ανάπτυξη ιστορίας προφορικά και γραπτά, με βάση μια περιγραφική εικόνα, κόμικς, ηχογραφημένο προφορικό λόγο ή ακουλούθια εικόνων, αφού πρώτα σειροθετηθούν οι εικόνες αυτές. Μαθητές χωρίς την ικανότητα έκφρασης με γραπτό ή προφορικό λόγο μπορούν να ασχολούνται συχνότερα με τέτοιας μορφής δραστηριότητες.</i> <i>Συλλογή πληροφοριακών στοιχείων, με βάση συγκεκριμένο διαπραγματευόμενο θέμα από τα γνωστικά αντικείμενα του σχολικού προγράμματος, από εγκυκλοπαίδειες, διαδίκτυο, χάρτες, διαγράμματα, ενημερωτικά έντυπα, από εκπαιδευτικές επισκέψεις και πολιτιστικές εκδηλώσεις, από την ευρύτερη σχολική και κοινωνική ζωή. Καταγραφή τους και παρουσίασή τους στην τάξη με γραπτό λόγο, ηχογράφηση και εικόνες.</i> Ασκήσεις για κατανόηση και εξοικείωση με τη δομή και τη νοηματική συνοχή προτάσεων, παραγράφων και κειμένων. Γραπτή διατύπωση παραδειγμάτων και αυτοδιόρθωση ή αλληλοδιόρθωση. <i>Ασκήσεις κατανόησης περιεχομένου σε κείμενο με αναφορά πλαγιότιτλων και ανάπτυξη περιληπτικού κειμένου με βάση αυτούς.</i> Ανάπτυξη γραπτού κειμένου με βάση λέξεις και εκφράσεις-κλειδιά. Εξάσκηση στη γραφή κειμένου με βάση το προσυγγραφικό, το συγγραφικό και το μετασυγγραφικό στάδιο. Εξάσκηση στη γραφή με τεχνολογικά μέσα υποστήριξης, π.χ., το «Πληκτρολόγιο Οθόνης» και το κανονικό πληκτρολόγιο
---	--	--

		του Η/Υ, λογισμικά ή άλλα τεχνολογικά μέσα ενεργοποίησης φωνής ή ακόμα και η χρήση αισθητήρων που προσαρμόζονται σε όποιο μέρος του σώματος μπορεί ο μαθητής να κινήσει συντονισμένα και «μεταφράζουν» τις κινήσεις του σε γραφή. Εξάσκηση στη χρήση συμβόλων και εικόνων επικοινωνίας, αν δεν υπάρχει δυνατότητα γραπτής έκφρασης με άλλο τρόπο.
--	--	---

Ε' - ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Η ανάπτυξη της ικανότητας χρήσης του γραπτού λόγου ως μέσου επικοινωνίας, με ακρίβεια και αποτελεσματικότητα, χρησιμοποιώντας μορφή και ύφος ανάλογα με την επικοινωνιακή περίπτωση, η διαμόρφωση θετικής στάσης και αυτοπεποίθησης απέναντι στο γραπτό λόγο ή στην όποια μορφή εναλλακτικής έκφρασης και η ικανότητα οργάνωσης της σκέψης και συστηματοποίησης γνώσεων και εμπειριών μέσω του γραπτού λόγου.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Ο μαθητής εξασκείται, ώστε να είναι ικανός να: Γράφει και αντιγράφει κείμενα (μικρά ή μεγάλα, ανάλογα με τις δυνατότητές του) ευανάγνωστα, ορθογραφημένα και καλαίσθητα, όσο το δυνατόν ταχύτερα. Χρησιμοποιεί σωστά στίξη και τονισμό. Εφαρμόζει και γενικεύει βασικούς γραμματικούς κανόνες στη γραφή των λέξεων. Διορθώνει τα ορθογραφικά του λάθη με αναφορές σε λεξικά και σε πίνακες κλίσης της γραμματικής. Αποφασίζει να βελτιώσει δυσνόητο κείμενο ξαναγράφοντάς το. Μετασχηματίζει δοσμένο κείμενο (ή το παράγει από την αρχή) σε διαφορετικό είδος λόγου, για διαφορετικό σκοπό.	Είδη λόγου (αναφορικός, κατευθυντικός) και αντίστοιχοι τύποι κειμένων Γλωσσικές πράξεις με γραπτό λόγο (ή άλλο τρόπο έκφρασης) Καλαίσθητη γραφή, ορθογραφία, στίξη, τονισμός Διόρθωση (αυτοδιόρθωση, αλληλοδιόρθωση) Προτασιακές περίοδοι με δευτερεύοντα νοήματα και χρήση συνδετικών λέξεων ή εκφράσεων Τρόποι σύνταξης περιληψής Σχεδιασμός και οργάνωση της δομής γραπτού κειμένου (μορφή, περιεχόμενο) Γραφή κειμένου με	Ασκήσεις οπτικοκινητικού και γραφοκινητικού συντονισμού για μαθητές που εξαιτίας αισθητηριακών και κινητικών βλαβών ή δυσλειτουργιών δεν μπορούν να γράψουν ευανάγνωστα γράμματα. Ασκήσεις καλλιγραφίας, ορθογραφημένης και ευανάγνωστης γραφής, στίξης και τονισμού. Εξάσκηση στη χρήση λεξικού (κανονικού ή ηλεκτρονικού), εγκυκλοπαίδειας και του σχολικού εγχειριδίου της Γραμματικής. Παραγωγή και οργάνωση ιδεών με βάση συγκεκριμένο θέμα. Διατύπωση των ιδεών αυτών με γραπτό κείμενο (κειμενοποίηση). Εξάσκηση στην αυτοδιόρθωση και στη σταδιακή βελτίωση. <i>Μετασχηματισμοί κειμένων: από το λογοτεχνικό, αφηγηματικό, περιγραφικό στο διαλογικό και θεατρικό, και αντίστροφα.</i> Μετατροπή ποιήματος σε πεζό (αφηγηματικό ή διαλογικό) και αντίστροφα. Γραπτές περιλήψεις σε όλα τα μαθήματα του σχολικού προγράμματος στα πλαίσια ανακεφαλαιώσεων ή σε περιπτώσεις παρουσίασης εξωσχολικών βιβλίων.

Γράφει περιλήψεις με διάφορους βαθμούς σύμπτυξης. Διατυπώνει γραπτά κείμενα αναφορικού και κατευθυντικού λόγου. Διατυπώνει γραπτά διάφορα κείμενα επικοινωνιακού χαρακτήρα, προσαρμόζοντας ανάλογα το ύφος της γραφής του. Γράφει κείμενα με βάση τις γνώσεις, τη φαντασία και τις εμπειρίες του, με νοηματική συνοχή και τρόπο που να προκαλεί το ενδιαφέρον του αναγνώστη. Αφηγείται γραπτά χρονικά εξελισσόμενα συμβάντα από την άμεση ή έμμεση εμπειρία του, τηρώντας τη χρονική ακολουθία. Διατυπώνει γραπτά και κατανοητά τις ιδέες του, με κατάλληλο και βαθμιαία διευρυμένο λεξιλόγιο. Συσχετίζει τις φραστικές του επιλογές με το σκοπό του γραπτού του λόγου. Επιλέγει με βάση και το γλωσσικό του αίσθημα. Εξασκείται και σταδιακά βελτιώνεται στη δόμηση κειμένου με μορφολογικά, συντακτικά και σημασιολογικά αποδεκτές προτάσεις, περίοδους, παραγράφους και νοηματικές ενότητες. Αντιλαμβάνεται τη μονιμότητα του γραπτού λόγου έναντι της προσωρινότητας του προφορικού, καθώς και τον τρόπο έκφρασης του καθενός. Καταγράφει συνοπτικά σκέψεις και σχέδια με σκοπό να	παραγράφους και νοηματικές ενότητες Εναλλακτικοί τρόποι έκφρασης με ή χωρίς τη χρήση βοηθητικής τεχνολογίας	<i>Συνοπτικές αποδόσεις κειμένων με βάση ακολουθία ερωτήσεων (για τόπο, χρόνο, πρόσωπα, καταστάσεις, κ.ά.).</i> <i>Αναγνώριση του είδους του λόγου και του αντίστοιχου τύπου των διδασκόμενων κειμένων, με εντοπισμό των ειδικών χαρακτηριστικών του καθενός π.χ., περιγραφή ιστορικού γεγονότος, αφήγηση διηγήματος ή παραμυθιού, διάλογος μεταξύ δυο προσώπων, ανακοίνωση μιας είδησης, περιγραφή και ερμηνεία φυσικού ή κοινωνικού φαινομένου, κ.ά.. Παραγωγή ανάλογων κειμένων.</i> <i>Γραφή κειμένων με ύφος και λεξιλόγιο ανάλογα με τη σκοπιμότητα και τον αποδέκτη (προσκήσεις, επιχειρηματολογία για στήριξη απόψεων σε περιπτώσεις αντιπαράθεσεων και αναγκαιότητας πειθούς, διατύπωση αιτημάτων, έκφραση συναισθημάτων και συγχαρητηρίων, περιγραφή και αφήγηση με σκοπό την ενημέρωση, καθοδήγηση για εκτέλεση μιας εργασίας, κ.ά.). Εντοπισμός των χαρακτηριστικών αυτών σε διάφορα κείμενα.</i> Πραγματικές ή φανταστικές αφηγήσεις, διάλογοι και περιγραφές, σχετικά με πρόσωπα, γεγονότα, καταστάσεις. Εναλλακτικές εξελίξεις (τι άλλο θα μπορούσε να γίνει;). Υποθέσεις με παροντικές, παρελθοντικές και μελλοντικές διαστάσεις (αν θα γινόταν/θα γίνει/γίνεται αυτό, τότε θα...). Αξιολογήσεις, εκτιμήσεις (αίτια-αποτελέσματα πράξεων, χαρακτηρισμοί, εντυπώσεις, κ.ά.). <i>Γραπτή διατύπωση της οργάνωσης και της ακολουθίας της σκέψης για την διεξαγωγή συμπερασμάτων, τη λήψη αποφάσεων και την επίλυση προβληματικών καταστάσεων.</i> Συμπλήρωση ιστορίας: αρχή, μέση ή τέλος. Εύρεση τίτλου. Παραγωγή γραπτού κειμένου με δοσμένο τίτλο ή και βοηθητικές-καθοδηγητικές ερωτήσεις. <i>Ανάπτυξη ιστορίας προφορικά και γραπτά, με βάση μια περιγραφική εικόνα, κόμικς, ηχογραφημένο προφορικό λόγο ή ακολουθία εικόνων, αφού πρώτα σειροθετη-</i>
--	---	--

τα αναπτύξει προφορικά ή γραπτά. Εξασκείται και βελτιώνεται στη χρήση προσδιορισμών, συνδετικών λέξεων και δευτερευόντων νοημάτων κατά τη γραφή ενός κειμένου. Αναπτύσσει θετική στάση απέναντι στη γραφή και στην παραγωγή γραπτού λόγου, καθώς και εμπιστοσύνη στις δυνατότητές του. Χρησιμοποιεί τεχνολογικά μέσα στήριξης της ικανότητας γραφής, αν έχει γραφοκινητικές και οπτικοκινητικές δυσκολίες. Εκφράζεται με αναφορά σε σύμβολα, ή εικόνες σε περίπτωση που αδυνατεί να κατακτήσει την ικανότητα της γραφής.	<i>θούν οι εικόνες αυτές. Μαθητές χωρίς την ικανότητα έκφρασης με γραπτό ή προφορικό λόγο μπορούν να ασχολούνται συχνότερα με τέτοιας μορφής δραστηριότητες.</i> <i>Συλλογή πληροφοριακών στοιχείων, με βάση συγκεκριμένο διαπραγματευόμενο θέμα από τα γνωστικά αντικείμενα του σχολικού προγράμματος, από εγκυκλοπαίδειες, διαδίκτυο, χάρτες, διαγράμματα, ενημερωτικά έντυπα, από εκπαιδευτικές επισκέψεις και πολιτιστικές εκδηλώσεις, από την ευρύτερη σχολική και κοινωνική ζωή. Καταγραφή τους και παρουσίασή τους στην τάξη με γραπτό λόγο, ηχογράφιση και εικόνες.</i> Ασκήσεις για κατανόηση και εξοικείωση με τη δομή, τη νοηματική συνοχή και την επικοινωνιακή σκοπιμότητα προτάσεων, παραγράφων και κειμένων. Γραπτή διατύπωση παραδειγμάτων και αυτοδιόρθωση ή αλληλοδιόρθωση. <i>Ασκήσεις κατανόησης περιεχομένου σε κείμενο με αναφορά πλαγιότιτλων και ανάπτυξη περιληπτικού κειμένου με βάση αυτούς.</i> <i>Ασκήσεις κατανόησης της δομής ενός κειμένου με βάση τα μορφολογικά και συντακτικά του χαρακτηριστικά: παράγραφοι, περίοδοι, κύριες και δευτερεύουσες προτάσεις, χρόνοι ρημάτων, προσδιορισμοί, κ.ά.</i> Ανάπτυξη γραπτού κειμένου με βάση λέξεις και εκφράσεις-κλειδιά. Εξάσκηση στη γραφή κειμένου με βάση το προσυγγραφικό, το συγγραφικό και το μετασυγγραφικό στάδιο. <i>Ανάθεση και εκπόνηση γραπτών εργασιών σε όλα τα μαθήματα.</i> Εξάσκηση στη γραφή με τεχνολογικά μέσα υποστήριξης, π.χ., το «Πληκτρολόγιο Οθόνης» και το κανονικό πληκτρολόγιο του Η/Υ, λογισμικά ή άλλα τεχνολογικά μέσα ενεργοποίησης φωνής ή ακόμα και η χρήση αισθητήρων που προσαρμόζονται σε όποιο μέρος του σώματος μπορεί ο μαθητής να κινήσει συντονισμένα και «με-
---	--

		ταφράζουν» τις κινήσεις του σε γραφή. Εξάσκηση στη χρήση συμβόλων και εικόνων επικοινωνίας, αν δεν υπάρχει δυνατότητα γραπτής έκφρασης με άλλο τρόπο.
--	--	--

3.2.3.4. ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ - ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Α' - Β' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Η επαφή και η εξοικείωση του μαθητή με αισθητικά καταξιωμένα έργα της ελληνικής κυρίως λογοτεχνίας, λαϊκής και έντεχνης, καθώς και με το εξωσχολικό βιβλίο. Η ενθάρρυνσή του για ανάπτυξη δημιουργικής φαντασίας.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Ο μαθητής εξασκείται, ώστε να είναι ικανός να: Εξοικειώνεται μέσα από την καθημερινή εμπειρία με τη μορφή και το περιεχόμενο των λογοτεχνικών κειμένων. Απολαμβάνει αισθητικά τη λογοτεχνία, ευχαριστείται και ψυχαγωγείται. Αντιλαμβάνεται διαισθητικά απλά κείμενα νεωτερικής λογοτεχνίας. Ανακαλύπτει και κατανοεί τις εναλλακτικές εκφραστικές δυνατότητες της γλώσσας στο φωνολογικό, σημασιολογικό, συντακτικό και μορφολογικό επίπεδο. Γνωρίζει και ενστερνίζεται την ελληνική λαϊκή παράδοση και τον πολιτισμό. Βιώνει έμμεσα συναισθηματικές καταστάσεις που αναδεικνύονται από τα διάφορα λογοτεχνικά κείμενα: εύθυμη διάθεση, αγωνία, λύπη, χαρά, κ.ά. Αναπτύσσει τη φαντασία του και δημιουργεί δικά του λογοτεχνικά κείμενα.	Παραδοσιακά και νεωτερικά λογοτεχνικά κείμενα. Ακρόαση και αναδιήγησή τους. Μικρά λογοτεχνικά κείμενα για σιωπηρή και μεγαλόφωνη ανάγνωσή τους. Ποιήματα για απαγγελία. Λογοτεχνικά κείμενα για εξοικείωση με συναισθηματικές καταστάσεις και βιωματικές εμπειρίες. Λογοτεχνικά κείμενα για καλλιέργεια και ενίσχυση της φαντασίας. Αντιπροσωπευτικά λογοτεχνικά έργα σημαντικών δημιουργών και διαφόρων ειδών και σχολών.	Ακρόαση και προφορική αναπαραγωγή λογοτεχνικών κειμένων (μύθοι, παραμύθια, μικρές ιστορίες και διηγήματα). Ανάγνωση μικρών αποσπασμάτων λογοτεχνικών κειμένων από τους μαθητές. Παρουσίαση λογοτεχνικών έργων με οπτικοακουστικά μέσα (γραπτός λόγος, εικόνα, ήχος) για ενίσχυση της κατανόησης των μαθητών με ελλιπή ανάπτυξη των ικανοτήτων ανάγνωσης, ακρόασης ή όρασης (πολυαισθητηριακή προσέγγιση). Απαγγελίες ποιημάτων, επαναλήψεις γλωσσοδετών, αινιγμάτων, αστειών εκφράσεων και μικρών ιστοριών-ανεκδότων. Χρήση μελοποιημένης ποίησης. Συμπλήρωση ιστοριών στην αρχή, τη μέση ή το τέλος. Δημιουργία νέων ιστοριών ή διαφορετικών εκδοχών των ήδη γνωστών (δημιουργική αφήγηση). <i>Παιχνίδι ρόλων, δραματοποίηση, παντομίμα, ζωγραφική, κολλάζ, τραγούδι, με θέμα ένα λογοτεχνικό κείμενο.</i> Δραστηριότητες σειροθέτησης με βάση τη χρονική αλληλουχία, προτάσεων ή εικόνων που αποτελούν ένα λογοτεχνικό έργο. Αφήγηση από το δάσκαλο επιλεγμένων

Αντιλαμβάνεται τη χωροχρονική διάσταση στα πλαίσια λογοτεχνικών κειμένων. Ακροάται κατάλληλα για την ηλικία του λογοτεχνικά έργα των κυριότερων εκπροσώπων της ελληνικής κυρίως λογοτεχνικής παράδοσης. Κατανοεί το περιεχόμενο λογοτεχνικών κειμένων μέσω οπτικής και ακουστικής παρουσίασης, αν δεν μπορεί να το προσεγγίσει με την ανάγνωση. Έρχεται σε επαφή με λογοτεχνικά έργα που αναφέρονται σε θέματα αναπηρίας ή διαφορετικότητας και ενθαρρύνεται για συνεχή προσπάθεια βελτίωσης των ικανοτήτων του, μέσω της ταύτισης με ήρωες που βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση. Αναπτύσσει θετική στάση απέναντι στον άνθρωπο και στις όποιες δυσκολίες αντιμετωπίζει, μέσα από τα δραματιζόμενα στα λογοτεχνικά έργα. Ερμηνεύει και αξιολογεί θετικές και αρνητικές ανθρώπινες πράξεις, εκφράζοντας και αναπτύσσοντας τον ηθικό του κώδικα. Διευρύνει τις γνώσεις και εμπειρίες του μέσα από τα βιώματα των ηρώων των λογοτεχνικών κειμένων.		λογοτεχνικών έργων από το χώρο της παιδικής, ελληνικής και παγκόσμιας, λογοτεχνικής παραγωγής. Σιωπηρή ανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων με σκοπό την κατανόηση του περιεχομένου. Μεγαλόφωνη ανάγνωση με ακρίβεια και παραστατικότητα, ανάλογα με το είδος του λογοτεχνικού λόγου και την περίπτωση. <i>Ανάγνωση ή οπτικοακουστική παρουσίαση λογοτεχνημάτων με θέματα αναπηρίας και διαφορετικότητας.</i> Έκφραση εντυπώσεων, περιγραφών, ερμηνειών και αξιολογήσεων για πρόσωπα, καταστάσεις και γεγονότα που αναφέρονται σε λογοτεχνικά κείμενα, μέσα από συζήτηση στην τάξη. Αναφορά προσωπικών βιωμάτων που μοιάζουν με αυτά που αναφέρονται στα λογοτεχνικά έργα.
--	--	--

Γ' - Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Η σταδιακή επαφή και εξοικείωση του μαθητή με την ελληνική, αλλά και την παγκόσμια λογοτεχνική παραγωγή, καθώς και με πιο επεξεργασμένες και διευρυμένες δυνατότητες της γλώσσας.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Ο μαθητής εξασκείται, ώστε να είναι ικανός να: Εξασκείται στην ανάγνωση και μέσα από τη λογοτεχνία. Αντιλαμβάνεται τη σκοπιμότητα του συγγραφέα μέσω του τρόπου που χρησιμοποιεί τη γλώσσα. Εξοικειώνεται με στοιχεία δομής και περιεχομένου των διαφόρων μορφών της λογοτεχνίας (ποίημα, διήγημα, παραμύθι, μυθιστόρημα, μύθος, λαϊκή παράδοση, θρύλος, κ.ά.). Αποδίδει το νόημα λογοτεχνικών κειμένων με ακρίβεια και σαφήνεια (Λεξιλόγιο, σύνταξη, χρονική αλληλουχία). Προσεγγίζει διαισθητικά απλά ποιήματα και πεζά κείμενα νεωτερικής λογοτεχνίας. Γνωρίζει σταδιακά επιλεγμένα και αντιπροσωπευτικά λογοτεχνήματα από τους κυριότερους εκπροσώπους της ελληνικής λογοτεχνίας σε όλη τη γεωγραφική και χρονική της έκταση. Γνωρίζει επιλεγμένα κείμενα βαλκανικής, ευρωπαϊκής και παγκόσμιας λογοτεχνικής παραγωγής. Κατανοεί το περιεχόμενο λογοτεχνικών κειμένων μέσω οπτικής και ακουστικής παρουσίασης, αν δεν μπορεί να το προσεγγίσει με την ανάγνωση.	Ανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων. Προσέγγιση του μεταφορικού λόγου. Ελεύθερη ανάγνωση. Απαγγελία. Δημιουργική αφήγηση. Δημιουργικό γράψιμο.	Ανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων με ανάδειξη, κατανόηση και ερμηνεία των μεταφορικών εκφράσεων που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας (γιατί το λέει έτσι;...τι θέλει να πετύχει;...πώς αλλιώς θα μπορούσε να το πει;...). Μεγαλόφωνη ανάγνωση με ακρίβεια και παραστατικότητα, ανάλογα με το είδος του λογοτεχνικού λόγου και την περίπτωση. Δραστηριότητες μετασχηματισμού ποιητικών εκφράσεων σε καθημερινές, ή και ολόκληρων ποιημάτων σε μορφές πεζού λόγου (αφηγήσεις, διάλογοι, περιγραφές, κ.ά.). Αναδιηγήσεις και περιληπτικές αποδόσεις λογοτεχνικών κειμένων. Διατύπωση εναλλακτικών και συμπληρωματικών ερμηνειών σχετικά με ένα λογοτεχνικό κείμενο, με συζήτηση στην τάξη και αντιπαράθεση απόψεων. Δημιουργία νέων ιστοριών ή διαφορετικών εκδοχών των ήδη γνωστών (δημιουργική αφήγηση). Αξιολόγηση λογοτεχνημάτων με έκφραση συναισθημάτων, εντυπώσεων, προτιμήσεων, χαρακτηρισμών. Συγκριτική θεώρηση παραδοσιακών και νεωτερικών ποιημάτων, ξεκινώντας κατά προτίμηση από ποιήματα που διαπραγματεύονται το ίδιο θέμα. <i>Ανάγνωση ιστοριών, ποιημάτων, μύθων, παραμυθιών, που αναφέρονται στο ίδιο θέμα, από διάφορες περιοχές της Ελλάδας και μέσα από διάφορα γλωσσικά ιδιώματα.</i>

Έρχεται σε επαφή με λογοτεχνικά έργα που αναφέρονται σε θέματα αναπηρίας ή διαφορετικότητας και ενθαρρύνεται για συνεχή προσπάθεια βελτίωσης των ικανοτήτων του, μέσω της ταύτισης με ήρωες που βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση. Αναπτύσσει θετική στάση απέναντι στον άνθρωπο και στις όποιες δυσκολίες αντιμετωπίζει, μέσα από τα δραματιζόμενα στα λογοτεχνικά έργα. Ερμηνεύει, με περιγραφή, αιτιολόγηση και αξιολόγηση, θετικές και αρνητικές ανθρωπινες πράξεις, εκφράζοντας και αναπτύσσοντας τον ηθικό του κώδικα. Διευρύνει τις γνώσεις και εμπειρίες του μέσα από τα βιώματα των ηρώων των λογοτεχνικών κειμένων.		Σύγκριση κειμένων διαφορετικών περιοχών, περιόδων, συγγραφέων, τόσο ως προς το θέμα και τη λογοτεχνική γραφή, όσο και ως προς την οπτική γωνία, μέσα από την οποία ένας συγγραφέας αντιμετωπίζει ένα θέμα ή πρόβλημα. Αυθόρμητη σιωπηρή ή μεγαλόφωνη ανάγνωση με σκοπό την ψυχαγωγία. Καθιέρωση ώρας ελεύθερης ανάγνωσης ή οπτικοακουστικής παρουσίασης λογοτεχνικών κειμένων. <i>Απαγγελίες ποιημάτων, χρήση μελοποιημένης ποίησης, δημιουργία λογοτεχνικών ανθολογιών.</i> <i>Χρήση λογοτεχνημάτων σε σχολικές εκδηλώσεις: έκθεση βιβλίου, απαγγελίες, μεγαλόφωνες αναγνώσεις, μελοποιημένη ποίηση, δραματοποιήσεις.</i> <i>Διασύνδεση της λογοτεχνίας με τα υπόλοιπα μαθήματα του σχολικού προγράμματος σε περίπτωση συνάφειας περιεχομένου.</i> Συμπλήρωση από τους μαθητές πληροφοριακού εντύπου με λόγο και εικόνα, σχετικά με ένα λογοτέχνημα που διάβασαν και ανάρτησή του στον πίνακα ανακοινώσεων για να ενημερωθούν και οι υπόλοιποι, με σκοπό την παρακίνηση και την ενθάρρυνσή τους να το διαβάσουν. Παρουσίαση λογοτεχνικών έργων με οπτικοακουστικά μέσα (γραφτός λόγος, εικόνα, ήχος) για ενίσχυση της κατανόησης των μαθητών με ελλιπή ανάπτυξη των ικανοτήτων ανάγνωσης, ακρόασης ή όρασης (πολυαισθητηριακή προσέγγιση). <i>Παιχνίδι ρόλων, δραματοποίηση, παντομίμα, ζωγραφική, κολλάζ, τραγούδι, με θέμα ένα λογοτεχνικό κείμενο.</i> Δραστηριότητες σειροθέτησης με βάση τη χρονική αλληλουχία, προτάσεων ή εικόνων που αποτελούν ένα λογοτεχνικό έργο. <i>Ανάγνωση ή οπτικοακουστική παρουσίαση λογοτεχνημάτων με θέματα αναπηρίας και διαφορετικότητας.</i>
--	--	---

		Έκφραση εντυπώσεων, περιγραφών, ερμηνειών και αξιολογήσεων για πρόσωπα, καταστάσεις και γεγονότα, μέσα από συζήτηση στην τάξη. Αναφορά προσωπικών βιωμάτων που μοιάζουν με αυτά που αναφέρονται στα λογοτεχνικά έργα. Πρόσκληση λογοτεχνών στο σχολείο και συζήτηση σχετικά με το έργο τους. Δημιουργία σχολικής βιβλιοθήκης.
--	--	---

Ε' - ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Η σταδιακή επαφή και εξοικείωση του μαθητή με την ελληνική, αλλά και την παγκόσμια λογοτεχνική παραγωγή, καθώς και με πιο επεξεργασμένες και διευρυμένες δυνατότητες της γλώσσας.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Ο μαθητής εξασκείται, ώστε να είναι ικανός να: Εξασκείται στην ανάγνωση και μέσα από τη λογοτεχνία. Αντιλαμβάνεται τη σκοπιμότητα του συγγραφέα μέσω του τρόπου που χρησιμοποιεί τη γλώσσα. Εξοικειώνεται με στοιχεία δομής και περιεχομένου των διαφόρων μορφών της λογοτεχνίας (ποίημα, διήγημα, παραμύθι, μυθιστόρημα, μύθος, λαϊκή παράδοση, θρύλος, κ.ά.). Αποδίδει το νόημα λογοτεχνικών κειμένων με ακρίβεια και σαφήνεια (Λεξιλόγιο, σύνταξη, χρονική αλληλουχία). Προσεγγίζει διαισθητικά απλά ποιήματα και πεζά κείμενα νεωτερικής λογοτεχνίας. Γνωρίζει σταδιακά επιλεγμένα και αντιπροσωπευτικά λογοτεχνήματα από τους κυριότερους εκπροσώπους της ελλη-	Ανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων. Προσέγγιση του μεταφορικού λόγου. Ελεύθερη ανάγνωση. Απαγγελία. Δημιουργική αφήγηση. Δημιουργικό γράψιμο.	Ανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων με ανάδειξη, κατανόηση και ερμηνεία των μεταφορικών εκφράσεων που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας (γιατί το λέει έτσι;...τι θέλει να πετύχει;...πώς αλλιώς θα μπορούσε να το πει;...). Μεγαλόφωνη ανάγνωση με ακρίβεια και παραστατικότητα, ανάλογα με το είδος του λογοτεχνικού λόγου και την περίπτωση. Δραστηριότητες μετασχηματισμού ποιητικών εκφράσεων σε καθημερινές, ή και ολόκληρων ποιημάτων σε μορφές πεζού λόγου (αφηγήσεις, διάλογοι, περιγραφές, κ.ά.). Αναδιηγήσεις και περιληπτικές αποδόσεις λογοτεχνικών κειμένων. Διατύπωση εναλλακτικών και συμπληρωματικών ερμηνειών σχετικά με ένα λογοτεχνικό κείμενο, με συζήτηση στην τάξη και αντιπαράθεση απόψεων. Δημιουργία νέων ιστοριών ή διαφορετικών εκδοχών των ήδη γνωστών (δημιουργική αφήγηση). Αξιολόγηση λογοτεχνημάτων με έκφραση συναισθημάτων, εντυπώσεων, προτιμήσεων, χαρακτηρισμών.

νικής λογοτεχνίας σε όλη τη γεωγραφική και χρονική της έκταση. Γνωρίζει επιλεγμένα κείμενα βαλκανικής, ευρωπαϊκής και παγκόσμιας λογοτεχνικής παραγωγής. Κατανοεί το περιεχόμενο λογοτεχνικών κειμένων μέσω οπτικής και ακουστικής παρουσίασης, αν δεν μπορεί να το προσεγγίσει με την ανάγνωση. Έρχεται σε επαφή με λογοτεχνικά έργα που αναφέρονται σε θέματα αναπηρίας ή διαφορετικότητας και ενθαρρύνεται για συνεχή προσπάθεια βελτίωσης των ικανοτήτων του, μέσω της ταύτισης με ήρωες που βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση. Αναπτύσσει θετική στάση απέναντι στον άνθρωπο και στις όποιες δυσκολίες αντιμετωπίζει, μέσα από τα δραματιζόμενα στα λογοτεχνικά έργα. Ερμηνεύει, με περιγραφή, αιτιολόγηση και αξιολόγηση, θετικές και αρνητικές ανθρωπινες πράξεις, εκφράζοντας και αναπτύσσοντας τον ηθικό του κώδικα. Διευρύνει τις γνώσεις και εμπειρίες του μέσα από τα βιώματα των ηρώων των λογοτεχνικών κειμένων.		Συγκριτική θεώρηση παραδοσιακών και νεωτερικών ποιημάτων, ξεκινώντας κατά προτίμηση από ποιήματα που διαπραγματεύονται το ίδιο θέμα. <i>Ανάγνωση ιστοριών, ποιημάτων, μύθων, παραμυθιών, που αναφέρονται στο ίδιο θέμα, από διάφορες περιοχές της Ελλάδας και μέσα από διάφορα γλωσσικά ιδιώματα.</i> Σύγκριση κειμένων διαφορετικών περιοχών, περιόδων, συγγραφέων, τόσο ως προς το θέμα και τη λογοτεχνική γραφή, όσο και ως προς την οπτική γωνία, μέσα από την οποία ένας συγγραφέας αντιμετωπίζει ένα θέμα ή πρόβλημα. Αυθόρμητη σιωπηρή ή μεγαλόφωνη ανάγνωση με σκοπό την ψυχαγωγία. Καθιέρωση ώρας ελεύθερης ανάγνωσης ή οπτικοακουστικής παρουσίασης λογοτεχνικών κειμένων. <i>Απαγγελίες ποιημάτων, χρήση μελοποιημένηςποίησης, δημιουργία λογοτεχνικών ανθολογιών.</i> <i>Χρήση λογοτεχνημάτων σε σχολικές εκδηλώσεις: έκθεση βιβλίου, απαγγελίες, μεγαλόφωνες αναγνώσεις, μελοποιημένη ποίηση, δραματοποιήσεις.</i> <i>Διασύνδεση της λογοτεχνίας με τα υπόλοιπα μαθήματα του σχολικού προγράμματος σε περίπτωση συνάφειας περιεχομένου.</i> Συμπλήρωση από τους μαθητές πληροφοριακού εντύπου με λόγο και εικόνα, σχετικά με ένα λογοτέχνημα που διάβασαν και ανάρτησή του στον πίνακα ανακοινώσεων για να ενημερωθούν και οι υπόλοιποι, με σκοπό την παρακίνηση και την ενθάρρυνσή τους να το διαβάσουν. Παρουσίαση λογοτεχνικών έργων με οπτικοακουστικά μέσα (γραπτός λόγος, εικόνα, ήχος) για ενίσχυση της κατανόησης των μαθητών με ελλιπή ανάπτυξη των ικανοτήτων ανάγνωσης, ακρόασης ή όρασης (πολυαισθητηριακή προσέγγιση).
--	--	---

		<i>Παιχνίδι ρόλων, δραματοποίηση, παντομίμα, ζωγραφική, κολλάζ, τραγούδι, με θέμα ένα λογοτεχνικό κείμενο.</i> Δραστηριότητες σειροθέτησης με βάση τη χρονική αλληλουχία, προτάσεων ή εικόνων που αποτελούν ένα λογοτεχνικό έργο. <i>Ανάγνωση ή οπτικοακουστική παρουσίαση λογοτεχνημάτων με θέματα αναπηρίας και διαφορετικότητας.</i> Έκφραση εντυπώσεων, περιγραφών, ερμηνειών και αξιολογήσεων για πρόσωπα, καταστάσεις και γεγονότα, μέσα από συζήτηση στην τάξη. Αναφορά προσωπικών βιωμάτων που μοιάζουν με αυτά που αναφέρονται στα λογοτεχνικά έργα. Πρόσκληση λογοτεχνών στο σχολείο και συζήτηση σχετικά με το έργο τους. Δημιουργία σχολικής βιβλιοθήκης.
--	--	--

3.2.3.5. ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Α' - Β' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Η αποσαφήνιση, η σταθεροποίηση και η διεύρυνση του λεξιλογίου της προσχολικής ηλικίας. Ο εμπλουτισμός του με λέξεις και εκφράσεις επικοινωνιακής αναγκαιότητας. Η χρήση του στο γραπτό και τον προφορικό λόγο. Η χρήση υποστηρικτικής τεχνολογίας για την επίτευξη των παραπάνω.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Ο μαθητής εξασκείται, ώστε να είναι ικανός να: Προφέρει, γράφει και κατανοεί σωστά τις λέξεις που χρησιμοποιεί. Προσεγγίζει, διαμορφώνει και εφαρμόζει ομάδες λέξεων, αρχικά εύχρηστες και σταδιακά πιο εξειδικευμένες, για διάφορες θεματικές περιοχές. Προσεγγίζει και αντιλαμβάνεται την έννοια των λέξεων σε	Λέξεις και εκφράσεις απαραίτητες για την καθημερινή επικοινωνία. Άγνωστες λέξεις. Εναλλακτικοί τρόποι παρουσίασης λέξεων και εκφράσεων για μαθητές με ελλιπή άρθρωση λόγου και δυσκολίες κατάκτησης ανάγνωσης και γραφής.	Σύνδεση λέξεων με εικόνες και αντικείμενα. <i>Οπτικοακουστική παρουσίαση (εικόνες, φωτογραφίες, βίντεο, κ.ά.) διάφορων θεμάτων από τα σχολικά μαθήματα και την καθημερινή ζωή. Ανάδειξη και ομαδοποίηση λέξεων και εκφράσεων σχετικών με το εκάστοτε διαπραγματευόμενο θέμα.</i> <i>Ανάρτηση εικόνων, κολλάζ ή ζωγραφικής από τους μαθητές μαζί με τις σχετικές λέξεις και εκφράσεις σε ειδικό πίνακα στην τάξη.</i> Παιχνίδια λέξεων με αντίθετη και συγγενική σημασία, προφορικά ή γραπτά. Χρήση

σχέση με αντίστοιχα αντικείμενα και συμφοραζόμενα. Κατανοεί τις έννοιες των λέξεων μέσα από αντίθετες, συνώνυμες και παράγωγες λέξεις. Τοποθετεί λέξεις σε αλφαβητική σειρά και δημιουργεί απλά αλφαβητικά λεξιλόγια. Διευρύνει το βασικό του λεξιλόγιο μέσα από τα μαθήματα του σχολικού προγράμματος και τις σχολικές εκδηλώσεις. Χρησιμοποιεί στο γραπτό και προφορικό του λόγο τις καινούριες λέξεις που μαθαίνει, ενσωματώνοντάς τις στο παθητικό και κυρίως στο ενεργητικό του λεξιλόγιο. Χρησιμοποιεί εικόνες, σύμβολα, αντικείμενα, και βοηθητική τεχνολογία για να εκφράσει και να κατανοήσει λέξεις, όταν δεν μπορεί να αρθρώσει λόγο και να αποκτήσει την αναγνωστική και τη γραφοκινητική δεξιότητα.		εναλλακτικών τρόπων παρουσίασης των λέξεων για μαθητές που αδυνατούν να εκφραστούν λεκτικά. Σχηματισμός προτάσεων με δοσμένη λέξη ή έκφραση και συμπλήρωση προτάσεων με νοηματικά και μορφολογικά κατάλληλες λέξεις ή εκφράσεις, προφορικά, γραπτά ή εναλλακτικά (π.χ. σε Η/Υ με κατάλληλο λογισμικό και εργονομικό σχεδιασμό υλικού). Αποσαφήνιση των εννοιών των άγνωστων και δύσκολων λέξεων. Χρήση και σημασιολογική επεξεργασία τους μέσα σε προτάσεις. Καταχώρηση νέων λέξεων, εκφράσεων με ή χωρίς την εικονική τους αναπαράσταση (ανάλογα με τις δυνατότητες κατανόησης του κάθε μαθητή) σε ειδικό τετράδιο για το λεξιλόγιο και τις λεξιλογικές ασκήσεις.
--	--	--

Γ'-Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Ο εμπλουτισμός, η διεύρυνση και η ενεργοποίηση του ατομικού λεξιλογίου των μαθητών, με την κατάλληλη αξιοποίηση των ειδικών γλωσσικών απαιτήσεων κάθε μαθήματος του σχολικού προγράμματος. Η χρήση υποστηρικτικής τεχνολογίας για την επίτευξη των παραπάνω.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Ο μαθητής εξασκείται, ώστε να είναι ικανός να: Προφέρει, γράφει και κατανοεί σωστά τις λέξεις που χρησιμοποιεί. Προσεγγίζει, διαμορφώνει και εφαρμόζει ομάδες λέξεων, αρχικά εύχρηστες και σταδιακά πιο εξειδικευμένες, για διάφορες θεματικές περιοχές. Χρησιμοποιεί εικόνες, σύμβολα, αντικείμενα, και βοηθητική τεχνολογία για να εκφράσει και να κατανοήσει λέξεις, όταν δεν μπορεί να αρθρώσει λόγο και να αποκτήσει την αναγνωστική και τη γραφοκινητική δεξιότητα. Αντιλαμβάνεται τη σημασία των λέξεων μέσα από την εμπειρία του ή τα συμφραζόμενα. Εντοπίζει και κατανοεί τις κυριότερες σημασιολογικές σχέσεις: κυριολεξία, μεταφορά, συνωνυμία, αντίθεση. Αντιλαμβάνεται το ρόλο του γλωσσικού περιβάλλοντος (εσωτερική οργάνωση, δομή του λόγου) και του εξωγλωσσικού (συνθήκες δημιουργίας, σκοπιμότητα, βαθμός κατανόησης του αναγνώστη) στον εννοιολογικό προσδιορισμό των λέξεων. Γνωρίζει, κατανοεί και εφαρμόζει την πολυσημία των λέξεων (πολλές σημασίες της	Ομάδες λέξεων με θεματική, ετυμολογική και σημασιολογική συνάφεια. Σύνδεση λέξεων με τις επικοινωνιακές περιστάσεις, το γλωσσικό ύφος και το είδος του λόγου. Εμπειρική και ετυμολογική προσέγγιση της σημασίας των λέξεων. Λεξικά (κανονικά και ηλεκτρονικά). Λεξικά με συνδυασμό λέξης- εικόνας ή ηλεκτρονικά λεξικά με οπτικοακουστική παρουσίαση λέξεων. Εναλλακτικοί τρόποι (κυρίως εικονικά ή συμβολικά) παρουσίασης και δημιουργίας λέξεων και εκφράσεων για μαθητές με ελλιπή άρθρωση λόγου και δυσκολίες κατάκτησης των δεξιοτήτων ανάγνωσης και γραφής. Σύνταξη προσωπικών λεξιλογίων.	Σημασιολογική ανάλυση, ταξινόμηση και ομαδοποίηση λέξεων: συνώνυμες, αντίθετες, παράγωγες, σύνθετες. Επιλογή και χρήση μέσα σε προτάσεις του νοηματικά καταλληλότερου από μια λίστα συνωνύμων, ανάλογα με την επικοινωνιακή σκοπιμότητα και με το επίπεδο λόγου. Επιλογή και χρήση λέξεων ή εκφράσεων ανάλογα με τις διάφορες επικοινωνιακές περιστάσεις. Χρήση λεξικών (ερμηνευτικών, ετυμολογικών) με αναφορές συνωνύμων και αντίθετων λέξεων. Δραστηριότητες σημασιολογικής (έννοια), συντακτικής (θέση μέσα στην πρόταση) και μορφολογικής (γραμματική) δομής των λέξεων μέσα σε προτάσεις: Μετασχηματισμοί προτάσεων ανάλογα με την επικοινωνιακή περίσταση. Αλλαγή της συντακτικής και μορφολογικής δομής, χωρίς να αλλάζει το νόημα, π.χ., με έμφαση σε διαφορετικό σημείο: «Ο Γιώργος έφτασε σήμερα στο σπίτι.», «Σήμερα έφτασε στο σπίτι ο Γιώργος.», ή με μετατροπή λέξεων: «Άρχισε η ταινία», «Η αρχή της ταινίας». Γλωσσικά παιχνίδια με πολύσημες λέξεις. Παροιμίες, ανέκδοτα, αινίγματα και ποιήματα. Προσεγγίσεις των σημασιών μέσω εμπειρίας και ετυμολογίας των λέξεων. Εξάσκηση στην κατανόηση ακρωνυμίων με τη βοήθεια εικόνων αναφερόμενων στο πλαίσιο ένταξης των ακρωνυμίων αυτών, π.χ., τηλέφωνο, τηλεφωνική συνομιλία, λογαριασμός τηλεφώνου και υποκατάστημα του Ο.Τ.Ε.

ίδιας λέξης, π.χ. φύλλο δέντρου, φύλλο τετραδίου, φύλλο λαμαρίνας). Διαπιστώνει τη δημιουργία πολλών λέξεων μέσα από την παραγωγή και τη σύνθεση. Συνειδητοποιεί τη διαχρονικότητα της ελληνικής γλώσσας μέσα από τη σύγχρονη χρήση της. Δίνει εμπειρικούς ορισμούς λέξεων. Γνωρίζει τα πιο συνηθισμένα ακρωνύμια (ή αρτικόλεξα), π.χ. Ο.Τ.Ε., Δ.Ε.Η. Δημιουργεί αλφαβητικά και θεματικά λεξιλόγια. Αντιλαμβάνεται ότι η χρήση μιας λέξης καθορίζεται από την εκάστοτε επικοινωνιακή περίσταση και σκοπιμότητα. Κατανοεί ότι για τη διευκόλυνση της κατανόησης και την αποτελεσματική επικοινωνία απαιτείται κατάλληλο λεξιλόγιο. Εμπλουτίζει το βασικό του λεξιλόγιο με αφορμή λέξεις από τα σχολικά του μαθήματα και τις εκδηλώσεις της σχολικής ζωής.		Καθοδηγούμενη συγκρότηση θεματικών λεξιλογίων από τους μαθητές σε ειδικό τετράδιο (π.χ. με τη μέθοδο της «αράχνης», όπου, γύρω από μια λέξη ή έκφραση-θέμα, αναπτύσσονται σχετικές με αυτό λέξεις ή εκφράσεις). Χρήση των θεματικών λεξιλογίων σε δραστηριότητες παραγωγής γραπτού λόγου: προτάσεις, παράγραφοι, κείμενα. <i>Δημιουργία ειδικών θεματικών λεξιλογίων για κάθε μάθημα του σχολικού προγράμματος, ιδιαίτερα αυτών που συμπεριλαμβάνουν συγκεκριμένη ορολογία, π.χ., η Μελέτη Περιβάλλοντος.</i> <i>Γραφή κειμένου με βάση το ειδικό θεματικό λεξιλόγιο, π.χ., περιγραφή ενός βουνού με χρήση των όρων: πρόποδες, πλαγιά, κορυφή, διάβρωση, κ.ά.</i> Θεματικά ή αλφαβητικά λεξικά με εικόνες ή συνδυασμό εικόνας-λέξης για μαθητές που αδυνατούν να κατακτήσουν τις δεξιότητες γραφής και ανάγνωσης. Εντοπισμός και ερμηνεία άγνωστων λέξεων ή εκφράσεων μέσα σε κείμενο. Προσπάθεια ερμηνείας μιας λέξης από τα συμφραζόμενα. Χρήση των άγνωστων λέξεων ή εκφράσεων σε γραπτές ή προφορικές προτάσεις. Εισαγωγικές δραστηριότητες στην κυριολεκτική και τη μεταφορική έννοια των λέξεων, π.χ., εντοπισμός κυριολεξίας ή μεταφοράς σε δοσμένες εκφράσεις. <i>Εντοπισμός (σε κείμενο) και διάκριση λέξεων που προέρχονται από την αρχαία ελληνική γλώσσα με σύγκριση των σημασιών τότε και τώρα, καθώς και λέξεων-δανείων από άλλες γλώσσες.</i> <i>Οπτικοακουστική παρουσίαση (εικόνες, φωτογραφίες, βίντεο, κ.ά.) διαφόρων θεμάτων από τα σχολικά μαθήματα και την καθημερινή ζωή. Ανάδειξη και ομαδοποίηση λέξεων και εκφράσεων σχετικών με το εκάστοτε διαπραγματευόμενο θέμα.</i> <i>Ανάρτηση εικόνας, κολλάζ ή ζωγραφικής από τους μαθητές μαζί με τις σχετικές λέξεις και εκφράσεις σε ειδικό πίνακα στην τάξη.</i>
---	--	---

		Σχηματισμός προτάσεων με δοσμένη λέξη ή έκφραση και συμπλήρωση προτάσεων με νοηματικά και μορφολογικά κατάλληλες λέξεις ή εκφράσεις, προφορικά , γραπτά ή εναλλακτικά (π.χ. σε Η/Υ με κατάλληλο λογισμικό και εργονομικό σχεδιασμό υλικού).
--	--	---

Ε΄ -ΣΤ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Ο εμπλουτισμός, η διεύρυνση και η ενεργοποίηση του ατομικού λεξιλογίου των μαθητών, με την κατάλληλη αξιοποίηση των ειδικών γλωσσικών απαιτήσεων κάθε μαθήματος του σχολικού προγράμματος. Η χρήση υποστηρικτικής τεχνολογίας για την επίτευξη των παραπάνω.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Ο μαθητής εξασκείται, ώστε να είναι ικανός να: Προφέρει, γράφει και κατανοεί σωστά τις λέξεις που χρησιμοποιεί. Προσεγγίζει, διαμορφώνει και εφαρμόζει ομάδες λέξεων, αρχικά εύχρηστες και σταδιακά πιο εξειδικευμένες, για διάφορες θεματικές περιοχές. Χρησιμοποιεί εικόνες, σύμβολα, αντικείμενα, και βοηθητική τεχνολογία για να εκφράσει και να κατανοήσει λέξεις, όταν δεν μπορεί να αρθρώσει λόγο και να αποκτήσει την αναγνωστική και τη γραφοκινητική δεξιότητα. Αντιλαμβάνεται τη σημασία των λέξεων μέσα από την εμπειρία του ή τα συμφραζόμενα. Εντοπίζει και κατανοεί τις κυριότερες σημασιολογικές σχέσεις: κυριολεξία, μεταφορά, συνωνυμία, αντίθεση. Αντιλαμβάνεται το ρόλο του γλωσσικού περιβάλλοντος (εσωτερική οργάνωση, δομή του λόγου) και του εξω-	Ομάδες λέξεων με θεματική, ετυμολογική και σημασιολογική συνάφεια. Εξειδικευμένο λεξιλόγιο ανάλογα με το κάθε διδασκόμενο μάθημα του σχολικού προγράμματος. Σύνδεση λέξεων με τις επικοινωνιακές περιστάσεις, το γλωσσικό ύφος και το είδος του λόγου. Εμπειρική και ετυμολογική προσέγγιση της σημασίας των λέξεων. Λεξικά (κανονικά και ηλεκτρονικά). Λεξικά με συνδυασμό λέξης- εικόνας ή ηλεκτρονικά λεξικά με οπτικοακουστική παρουσίαση λέξεων. Εναλλακτικοί τρόποι (κυρίως εικονικοί ή συμβολικοί) παρουσίασης και δημιουργίας λέξεων και εκφράσεων για μαθητές με ελλιπή	Σημασιολογική ανάλυση, ταξινόμηση και ομαδοποίηση λέξεων: συνώνυμες, αντίθετες, παράγωγες, σύνθετες. Επιλογή και χρήση μέσα σε προτάσεις του νοηματικά καταλληλότερου από μια λίστα συνωνύμων, αφηρημένων κυρίως εννοιών, π.χ. ενέργεια, δραστηριότητα, εργασία, πράξη, ανάλογα με την επικοινωνιακή σκοπιμότητα και με το επίπεδο λόγου. Επιλογή και χρήση λέξεων ή εκφράσεων ανάλογα με τις διάφορες επικοινωνιακές περιστάσεις και τα επίπεδα λόγου. Χρήση λεξικών (ερμηνευτικών, ετυμολογικών) με αναφορές συνωνύμων και αντίθετων λέξεων. Δραστηριότητες σημασιολογικής (έννοια), συντακτικής (θέση μέσα στην πρόταση) και μορφολογικής (γραμματική) δομής των λέξεων μέσα σε προτάσεις: Μετασχηματισμοί προτάσεων ανάλογα με την επικοινωνιακή περίσταση. Αλλαγή της συντακτικής και μορφολογικής δομής, χωρίς να αλλάζει το νόημα, π.χ., με έμφαση σε διαφορετικό σημείο: «Ο Γιώργος έφτασε σήμερα στο σπίτι.», «Σήμερα έφτασε στο σπίτι ο Γιώργος.», ή με μετατροπή λέξεων: «Άρχισε η ταινία», «Η αρχή της ταινίας». Γλωσσικά παιχνίδια με πολύσημες λέξεις. Παροιμίες, ανέκδοτα, αινίγματα και ποιήματα.

γλωσσικού (συνθήκες δημιουργίας, σκοπιμότητα, βαθμός κατανόησης του αναγνώστη) στον εννοιολογικό προσδιορισμό των λέξεων. Γνωρίζει, κατανοεί και εφαρμόζει την πολυσημία των λέξεων (πολλές σημασίες της ίδιας λέξης, π.χ. φύλλο δέντρου, φύλλο τετραδίου, φύλλο λαμαρίνας). Εξοικειώνεται με τους παραγωγικούς μηχανισμούς της γλώσσας και κατανοεί με βάση αυτούς σημασίες άγνωστων λέξεων. Εξοικειώνεται με την ευρεία χρήση των σύνθετων λέξεων, των περιφράσεων και των πολυλεκτικών σύνθετων στην κοινή νεοελληνική γλώσσα. Διαπιστώνει τη δημιουργία πολλών λέξεων μέσα από την παραγωγή και τη σύνθεση. Συνειδητοποιεί τη διαχρονικότητα της ελληνικής γλώσσας μέσα από τη σύγχρονη χρήση της. Συνειδητοποιεί την ύπαρξη λόγιων και λαϊκών λέξεων και τη σχέση τους με τα διάφορα επίπεδα λόγου. Δίνει εμπειρικούς ορισμούς λέξεων. Γνωρίζει τα πιο συνηθισμένα ακρωνύμια (ή αρτικόλεξα), π.χ. Ο.Τ.Ε., Δ.Ε.Η., Ο.Σ.Ε., Υ.Π.Ε.Π.Θ., ΙΝ.ΚΑ. Δημιουργεί αλφαβητικά και θεματικά λεξιλόγια. Αντιλαμβάνεται ότι η χρήση μιας λέξης καθορίζεται από την εκάστοτε επικοινωνιακή	άρθρωση λόγου και δυσκολίες κατάκτησης των δεξιοτήτων ανάγνωσης και γραφής. Σύνταξη προσωπικών λεξιλογίων.	Δραστηριότητες με λέξεις που έχουν κοινά προθήματα ή επιθήματα (γλωσσικά μορφήματα με συγκεκριμένη σημασία στην αρχή ή στο τέλος) από την κοινή νεοελληνική αλλά και από τη λόγια γλώσσα, όπως είναι οι προθέσεις και τα αχώριστα μόρια, π.χ., εύ-κολα, ευ-χάριστα, ευ-τυχία, παθο-λόγος, αρχαιο-λόγος, ψυχο-λόγος, υπερ-βολικός, υπερ-ωκεάνειο, υπέρ-βαρος, τηλε-φωνο, τηλε-όραση, κ.ά. Ταξινομήσεις λέξεων σε πίνακες με βάση μορφολογικά χαρακτηριστικά: κοινή ρίζα, προθήματα και επιθήματα. Συμπληρωματική χρήση εικόνων για επίτευξη κατανόησης από μαθητές με αναγνωστικές δυσκολίες. Ανάρτηση των πινάκων αυτών στον τοίχο της τάξης. <i>Εντοπισμός (σε κείμενο) και διάκριση λέξεων που προέρχονται από την αρχαία ελληνική γλώσσα με σύγκριση των σημασιών τότε και τώρα, καθώς και λέξεων-δανείων από άλλες γλώσσες.</i> Προσεγγίσεις των σημασιών μέσω εμπειρίας και ετυμολογίας των λέξεων. Εξάσκηση στην κατανόηση ακρωνυμίων με τη βοήθεια εικόνων αναφερόμενων στο πλαίσιο ένταξης των ακρωνυμίων αυτών, π.χ., τηλέφωνο, τηλεφωνική συνομιλία, λογαριασμός τηλεφώνου και υποκατάστημα του Ο.Τ.Ε. Καθοδηγούμενη συγκρότηση θεματικών λεξιλογίων από τους μαθητές σε ειδικό τετράδιο (π.χ. με τη μέθοδο της «αράχνης», όπου, γύρω από μια λέξη ή έκφραση-θέμα, αναπτύσσονται σχετικές λέξεις ή εκφράσεις). Χρήση των θεματικών λεξιλογίων σε δραστηριότητες παραγωγής γραπτού λόγου: προτάσεις, παράγραφοι, κείμενα. <i>Δημιουργία ειδικών θεματικών λεξιλογίων για κάθε μάθημα του σχολικού προγράμματος, ιδιαίτερα αυτών που συμπεριλαμβάνουν συγκεκριμένη ορολογία, π.χ., το μάθημα των Φυσικών επιστημών και της Γεωγραφίας.</i> <i>Γραφή κειμένου με βάση το ειδικό θεματικό λεξιλόγιο, π.χ., περιγραφή μιας χώρας</i>
---	--	---

περίσταση και σκοπιμότητα. Κατανοεί ότι για τη διευκόλυνση της κατανόησης και την αποτελεσματική επικοινωνία απαιτείται κατάλληλο λεξιλόγιο. Εμπλουτίζει το βασικό του λεξιλόγιο με αφορμή λέξεις από τα σχολικά του μαθήματα και τις εκδηλώσεις της σχολικής ζωής. Εντοπίζει και κατανοεί την ειδική ορολογία ενός κειμένου, π.χ. η ορολογία του μαθήματος των Φυσικών Επιστημών. Διακρίνει και χρησιμοποιεί ανάλογα συνώνυμες λέξεις οι οποίες όμως διαμορφώνουν διαφορετικό γλωσσικό ύφος, π.χ., βουνοκορφές, κορυφογραμμή.		<i>ή ηπείρου με χρήση των όρων: σύνορα, πληθυσμός, οριζόντιος και κάθετος διαμελισμός, κλίμα, κλιματική ζώνη, ημισφαίριο, χλωρίδα, πανίδα, κ.ά.</i> Θεματικά ή αλφαβητικά λεξικά με εικόνες ή συνδυασμό εικόνας-λέξης για μαθητές που αδυνατούν να κατακτήσουν τις δεξιότητες γραφής και ανάγνωσης. Εντοπισμός και ερμηνεία άγνωστων λέξεων ή εκφράσεων μέσα σε κείμενο. Προσπάθεια ερμηνείας μιας λέξης από τα συμφραζόμενα. Χρήση των άγνωστων λέξεων ή εκφράσεων σε γραπτές ή προφορικές προτάσεις. Καθορισμός των λέξεων και εκφράσεων-κλειδιών για την κατανόηση του είδους του κειμένου, π.χ., περιγραφικού, διαλογικού, αφηγηματικού. Διατύπωση προτάσεων, γραπτά ή προφορικά, με χρήση της κυριολεκτικής και της μεταφορικής σημασίας των λέξεων. <i>Οπτικοακουστική παρουσίαση (εικόνες, φωτογραφίες, βίντεο, κ.ά.) διαφόρων θεμάτων από τα σχολικά μαθήματα και την καθημερινή ζωή. Ανάδειξη και ομαδοποίηση λέξεων και εκφράσεων σχετικών με το εκάστοτε διαπραγματευόμενο θέμα.</i> <i>Ανάρτηση εικόνας, κολλάζ ή ζωγραφικής από τους μαθητές μαζί με τις σχετικές λέξεις και εκφράσεις σε ειδικό πίνακα στην τάξη.</i> Σχηματισμός προτάσεων με δοσμένη λέξη ή έκφραση και συμπλήρωση προτάσεων με νοηματικά και μορφολογικά κατάλληλες λέξεις ή εκφράσεις, προφορικά, γραπτά ή εναλλακτικά (π.χ. σε Η/Υ με κατάλληλο λογισμικό και εργονομικό σχεδιασμό υλικού).
---	--	--

Α' -Β' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Η κατανόηση και η συνειδητοποίηση των βασικών στοιχείων της δομής και της λειτουργίας της γλώσσας με τη βοήθεια της εμπειρίας, της διαίσθησης και της πρακτικής εφαρμογής γραμματικών κανόνων.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Ο μαθητής εξασκείται ώστε να είναι ικανός να: Γράφει και τονίζει σωστά τις λέξεις που χρησιμοποιεί. Κατανοεί και εφαρμόζει τη χρήση των βασικών σημείων στίξης. Διαβάζει και γράφει σωστά τα δίψηφα φωνήεντα και σύμφωνα, τους συνδυασμούς, τους διφθόγγους και τα συμπλέγματα. Αντιλαμβάνεται με εμπειρικό, πρακτικό και παιγνιώδη τρόπο την έννοια της γλωσσικής δομής. Κατανοεί και χρησιμοποιεί την απαραίτητη για τη συνεννόηση κατά τη διεξαγωγή του μαθήματος μεταγλωσσική ορολογία (ορισμοί, διευκρινίσεις, επεξηγήσεις, κανόνες). Εξοικειώνεται προφορικά και γραπτά με βασικές προτασιακές δομές του τύπου: Ρ, Υ-Ρ, Υ-Ρ-Α, Υ-Ρ-Κ. Αντιλαμβάνεται και συνειδητοποιεί το ρόλο του ρήματος (μεταβατική ή αμετάβατη ενέργεια ή κατάσταση) και του ουσιαστικού (ἐναρθρου, ἀναρθρου, ως υποκείμενου, αντικείμενου ή κατηγορούμενου) μέσα σε μια πρόταση και τα χρησιμοποιεί αναλόγως.	Βασικά στοιχεία δομής και λειτουργίας της γλώσσας. Οπτική παρουσίαση κειμένου, παραγράφου, πρότασης, φράσης, λέξης, κεφαλαίων και μικρών γραμμάτων, βασικών σημείων στίξης (τελεία, κόμμα, ερωτηματικό, θαυμαστικό, παύλα, ενωτικό). Σύνταξη απλών προτάσεων και δημιουργία μικρών κειμένων.	Ασκήσεις γραφής, προφοράς και στίξης. Συμπλήρωση παζλ με ολοκλήρωση λέξεων, προτάσεων ή συνδυασμού εικόνων-λέξεων και εικόνων-προτάσεων. Ασκήσεις προφορικού και γραπτού συλλαβισμού. Συγκρότηση λέξεων με σειροθέτηση δοσμένων γραμμάτων ή συλλαβών (σε καρτέλες, στον πίνακα, στο τετράδιο ή σε μορφή διαδραστικού εκπαιδευτικού λογισμικού σε Η/Υ). Κατανόηση της συντακτικής δομής της πρότασης με ερωτήσεις του τύπου: Ποιος κάνει τι; Τι κάνει; Ποιος είναι τι; <i>Χρήση διαφορετικού χρώματος για υπογράμμιση ή χρωματισμό σχηματικού πλαισίου της λέξης που απαντά στην κάθε ερώτηση, π.χ., κόκκινο για το Υ, μπλε για το Ρ, κίτρινο για το Α, πράσινο για το Κ (συνδυασμός με την Αισθητική Αγωγή).</i> Παιγνιώδεις ασκήσεις με αλλαγή της θέσης των λέξεων ή των εκφράσεων σε μια πρόταση (συνταγματικός άξονας-συνδυαστικότητα), καθώς και με αντικατάστασή τους από άλλες (παραδειγματικός άξονας-υποκαταστασιμότητα). Νοηματικός έλεγχος και σύγκριση των προτάσεων που προκύπτουν. Μετατροπή απλών προτάσεων (ύπαρξη κύριων όρων) σε επαυξημένες (προσθήκη προσδιορισμών) και το αντίθετο, προφορικά ή γραπτά. Μετατροπή ελλιπών προτάσεων (έλλειψη κάποιων από τους κύριους όρους) σε απλές και επαυξημένες, προφορικά ή γραπτά.

Κατανοεί τη χρήση της προσωπικής αντωνυμίας ως υποκείμενου. Διακρίνει (οπτικά ή ακουστικά) γράμματα, φθόγγους και συλλαβές μέσα στη λέξη, καθώς και λέξεις μέσα στην πρόταση ή προτάσεις μέσα σε παράγραφο. Αντιλαμβάνεται την παράγραφο ως διακριτό τμήμα ενός κειμένου με δική του νοηματική συνοχή. Χρησιμοποιεί υποστηρικτική τεχνολογία για κατανόηση των περιεχομένων της Γραμματικής και έκφραση των ανάλογων δραστηριοτήτων: οπτικοακουστικά μέσα για παρουσίαση της ύλης, διαδραστικού τύπου εκπαιδευτικά λογισμικά και εργονομικός σχεδιασμός υλικού σε Η/Υ για πρακτική εξάσκηση, συμπληρωματική ή αποκλειστική χρήση εικόνων ή συμβόλων αναφοράς, για περιπτώσεις μαθητών με προβλήματα άρθρωσης λόγου, οπτικοακουστικές, γραφοκινητικές και άλλες δυσκολίες.	Επεξεργασία επαυξημένων προτάσεων με ερωτήσεις για τον τόπο, το χρόνο, την αιτία, το σκοπό, κ.ά. Σχηματισμός προτάσεων με βάση δοσμένες λέξεις ή φράσεις. Χρήση βασικών συνδέσμων: και, όταν, γιατί, κ.ά., κατά το σχηματισμό προτάσεων. Συνένωση μικρών απλών προτάσεων σε μια σύνθετη (περισσότερα του ενός Υ, Α ή Κ). Ασκήσεις γλωσσικών πράξεων με βάση τον επιτονισμό, π.χ., η μετατροπή της ίδιας πρότασης σε κατάφαση, ερώτηση, ανακοίνωση, επιθυμία, προσταγή, κ.ά. <i>Παιχνίδι ρόλων με γλωσσικές πράξεις.</i> Μετατροπές λέξεων ή προτάσεων από τον ενικό στον πληθυντικό αριθμό. Αλλαγή χρονικού πλαισίου προτάσεων με χρήση ανάλογων επιρρημάτων ή εκφράσεων: χθες, σήμερα, αύριο, ύστερα, την επόμενη/περασμένη εβδομάδα, κ.ά. Πραγματοποίηση των παραπάνω δραστηριοτήτων σε ειδικά κατασκευασμένο λογισμικό και υλικό Η/Υ.
---	--

Γ' - Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Η συνειδητοποίηση και η πρακτική εφαρμογή της δομής και της λειτουργίας της γλώσσας σε σχέση με την επικοινωνιακή της διάσταση, σε επίπεδο λέξης, πρότασης και κειμένου.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Ο μαθητής εξασκείται ώστε να είναι ικανός να: Αντιλαμβάνεται με εμπειρικό, πρακτικό και παιγνιώδη τρόπο την έννοια της γλωσσικής δομής. Διαπιστώνει ότι το όνομα και το ρήμα είναι βασικά στοιχεία	Δομή και λειτουργία της γλώσσας σε επίπεδο λέξης, πρότασης, κειμένου. Γλωσσική πράξη. Τα μέρη του λόγου.	Ασκήσεις με αλλαγή της θέσης των λέξεων ή των εκφράσεων σε μια πρόταση (συνταγματικός άξονας-συνδυαστικότητα), καθώς και με αντικατάστασή τους από άλλες (παραδειγματικός άξονας-υποκαταστασιμότητα). Νοηματικός έλεγχος και σύγκριση των προτάσεων που προκύπτουν. Σύνθεση παραγράφου με σειροθέτηση

της οργάνωσης του λόγου, καθώς και ότι το ονοματικό και το ρηματικό μέρος αποτελούν τους κύριους όρους μιας πρότασης. Κατανοεί τις συνταγματικές (συνδυαστικότητας) και τις παραδειγματικές (αντικατάσταση) σχέσεις των γλωσσικών στοιχείων σε μία πρόταση. Συνειδητοποιεί ότι μια πρόταση μπορεί να είναι απλή (με τους κύριους όρους), επαυξημένη (προσθήκη προσδιορισμών), σύνθετη (περισσότερα του ενός Υ, Α ή Κ) ή ελλειπτική (απουσία κάποιων κύριων όρων). Διαπιστώνει ότι τα δομικά στοιχεία μιας πρότασης είναι οι λέξεις. Εντοπίζει και αναγνωρίζει τους κύριους όρους και τους προσδιορισμούς σε μια πρόταση. Εντοπίζει και αναγνωρίζει τα δομικά στοιχεία μιας παραγράφου (λέξεις, προτάσεις, περίοδοι).Αντιλαμβάνεται τη νοηματική της συνοχή. Αντιλαμβάνεται το ρόλο της πρότασης ως βασικής επικοινωνιακής μονάδας. Κατανοεί την ανάγκη μετασχηματισμού των προτάσεων σε διάφορα επίπεδα ύφους, ανάλογα με τη σκοπιμότητα και την επικοινωνιακή περίπτωση. Διαπιστώνει εμπειρικά τις νοηματικές σχέσεις ανάμεσα στα τμήματα ενός κειμένου: προτάσεις, παράγραφοι, ενότητες.		δοσμένων προτάσεων και σύνθεση κειμένου με σειροθέτηση δοσμένων παραγράφων. Οι προτάσεις και οι παράγραφοι μπορούν να συνοδεύονται από ηχητική απόδοση ή και εικόνα σε περιπτώσεις μαθητών που δυσκολεύονται να διαβάσουν λόγω αισθητηριακών ή εγκεφαλικών βλαβών. Παραγραφοποίηση δοσμένου κειμένου. Μετατροπές προτάσεων από το ένα είδος σε άλλο: α) απλές, επαυξημένες, σύνθετες, ελλειπτικές, β)καταφατικές, ερωτηματικές, αρνητικές, γ) ανακοίνωση, επιθυμία, προσταγή, παράκληση, ενημέρωση, οδηγία, κ.ά. Σταδιακά οι μαθητές να δημιουργούν τέτοιες προτάσεις. Εντοπισμός κύριων και εξαρτημένων προτάσεων. Προσδιορισμός του νοήματος της καθεμιάς. Εντοπισμός υποκείμενου, ρήματος, αντικείμενου, κατηγορούμενου και προσδιορισμών σε μια πρόταση. <i>Συνδυασμός του κάθε στοιχείου με διαφορετικό χρώμα υπογράμμισης ή χρωματιστού σχηματικού πλαισίου για ευκολότερη αναπαράσταση και εμπέδωση αλλά και για συνδυασμό με το μάθημα της Αισθητικής Αγωγής (οπτική παρουσίαση).</i> Διαπίστωση του λειτουργικού ρόλου ενός γραμματικού στοιχείου μέσα σε μια πρόταση (π.χ., της γενικής πτώσης, των τοπικών επιρρημάτων, των επιφωνημάτων, των ρηματικών χρόνων, κ.ά.) και αναφορά παρόμοιων παραδειγμάτων από την καθημερινή ζωή (μέσα από πραγματικές επικοινωνιακές περιστάσεις). <i>Παιχνίδι ρόλων με αφορμή τη γραμματική, π.χ., με τους χρόνους των ρημάτων: οι μαθητές υποδύονται τους χρόνους, περιγράφουν τη χρονική περίοδο που εκπροσωπούν και μετατρέπουν μια συγκεκριμένη πρόταση ο καθένας στο χρόνο που υποδύεται. Το ίδιο μπορεί να γίνει με τα μέρη του λόγου, τους συντακτικούς όρους των προτάσεων, τη δημιουργία παραγράφων, τα είδη επιρρημάτων, κ.ά.</i> Άσκηση στις διάφορες λειτουργίες κάθε τύπου πρότασης, π.χ. μια πρόταση κρίσης
---	--	--

Κατανοεί το ρόλο των κειμενικών δεικτών (συνδετικών λέξεων ή εκφράσεων) στη σύνδεση των παραγράφων. Διαπιστώνει ότι το κάθε είδος κειμένου, ανάλογα με τη σκοπιμότητά του, εμφανίζει διαφορετική συντακτική και μορφολογική δομή, π.χ. ένα λογοτεχνικό κείμενο και ένα κείμενο μαθηματικών. Κατανοεί ,εντοπίζει, αναλύει και ανασυνθέτει την παρατακτική και υποτακτική σύνδεση προτάσεων σε δοσμένη περίοδο ή παράγραφο. Κατανοεί και εφαρμόζει την ομαδοποίηση των λέξεων στα δέκα μέρη του λόγου. Αναγνωρίζει τη μορφολογική και τη συντακτική δομή των λέξεων (γραμματική και συντακτική αναγνώριση). Μαθαίνει κλιτικά σχήματα και τα χρησιμοποιεί ως πρότυπα: ενός ρήματος και στις δυο φωνές και ενός από κάθε κατηγορία πτωτικών (ουσιαστικό, επίθετο, αντωνυμία) και στα τρία γένη. Συνειδητοποιεί το μορφολογικό πλούτο της ελληνικής γλώσσας μέσα από την παραγωγή και τη σύνθεση. Κατανοεί και αναγνωρίζει τα συστατικά των λέξεων, τα μορφήματα (θέμα ή λεξικό μόρφημα και κατάληξη ή γραμματικό μόρφημα), και το ρόλο τους στη σημασία της λέξης. Εντοπίζει τους προσδιορισμούς σε μια πρόταση και ελέγχει αν υπάρχει συμφωνία με τον προσδιοριζόμενο όρο κατά γένος, πτώση και αριθ-		μπορεί να είναι κατάφαση ή άρνηση, ανακοίνωση, οδηγία, πληροφορία, κ.ά., μια ερωτηματική μπορεί να είναι απορία, παράκληση, αναζήτηση πληροφοριών, αποδοκιμασία, κ.ά. Μετασχηματισμός προτάσεων, παραγράφων και κειμένων σε άλλο ρηματικό χρόνο ή σε άλλο πρόσωπο. Διατύπωση πλαγιότιτλων στις παραγράφους ενός κειμένου και σύνθεσή τους για δημιουργία περίληψης. Συνειδητοποίηση και κατανόηση της έννοιας του γλωσσικού συστήματος: α) Αναγνώριση συντακτικών όρων (σε προτάσεις με δυσκολία ανάλογη με τις δυνατότητες των μαθητών) και ένταξή τους στο ονοματικό ή το ρηματικό μέρος της πρότασης. β) Αναγνώριση των μερών του λόγου και των γραμματικών τους τύπων (γένος, πτώση, αριθμός, πρόσωπο, φωνή, χρόνος, κ.ά.). γ) Κλίση ενός ρήματος σε όλους τους χρόνους και στις δυο φωνές. δ) Κλίση ενός από κάθε είδος πτωτικού (ουσιαστικό, επίθετο, αντωνυμία) και στα τρία γένη. ε) Παιγνιώδεις ασκήσεις με το θέμα και την κατάληξη, π.χ. ίδιο θέμα και διαφορετικές καταλήξεις και το αντίθετο, αντιστοίχιση θέματος και κατάληξης μέσα σε ένα σύνολο ξεκομμένων μορφημάτων, με σκοπό τη δημιουργία νοηματικά αποδεκτών λέξεων, κ.ά. στ) Παιχνίδια συμφωνίας και ασυμφωνίας του ονόματος με τα υπόλοιπα μέλη της πρότασης. ζ) Παιγνιώδεις ασκήσεις με τους χρόνους των ρημάτων καθώς και με λέξεις ή εκφράσεις προσδιοριστικές του χρόνου και των χρονικών σχέσεων. η) Ασκήσεις με κλιτά και άκλιτα μέρη του λόγου, π.χ., επιλογή ενός ή δυο κλιτών και ενός ή δυο άκλιτων και δημιουργία πρότασης ή παραγράφου που να τα περιλαμβάνει , ταξινομήσεις δοσμένων λέξεων, κ.ά. θ) Αναγνώριση των μερών του λόγου και διαπίστωση του συντακτικού τους ρόλου σε μια πρόταση.
---	--	---

μό (ομοιόπτωτοι), ή αν δεν υπάρχει (ετερόπτωτοι, επιρρηματικοί). Κατανοεί το διευκρινιστικό και το συμπληρωματικό τους ρόλο. Διακρίνει (οπτικά ή ακουστικά) γράμματα, φθόγγους και συλλαβές μέσα στη λέξη, καθώς και λέξεις μέσα στην πρόταση ή προτάσεις μέσα σε παράγραφο. Τονίζει σωστά τις λέξεις που γράφει και προφέρει. Χρησιμοποιεί τα σημεία στίξης στην ανάγνωση και τη γραφή. Κατανοεί και αναγνωρίζει συχνόχρηστα σχήματα λόγου. Συσχετίζει εικόνες, σχήματα, διαγράμματα με το περιεχόμενο συνοδευτικών κειμένων. Εισάγεται στη χρήση της απαιτούμενης για τη συνεννόηση ορολογίας. Χρησιμοποιεί υποστηρικτική τεχνολογία για κατανόηση των περιεχομένων της Γραμματικής και έκφραση των ανάλογων δραστηριοτήτων: οπτικοακουστικά μέσα για παρουσίαση της ύλης, διαδραστικού τύπου εκπαιδευτικά λογισμικά και εργονομικός σχεδιασμός υλικού σε Η/Υ για πρακτική εξάσκηση, συμπληρωματική ή αποκλειστική χρήση εικόνων ή συμβόλων αναφοράς, για περιπτώσεις μαθητών με προβλήματα άρθρωσης λόγου, οπτικοακουστικές, γραφοκινητικές και άλλες δυσκολίες.		Διόρθωση ορθογραφικών λαθών με αναφορά στους ορθογραφικούς κανόνες της γραμματικής. Ασκήσεις ορθής άρθρωσης των λέξεων και επιτονισμού των προτάσεων. Προσαρμογή της διατύπωσης (γραπτής ή προφορικής) του λόγου του μαθητή (οικείος, φιλικός, επίσημος) σε διάφορες επικοινωνιακές περιστάσεις, με βαθμιαία τροποποίηση του αρχικού εκφωνήματος. Πραγματοποίηση των παραπάνω δραστηριοτήτων σε ειδικά κατασκευασμένο λογισμικό και υλικό Η/Υ.
--	--	--

Ε' - ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Η συνειδητοποίηση και η πρακτική εφαρμογή της δομής και της λειτουργίας της γλώσσας σε σχέση με την επικοινωνιακή της διάσταση, σε επίπεδο λέξης, πρότασης και κειμένου.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Ο μαθητής εξασκείται ώστε να είναι ικανός να: Αντιλαμβάνεται με εμπειρικό, πρακτικό και παιγνιώδη τρόπο την έννοια της γλωσσικής δομής. Διαπιστώνει ότι το όνομα και το ρήμα είναι βασικά στοιχεία της οργάνωσης του λόγου, καθώς και ότι το ονοματικό και το ρηματικό μέρος αποτελούν τους κύριους όρους μιας πρότασης. Κατανοεί τις συνταγματικές (συνδυαστικότητα) και τις παραδειγματικές (αντικατάσταση) σχέσεις των γλωσσικών στοιχείων σε μία πρόταση. Συνειδητοποιεί ότι μια πρόταση μπορεί να είναι απλή (με τους κύριους όρους), επαυξημένη (προσθήκη προσδιορισμών), σύνθετη (περισσότερα του ενός Υ, Α ή Κ) ή ελλειπτική (απουσία κάποιων κύριων όρων). Διαπιστώνει ότι τα δομικά στοιχεία μιας πρότασης είναι οι λέξεις. Εντοπίζει και αναγνωρίζει τους κύριους όρους και τους προσδιορισμούς σε μια πρόταση. Εντοπίζει και αναγνωρίζει τα δομικά στοιχεία μιας παραγράφου (λέξεις, προτάσεις, περίοδοι). Αντιλαμβάνεται τη νοηματική της συνοχή.	Δομή και λειτουργία της γλώσσας σε επίπεδο λέξης, πρότασης, κειμένου. Δομή της πρότασης και του κειμένου και επικοινωνιακή περίσταση. Τα μέρη του λόγου.	Ασκήσεις με αλλαγή της θέσης των λέξεων ή των εκφράσεων σε μια πρόταση (συνταγματικός άξονας-συνδυαστικότητα), καθώς και με αντικατάστασή τους από άλλες (παραδειγματικός άξονας-υποκαταστασιμότητα). Νοηματικός έλεγχος και σύγκριση των προτάσεων που προκύπτουν. Σύνθεση παραγράφου με σειροθέτηση δοσμένων προτάσεων και σύνθεση κειμένου με σειροθέτηση δοσμένων παραγράφων. Οι προτάσεις και οι παράγραφοι μπορούν να συνοδεύονται από ηχητική απόδοση ή και εικόνα σε περιπτώσεις μαθητών που δυσκολεύονται να διαβάσουν λόγω αισθητηριακών ή εγκεφαλικών βλαβών. Παραγραφοποίηση δοσμένου κειμένου. Μετατροπές προτάσεων από το ένα είδος σε άλλο: α) απλές, επαυξημένες, σύνθετες, ελλειπτικές, β) καταφατικές, ερωτηματικές, αρνητικές, γ) ανακοίνωση, επιθυμία, προσταγή, παράκληση, ενημέρωση, οδηγία, κ.ά. Σταδιακά οι μαθητές να δημιουργούν τέτοιες προτάσεις. Εντοπισμός κύριων και εξαρτημένων προτάσεων. Προσδιορισμός του νοήματος της καθεμιάς. Μετασχηματισμός κύριας πρότασης σε εξαρτημένη και αντίστροφα. Εντοπισμός υποκείμενου, ρήματος, αντικείμενου, κατηγορούμενου και προσδιορισμών σε μια πρόταση. <i>Συνδυασμός του κάθε στοιχείου με διαφορετικό χρώμα υπογράμμισης ή χρωματιστού σχηματικού πλαισίου για ευκολότερη αναπαράσταση και εμπέδωση αλλά και για συνδυασμό με το μάθημα της Αισθητικής Αγωγής (οπτική παρουσίαση).</i> Διαπίστωση του λειτουργικού ρόλου ενός γραμματικού στοιχείου μέσα σε μια πρόταση (π.χ., της γενικής πτώσης, των τοπι-

Αντιλαμβάνεται το ρόλο της πρότασης ως βασικής επικοινωνιακής μονάδας. Κατανοεί την ανάγκη μετασχηματισμού των προτάσεων σε διάφορα επίπεδα ύφους, ανάλογα με τη σκοπιμότητα και την επικοινωνιακή περίπτωση. Διαπιστώνει εμπειρικά τις νοηματικές σχέσεις ανάμεσα στα τμήματα ενός κειμένου: προτάσεις, παράγραφοι, ενότητες. Κατανοεί το ρόλο των κειμενικών δεικτών (συνδετικών λέξεων ή εκφράσεων) στη σύνδεση των παραγράφων. Διαπιστώνει ότι το κάθε είδος κειμένου, ανάλογα με τη σκοπιμότητά του, εμφανίζει διαφορετική συντακτική και μορφολογική δομή, π.χ. ένα λογοτεχνικό κείμενο και ένα κείμενο μαθηματικών. Κατανοεί ,εντοπίζει, αναλύει και ανασυνθέτει την παρατακτική και υποτακτική σύνδεση προτάσεων σε δοσμένη περίοδο ή παράγραφο. Κατανοεί και εφαρμόζει την ομαδοποίηση των λέξεων στα δέκα μέρη του λόγου. Αναγνωρίζει τη μορφολογική και τη συντακτική δομή των λέξεων (γραμματική και συντακτική αναγνώριση). Εντοπίζει και χρησιμοποιεί σωστά τα αρχαιόκλιτα. Μαθαίνει κλιτικά σχήματα και τα χρησιμοποιεί ως πρότυπα: ενός ρήματος και στις δυο φωνές και ενός από κάθε κατηγορία πτωτικών (ουσιαστι-		κών επιρρημάτων, των επιφωνημάτων, των ρηματικών χρόνων, κ.ά.) και αναφορά παρόμοιων παραδειγμάτων από την καθημερινή ζωή (μέσα από πραγματικές επικοινωνιακές περιστάσεις). <i>Παιχνίδι ρόλων με αφορμή τη γραμματική, π.χ., με τους χρόνους των ρημάτων: οι μαθητές υποδύονται τους χρόνους, περιγράφουν τη χρονική περίοδο που εκπροσωπούν και μετατρέπουν μια συγκεκριμένη πρόταση ο καθένας στο χρόνο που υποδύεται. Το ίδιο μπορεί να γίνει με τα μέρη του λόγου, τους συντακτικούς όρους των προτάσεων, τη δημιουργία παραγράφων, τα είδη επιρρημάτων, κ.ά.</i> Άσκηση στις διάφορες λειτουργίες κάθε τύπου πρότασης, π.χ. μια πρόταση κρίσης μπορεί να είναι κατάφαση ή άρνηση, ανακοίνωση, οδηγία, πληροφορία, κ.ά., μια ερωτηματική μπορεί να είναι απορία, παράκληση, αναζήτηση πληροφοριών, αποδοκιμασία, κ.ά. Μετασχηματισμός προτάσεων, παραγράφων και κειμένων σε άλλο ρηματικό χρόνο ή σε άλλο πρόσωπο. Διατύπωση πλαγιότιτλων στις παραγράφους ενός κειμένου και σύνθεσή τους για δημιουργία περίληψης. Συνειδητοποίηση και κατανόηση της έννοιας του γλωσσικού συστήματος: α) Αναγνώριση συντακτικών όρων (σε προτάσεις με δυσκολία ανάλογη με τις δυνατότητες των μαθητών) και ένταξή τους στο ονοματικό ή το ρηματικό μέρος της πρότασης. β) Αναγνώριση των μερών του λόγου και των γραμματικών τους τύπων (γένος, πτώση, αριθμός, πρόσωπο, φωνή, χρόνος, κ.ά.). γ) Κλίση ενός ρήματος σε όλους τους χρόνους και στις δυο φωνές. δ) Κλίση ενός από κάθε είδος πτωτικού (ουσιαστικό, επίθετο, αντωνυμία) και στα τρία γένη. ε) Παιγνιώδεις ασκήσεις με το θέμα και την κατάληξη, π.χ. ίδιο θέμα και διαφορετικές καταλήξεις και το αντίθετο, αντιστοίχιση θέματος και κατάληξης μέσα σε ένα σύνολο ξεκομμένων μορφημάτων, με σκοπό τη δημιουργία νοηματικά αποδε-
--	--	---

κό, επίθετο, αντωνυμία) και στα τρία γέννη. Συνειδητοποιεί το μορφολογικό πλούτο της ελληνικής γλώσσας μέσα από την παραγωγή και τη σύνθεση. Κατανοεί και αναγνωρίζει τα συστατικά των λέξεων, τα μορφήματα (θέμα ή λεξικό μόρφημα και κατάληξη ή γραμματικό μόρφημα), και το ρόλο τους στη σημασία της λέξης. Εντοπίζει τους προσδιορισμούς σε μια πρόταση και ελέγχει αν υπάρχει συμφωνία με τον προσδιοριζόμενο όρο κατά γένος, πτώση και αριθμό (ομοιόπτωτοι), ή αν δεν υπάρχει (ετερόπτωτοι, επιρρηματικοί). Κατανοεί το διευκρινιστικό και το συμπληρωματικό τους ρόλο. Διακρίνει (οπτικά ή ακουστικά) γράμματα, φθόγγους και συλλαβές μέσα στη λέξη, καθώς και λέξεις μέσα στην πρόταση ή προτάσεις μέσα σε παράγραφο. Τονίζει σωστά τις λέξεις που γράφει και προφέρει. Χρησιμοποιεί τα σημεία στίξης στην ανάγνωση και τη γραφή. Κατανοεί και αναγνωρίζει συχνόχρηστα σχήματα λόγου. Κατανοεί και εφαρμόζει την ειδική ορολογία της γραμματικής με σκοπό την επίτευξη συνεννόησης. Συσχετίζει εικόνες, σχήματα, διαγράμματα με το περιεχόμενο συνοδευτικών κειμένων. Χρησιμοποιεί υποστηρικτική τεχνολογία για κατανόηση των περιεχομένων της Γραμ-		κτών λέξεων, κ.ά. στ) Παιχνίδια συμφωνίας και ασυμφωνίας του ονόματος με τα υπόλοιπα μέλη της πρότασης. ζ) Παιγνιώδεις ασκήσεις με τους χρόνους των ρημάτων καθώς και με λέξεις ή εκφράσεις προσδιοριστικές του χρόνου και των χρονικών σχέσεων. η) Ασκήσεις με κλιτά και άκλιτα μέρη του λόγου, π.χ., επιλογή ενός ή δυο κλιτών και ενός ή δυο άκλιτων και δημιουργία πρότασης ή παραγράφου που να τα περιλαμβάνει, ταξινομήσεις δοσμένων λέξεων, κ.ά. θ) Αναγνώριση των μερών του λόγου και διαπίστωση του συντακτικού τους ρόλου σε μια πρόταση. Κλίση αρχαιοκλιτών ονομάτων και χρήση τους μέσα σε προτάσεις. Διόρθωση ορθογραφικών λαθών με αναφορά στους ορθογραφικούς κανόνες της Γραμματικής. Ασκήσεις ορθής άρθρωσης των λέξεων και επιτονισμού των προτάσεων. Προσαρμογή της διατύπωσης (γραπτής ή προφορικής) του λόγου του μαθητή (οικείος, φιλικός, επίσημος) σε διάφορες επικοινωνιακές περιστάσεις, με βαθμιαία τροποποίηση του αρχικού εκφωνήματος. Πραγματοποίηση των παραπάνω δραστηριοτήτων σε ειδικά κατασκευασμένο λογισμικό και υλικό Η/Υ.
--	--	--

ματικής και έκφραση των ανάλογων δραστηριοτήτων: οπτικοακουστικά μέσα για παρουσίαση της ύλης, διαδραστικού τύπου εκπαιδευτικά λογισμικά και εργονομικός σχεδιασμός υλικού σε Η/Υ για πρακτική εξάσκηση, συμπληρωματική ή αποκλειστική χρήση εικόνων ή συμβόλων αναφοράς, για περιπτώσεις μαθητών με προβλήματα άρθρωσης λόγου, οπτικοακουστικές, γραφοκινητικές και άλλες δυσκολίες.		
--	--	--

3.2.3.7. ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ

Α' - Β' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Η απόκτηση δεξιοτήτων αναζήτησης πληροφοριών και η αποκωδικοποίηση οπτικών και ακουστικών σημάτων.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Ο μαθητής εξασκείται ώστε να είναι ικανός να: Εντοπίζει και αξιολογεί τις πληροφορίες που χρειάζεται, χρησιμοποιώντας διάφορες πηγές πληροφόρησης (κείμενο, ήχος, εικόνα, κινούμενη εικόνα, συνδυασμοί των παραπάνω).	Πηγές πληροφοριών. Τρόποι αναζήτησης πληροφοριών.	<i>Ανεύρεση πληροφοριών για συγκεκριμένο θέμα μέσα από διάφορες πηγές: λεξικό, εγκυκλοπαίδεια, αγγελίες, τηλεγράφημα, ενημερωτικά και διαφημιστικά έντυπα (αφίσες, οδηγίες χρήσης παιχνιδιού, θέατρα, τσίρκα, κ.ά.), εφημερίδες, ευρετήρια, πίνακες περιεχομένων, χάρτες, καταλόγους (τηλεφωνικοί, βιβλιοπωλείων, κ.ά.).</i> Εισαγωγή στη χρήση CD-ROM εκπαιδευτικού λογισμικού σε Η/Υ για ανεύρεση πληροφοριών, κατάλληλων για την ηλικία των μαθητών ως προς την ευκολία χρήσης και το περιεχόμενο, με την παρουσία και τη βοήθεια του δασκάλου.

Γ' - Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Η απόκτηση δεξιοτήτων αναζήτησης, αξιολόγησης, επεξεργασίας και αποκωδικοποίησης πληροφοριών από διάφορες πηγές πληροφόρησης, γλωσσικές και μη γλωσσικές.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Ο μαθητής εξασκείται ώστε να είναι ικανός να: Εντοπίζει και αξιολογεί τις πληροφορίες που χρειάζεται, χρησιμοποιώντας διάφορες	Πηγές πληροφοριών. Τρόποι αναζήτησης, εντοπισμού, ανάλυσης και σύνθεσης πληροφοριών.	Εντοπισμός, αξιολόγηση και εκμετάλλευση της πληροφορίας, με βάση το σκοπό ανεύρεσης. <i>Πρόσβαση σε πληροφοριακές πηγές: λεξικό, εγκυκλοπαίδεια, αγγελίες, τηλεγράφη-</i>

πηγές πληροφόρησης (κείμενο, ήχος, εικόνα, κινούμενη εικόνα, συνδυασμοί των παραπάνω). Επεξεργάζεται δεδομένες πληροφορίες αναλύοντας και συνθέτοντάς τις.	Το θέμα και ο σκοπός της διερεύνησης ως κριτήρια αξιολόγησης των πληροφοριών.	<i>μα, ενημερωτικά και διαφημιστικά έντυπα (αφίσες, οδηγίες χρήσης παιχνιδιού, θέατρα, τσίρκα, κ.ά.), εφημερίδες, ευρετήρια, πίνακες περιεχομένων, χάρτες, κατάλογοι(τηλεφωνικοί, βιβλιοπωλείων, κ.ά.), σχεδιαγράμματα, σχηματικές αναπαραστάσεις, στατιστικά γραφήματα.</i> Δημιουργία και χρήση ερωτηματολογίου για λήψη πληροφοριών και εξαγωγή συμπερασμάτων. Εισαγωγή στη διαδικασία ανεύρεσης πληροφοριών από το Διαδίκτυο με την παρουσία και τη βοήθεια του δασκάλου. Λήψη πληροφοριών από CD-ROM εκπαιδευτικού λογισμικού σε Η/Υ(κατάλληλου για την ηλικία και τις ανάγκες των μαθητών): ηλεκτρονικά λεξικά και εγκυκλοπαίδειες με πολυμεσική παρουσίαση των πληροφοριών, διαδραστικού τύπου λογισμικά που επιτρέπουν την παρουσίαση της διδακτέας ύλης (προφορικός και γραπτός λόγος, λεξιλόγιο, γραμματική) και την πρακτική εξάσκηση του μαθητή με παιγνιώδη τρόπο.
--	--	---

Ε' - ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Η απόκτηση δεξιοτήτων αναζήτησης, αξιολόγησης, επεξεργασίας και αποκωδικοποίησης πληροφοριών από διάφορες πηγές πληροφόρησης, γλωσσικές και μη γλωσσικές.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Ο μαθητής εξασκείται ώστε να είναι ικανός να: Εντοπίζει και αξιολογεί τις πληροφορίες που χρειάζεται, χρησιμοποιώντας διάφορες πηγές πληροφόρησης (κείμενο, ήχος, εικόνα, κινούμενη εικόνα, συνδυασμοί των παραπάνω). Επεξεργάζεται δεδομένες πληροφορίες αναλύοντας και συνθέτοντάς τις.	Πηγές πληροφοριών. Είδη και κατηγορίες πηγών. Σύνταξη ερωτηματολογίου με βάση το οποίο θα γίνει η αναζήτηση. Τρόποι αναζήτησης, εντοπισμού, ανάλυσης και σύνθεσης πληροφοριών. Το θέμα και ο σκοπός της διερεύνησης ως κριτήρια αξιολόγησης των πληροφοριών.	Εντοπισμός, αξιολόγηση και εκμετάλλευση της πληροφορίας, με βάση το σκοπό ανεύρεσης. <i>Πρόσβαση σε πληροφοριακές πηγές: λεξικό, εγκυκλοπαίδεια, αγγελίες, τηλεγράφημα, ενημερωτικά και διαφημιστικά έντυπα (αφίσες, οδηγίες χρήσης παιχνιδιού, θέατρα, τσίρκα, κ.ά.), εφημερίδες, ευρετήρια, πίνακες περιεχομένων, χάρτες, κατάλογοι(τηλεφωνικοί, βιβλιοπωλείων, κ.ά.), σχεδιαγράμματα, σχηματικές αναπαραστάσεις, στατιστικά γραφήματα.</i> Δημιουργία και χρήση ερωτηματολογίου για λήψη πληροφοριών και εξαγωγή συμπερασμάτων.

		Αναζήτηση και λήψη πληροφοριών από το Διαδίκτυο με την παρουσία και τη βοήθεια του δασκάλου. Λήψη πληροφοριών από CD-ROM εκπαιδευτικού λογισμικού σε Η/Υ(κατάλληλου για την ηλικία και τις ανάγκες των μαθητών): ηλεκτρονικά λεξικά και εγκυκλοπαίδειες με πολυμεσική παρουσίαση των πληροφοριών, διαδραστικού τύπου λογισμικά που επιτρέπουν την παρουσίαση της διδακτέας ύλης (προφορικός και γραπτός λόγος, λεξιλόγιο, γραμματική) και την πρακτική εξάσκηση του μαθητή με παιγνιώδη τρόπο. Εισαγωγή στη χρήση λογισμικού επεξεργασίας κειμένων στον Η/Υ με επεξεργασία απλού κειμένου, καθώς και με επιλογή και αποθήκευση γλωσσικών πληροφοριών. Εισαγωγή στη χρήση λογισμικού παρουσιάσεων σε Η/Υ με παρουσίαση της γλωσσικής πληροφορίας μαζί με οπτικό υλικό (εικόνες, σχήματα).
--	--	--

Συνολικός χρόνος διδασκαλίας Γλώσσας και Λογοτεχνίας:

Τάξη Α': περίπου 250 ώρες

Τάξη Β': περίπου 250 ώρες

Τάξη Γ': περίπου 240 ώρες

Τάξη Δ': περίπου 240 ώρες

Τάξη Ε': περίπου 210 ώρες

Τάξη ΣΤ': περίπου 210 ώρες

3.2.4. Προτεινόμενα Διαθεματικά Σχέδια Εργασίας

Τα Σχέδια Εργασίας που παρουσιάζονται στο σημείο αυτό μπορούν να χρησιμοποιηθούν εναλλακτικά ή να συμπληρώσουν τις προτεινόμενες στο ΑΠΣ διαθεματικές δραστηριότητες (αυτές με πλάγια γραφή). Για τις δραστηριότητες αυτές πρέπει να διατίθεται το 10% του διδακτικού χρόνου και να αναδεικνύουν τις θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες που αναφέρονται στην τρίτη στήλη του ΔΕΠΠΣ.

Οι θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες αποτελούν το πλαίσιο διασύνδεσης μεταξύ των σκοπών και των επιμέρους στόχων διαφόρων μαθημάτων όλων των τάξεων, και επομένως προσφέρονται για διαθεματική προσέγγιση. Εξυπηρετούν την ολόπλευρη και ισόρροπη ανάπτυξη των μαθητών μέσα από την επεξεργασία θεματικών ενοτήτων που αναφέρονται στην πραγματικότητα και στην καθημερινή ζωή. Προωθούν την απόκτηση γνώσεων, την καλλιέργεια δεξιοτήτων και τη διαμόρφωση στάσεων και συμπεριφορών που θα βοηθήσουν τους μαθητές να ενταχθούν στην κοινωνία ως ενεργοί, κριτικά σκεπτόμενοι και ενημερωμένοι πολίτες.

Μερικές ενδεικτικές θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες είναι οι εξής:

- Αλληλεπίδραση (π.χ., ομαδικότητα, συνεργασία, σύγκρουση, εξάρτηση, ενέργεια)
- Διάσταση (π.χ., χώρος, χρόνος)
- Επικοινωνία (π.χ., κώδικας, σύμβολο, πληροφορία)
- Μεταβολή (π.χ., εξέλιξη, ανάπτυξη, περιοδικότητα)
- Μονάδα-Σύνολο (π.χ., άτομο, προσωπικότητα, κοινότητα, κοινωνία)
- Ομοιότητα-Διαφορά (π.χ., ισότητα, ταύτιση, αντίθεση, διαφορετικότητα)
- Πολιτισμός (π.χ., παράδοση, ήθη, έθιμα, τέχνη)
- Σύστημα (π.χ., δομή, οργάνωση, ταξινόμηση, νόμος)

Θέμα: «Το δάσος»

Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και αναζητούν πληροφορίες για ελληνικά και άλλα δάση: τόποι όπου υπάρχουν δάση, αντιπροσωπευτικά ζώα και φυτά, λειτουργίες και χρησιμότητα του δάσους, οικολογική διαταραχή στο δάσος, μύθοι, θρύλοι και άλλα λογοτεχνικά δημιουργήματα για το δάσος, τραγούδια, παροιμίες, αινίγματα, αποκόμματα από τα ΜΜΕ, εικόνες/φωτογραφίες, γεωγραφικοί χάρτες. Αφού συγκεντρώσουν τις πληροφορίες τις επεξεργάζονται (μελέτη, ανάλυση, σύνθεση, αξιολόγηση και επιλογή) και τις παρουσιάζουν με γραπτό λόγο, ήχο και εικόνα (μπορούν και οι ίδιοι να ζωγραφίσουν) με έντυπο ή ηλεκτρονικό τρόπο(με τη βοήθεια του Η/Υ). Στο σύνολο της εργασίας προσθέτουν ατομικές ή ομαδικές δραστηριότητες από τμήματα της γλωσσικής διδασκαλίας με αφορμή το δάσος, π.χ., θεματικά λεξιλόγια με λέξεις και εικόνες, πίνακες ταξινόμησης ζώων και φυτών του δάσους στα τρία γένη των ουσιαστικών, σταυρόλεξα, ακροστιχίδες, σειροθετήσεις προτάσεων, παραγράφων και εικόνων, δικές τους πραγματικές ή φανταστικές ιστορίες για το δάσος, κ.ά. Διαμορφώνουν ένα χώρο του σχολείου με εικόνες, ήχο και κείμενα, καθώς και με έκθεση βιβλίου για το δάσος, Οργανώνουν μια μικρή εκδήλωση για να παρουσιάσουν την εργασία τους. Γράφουν προσκλήσεις και ενημερωτικά έντυπα που απευθύνονται στην ευρύτερη σχολική κοινότητα, στους γονείς τους και πιθανόν στους πολιτικούς εκπροσώπους της περιοχής ή σε διάφορους συλλόγους που έχουν σχέση με το θέμα.

Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες: Ομοιότητα-Διαφορά, Χώρος-Χρόνος, Σύστημα, Δομή, Οργάνωση, Αλληλεπίδραση, Πολιτισμός, Μεταβολή (εξέλιξη), Επικοινωνία.

Προεκτάσεις: Γεωγραφία, Μελέτη Περιβάλλοντος, Φυσικές Επιστήμες, Περιβαλλοντική Εκπ/ση, Αγωγή του Πολίτη, Μυθολογία (π.χ., Αίσωπος, Δρυάδες, Άρτεμη), Παλαιά Διαθήκη (π.χ., Η δημιουργία του κόσμου, Η κιβωτός του Νώε), Αισθητική Αγωγή, Λαϊκός Πολιτισμός.

Θέμα: «Γουτού Γουπατού», του Α.Παπαδιαμάντη (σε διασκευή)

(Τη θέση του παραπάνω διηγήματος μπορεί να πάρει οποιοδήποτε άλλο λογοτεχνικό έργο. Το συγκεκριμένο αναφέρεται υπό μορφή παραδείγματος).

Το αναφερόμενο διήγημα έχει ως θέμα ένα παιδί με κινητικές αναπηρίες που κατορθώνει ωστόσο να υπερασπιστεί αποτελεσματικά τα δικαιώματά της παρέας του και να καταξιωθεί μέσα σε αυτή. Αποτελεί έναυσμα για παρώθηση και ενθάρρυνση των μαθητών με κινητικές αναπηρίες για συνεχή προσπάθεια και αισιοδοξία.

Οι μαθητές διαβάζουν σιωπηρά ή μεγαλόφωνα το διήγημα. Σε περιπτώσεις αισθητηριακών βλαβών και αδυναμίας ανάγνωσης το ακούνε από το δάσκαλο ή τους συμμαθητές τους. Αναπαράγουν το διήγημα προφορικά, γραπτά ή με τη βοήθεια υποστηρικτικής τεχνολογίας, εικόνων, κινήσεων του σώματος και εκφράσεων του προσώπου. Ζωγραφίζουν σχετικές σκηνές και δίνουν τίτλο στη ζωγραφική τους. Σειροθετούν προτάσεις ή εικόνες (ή και το συνδυασμό τους) σχετικές με τη χρονική αλληλουχία των γεγονότων. Αναφέρουν εντυπώσεις, συναισθήματα, χαρακτηρισμούς, σχόλια για πρόσωπα και καταστάσεις και προτείνουν εναλλακτικές λύσεις για τη δράση των ηρώων (προφορικά, γραπτά ή με εναλλακτικό τρόπο). Ηχογραφούν τη μεγαλόφωνη ανάγνωση του διηγήματος και την προφορική τους συζήτηση. Ανα-

ζητούν πληροφορίες για το συγγραφέα, για την εποχή του, για το χρόνο και τον τόπο δράσης των ηρώων, καθώς και για τα ήθη και τα έθιμα που αναδεικνύονται μέσα σε αυτό. Διαβάζουν το πρωτότυπο έργο του Παπαδιαμάντη και συγκρίνουν τις λέξεις, τις εκφράσεις και το γλωσσικό του ύφος με το διασκευασμένο διήγημα. Αναζητούν και εμπλουτίζουν τη σχολική βιβλιοθήκη με παρόμοιου περιεχομένου λογοτεχνικά έργα ή ταινίες. Συμπληρώνουν τα γραπτά τους κείμενα με ζωγραφική ή κολλάζ και τα συγκεντρώνουν σε έντυπη ή ηλεκτρονική παρουσίαση. Μετατρέπουν το διήγημα σε θεατρικό κείμενο (δραματοποίηση) και οργανώνουν μια θεατρική παράσταση για το τέλος της σχολικής χρονιάς με παράλληλη παρουσίαση της εργασίας τους. Γράφουν και μοιράζουν προσκλήσεις και ενημερωτικά έντυπα.

Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες: Ομοιότητα-Διαφορά, Χώρος-Χρόνος, Οργάνωση, Αλληλεπίδραση (συλλογικότητα, σύγκρουση), Μονάδα-Σύνολο, Επικοινωνία, Πολιτισμός.

Προεκτάσεις: Γεωγραφία, Ιστορία, Καινή Διαθήκη (Χριστούγεννα), Αγωγή του Πολίτη, Αισθητική Αγωγή, Λαϊκός Πολιτισμός.

3.2.5. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Για την επίτευξη των σκοπών και των επιμέρους στόχων του ΑΠΣ δεν προτείνεται μια αυστηρά προκαθορισμένη μεθοδολογική πορεία, δεδομένου ότι οι μαθητές με κινητικές αναπηρίες εμφανίζουν έντονες διαφοροποιήσεις όσον αφορά στις γνωστικές και ψυχοκινητικές τους δεξιότητες. Οι διαφοροποιήσεις αυτές πρέπει να ληφθούν υπόψη από το δάσκαλο, ο οποίος οφείλει να προσαρμόσει την όποια διδακτική του παρέμβαση αφ' ενός στα πλαίσια των αρχών που δίνονται από το ΑΠΣ και αφ' ετέρου στις ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών του. Επομένως το συγκεκριμένο ΑΠΣ προτάσσει την ανάληψη πρωτοβουλιών από το δάσκαλο, προϋποθέτοντας όμως ότι αυτό γίνεται με αίσθημα παιδαγωγικής ευθύνης καθώς και με πλήρη γνώση σκοπών, στόχων και τρόπων σχεδιασμού και αξιολόγησης της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Είναι επίσης σημαντική η συνεχής ενημέρωση του δασκάλου και η περιοδική επανεξέταση και επανεκτίμηση των εκπαιδευτικών και παιδαγωγικών του πρακτικών.

Οι προτεινόμενες μεθοδολογικές προσεγγίσεις που μπορεί να χρησιμοποιήσει ο δάσκαλος, μεμονωμένα ή σε συνδυασμό μεταξύ τους, είναι: α) η διερευνητική και ανακαλυπτική προσέγγιση της γνώσης, με έμφαση στη διαδικαστική γνώση (*«μαθαίνω πώς να μαθαίνω»*), β) η μελέτη πεδίου, με επισκέψεις στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον και έμφαση στην απόκτηση γνώσεων μέσω της βιωματικής εμπειρίας, γ) η χρήση κατάλληλου εποπτικού υλικού (εικόνες στατικές και κινούμενες, χάρτες, σχεδιαγράμματα, εννοιολογικοί χάρτες, προπλάσματα, αντικείμενα, ήχος, πολυμεσικές εφαρμογές σε Η/Υ), δ) η συζήτηση στην τάξη, ε) η άμεση μορφή διδασκαλίας με αφήγηση ή επεξήγηση από το δάσκαλο, όταν δεν προσφέρονται έμμεσες μορφές (π.χ. ο τύπος της *νοηματικής-προσληπτικής μάθησης* του Ausubel), στ) η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, με έμφαση στην απόκτηση επικοινωνιακών και συνεργατικών δεξιοτήτων, ζ) η άμεση διδασκαλία με τη μορφή της *ανάλυσης έργου (task analysis)*, ειδικά για περιπτώσεις μαθητών που ακολουθούν εξατομικευμένα εκπαιδευτικά προγράμματα.

Το πλαίσιο αναφοράς όλων των μεθοδολογικών προσεγγίσεων είναι ένα συστηματικά και σκόπιμα σχεδιασμένο πρόγραμμα καθοδήγησης που μπορεί να αφορά ομάδα μαθητών, χωρίς μεγάλες αποκλίσεις στο γνωστικό/νοητικό και ψυχοκινητικό δυναμικό, ή μεμονωμένους μαθητές με συγκεκριμένες ανάγκες. Στη δεύτερη περίπτωση μιλάμε για εξατομικευμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα διδασκαλίας. Για τη διαμόρφωση οποιουδήποτε εκπαιδευτικού προγράμματος ο δάσκαλος οφείλει να γνωρίζει και να συνυπολογίζει τους εξής παράγοντες: α) τη δομολειτουργική και επικοινωνιακή διάσταση του προφορικού και γραπτού λόγου, όπως αυτή αναδεικνύεται από τους σκοπούς και τους επιμέρους στόχους του ΑΠΣ, β) τους τρόπους διευκολυντικών και διορθωτικών παρεμβάσεων για την ανάγνωση και τη γραφή, γ) τις μεθόδους εναλλακτικής επικοινωνίας και έκφρασης, δ) τις δυνατότητες της τεχνολογίας (*assistive technology*) για τη διευκόλυνση των μαθητών με κινητικές αναπηρίες στην πρόσληψη, στην επεξεργασία και στην παραγωγή γραπτού και προφορικού λόγου, ε) τη μεθοδολογία διαμόρφωσης εξατομικευμένων προγραμμάτων διδασκαλίας, και στ) τη σκοπιμότητα της αξιολό-

γησης και τους τρόπους με τους οποίους αυτή διεξάγεται (η αξιολόγηση αναφέρεται ως αυτοτελές κεφάλαιο παρακάτω).

3.2.5.1. Δομολειτουργική και επικοινωνιακή προσέγγιση του γλωσσικού μαθήματος.

Η γλώσσα αποτελεί ένα σύστημα επικοινωνίας το οποίο βασίζεται στη δομή, στην οργάνωση και στην έκφραση του λόγου, προφορικού ή γραπτού. Η γλωσσική ικανότητα προϋποθέτει αντίληψη, κατανόηση, εξάσκηση και αυτοματοποίηση των γλωσσικών δομών: α) της *φωνολογικής δομής*, που αναφέρεται στην προφορά των γλωσσικών στοιχείων και στη χρήση επιτονισμού (φωνητική διακύμανση), β) της *σημασιολογικής δομής*, της αντίληψης, δηλαδή και της κατανόησης του νοήματος των γλωσσικών στοιχείων, γ) της *συντακτικής δομής*, που αφορά το συνδυασμό των λέξεων και τη δημιουργία φράσεων και προτάσεων, και, δ) της *μορφολογικής δομής*, που αναφέρεται στη γραμματική πλευρά των λέξεων.

Οι μαθητές πρέπει να συνειδητοποιούν ότι η γνώση της δομής και της οργάνωσης του λόγου (γλωσσική ικανότητα) εξυπηρετεί τις εκάστοτε επικοινωνιακές ανάγκες και προσαρμόζεται σε αυτές (επικοινωνιακή δεξιότητα). Επομένως, πέρα από την εξάσκηση για την εκμάθηση της δομής, είναι απαραίτητη και η εξάσκηση σε γλωσσικές/λεκτικές πράξεις (γλωσσικές δραστηριότητες με επικοινωνιακό προσανατολισμό, π.χ., ερώτηση, οδηγία, περιγραφή, ανακοίνωση, παράκληση, επιχειρηματολογία, προσταγή, επιθυμία, κ.ά.), που επιτρέπουν στο μαθητή να χρησιμοποιεί το λόγο για την επίτευξη συγκεκριμένου σκοπού. Οι γλωσσικές πράξεις ταξινομούνται σε δυο βασικά είδη λόγου, στον *αναφορικό* (περιγραφή, αφήγηση, ανακοίνωση) και στον *κατευθυντικό* (οδηγία, εντολή, πειθώς, παράκληση, κ.ά.). Το πρώτο είδος έχει σκοπό την ενημέρωση σχετικά με πρόσωπα, γεγονότα, καταστάσεις, και το δεύτερο την καθοδήγηση του δέκτη (ακροατή ή αναγνώστη) σε ορισμένη ενέργεια, πρακτική ή πνευματική.

Οι δραστηριότητες που θα εκτελούνται από τους μαθητές θα πρέπει να καλύπτουν τα παραπάνω στοιχεία σε επίπεδο επεξεργασίας αλλά και παραγωγής γραπτού και προφορικού λόγου. Ο δάσκαλος έχει τη δυνατότητα, προκειμένου να καλύψει στόχους σχετικούς με τον αναφορικό και τον κατευθυντικό λόγο, να αντικαταστήσει σε ποσοστό μέχρι 25% τα κείμενα των σχολικών εγχειριδίων με άλλα, δικής του επιλογής (*αυθεντικά κείμενα*: άρθρα, επιστολές, διαφημίσεις, τηλεγραφήματα, λογοτεχνήματα, αφίσες, κατάλογοι, κ.ά.), εξασφαλίζοντας όμως την παιδαγωγική τους καταλληλότητα. Είναι επίσης σκόπιμο να εκμεταλλεύεται διάφορες περιστάσεις και γεγονότα που αποτελούν βιωματικές εμπειρίες για τους μαθητές, ώστε να υποκινεί το ενδιαφέρον τους για σχετική παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου.

Κατά την επεξεργασία των διαφόρων κειμενικών τύπων, εκτός από τα ιδιαίτερα γνωρίσματά τους, θα πρέπει να αναδεικνύονται και να αξιοποιούνται *διακειμενικές, περικειμενικές και ενδοκειμενικές* πληροφορίες. Οι διακειμενικές πληροφορίες αναφέρονται στη σχέση του υπό εξέταση κειμένου με άλλα κείμενα, οι περικειμενικές στις επικοινωνιακές παραμέτρους (ποιος λέει τι, σε ποιον, πώς, πού, πότε, γιατί) και οι ενδοκειμενικές στην οργάνωση του κειμένου και στον τρόπο έκφρασής του. Η επεξεργασία κειμένου δεν περιορίζεται μόνο στο γλωσσικό μάθημα. Επεκτείνεται σε όλα τα μαθήματα του σχολικού προγράμματος και συνδυάζεται με τυχόν συνοδευτικές εικονικές αναπαραστάσεις (εικόνες, χάρτες, σχεδιαγράμματα, κ.ά.).

Για την παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου είναι επίσης απαραίτητη η οριζόντια επέκταση των στόχων του γλωσσικού μαθήματος σε όλα τα υπόλοιπα (ερμηνεία και διατύπωση όρων και εννοιών, περιληπτική απόδοση, διατύπωση συμπερασμάτων και απόψεων, κ.ά.). Η σύνθεση γραπτού λόγου ειδικότερα διδάσκεται ως διαδικασία που διέρχεται από τρία στάδια: α) το *προσυγγραφικό* που αποτελεί την προετοιμασία, δηλαδή την οργάνωση του κειμένου και τις πρώτες φραστικές επιλογές, β) το *συγγραφικό*, όπου επιχειρείται η πρώτη γραπτή εκδοχή του κειμένου, και, γ) το *μετασυγγραφικό*, με διορθωτικές και βελτιωτικές επεμβάσεις στο κείμενο.

Είναι σημαντικό να ενισχύονται όλοι οι μαθητές να συμμετέχουν σε δραστηριότητες της σχολικής ζωής και σε σχετική με αυτές παραγωγή λόγου, στο μέτρο πάντοτε των δυνατοτήτων του καθενός.

Η διδασκαλία της Γραμματικής διακρίνεται σε *γραμματική της λέξης* (ετυμολογία, σημασία, δομή), *της πρότασης* (σύνταξη, σημασία, χρήση), *του κειμένου* και *της επικοινωνίας* (δομή και περιεχόμενο, γλωσσική συνοχή και γλωσσικά μέσα, επίπεδο ύφους). Οι δυο πρώτες περιπτώσεις αποτελούν τη *Γραμματική του γλωσσικού συστήματος* και στηρίζουν την τρίτη περίπτωση, τη *Γραμματική της επικοινωνίας*. Η λειτουργία της Γραμματικής είναι σκόπιμο να συνδέεται με διάφορες επικοινωνιακές περιστάσεις. Η χρήση της ορολογίας να εφαρμόζεται για λόγους συνεννόησης και να μην επιδιώκεται η στείρα αποστήθιση κανόνων και ομάδων λέξεων. Αρκεί η εσωτερίκευση της κλίσης ενός πτωτικού στα τρία γένη και ενός ρήματος σε όλους τους χρόνους. Ιδιαίτερες περιπτώσεις, όπως αυτές των αρχαιοκλιτών, να ενσωματώνονται και να εξετάζονται μέσα από φραστικές διατυπώσεις και να εσωτερικεύονται το καθένα ξεχωριστά.

Για τη διδασκαλία πρώτης γραφής και ανάγνωσης προτείνεται ως καταλληλότερη για την ελληνική γλώσσα η *αναλυτικοσυνθετική μέθοδος* μέσω της γραφοφωνητικής αντιστοιχίας. Αυτό βέβαια δεν αποκλείει και το συνδυασμό της με την *ολιστική* σε συμπληρωματικό επίπεδο. Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη σημασία στη φωνολογική ενημερότητα του μαθητή και στην αντιστοίχιση φωνημάτων με γραφήματα.

Η Ορθογραφία και το Λεξιλόγιο διδάσκονται μέσω, ομαδοποίησης λέξεων με κοινά χαρακτηριστικά, κατανόησης και εφαρμογής βασικών ορθογραφικών κανόνων, καθώς και μέσω διαφόρων τεχνικών μνημονικής συγκράτησης (εικόνες, σχεδιαγράμματα, ποιήματα, σκίτσα, κ.ά.).

Τα λάθη (φωνολογικά, σημασιολογικά, μορφολογικά και συντακτικά) θα πρέπει να απενοχοποιούνται και να αντιμετωπίζονται ως αφορμές για εποικοδομητική διδασκαλία πάνω σε αυτά.

Η διδασκαλία της Λογοτεχνίας είναι σκόπιμο να αποσυνδέεται μερικώς από τη γενικότερη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος, δεδομένου ότι τα λογοτεχνικά κείμενα δεν αποτελούν πάντοτε τα πλέον κατάλληλα γλωσσικά πρότυπα. Η ανάγνωση και η επεξεργασία λογοτεχνικών κειμένων εξυπηρετεί τους εξής στόχους: α) Κατανόηση δομής, λειτουργίας και ορίων της γλώσσας, ειδικά σε περιπτώσεις ποιητικού λόγου με ακραίες φραστικές επιλογές, β) Αισθητική καλλιέργεια και ευαισθητοποίηση απέναντι σε ανθρώπινα και κοινωνικά προβλήματα. Στα πλαίσια αυτά θα πρέπει να αντιμετωπίζεται διδακτικά όπως κάθε άλλο είδος λόγου και να αξιοποιείται συμπληρωματικά σε όλα τα μαθήματα του σχολικού προγράμματος. Είναι σημαντικό να συνδέονται οι μαθητές με τη Λογοτεχνία βιωματικά, μέσα από το παιχνίδι, την ψυχαγωγία, τη συναισθηματική έκφραση, τον προβληματισμό και τη συζήτηση, και να προβαίνουν σε συγκρίσεις λογοτεχνικών έργων μετά από διακειμενική, περικειμενική και ενδοκειμενική επεξεργασία τους. Ο δάσκαλος οφείλει να ενισχύει δραστηριότητες που ωθούν τους μαθητές στη φιλιαναγνώσια, όπως ανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων, δημιουργία σχολικής βιβλιοθήκης, επίσκεψη σε εκθέσεις βιβλίου και βιβλιοπωλεία, οργάνωση εκθέσεων και βιβλιοπαρουσιάσεων, δραματοποίηση λογοτεχνικών έργων, ατομική ή ομαδική λογοτεχνική παραγωγή, κ.ά. Στην περίπτωση των μαθητών με κινητικές αναπηρίες, είτε είναι ενσωματωμένοι σε σχολεία γενικής παιδείας είτε σε ΣΜΕΑ, ενδείκνυται η επαφή με λογοτεχνικά έργα που αναφέρονται σε παρεμφερείς περιπτώσεις για να ενισχύεται η θετική αντίληψη της διαφορετικότητας και να ενισχύεται η κοινωνικοποιητική διαδικασία.

3.2.5.2. Διευκολυντικές παρεμβάσεις για την ανάγνωση και τη γραφή.

Οι μαθητές με κινητικές αναπηρίες παρουσιάζουν (όπως ήδη έχει αναφερθεί) δυσκολίες οπτικοκινητικού συντονισμού, μνημονικής συγκράτησης, συγκέντρωσης της προσοχής, χωρικής και σωματικής αντίληψης. Είναι επόμενο οι δυσκολίες αυτές να επιδρούν αρνητικά στις

δεξιότητες της ανάγνωσης και της γραφής. Ενδεικτικά αναφέρονται μερικοί τρόποι που μπορούν να διευκολύνουν τους μαθητές στην κατάκτηση των δεξιοτήτων αυτών:

- Συνδυασμός εικόνας με αρχικό γράμμα λέξης.
- Συνδυασμός αρχικής συλλαβής, λέξης και εικόνας. Στην περίπτωση αυτή οι μαθητές μπορούν να μαθαίνουν πρώτα τα φωνήεντα και στη συνέχεια τα σύμφωνα. Συνδέουν το κάθε σύμφωνο με τα διδαγμένα φωνήεντα και αντιστοιχίζουν στην κάθε συλλαβή μια λέξη που αρχίζει απ' αυτήν (*συλλαβική μέθοδος*).
- Γραφή σε αμμοδόχο ή σε ένα πιάτο με ρύζι.
- Ενσφηνώσεις γραμμάτων σε ειδικές υποδοχές (παζλ).
- Κατασκευή γραμμάτων με πλαστελίνη και πηλό.
- Γραφή πάνω σε διάστικτα γράμματα, με αρχικό και τελικό σημείο που θα σηματοδοτούνται με διαφορετικό χρώμα π.χ., πράσινο για το αρχικό και κόκκινο για το τελικό.
- Ιχνογραφήματα, λαβύρινθοι, παζλ και γέμισμα πλαισίων με χρώμα (με σκοπό να μη βγαίνουν έξω από τη γραμμή ή το πλαίσιο).
- Χάραξη βοηθητικών γραμμών στα τετράδια γραφής.
- Χοντρά πινέλα, μαρκαδόροι, ξυλομπογιές, δακτυλομπογιές και κιμωλίες.
- Πλαστικά επικαλύμματα για μολύβια, που διευκολύνουν τη λαβή (*pencil grippers*).
- Χοντρά μολύβια με ανατομική λαβή.
- Χρωματιστοί μαρκαδόροι και χρωματιστές διαφανείς μεμβράνες για επισήμανση κειμένου (βοηθάει στην εστίαση της προσοχής).
- Ανάγνωση/ερμηνεία εικόνων και συμβόλων, μεμονωμένα ή σε συνδυασμό με κείμενο.

3.2.5.3. Εναλλακτικοί τρόποι έκφρασης και επικοινωνίας

Οι μαθητές με κινητικές αναπηρίες είναι αναμενόμενο να χρειάζονται ειδική μεθοδολογική και συναισθηματική προσέγγιση προκειμένου να επιτύχουν όσο το δυνατόν περισσότερους από τους στόχους του γλωσσικού μαθήματος, όπως αυτοί έχουν διατυπωθεί. Η προσέγγιση αυτή αφορά κατά κύριο λόγο εναλλακτικές μορφές έκφρασης και επικοινωνίας για μαθητές με προβλήματα άρθρωσης λόγου, αναγνωστικής και γραφοκινητικής δεξιότητας. Σε συνεργασία με ομάδα ειδικών (λογοθεραπευτών, ψυχολόγων, σχολικών συμβούλων, κ.ά.) ο δάσκαλος μπορεί να ενισχύει και να βοηθά τους συγκεκριμένους μαθητές στην κατανόηση και εφαρμογή μη λεκτικών τρόπων επικοινωνίας, όπως οι κινήσεις των χεριών, οι εκφράσεις του προσώπου (γλώσσα του σώματος), η χρήση βιβλίων με εικόνες που αναφέρονται σε καθημερινές ανάγκες έκφρασης και επικοινωνίας του μαθητή και σε ακολουθία οδηγιών για εκτέλεση εργασιών (π.χ. τύπου *Makaton*), καθώς και η χρήση συμβόλων, όπως τα *Bliss Symbols*.

Οι θεατρικές δραστηριότητες και ιδιαίτερα η παντομίμα, όπου παίρνουν μέρος όλοι οι μαθητές της τάξης, μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση των μαθητών με δυσκολίες λεκτικής έκφρασης και στη δημιουργία θετικής στάσης για την αντιμετώπιση του προβλήματος. Η παρακολούθηση επίσης επιλεγμένων θεατρικών παραστάσεων ή κινηματογραφικών ταινιών με παρεμφερή θέματα συνεισφέρει στη συνειδητοποίηση της δυσκολίας και στην προσπάθεια υπέρβασής της μέσω της μίμησης προτύπων, πράγμα το οποίο επιδρά παρωθητικά στους μαθητές με κινητικές αναπηρίες.

Σε περιπτώσεις μεγάλης δυσκολίας στην επικοινωνία και την έκφραση του μαθητή προτείνεται η μέθοδος της *Ολικά Δομημένης Επικοινωνίας (Structured Total Communication)*, η οποία προτάσσει τη σχέση αμοιβαίας αλληλεπίδρασης και αλληλοβοήθειας μεταξύ ενήλικα και παιδιού. Βασίζεται στην πολυαισθητηριακή επικοινωνία, αξιοποιώντας όλα τα κανάλια αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον που μπορεί να διαθέτει ο μαθητής. Ο δάσκαλος ή όποιος ενήλικας ασχολείται με το μαθητή οφείλει να δημιουργήσει τέτοιες συνθήκες, ώστε να δώσει την ευκαιρία στο μαθητή να βιώσει επικοινωνιακές εμπειρίες και να προσπαθήσει και ο ίδιος (ο

ενήλικας) να καταλάβει αυτό που ο μαθητής εκφράζει, «χτίζοντας» μέρα με τη μέρα επικοινωνιακή σχέση με το μαθητή.

3.2.5.4. Υποστηρικτική Τεχνολογία.

Για τους μαθητές με κινητικές αναπηρίες είναι σημαντική και η συνεισφορά της τεχνολογίας. Εκτός από την πολυμεσική παρουσίαση του γνωστικού αντικειμένου (κείμενο, ήχος, εικόνα), κατά την οποία ο μαθητής αξιοποιεί ταυτόχρονα όλες του τις αισθήσεις στην πρόσληψη της διδασκόμενης ύλης, τα τεχνολογικά επιτεύγματα μπορούν να διευκολύνουν τις κινήσεις και τις γνωστικές λειτουργίες των μαθητών υποστηρίζοντας συμπληρωματικά τις ανεπαρκείς δεξιότητές τους. Υπάρχουν απλά προϊόντα όπως βοηθήματα γραφής, συγκέντρωσης της προσοχής και συνθετότερα όπως οι γραφομηχανές και τα ευρύτερα υπολογιστικά συστήματα με κατάλληλο εργονομικό σχεδιασμό, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν από άτομα με κινητικές αναπηρίες. Χρειάζεται ωστόσο ειδική εκπαίδευση των μαθητών στη χρήση αυτών των βοηθημάτων και παράλληλη εξοικείωση των δασκάλων. Ενδεικτικά αναφέρονται τα εξής:

- Ειδικά σχεδιασμένες γραφομηχανές και πληκτρολόγια Η/Υ, ώστε να προσαρμόζονται σε αυτά τα χέρια των μαθητών.
- Πληκτρολόγια αφής ή οθόνης.
- Οθόνες αφής.
- Η/Υ με αισθητήρες που προσαρμόζονται σε μέλη του σώματος που μπορούν να κινηθούν (π.χ. κεφάλι) και μεταφράζουν συγκεκριμένες κινήσεις σε γραφή με τη βοήθεια ειδικού λογισμικού (π.χ. *ο Γράφος*).
- Υπολογιστικές μηχανές που μεταφράζουν σε ομιλία το εισαγόμενο κείμενο και επιπλέον δέχονται και μεταδίδουν τις οδηγίες του δασκάλου για συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο (*voice activated software*).
- Υπολογιστικές μηχανές για την οργάνωση της σκέψης (*inspiration organizers*) με διαγράμματα ροής (*flow charts*) και χάρτες εννοιών (*concept maps*).

Γενικά, τα τεχνολογικά επιτεύγματα και κυρίως οι Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών μπορούν να πραγματοποιήσουν ένα σύνολο λειτουργιών στο χώρο των μαθητών με κινητικές αναπηρίες, αλλά και της Ειδικής Αγωγής γενικότερα. Χρησιμοποιούνται ως διδακτικά και μαθησιακά εργαλεία, ως επικοινωνιακά περιβάλλοντα, ως εργαλεία διεκπεραίωσης εργασιών και ως μέσα διάγνωσης, θεραπείας και αξιολόγησης.

3.2.5.5. Διαμόρφωση εξατομικευμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Τα εξατομικευμένα εκπαιδευτικά προγράμματα διαμορφώνονται για μαθητές που έχουν ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες, είτε βρίσκονται ενσωματωμένοι σε κοινό σχολείο, είτε παρακολουθούν Τμήμα Ένταξης, είτε φοιτούν σε ΣΜΕΑ. Κύριος υπεύθυνος για τη διεξαγωγή του προγράμματος είναι ο δάσκαλος της τάξης. Ωστόσο για το σχεδιασμό, τις επιμέρους υποστηρικτικές παρεμβάσεις, τον έλεγχο της επίτευξης των στόχων και την πιθανή αναθεώρηση και αναδιαμόρφωσή του, είναι απαραίτητη η συμμετοχή και άλλων φορέων, όπως οι γονείς του μαθητή, ο ίδιος ο μαθητής κατά περίπτωση, ο σχολικός σύμβουλος, ο διευθυντής του σχολείου, ο σύλλογος διδασκόντων και οι βοηθητικές υπηρεσίες (γιατροί, εργοθεραπευτές, λογοθεραπευτές, ψυχολόγοι, νοσηλευτές, κοινωνικοί λειτουργοί, ειδικοί παιδαγωγοί).

Η οργάνωση ενός εξατομικευμένου εκπαιδευτικού προγράμματος διέρχεται από τα εξής στάδια:

- Στοιχεία του μαθητή (ονοματεπώνυμο, ηλικία, τάξη, σχολείο, σχολικό έτος) και ιατροπαιδαγωγική αξιολόγηση της παρούσας κατάστασής του: παθολογία, γνώσεις, δεξιότητες, ψυχολογική κατάσταση, ανεπάρκειες, αδυναμίες.

- Προσδιορισμός των τομέων ειδικής εκπαιδευτικής παρέμβασης σύμφωνα με τις ανάγκες του μαθητή, π.χ. γλώσσα και επικοινωνία, κοινωνικότητα, συντονισμός κινήσεων, λεπτή και αδρή κινητικότητα, γνωστική ανάπτυξη (αντίληψη, μνήμη, σκέψη), συνεργατικότητα, συμπεριφορά, αυτοεξυπηρέτηση.
- Προσδιορισμός των μακροπρόθεσμων στόχων και της χρονικής διάρκειάς τους για κάθε τομέα. Επιλογή του κατά προτεραιότητα σημαντικότερου μακροπρόθεσμου στόχου.
- Ανάλυση του μακροπρόθεσμου στόχου σε επιμέρους βραχυπρόθεσμους. Η διαδικασία αυτή είναι γνωστή ως *ανάλυση έργου (task analysis)* και δομείται σύμφωνα με το παρακάτω παράδειγμα:

Μακροπρόθεσμος στόχος: Ο μαθητής να διατυπώνει προφορικά και να γράφει απλές προτάσεις. Προβλεπόμενη χρονική διάρκεια: 20 μέρες						
Βραχυπρόθεσμοι στόχοι-Βήματα	Υλικά	Οδηγίες	Κριτήρια επιτυχίας	Ημερομηνία έναρξης διδασκαλίας	Ημερομηνία κατάκτησης του στόχου	Ημερομηνία ελέγχου-αξιολόγησης
1. Να κρατάει σωστά το μολύβι.	Μολύβι, τετράδιο	Μαθαίνουμε πώς να κρατάμε το μολύβι.	9/10 επιτυχημένες προσπάθειες για 2 συνεχείς μέρες.			
2. Να γράφει ευανάγνωστα πάνω στη γραμμή.	Μολύβι, τετράδιο, υπόδειγμα σωστής γραφής	Μαθαίνουμε πώς να γράφουμε ωραία γράμματα πάνω στη γραμμή.	9/10 επιτυχημένες προσπάθειες για 2 συνεχείς μέρες.			
3. Να διατυπώνει προφορικά και γράφει προτάσεις τύπου Υ-Ρ	Μολύβι, τετράδιο, παραδείγματα	Σκεφτόμαστε και γράφουμε μια δική μας πρόταση σαν κι αυτή του παραδείγματος	9/10 επιτυχημένες προσπάθειες για 2 συνεχείς μέρες.			
4. Να διατυπώνει προφορικά και να γράφει προτάσεις τύπου Υ-Ρ-Α.	Μολύβι, τετράδιο, παραδείγματα	Σκεφτόμαστε και γράφουμε μια δική μας πρόταση σαν κι αυτή του παραδείγματος	9/10 επιτυχημένες προσπάθειες για 2 συνεχείς μέρες.			
5. Να διατυπώνει προφορικά και να γράφει προτάσεις τύπου Υ-Ρ-Α-Α.	Μολύβι, τετράδιο, παραδείγματα	Σκεφτόμαστε και γράφουμε μια δική μας πρόταση σαν κι αυτή του παραδείγματος	9/10 επιτυχημένες προσπάθειες για 2 συνεχείς μέρες.			
6. Να διατυπώνει προφορικά	Μολύβι, τετράδιο,	Σκεφτόμαστε και γράφουμε	9/10 επιτυχημένες προ-			

και να γράφει προτάσεις τύ-που Υ-Ρ-Κ.	παρα-δείγματα	μια δική μας πρόταση σαν κι αυτή του παραδείγμα-τος	σπάθειες για 2 συνεχείς μέ-ρες.			
Σχόλια-Παρατηρήσεις:						

- Αναφορά των προσώπων-φορέων που συμμετέχουν στην οργάνωση, τη διεξαγωγή, την αξιολόγηση και την αναπροσαρμογή του εξατομικευμένου εκπαιδευτικού προ-γράμματος.
- Ορισμός ημερομηνίας για την επόμενη συνάντηση των παραπάνω φορέων και αναφο-ρά των πεπραγμένων της κάθε συνάντησης.

Για την επιτυχή διεκπεραίωση ενός εξατομικευμένου εκπαιδευτικού προγράμματος τονίζε-ται ότι είναι απαραίτητη η συνεισφορά και η διάθεση συνεργασίας όλων όσων εμπλέκονται σε αυτό.

3.2.6. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Στο ΔΕΠΠΣ και ΑΠΣ υποχρεωτικής εκπαίδευσης αναφέρεται ότι: « *Οι μαθητές με αναπη-ρίες αξιολογούνται με βάση τις γενικές αρχές της αξιολόγησης. Όσον αφορά τους σκοπούς της αξιολόγησης των ατόμων αυτών, ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίνεται στις δυνατότητες που ανέπτυξε και αξιοποιεί ο μαθητής σε σχέση με την καθημερινή ζωή. Επίσης, ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δίνεται: α) στην αρχή της ολόπλευρης εκτίμησης της παρουσίας του μαθη-τή, ώστε η αξιολόγηση να μην εστιάζεται μόνο στις αδυναμίες του, β) στην παρωθητική αρχή της αξιολόγησης (ενθάρρυνση της προσπάθειας), και, γ) στη συσχέτιση των δεδομένων της αξιολόγησης με το εξατομικευμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του κάθε μαθητή. Θα πρέπει ε-πίσης να συνεκτιμάται η επιτυχής παρακολούθηση της τάξης από το μαθητή, δηλαδή ο βαθ-μός της ένταξής του, καθώς σκοπός της αξιολόγησης είναι και η συγκέντρωση πληροφοριών για τη λήψη αποφάσεων σε σχέση με τις ειδικές εκπαιδευτικές παροχές που πιθανόν χρειάζε-ται ο μαθητής.*»

Στα πλαίσια αυτά η αξιολόγηση των μαθητών με αναπηρίες θα πρέπει να προκύπτει ως ανατροφοδότηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας, η οποία θα καθορίζει το βαθμό επίτευξης των επιμέρους γνωστικών, συναισθηματικών, κοινωνικών και ψυχοκινητικών στόχων, τις μα-θησιακές δυσκολίες και αδυναμίες, τις διδακτικές ελλείψεις και τους άξονες σχεδιασμού των επόμενων εκπαιδευτικών παρεμβάσεων. Η αξιολόγηση οφείλει να είναι διαρκής, σκόπιμη, α-ντικειμενική, άμεση, αξιόπιστη, ανάλογη με την ηλικία και το επίπεδο των μαθητών, να αντα-ποκρίνεται σε καθορισμένα εκ των προτέρων κριτήρια και στόχους, να λαμβάνει υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των μαθητών και την πρόδοό τους σε σχέση με τις προηγούμενες ατομικές τους επιδόσεις και να τους καλλιεργεί δεξιότητες αυτοαξιολόγησης.

Η διαδικασία της αξιολόγησης έχει τρεις μορφές: α) *Διαγνωστική*, η οποία γίνεται στην αρχή της χρονιάς ή στην αρχή της διδασκαλίας ενός νέου γνωστικού αντικειμένου, για να ε-ντοπιστεί το επίπεδο γνώσης των μαθητών και οι ελλείψεις τους και να προσδιοριστούν οι επόμενοι στόχοι. Για τους μαθητές με ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες η διαγνωστική αξιολό-γηση αντιστοιχεί στο πρώτο στάδιο σχεδιασμού του εξατομικευμένου εκπαιδευτικού προ-γράμματος. β) *Διαμορφωτική*, η οποία είναι μια καθημερινή διαδικασία παρακολούθησης της μαθησιακής πορείας των μαθητών προς την επίτευξη των καθορισμένων στόχων. Δίνει τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να κάνει διορθωτικές παρεμβάσεις ή επισημάνσεις και να τρο-ποποιεί μερικώς ή εξ' ολοκλήρου τη διδακτική του πρακτική. Σε ένα εξατομικευμένο εκπαι-

δευτικό πρόγραμμα αυτή η μορφή της αξιολόγησης αντιστοιχεί στην επίτευξη των επιμέρους βραχυπρόθεσμων στόχων. γ) *Τελική*, η οποία γίνεται στο τέλος μιας διδακτικής ενότητας ή ενός μακροπρόθεσμου στόχου σε εξατομικευμένο πρόγραμμα. Με την τελική αξιολόγηση εκτιμάται όλη η εκπαιδευτική διαδικασία (διδασκαλία και μάθηση), κρίνεται ο βαθμός επιτυχίας της και καθορίζονται οι επόμενες διδακτικές ενότητες ή μακροπρόθεσμοι στόχοι.

Μερικοί τρόποι με τους οποίους μπορεί να γίνει η αξιολόγηση των μαθητών με κινητικές αναπηρίες για το γλωσσικό μάθημα είναι:

- Γραφή λέξεων ή κειμένων ανάλογα με τις δυνατότητες του μαθητή με γράμματα ευανάγνωστα και σωστά τοποθετημένα πάνω στις γραμμές.
- Ανάγνωση λέξεων ή κειμένων με ευχέρεια.
- Ερωτήσεις κατανόησης γραπτού και προφορικού κειμένου. Οι ερωτήσεις μπορεί να είναι ανοιχτού και κλειστού τύπου και οι απαντήσεις προφορικές ή γραπτές.
- Αφηγήσεις και περιγραφές από τους μαθητές προφορικά ή γραπτά.
- Ερωτήσεις κρίσης με ζητούμενα τη διατύπωση απόψεων, συμπερασμάτων, υποθέσεων, προβλέψεων, επιχειρημάτων, την ερμηνεία καταστάσεων, φαινομένων και γεγονότων, την ανεύρεση αιτιών και αποτελεσμάτων, κ.ά., με προφορικές ή γραπτές απαντήσεις.
- Απόδοση της έννοιας των λέξεων.
- Περιληπτική απόδοση κειμένου, προφορικά ή γραπτά.
- Ανάθεση και διεκπεραίωση εργασιών που απαιτούν συνεργασία και έρευνα, π.χ., από μια απλή ανεύρεση πληροφοριών για ένα θέμα μέχρι την πραγματοποίηση ενός σχεδίου εργασίας, κατά περίπτωση.
- Φύλλα αξιολόγησης με ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής, αντιστοίχισης, συμπλήρωσης, τύπου «σωστό-λάθος», και απάντησης με σύντομο γραπτό κείμενο.
- Λίστες ελέγχου δεξιοτήτων (γνωστικών, συναισθηματικών, κοινωνικών και ψυχοκινητικών), οι οποίες πρέπει να συμπληρώνονται από το δάσκαλο πριν και μετά τη διδακτική παρέμβαση, προκειμένου να αναδειχτεί η πρόοδος του μαθητή. Οι λίστες ελέγχου δεξιοτήτων είναι ένα είδος περιγραφικής αξιολόγησης. Αποτελούνται από έναν κατάλογο αναμενόμενων συμπεριφορών από το μαθητή κατά τομέα στόχων (γνωστικό, συναισθηματικό, κοινωνικό, ψυχοκινητικό). Δίπλα στην καθεμιά ο δάσκαλος σημειώνει με ένα σημάδι αν ο μαθητής την εμφανίζει.
- Φάκελος εργασιών του μαθητή σε όλη τη διάρκεια του έτους.
- Παρακολούθηση του μαθητή από το δάσκαλο για να εξακριβωθεί, μέσω των διαπροσωπικών του σχέσεων στην τάξη ή γενικότερα στο σχολείο, αν προσαρμόζει τη μορφή του λόγου του στις εκάστοτε επικοινωνιακές περιστάσεις, αν εκτελεί γλωσσικές πράξεις, αν χρησιμοποιεί κατάλληλο λεξιλόγιο, σύνταξη και επιτονισμό και αν έχει επικοινωνιακές και συνεργατικές δεξιότητες.
- Ανάθεση δραστηριοτήτων που απαιτούν γλωσσικές πράξεις, προφορικά ή γραπτά, π.χ., πώς θα πείσει τους γονείς του να παρακολουθήσουν μια σχολική εκδήλωση, πώς θα διαφωνήσει με ένα συμμαθητή του και στη συνέχεια θα επιχειρηματολογήσει για την άποψή του, κ.ά.
- Περιγραφή εικόνων προφορικά ή γραπτά.
- Βαθμός συμμετοχής σε σχολικές εκδηλώσεις.
- Σε κάθε περίπτωση προφορικής ή γραπτής αναπαραγωγής ή παραγωγής λόγου από το μαθητή, ο δάσκαλος ελέγχει τη φωνολογική, συντακτική, σημασιολογική και μορφολογική δομή.

Επισημαίνεται ότι οι μαθητές με δυσκολίες γραπτής και προφορικής έκφρασης λόγου αξιολογούνται με βάση εναλλακτικούς τρόπους έκφρασης και επικοινωνίας.

Γενικά, στόχος του δασκάλου θα πρέπει να είναι η ικανότητα του μαθητή να εντοπίζει και να διορθώνει μόνος τα λάθη του, αποκτώντας με αυτόν τον τρόπο δυνατότητες αυτοαξιολόγησης. Για να γίνει όμως αυτό είναι ανάγκη να απενοχοποιηθεί το λάθος ως αιτία επίπληξης και υποβιβασμού του μαθητή και να γίνει μέσο διάγνωσης των ελλείψεών του, καθώς και να αποτελέσει τη βάση πάνω στην οποία θα στηριχθεί η επόμενη διδακτική ή διορθωτική παρέμβαση του δασκάλου.

3.3. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Τριλιανός, Α.** (1998), *Μεθοδολογία της σύγχρονης διδασκαλίας*, τ. Α', Β', Αθήνα
- Τριλιανός, Α.** (2002), *Η παρώθηση του μαθητή για μάθηση*, Αθήνα
- Ματσαγγούρας, Η.** (2001), *Η σχολική τάξη, Κειμενοκεντρική Προσέγγιση του γραπτού λόγου*, τ.Β', Αθήνα
- Σαλβαράς, Ι.** (2000), *Γλωσσική διδασκαλία για όλους τους μαθητές*
- Παπαχρίστου, Β., Μάνδαλος, Λ.** (1999), *Η διδασκαλία του Σκέφτομαι και Γράφω στις Α', Β', και Γ' τάξεις του Δημοτικού Σχολείου*, Δομολειτουργική και Επικοινωνιακή Προσέγγιση, Αθήνα
- Πολυχρονοπούλου, Σ.** (2001), *Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες*, τ. Α', Αθήνα
- ΥΠΕΠΘ**, (1988), *Πρακτικά σεμιναρίου Ειδικής Αγωγής*, ΥΠΕΠΘ-UNESCO, ΟΕΔΒ, Αθήνα
- Σπετσιώτης, Ι., Σταθόπουλος, Σ.** (2002), *Παιδαγωγική και διδακτική προσώπων με κινητικά προβλήματα*, Φάκελος σημειώσεων του μαθήματος στο Μαράσλειο Διδασκαλείο Δημοτικής Εκπαίδευσης, Αθήνα
- Δερέκα, Μ.** (2002), *Διδακτικοθεραπευτικές μέθοδοι στην Ειδική Παιδαγωγική*, Φάκελος σημειώσεων του μαθήματος στο Μαράσλειο Διδασκαλείο Δημοτικής Εκπαίδευσης, Αθήνα
- ΥΠΕΠΘ-ΠΙ** (2002), *ΔΕΠΠΣ και ΑΠΣ Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης*, τ. Α', Αθήνα
- ΥΠΕΠΘ-ΠΙ** (2002), *ΔΕΠΠΣ και ΑΠΣ για το Νηπιαγωγείο-Προγράμματα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων*, Αθήνα
- www.nc.uk.net/ld/index.html, *Planning, teaching and assessing the curriculum for pupils with learning difficulties*
- www.assistivetech.com/prod-index.htm, *Augmentative and Alternative Communication Devices-Software Solutions for Special Needs*
- www.ericdigests.org/2003-1/assistive.htm, *Assistive Technology for Students with Mild Disabilities*
- European Agency for Development in Special Needs Education** (2003), *Special Needs Education in Europe*, www.eurydice.org
- Henning Rye and Miriam Donath Skjcxten** (1989), *Children with severe Cerebral Palsy, An educational guide*, unesdoc.unesco.org/images/0008/000850/085085eo.pdf

8. ΔΕΠΠΣ –ΑΠΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ

8.1. ΔΕΠΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟ

8.1.1. Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος

Ο σκοπός της Φυσικής Αγωγής στο Γυμνάσιο είναι να συμβάλει κατά προτεραιότητα στην σωματική ανάπτυξη των μαθητών και παράλληλα να βοηθήσει στην ψυχική και πνευματική τους καλλιέργεια καθώς και στην αρμονική ένταξή τους στην κοινωνία.

Προτεραιότητα έχει η ανάπτυξη των κινητικών δεξιοτήτων των μαθητών και μέσω αυτών η καλλιέργεια των φυσικών τους ικανοτήτων και η ενίσχυση της υγείας τους.

8.1.2. Ορισμός και χαρακτηριστικά των παιδιών με Κινητικές Αναπηρίες.

Κινητικές Αναπηρίες

Οι κινητικές αναπηρίες επηρεάζουν την φυσιολογική κίνηση του ατόμου δυσχεραίνοντας, ανάλογα με την σοβαρότητα, τις λειτουργικές δραστηριότητες της καθημερινής του ζωής. Μπορεί να οφείλονται σε παθήσεις, τραυματισμούς του μυοσκελετικού ή του νευρικού συστήματος. Οι κυριότεροι τύποι κινητικών αναπηριών που συναντώνται στις διάφορες βαθμίδες της εκπαίδευσης είναι οι εξής:

Εγκεφαλική Παράλυση

Δισχιδής ράχη

Τραυματισμοί Νωτιαίου Μυελού

Εγκεφαλικές Κακώσεις

Παιδική, Εφηβική αρθρίτιδα

Αρθρογρίπωση

Μυϊκές δυστροφίες

Ακρωτηριασμοί

1) Εγκεφαλική Παράλυση

Ορισμός:

Η εγκεφαλική παράλυση είναι μία νευρολογική διαταραχή που προκαλείται από βλάβη στις κινητικές περιοχές του εγκεφάλου. Μπορεί να συμβεί κατά την κύηση, τον τοκετό και στα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού. Ανάλογα με το είδος της νευρομυϊκής διαταραχής διακρίνεται σε σπαστική, αθетωσική, αταξική ή μικτή μορφή. Ανάλογα με την κατανομή της βλάβης στο σώμα διακρίνεται σε τετραπληγία, διπληγία, τριπληγία και μονοπληγία..

Χαρακτηριστικά:

Η εγκεφαλική παράλυση χαρακτηρίζεται από:

Διαταραχές στον μυϊκό τόνο, έλλειψη νευρομυϊκού συντονισμού, μυϊκή αδυναμία

Επιπρόσθετα μπορεί να συνυπάρχουν:

Νοητική καθυστέρηση, Διαταραχές στη όραση, την ακοή και την ομιλία, διάσπαση προσοχής και ψυχολογικά προβλήματα

2) Δισχιδής ράχη

Ορισμός: Η δισχιδής ράχη είναι μια εκ γενετής πάθηση, η οποία οφείλεται σε ατελή ανάπτυξη της σπονδυλικής στήλης κατά τις 4 πρώτες εβδομάδες της εμβρυϊκής ζωής. Συγκεκριμένα παρουσιάζεται ατελής κλείσιμο του οστέινου σπονδυλικού τόξου ενός σπονδύλου από την αυχενική έως την οσφυϊκή μοίρα της σπονδυλικής στήλης προκαλώντας νευρολογικές διαταραχές.

Χαρακτηριστικά

Οστικές παραμορφώσεις, διαταραχές της στάσης, κατακλίσεις, μώλωπες, ουρολοιμώξεις, παχυσαρκία

3) Τραυματισμοί νωτιαίου μυελού

Ορισμός: Είναι κακώσεις στην σπονδυλική στήλη που προκαλούν βλάβη στο νωτιαίο μυελό με αποτέλεσμα την απώλεια της κίνησης και της αισθητικότητας από το σημείο της βλάβης και κάτω. Η σοβαρότητα του τραυματισμού εξαρτάται από την θέση και την έκταση της βλάβης που έχει υποστεί ο νωτιαίος μυελός. Η διαταραχή μπορεί να έχει την μορφή τετραπληγίας όπου είναι επηρεασμένα τα άνω και κάτω άκρα και την μορφή παραπληγίας όπου είναι επηρεασμένα κυρίως τα κάτω άκρα .

Χαρακτηριστικά

Σπαστικότητα, διαταραχές αισθητικότητας, κατακλίσεις, προβλήματα θερμορύθμισης, μυϊκή ατροφία, διαταραχές στην ουροδόχο κύστη, σεξουαλική δυσλειτουργία, οστεοπόρωση, καρδιαγγειακά προβλήματα, μυϊκές βραχύνσεις, διαταραχές στην στάση του σώματος και ψυχολογικά προβλήματα..

4) Εγκεφαλικές κακώσεις

Οι εγκεφαλικές κακώσεις προκαλούν μερική ή ολική αναπηρία και επιδρούν αρνητικά στον ψυχισμό του ατόμου. Η σοβαρότητα της κάκωσης εξαρτάται από την θέση, την έκταση της βλάβης και από το είδος της θεραπευτικής αγωγής.

Χαρακτηριστικά

Διαταραχές μνήμης και ομιλίας, διάσπαση προσοχής, δυσλειτουργία της ουροδόχου κύστης, επιληπτικές κρίσεις, σπαστικότητα, έλλειψη νευρομυϊκού συντονισμού, διαταραχές αισθητικότητας, αναπνευστικά και ψυχολογικά προβλήματα.

5) Μυϊκές δυστροφίες

Είναι ομάδα κληρονομικών ασθενειών που προκαλούν μυϊκή αδυναμία εξαιτίας της προοδευτικής εκφύλισης των μυϊκών ινών. Υπάρχουν διάφοροι τύποι μυϊκής δυστροφίας αλλά η συνηθέστερη είναι η μυϊκή δυστροφία Duchenne η οποία εμφανίζεται στην ηλικία των 2-6 ετών. Η ασθένεια είναι προοδευτική και τελικά το παιδί καταλήγει σε αναπηρικό αμαξίδιο με την πάροδο δεκαετίας , ενώ το προσδόκιμο ζωής ανέρχεται περίπου στα 20 χρόνια.

Χαρακτηριστικά

Μυϊκή ατροφία, Χαρακτηριστικό βάδισμα (νήσειο), μυϊκές βραχύνσεις, Ανάπτυξη συνδετικού ιστού στους μύες, διαταραχές στην στάση(λอร์ดωση), αναπνευστικά προβλήματα, πτωχή μυϊκή αντοχή.

6) Αρθρογρίπωση

Εκ γενετής πάθηση κατά την οποία προσβάλλονται οι αρθρώσεις και οφείλεται σε εκφύλιση του νωτιαίου μυελού.

Χαρακτηριστικά

Δυσκαμψία, λέπτυνση των άκρων, μυϊκή αδυναμία, αντικατάσταση του μυϊκού με λιπώδη και συνδετικό ιστό, περιορισμένη λειτουργικότητα.

7) Νεανική αρθρίτιδα

Χρόνια αρθρίτιδα που εμφανίζεται στην παιδική ή την εφηβική ηλικία. Πρόκειται για πάθηση αγνώστου αιτιολογίας κατά την οποία οι αρθρώσεις παρουσιάζουν φλεγμονή και σταδιακή μείωση του εύρους κίνησης.

Χαρακτηριστικά

Οίδημα στις αρθρώσεις, πόνος ευαισθησία δυσκαμψία, δυσκολία στην βάδιση, μυϊκή ατροφία.

8) Ακρωτηριασμοί

Ακρωτηριασμός είναι η αφαίρεση τμήματος ή μέλους του σώματος. Η αιτία μπορεί να είναι τραυματισμός, κακοήθεις όγκοι, αγγειακές βλάβες, δυσμορφίες κα. Ο ακρωτηριασμός μπορεί να προκαλέσει σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα, και γιαυτό ο ασθενής θα πρέπει να προετοιμασθεί ψυχολογικά και να γίνει προγραμματισμένο χειρουργείο.

8.1.3. Άξονες, γενικοί στόχοι, θεμελιώδεις έννοιες διαθεματικής προσέγγισης

Τάξη	Άξονες γνωστικού περιεχομένου	Γενικοί στόχοι (γνώσεις δεξιότητες, στάσεις και αξίες)	Ενδεικτικές θεμελιώδεις έννοιες διαθεματικής προσέγγισης
A'	Αθλοπαιδιές: <i>Πετοσφαίριση-καθιστή πετοσφαίριση</i> <i>Καλαθοσφαίριση-καλαθοσφαίριση με αναπηρικό αμαξίδιο</i> <i>Ποδόσφαιρο</i>	Να γνωρίσουν οι μαθητές και να μάθουν τη βασική τεχνική των κυριότερων αθλημάτων για να βρουν αυτό που τους αρέσει ή τους ταιριάζει περισσότερο. Να γνωρίσουν τους κανονισμούς των διαφόρων αθλημάτων και αγωνισμάτων με η χωρίς προσαρμογές. Να κατανοήσουν το δικαίωμα ισότιμης συμμετοχής και του άλλου στο παιχνίδι. Να αναπτύξουν κινητικές δεξιότητες: σύνθετες κινητικές δεξιότητες, κινητικές δεξιότητες. Να αναπτύξουν τις φυσικές σωματικές ικανότητες: αντοχή, δύναμη, ταχύτητα, ευλυγισία, ευκινησία. Να διατηρήσουν τη σωματική τους υγεία και ευεξία. Να αποκτήσουν βασικές γνώσεις υγιεινής και πρώτων βοηθειών. Να κατανοήσουν τη σημασία της εφαρμογής των κανόνων στο παιχνίδι. Να αναπτύξουν κοινωνικές και ψυχικές αρετές, όπως συνεργασία, ομαδικό πνεύ-	Άτομο-σύνολο, σύστημα (δομή-ταξινόμηση οργάνωση-ισορροπία-νόμος), ομοιότητα-διαφορο-ισότητα, μεταβολή, αλληλεπίδραση (συνεργασία-συλλογικότητα-σύγκρουση-εξάρτηση-ενέργεια)

		μα, αυτοπειθαρχία, θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος	
	Κλασικός αθλητισμός: Δρόμοι ταχύτητας Δρόμοι αντοχής Σκυταλοδρομία με προσαρμογές Άλμα σε μήκος Άλμα χωρίς φόρα Αλτικές ασκήσεις Ρίψη ελαστικής σφαίρας Ρίψη κορίνας Ακοντισμός Φυσική κατάσταση	Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν τις τεχνικές σε ορισμένα αγωνίσματα. Να καλλιεργήσουν τις φυσικές τους ικανότητες: αντοχή, δύναμη, ταχύτητα, ευλυγισία, ευκινησία Να αναπτύξουν την αυτοπειθαρχία, την υπομονή, την επιμονή το θάρρος και τη θέληση. Να κατανοήσουν την έννοια του αγώνα και την αξία της συμμετοχής. Να αποκτήσουν γνώσεις σχετικές με τα αρχαία ελληνικά αγωνίσματα.	Διάσταση (χώρος-χρόνος), ομοιότητα-διαφορές, μεταβολή (εξέλιξη-ανάπτυξη), αλληλεπίδραση (συνεργασία- σύγκρουση- εξάρτηση- ενέργεια)
	Γυμναστική: <i>Ενόργανη γυμναστική</i> <i>Ρυθμική γυμναστική</i> <i>Ελεύθερη γυμναστική</i> Ορθοσωματική αγωγή Ασκήσεις χαλάρωσης <i>Αναπνευστική αγωγή</i>	Να βελτιώσουν τις αντιληπτικές τους ικανότητες την κιναισθητική αντίληψη, την οπτική αντίληψη, την ακουστική αντίληψη, την αντίληψη μέσω της αφής, τις ικανότητες συντονισμού. Να αναπτύξουν κινητικές δεξιότητες: σύνθετες κινητικές δεξιότητες, περίπλοκες κινητικές δεξιότητες. Να αναπτύξουν σωστή στάση σώματος. Να βελτιώσουν την αναπνευστική τους ικανότητα. Να αναπτύξουν την αυτοπειθαρχία, την υπομονή, την επιμονή το θάρρος και τη θέληση.	Διάσταση (χώρος-χρόνος), σύστημα (δομή-ταξινόμηση-οργάνωση-ισορροπία-συμμετρία), μεταβολή, επικοινωνία, αλληλεπίδραση, ομοιότητα-διαφορά
	Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί. Συρτός στα τρία, αργοί χοροί με σταθερό και δυνατό ρυθμό <i>Ένας τοπικός χορός</i> <i>Ελεύθερη χορογραφία με τον ρυθμό των παραδοσιακών χορών</i>	Να αποκτήσουν γνώσεις που σχετίζονται με τον παραδοσιακό χορό, τη μουσική και το τραγούδι σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Να αναπτύξουν τις αντιληπτικές τους ικανότητες: κιναισθητική αντίληψη, οπτική αντίληψη, ακουστική αντίληψη, ικανότητες συντονισμού. Να αναπτύξουν κινητικές δεξιότητες: απλές προσαρμοστικές δεξιότητες, σύνθετες προσαρμοστικές δεξιότητες. Να καλλιεργήσουν στοιχεία ρυθμού, κίνησης, μουσικής, τραγουδιού και εθίμων της ελληνικής λαϊκής παράδοσης. Να εκτιμήσουν τα αισθητικά στοιχεία της κίνησης.	Παράδοση, πολιτισμός, Τέχνη, άτομο-σύνολο, Επικοινωνία, αλληλεπίδραση (συνεργασία- συλλογικότητα)

	<i>Παιχνίδια</i> Ομαδικά, Ατομικά, Παραδοσιακά, Ελεύθερα και Οργανωμένα Slalom Boccia Βελάκια	Να γνωρίσουν την έννοια του ατόμου και της ομάδας. Να μάθουν να τηρούν τους κανόνες. Να αναπτύξουν την ομαδικότητα, τη συνεργασία, την αυτοπειθαρχία, το σεβασμό και την επικοινωνία. Να γνωρίσουν παραδοσιακά παιχνίδια. Να αναπτύξουν απλές κινητικές δεξιότητες. Να αναπτύξουν θετική στάση για αρετές όπως: τιμιότητα, δικαιοσύνη, σεβασμός αντιπάλων	Χώρος-Χρόνος Άτομο-Σύνολο Ομοιότητα-Διαφορά Επικοινωνία-Πολιτισμός
	Κολύμβηση	Να μάθουν να ισορροπούν και να αλλάζουν θέσεις στο νερό Να μάθουν να προωθούνται στο νερό Να γνωρίσουν τρόπους χαλάρωσης στο νερό Να ψυχαγωγηθούν και να χαρούν στο νερό Να αναπτύξουν αυτοπειθαρχία σεβασμό επικοινωνία	Βύθιση επίπλευση Πρωώθηση

Τάξη	Άξονες γνωστικού περιεχομένου	Γενικοί στόχοι (γνώσεις δεξιότητες, στάσεις και αξίες)	Ενδεικτικές θεμελιώδεις έννοιες διαθεματικής προσέγγισης
Β΄	<i>Αθλοπαιδιές:</i> <i>Πετοσφαίριση-καθιστή πετοσφαίριση</i> <i>Καλαθοσφαίριση-καλαθοσφαίριση με αναπηρικό αμαξίδιο</i> <i>Ποδόσφαιρο</i> <i>Χειροσφαίριση-χειροσφαίριση με αναπηρικό αμαξίδιο</i> <i>Ράγκμπι σε αναπηρικό αμαξίδιο</i>	Να κατανοήσουν την έννοια του "ευ αγωνίζεσθαι". Να κατανοήσουν τα οφέλη της άσκησης στο σώμα και στο πνεύμα. Να αναπτύξουν τις φυσικές σωματικές ικανότητες : αντοχή, δύναμη, ταχύτητα, ευλυγισία, ευκινησία. Να ψυχαγωγηθούν και να εκτονωθούν. Να γνωρίσουν τους κανονισμούς των διαφόρων αθλημάτων και αγωνισμάτων με η χωρίς προσαρμογές και να αγωνίζονται σύμφωνα με αυτούς. Να αποκτήσουν γνώσεις σχετικά με την Ολυμπιακή και Αθλητική Παράδοση. Να κρίνουν ποιο άθλημα τους ταιριάζει περισσότερο είτε για χόμπι είτε πρωταθλητικά (εκτός σχολείου). Να αναπτύξουν κοινωνικές και ψυχικές	Άτομο-σύνολο, σύστημα (δομή-ταξινόμηση οργάνωση- ισορροπία- νόμος), ομοιότητα- διαφορά- ισότητα, μεταβολή, αλληλεπίδραση, (συνεργασία, συλλογικότητα- σύγκρουση- εξάρτηση- ενέργεια)

		αρετές, όπως συνεργασία, ομαδικό πνεύμα, αυτοπειθαρχία, θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος.	
	Κλασικός αθλητισμός: Δρόμοι ταχύτητας Δρόμοι αντοχής Σκυταλοδρομία με προσαρμογές Άλμα σε μήκος Άλμα χωρίς φόρα Αλτικές ασκήσεις Ρίψη ελαστικής σφαίρας Ρίψη κορίνας Ακοντισμός Φυσική κατάσταση	Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν τις τεχνικές σε αναγνωρισμένα αγωνίσματα. Να δοκιμάσουν τις δυνατότητες τους στα αθλήματα για να δουν τις δυνατότητες τους. Να αναπτύξουν την αυτοπειθαρχία, την υπομονή, την επιμονή το θάρρος και τη θέληση. Να κατανοήσουν την έννοια του αγώνα και την αξία της συμμετοχής. Να κατανοήσουν τις έννοιες: αθλητισμός – πρωταθλητισμός.	Διάσταση (χώρος-χρόνος), ομοιότητα- διαφορά- ισότητα, μεταβολή (εξέλιξη-ανάπτυξη), αλληλεπίδραση (συνεργασία- σύγκρουση- εξάρτηση- ενέργεια)
	Γυμναστική: <i>Ενόργανη γυμναστική</i> <i>Ρυθμική γυμναστική</i> <i>Ελεύθερη γυμναστική</i> Ορθοσωματική αγωγή Ασκήσεις χαλάρωσης <i>Αναπνευστική αγωγή</i>	Να βελτιώσουν τις αντιληπτικές τους ικανότητες την κιναισθητική αντίληψη, την οπτική αντίληψη, την ακουστική αντίληψη, την αντίληψη μέσω της αφής, τις ικανότητες συντονισμού. Να αναπτύξουν κινητικές δεξιότητες: σύνθετες κινητικές δεξιότητες, περίπλοκες κινητικές δεξιότητες. Να αναπτύξουν σωστή στάση σώματος Να βελτιώσουν την αναπνευστική τους ικανότητα Να αναπτύξουν τη φαντασία και τη δημιουργικότητά τους. Να αποκτήσουν γνώσεις πρώτων βοηθειών.	Διάσταση (χώρος-χρόνος), σύστημα (δομή-ταξινόμηση οργάνωση-ισορροπία-συμμετρία), επικοινωνία
	Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί. <i>(Επανάληψη χορών Α΄ τάξης)</i> <i>Ένας τοπικός χορός</i> <i>Ελεύθερη χορογραφία με τον ρυθμό των παραδοσιακών χορών</i>	Να καλλιεργήσουν τις ιδιαίτερες δεξιότητες τους στο χορό. Να εκτιμήσουν την αρμονία, τον ρυθμό, τη συμμετρία, την αισθητική της κίνησης. Να αποκτήσουν γνώσεις που σχετίζονται με τον παραδοσιακό χορό, τη μουσική και το τραγούδι σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Να γνωρίσουν και να εκτιμήσουν τη λαϊκή μας παράδοση και την πολιτιστική μας κληρονομιά. Να καλλιεργήσουν τα στοιχεία της μουσικής και του τραγουδιού των παραδοσιακών χορών.	Παράδοση, πολιτισμός, Τέχνη, άτομο-σύνολο, επικοινωνία, αλληλεπίδραση (συνεργασία- συλλογικότητα)

		Να συνειδητοποιήσουν ότι ο χορός είναι τρόπος ζωής.	
	<i>Παιχνίδια</i> Ομαδικά, Ατομικά, Παραδοσιακά, Ελεύθερα και Οργανωμένα Slalom Boccia Βελάκια	Να γνωρίσουν την έννοια του ατόμου και της ομάδας. Να μάθουν να τηρούν τους κανόνες. Να αναπτύξουν την ομαδικότητα, τη συνεργασία, την αυτοπειθαρχία, το σεβασμό και την επικοινωνία. Να γνωρίσουν παραδοσιακά παιχνίδια. Να αναπτύξουν απλές κινητικές δεξιότητες. Να αναπτύξουν θετική στάση για αρετές όπως: τιμιότητα, δικαιοσύνη, σεβασμός αντιπάλων	Χώρος-Χρόνος Άτομο-Σύνολο Ομοιότητα-Διαφορά Επικοινωνία-Πολιτισμός
	Κολύμβηση	Να μάθουν να ισορροπούν και να αλλάζουν θέσεις στο νερό Να μάθουν να προωθούνται στο νερό Να γνωρίσουν τρόπους χαλάρωσης στο νερό Να ψυχαγωγηθούν και να χαρούν στο νερό Να αναπτύξουν αυτοπειθαρχία σεβασμό επικοινωνία	Βύθιση επίπλευση Πρωώθηση

Τάξη	Άξονες γνωστικού περιεχομένου	Γενικοί στόχοι (γνώσεις δεξιότητες, στάσεις και αξίες)	Ενδεικτικές θεμελιώδεις έννοιες διαθεματικής προσέγγισης
Γ'	Αθλοπαιδιές: <i>Πετοσφαίριση-καθιστή πετοσφαίριση</i> <i>Καλαθοσφαίριση-καλαθοσφαίριση με αναπηρικό αμαξίδιο</i> <i>Χειροσφαίριση-χειροσφαίριση με αναπηρικό αμαξίδιο</i> <i>Ράγκμπι σε αναπηρικό αμαξίδιο</i>	Να γνωρίσουν τους κανονισμούς των διαιτητών αθλημάτων και αγωνισμάτων με ή χωρίς προσαρμογές και να αγωνίζονται σύμφωνα με αυτούς Να κρίνουν πιο άθλημα τους ταιριάζει περισσότερο είτε για χόμπι είτε πρωταθλητικά (εκτός σχολείου). Να κατανοήσουν τη σημασία του σεβασμού του αντιπάλου και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Να συνειδητοποιήσουν τη συνετή αντιμετώπιση της νίκης και της ήττας. Να συνειδητοποιήσουν το δημοκρατικό τρόπο επίλυσης των διαφορών. Να αναπτύξουν κριτική σκέψη στα αρνητικά φαινόμενα του αθλητισμού και των Ολυμπιακών Αγώνων (αναβολικά, ρατσισμός, καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων).	Άτομο-σύνολο, σύστημα (δομή-ταξινόμηση οργάνωση- ισορροπία- νόμος), μεταβολή, αλληλεπίδραση (συνεργασία-συλλογικότητα- σύγκρουση- εξάρτηση- ενέργεια)

		Να συνειδητοποιήσουν την ανάγκη για "διά βίου" άσκηση και την ωφέλεια που προκύπτει από αυτή. Να κατανοήσουν τη σημασία και το ρόλο της διατροφής σε συνδυασμό με την άσκηση. Να αναπτύξουν πρωτοβουλίες και να αναλαμβάνουν τις ευθύνες τους.	
Κλασικός αθλητισμός: Δρόμοι ταχύτητας Δρόμοι αντοχής Σκυταλοδρομία με προσαρμογές Άλμα σε μήκος Άλμα χωρίς φόρα Αλτικές ασκήσεις Ρίψη ελαστικής σφαίρας Ρίψη κορίνας Ακοντισμός Φυσική κατάσταση	Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν τις τεχνικές σε ορισμένα αγωνίσματα. Να βρουν το αγώνισμα που τους αρέσει περισσότερο και να ασχοληθούν αργότερα είτε ως χόμπι είτε για πρωταθλητισμό (εκτός σχολείου). Να αναπτύξουν την αυτοπειθαρχία, την υπομονή, την επιμονή το θάρρος και τη θέληση. Να κατανοήσουν την έννοια του αγώνα και την αξία της συμμετοχής.	Διάσταση (χώρος-χρόνος), μεταβολή (εξέλιξη-ανάπτυξη), αλληλεπίδραση (συνεργασία- σύγκρουση-εξάρτηση-ενέργεια)	
Γυμναστική: <i>Ενόργανη γυμναστική</i> <i>Ρυθμική γυμναστική</i> <i>Ελεύθερη γυμναστική</i> Ορθοσωματική αγωγή Ασκήσεις χαλάρωσης <i>Αναπνευστική αγωγή</i>	Να βελτιώσουν ασκήσεις των προηγούμενων τάξεων. Να αναπτύξουν σωστή στάση σώματος Να βελτιώσουν την αναπνευστική τους ικανότητα Να αναπτύξουν την αυτοπειθαρχία, την υπομονή, την επιμονή το θάρρος και τη θέληση. Να αναπτύξουν ιδιαίτερους δεσμούς φιλίας και συνεργασίας με τους συνασκούμενους και τους αντιπάλους.	Διάσταση (χώρος-χρόνος), σύστημα (δομή-ταξινόμηση οργάνωση- ισορροπία- συμμετρία), μεταβολή επικοινωνία, αλληλεπίδραση, ομοιότητα-διαφορά	
Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί. <i>Επανάληψη χορών Α' και Β' τάξης</i> <i>Ένας τοπικός χορός</i> <i>Ελεύθερη χορογραφία με τον ρυθμό των παραδοσιακών χορών</i>	Να καλλιεργήσουν τις ιδιαίτερες δεξιότητες τους στο χορό. Να εκτιμήσουν την αρμονία, τον ρυθμό, τη συμμετρία, την αισθητική της κίνησης. Να αποκτήσουν γνώσεις που σχετίζονται με τον παραδοσιακό χορό, τη μουσική και το τραγούδι σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Να γνωρίσουν και να εκτιμήσουν τη λαϊκή μας παράδοση και την πολιτιστική μας κληρονομιά.	Παράδοση, πολιτισμός Τέχνη, άτομο-σύνολο, επικοινωνία, αλληλεπίδραση (συνεργασία- συλλογικότητα)	

		Να καλλιιεργήσουν τα στοιχεία της μουσικής και του τραγουδιού των παραδοσιακών χορών. Να συνειδητοποιήσουν ότι ο χορός είναι τρόπος ζωής.	
	<i>Παιχνίδια</i> Ομαδικά, Ατομικά, Παραδοσιακά, Ελεύθερα και Οργανωμένα Slalom Boccia <i>Βελάκια</i>	Να γνωρίσουν την έννοια του ατόμου και της ομάδας. Να μάθουν να τηρούν τους κανόνες. Να αναπτύξουν την ομαδικότητα, τη συνεργασία, την αυτοπειθαρχία, το σεβασμό και την επικοινωνία. Να γνωρίσουν παραδοσιακά παιχνίδια. Να αναπτύξουν απλές κινητικές δεξιότητες. Να αναπτύξουν θετική στάση για αρετές όπως: τιμιότητα, δικαιοσύνη, σεβασμός αντιπάλων	Χώρος-Χρόνος Άτομο-Σύνολο Ομοιότητα-Διαφορά Επικοινωνία-Πολιτισμός
	Κολύμβηση	Να μάθουν να ισορροπούν και να αλλάζουν θέσεις στο νερό Να μάθουν να προωθούνται στο νερό Να γνωρίσουν τρόπους χαλάρωσης στο νερό Να ψυχαγωγηθούν και να χαρούν στο νερό Να αναπτύξουν αυτοπειθαρχία σεβασμό επικοινωνία	Βύθιση επίπλευση Πρώθηση

8.2. ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ

ΓΥΜΝΑΣΙΟ

8.2.1. Ειδικοί σκοποί

Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)

- Ανάπτυξη των αντιληπτικών ικανοτήτων: κιναισθητική αντίληψη, οπτική αντίληψη, ακουστική αντίληψη, αντίληψη μέσω της αφής, ικανότητες συντονισμού
- Ανάπτυξη κινητικών δεξιοτήτων: απλές προσαρμοστικές δεξιότητες, σύνθετες προσαρμοστικές δεξιότητες, περίπλοκες προσαρμοστικές δεξιότητες.
- Ανάπτυξη των φυσικών σωματικών ικανοτήτων: ταχύτητα, ευλυγισία, ευκινησία.
- Καλλιέργεια του ρυθμού.
- Ανάπτυξη της μη λεκτικής επικοινωνίας: εκφραστική κίνηση, δημιουργική κίνηση.
- Βελτίωση στοιχειωδών και θεμελιωδών κινητικών προτύπων: μετακίνηση στον χώρο, ισορροπία, χειρισμός αντικειμένων βάδισμα, τρέξιμο, ρίψεις, άλματα, λάκτισμα, σύλληψη μπάλας, που θα αποτελέσουν τα συστατικά στοιχεία σύνθετων κινητικών δεξιοτήτων (αθλητικών).
- Η πρόληψη, βελτίωση και διόρθωση μορφολογικών και λειτουργικών παρεκκλίσεων (ορθοπεδικών κ.α.).
- Η προαγωγή της υγείας και ευεξίας: καρδιοαναπνευστική λειτουργία. Η εξασφάλιση της υγείας μέσω της εξάσκησης των υποστηρικτικών μυϊκών μαζών (κορμός, ραχιαίοι, κοιλιακοί), που βοηθούν στην όρθια στάση και λειτουργία των οργάνων και συστημάτων, που βρίσκονται στις σωματικές κοιλότητες (θώρακας, πύελος).

Συναισθηματικός τομέας

Κοινωνικοί στόχοι: Ανάπτυξη κοινωνικών και ψυχικών αρετών, όπως: συνεργασία, ομαδικό πνεύμα, αυτοπειθαρχία, θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος. Ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης και της θετικής αυτοαντίληψης και αυτοπεποίθησης και η καλλιέργεια ελεύθερης και δημοκρατικής έκφρασης.

Ηθικοί στόχοι. Ανάπτυξη ηθικών αρετών, όπως τιμιότητα, δικαιοσύνη, αξιοκρατία, σεβασμός αντιπάλων, αυτοσεβασμός, μετριοφροσύνη, συνετή αντιμετώπιση της νίκης και της ήττας.

Γνωστικός τομέας

Γνωστικοί στόχοι: Απόκτηση γνώσεων σχετικών με τη Φυσική Αγωγή και τον αθλητισμό. Γνώση των κανονισμών των διαφόρων αθλημάτων και αγωνισμάτων. Απόκτηση γνώσεων σχετικών με την Ολυμπιακή ιδέα και κίνηση. Απόκτηση γνώσεων που σχετίζονται με τον παραδοσιακό χορό, τη μουσική και το τραγούδι σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Απόκτηση βασικών γνώσεων υγιεινής και πρώτων βοηθειών.

Συνειδητοποίηση της ανάγκης για "δια βίου" άσκηση ή άθληση και της ωφέλειας που προκύπτει από αυτή, καθώς και απόκτηση αθλητικών συνηθειών για ερασιτεχνική ενασχόληση με τον αθλητισμό (hobbies).

Αισθητικοί στόχοι. Εκτίμηση των αισθητικών στοιχείων των κινήσεων.

Οι παραπάνω στόχοι πρέπει να καλλιεργούνται σε όλες τις τάξεις του Γυμνασίου. Προτεραιότητα όμως έχει η ανάπτυξη των κινητικών δεξιοτήτων των μαθητών και μέσω αυτών η

καλλιέργεια των φυσικών τους ικανοτήτων, η ενίσχυση της υγείας τους, καθώς και η επίτευξη των υπολοίπων στόχων.

Μέσα

Τα μέσα για την επίτευξη του σκοπού της Φυσικής Αγωγής στο Γυμνάσιο είναι: α) Παιχνίδια και ελεύθερες κινητικές δραστηριότητες με ή χωρίς μουσική, β) τα αναγνωρισμένα στην χώρα μας αθλήματα και αγωνίσματα (προσαρμοσμένα και μη) για τα οποία υπάρχουν δυνατότητες να διδαχθούν στα σχολεία, γ) οι ελληνικοί παραδοσιακοί λαϊκοί χοροί και δ) η κολύμβηση, όπου υπάρχουν οι δυνατότητες.

8.2.2. Στόχοι, θεματικές ενότητες (χρόνος), προτεινόμενες δραστηριότητες

ΤΑΞΗ: Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες (χρόνος)	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<i>A. ΑΘΛΟΠΑΙΔΙΕΣ</i>		
<i>A.1.Πετοσφαίριση- Πετοσφαίριση με αναπηρικό αμαξίδιο-καθιστή Πετοσφαίριση</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν στοιχεία της τεχνικής του αθλήματος. Να αναπτύξουν τις φυσικές τους ικανότητες:ευκινησία ευλυγισία, ταχύτητα, δύναμη. Να συμμετέχουν σε αθλητικούς αγώνες. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να διασκεδάσουν, να χαρούν και να εκφραστούν με το παιχνίδι Να συμμετέχουν ισότιμα στον αγώνα χωρίς αποκλεισμούς λόγω δυνατοτήτων. Να καλλιεργήσουν πνεύμα ομαδικότητας συνεργασίας και επικοινωνίας. Να αντιμετωπίζουν με σύνεση τη νίκη και την ήττα.	Τεχνική Κανονισμοί (11 ώρες)	Πάσα με τα δάκτυλα. Πάσα με τους πήχεις. Χρήση μεγαλύτερης και ελαφρύτερης μπάλας Χρήση μπαλονιού αντί για μπάλα Σερβίς Εμπέδωση με παιχνίδι - στοιχειώδεις κανονισμοί Παιχνίδι σε χαμηλό φιλέ Σημ Στην καθιστή πετοσφαίριση τα παιδιά φορούν μακριές φόρμες η και επιγονατίδες

Γνωστικός τομέας <i>Επιδιώκεται οι μαθητές:</i> Να μάθουν τους κανονισμούς του αθλήματος (πετοσφαίριση ορθίων, πετοσφαίριση καθοστών) Να συνειδητοποιήσουν την ανάγκη για «δια βίου» άσκηση ή άθληση και τα οφέλη που προκύπτουν από αυτή.		
<i>A.2 Καλαθοσφαίριση-Καλαθοσφαίριση με καρότσι</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν στοιχεία της τεχνικής του αθλήματος Να αναπτύξουν τις φυσικές τους ικανότητες: ευκινησία, ευλυγισία, ταχύτητα, δύναμη και αντοχή. Να ενεργοποιήσουν τις κινητικές τους ικανότητες. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αποκτήσουν εμπιστοσύνη στις ικανότητες τους και να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες. Να ενεργοποιήσουν τις πνευματικές τους ικανότητες. Να αναπτύξουν τη φαντασία τους και την εφευρετικότητά τους. Να αναπτύξουν τη συγκέντρωση της προσοχής για τη βελτίωση της προσαρμοστικότητας Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν τους κανονισμούς του μπάσκετ. Να κατανοήσουν τη σημασία και το ρόλο τους στην ομάδα	Τεχνική Κανονισμοί (11 ώρες)	Στάση παίκτη – μετακινήσεις, μετακινήσεις και ελιγμοί με το αναπηρικό αμαξίδιο Είδη πάσας: πάσα από το στήθος, σκαστή Ντρίπλα: "επιτόπια και προχωρητική", όταν τα κινητικά χαρακτηριστικά το επιτρέπουν Στρόβιλος "πίβοτ": σθητικός και νωτιαίος "με το αναπηρικό αμαξίδιο Σουτ από στάση: "ελεύθερη βολή" θέση ποδιών, κορμού, χεριών κλπ., Σουτ με κίνηση με ή χωρίς αναπηρικό αμαξίδιο Εμπέδωση με παιχνίδι - στοιχειώδεις κανονισμοί. Ανάλογα με τις δυνατότητες των παιδιών χρησιμοποιούνται ελαφρύτερες μπάλες, στεφάνια αντί για καλάθι, μεγαλύτερο και σε μικρότερο ύψος καλάθι
<i>A.3. Ποδόσφαιρο</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν στοιχεία της τεχνικής του ποδοσφαίρου. Να καλλιεργήσουν το ταλέντο τους.	Τεχνική (Έμφαση δίνεται στο αποτέλεσμα και όχι στην τεχνική) Κανονισμοί	Είδη πάσας: Με διάφορα μέρη του ποδιού ανάλογα με τις δυνατότητες των παιδιών Είδη υποδοχής "σταμάτημα" της μπάλας: Με το πέλμα, με το εσωτερικό του ποδιού και της

Να αναπτύξουν τις φυσικές σω- ματικές ικανότητες: ταχύτητα ευ- κινησία, ευλυγισία, αντοχή, δύνα- μη. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν κριτική σκέψη απέναντι στα αρνητικά φαινόμενα του αθλητισμού, όπως είναι η βία, η χυδαιολογία και το ντόπινγκ Να διαμορφώσουν φίλαθλο πνεύ- μα. Γνωστικός τομέας <i>Επιδιώκεται οι μαθητές:</i> <i>Να γνωρίσουν και να κατανοή- σουν την ανάγκη ύπαρξης των κανονισμών για το παιχνίδι.</i> <i>Να αποδέχονται τις αποφάσεις των διαιτητών.</i> <i>Να κατανοήσουν την ευεργετική επίδραση της άσκησης στο σώμα και στο πνεύμα.</i>	(11 ώρες)	κνήμης, με το μηρό ανάλογα με τις δυνατότητες Πρώθηση και έλεγχος της μπά- λας "κοντρόλ" ευθύγραμμη με- τακίνηση με τη μπάλα Ντρίπλα: "Μετακίνηση της μπά- λας Κεφαλιά: απλή κεφαλιά με το μέτωπο. Σουτ: με διάφορα μέρη του πο- διού Λαβές του τερματοφύλακα ανά- λογα με τα κινητικά χαρακτηρι- στικά Εμπέδωση με παιχνίδι. Τροποποίηση των κανονισμών όπου κρίνεται απαραίτητο. Αύξηση μεγέθους της εστίας α- νάλογα με τα κινητικά χαρακτη- ριστικά των παιδιών.
B. ΚΛΑΣΙΚΟΣ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ		
B.1 Αγωνίσματα στίβου		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητι- κός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να καλλιεργήσουν τις ιδιαίτερες δεξιότητες που απαιτούν τα αγω- νίσματα του στίβου. Να αναπτύξουν κινητικές δρα- στηριότητες στο περιβάλλον. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν ψυχικές αρετές, όπως θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος. Να αναπτύξουν την αυτοεκτίμη- ση, τη θετική αυτοαντίληψη και την αυτοπεποίθηση.	Δρόμοι ταχύτητας Δρόμοι αντοχής Σκυταλοδρομία με προσαρ- μογές Άλμα σε μήκος Άλμα χωρίς φόρα Αλτικές ασκήσεις Ρίψη ελαστικής σφαίρας Ρίψη κορίνας Ακοντισμός	Δρόμοι ταχύτητας: Με ή χωρίς αναπηρικό αμαξίδιο Εκκίνηση από διάφορες θέσεις Βασική τεχνική του διασκελισμού "τοποθέτηση ποδιού, κίνηση χε- ριών, θέση κορμού, αναπνοή". Εκκίνηση δρόμου αντοχής. Συ- νεχής δρόμος 2'-10' για εμπέδω- ση της τεχνικής του δρόμου. Σκυταλοδρομία: Απλή μεταβίβαση της σκυτάλης Άλμα σε μήκος: Άλμα με συσπειρωτική τεχνική "φορά, πάτημα, αιώρηση, προσ- γείωση" ανάλογα με τις δυνατό-

Να αγαπήσουν και να προστατεύουν το φυσικό περιβάλλον. Να αναπτύξουν ηθικές αρετές: όπως τιμιότητα, δικαιοσύνη, αξιοκρατία, σεβασμός αντιπάλων, αυτοσεβασμός, μετριοφροσύνη. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν στοιχεία της τεχνικής των αγωνισμάτων του στίβου. Να γνωρίσουν την έννοια της προσπάθειας και του αγώνα. Να κατανοήσουν τη σημασία της άσκησης για την υγεία του σώματος και του πνεύματος. Να κατανοήσουν τη σημασία και το ρόλο της διατροφής. Να αποκτήσουν γνώσεις για τις μορφές αθλητισμού ξεκινώντας από τα αρχαία χρόνια και φτάνοντας μέχρι και σήμερα. Να ανακαλύψουν το αθλητικό πρότυπο που τους ταιριάζει.	Φυσική κατάσταση (15 ώρες)	Τητες των παιδιών Αλτικές ασκήσεις Ρίψη ελαστικής σφαίρας Βασική τεχνική ρίψης. Ρίψη με μετακίνηση. Ακοντισμός: Ρίψη μικρής μπάλας "τύπου τένις" χωρίς και με φορά Φυσική κατάσταση: Δραστηριότητες για την ανάπτυξη βασικών φυσικών ικανοτήτων "αντοχή, δύναμη, ταχύτητα, ευλυγισία, συναρμογή".
--	--	---

Γ. ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ

Γ.1. Ελεύθερη γυμναστική- Ενόργανη γυμναστική- Ρυθμική γυμναστική

Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν πολύπλευρα τις κινητικές τους δεξιότητες και τα talέντα τους. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να καλλιεργήσουν ψυχικές αρετές όπως: συνεργασία, ομαδικό πνεύμα, αυτοπειθαρχία θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος. Να αγωνίζονται τίμια και δίκαια και να αντιμετωπίζουν με σεβασμό το συμπαίκτη και τον αντίπαλο.	<i>Ενόργανη Γυμναστική</i> <i>Ρυθμική γυμναστική</i> Γυμναστική χωρίς όργανα Ενόργανη γυμναστική (στρώματα έδαφος) Ενόργανη γυμναστική (πολύζυγα) Ρυθμική γυμναστική Ανάλογα με τις δυνατότητες των μαθητών	Ενόργανη Γυμναστική: Άσκηση σε σχηματισμούς Κύκλου, ημικυκλίου τετραγώνου Απλές προασκήσεις ενόργανης γυμναστικής στρώματα έδαφος Απλές προασκήσεις ενόργανης γυμναστικής σε χαμηλό μονόζυγο και δίζυγο ανάλογα με τις δυνατότητες των μαθητών Ασκήσεις ρυθμικής γυμναστικής Με στεφάνια μπάλες Ρυθμική γυμναστική: Απλές κινήσεις με σχοινάκια, μπάλες, κορδέλες, στεφάνια "
---	--	---

Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν το σώμα τους και τις δυνατότητες τους. Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν ότι ο αθλητισμός είναι τρόπος ζωής.		
<i>Γ2. Ορθοσωματική αγωγή</i>		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν σωστά το σώμα τους Να προληφθούν και να διορθωθούν προβλήματα της σπονδυλικής στήλης. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν την αυτοεκτίμηση, τη θετική αυτοαντίληψη και την αυτοπεποίθηση. <i>Γνωστικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν τη σωστή στάση των μελών του σώματος του Να κατανοήσουν τη σημασία της «δια βίου» άσκησης.	Η σωστή στάση του σώματος Η λειτουργία των μελών του σώματος	Ασκήσεις ραχιαίων και κοιλιακών μυών Ασκήσεις διάτασης Συμμετρικές, ετερόπλευρες ασκήσεις Σωστή θέση στο αναπηρικό αμαξίδιο, σωστή στάση με την χρήση περιπατητήρα ή ορθοτικών ή βακτηριών Χρήση καθρέπτη για διόρθωση στάσης με οπτική ανατροφοδότηση
<i>Γ3 . Ασκήσεις χαλάρωσης</i>		
<i>Σωματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να χαλαρώσουν τα μέρη του σώματος τους και να προλάβουν συγκάψεις και παραμορφώσεις <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν αυτοέλεγχο <i>Γνωστικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να κατανοήσουν πως χαλαρώνει το σώμα τους	<i>Διδασκαλία μεθόδων χαλάρωσης</i>	Από ύπτια θέση σε στρώματα οι μαθητές αναπνέουν με το διάφραγμα. Από ύπτια θέση σε στρώματα οι μαθητές εκτελούν ισομετρικές συστολές στα κάτω και άνω άκρα και στη συνέχεια χαλαρώνουν (σύσπαση – χαλάρωση). Από καθιστή θέση εκτελούν ανύψωση των ώμων και χαλαρώνουν Από καθιστή θέση οι μαθητές παίρνουν βαθιά εισπνοή και στη

		συνέχεια εκπνέει αργά. <i>Οι παραπάνω δραστηριότητες προτείνεται να γίνονται σε ήρεμο περιβάλλον με την συνοδεία κλασσικής μουσικής.</i>
Γ4. Αναπνευστική Αγωγή		
<i>Σωματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν και να βελτιώσουν τις αναπνευστικές ικανότητες του οργανισμού. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν αυτοέλεγχο και αυτοπειθαρχία <i>Γνωστικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν τη σημασία της αναπνοής	Η αναπνοή σε ηρεμία Η αναπνοή στην άσκηση Εισπνοή εκπνοή Εξάσκηση εισπνοής, εκπνοής	Ασκήσεις εισπνοής εκπνοής Παιχνίδια για εξάσκηση αναπνοής με μικρά μπαλάκια, μπαλόνια
Σύνολο 20 ώρες		
Δ. ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΧΟΡΟΙ		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν το σώμα τους μέσω της κίνησης και του ρυθμού. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να χαρούν και να εκφραστούν δημιουργικά. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να μνηθούν στο τραγούδι, στο ρυθμό, στη μελωδία και στην κίνηση του χορού. Να γνωρίσουν στοιχεία της λαϊκής παράδοσης του τόπου τους.	Πανελλήνιοι Τοπικοί Συρτός στα τρία, αργοί χοροί με σταθερό και δυνατό ρυθμό Ελεύθερη χορογραφία με τον ρυθμό των παραδοσιακών χορών (6 ώρες)	Να βρουν και να παρουσιάσουν πληροφορίες για τους συγκεκριμένους χορούς. (Περιοχή που τον συναντάμε, αν χορεύεται από άντρες ή γυναίκες, λαβή των χεριών κ.α.)

Ε. ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΟΜΑΔΙΚΑ, ΑΤΟΜΙΚΑ, ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ, ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΑ

<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν την αντιληπτική τους ικανότητα: κιναισθητική αντίληψη, οπτική αντίληψη, ακουστική αντίληψη, ικανότητα συντονισμού <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να διασκεδάσουν, να χαρούν και να εκφραστούν με το παιχνίδι. Να αναπτύξουν κοινωνικές και ψυχικές αρετές, όπως συνεργασία, ομαδικό πνεύμα, αλληλοβοήθεια. Να αναπτύξουν ηθικές αρετές όπως: τιμιότητα, δικαιοσύνη, αξιοκρατία, σεβασμός αντιπάλων <i>Γνωστικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να κατανοήσουν την έννοια του ατόμου και της ομάδας Να αποκτήσουν ισορροπία συναισθημάτων.	Ατομικά και ομαδικά παιχνίδια με προσαρμογές Slalom Boccia Βελάκια (16 ώρες)	Δρομικά παιχνίδια με γρήγορο βάδισμα σε περιορισμένο χώρο με χαμηλή ένταση και ταχύτητα Παιχνίδια με ελαφριά μπάλα Παιχνίδια με αναπηρικά αμαξίδια, παιχνίδια στο στρώμα, ατομικά παιχνίδια ανάλογα με τις δυνατότητες των παιδιών Ελιγμοί με αναπηρικό αμαξίδιο Ρίψη μπάλας σε στόχο Ρίψη μικρών βελών Παιχνίδι με τροποποιημένους κανονισμούς
ΣΤ. ΚΟΛΥΜΒΗΣΗ		
<i>Σωματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν ικανότητα επίπλευσης στο νερό σε διάφορες θέσεις Να αναπτύξουν ικανότητα προώθησης στην πρηνή και την ύπτια <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να χαρούν να ψυχαγωγηθούν	Προώθηση Βύθιση Αναπνοή Χαλάρωση (εφόσον υπάρχει δυνατότητα 12 ώρες). Οι ώρες αυτές θα προκύψουν ως εξής: 4 από τις αθλοπαιδιές, 3 από τα παιχνίδια και 5 από τον στίβο)	Επίπλευση στην ύπτια και πρηνή θέση Από ύπτια θέση προώθηση με τα χέρια Πρηνή θέση με εισπνοή, εκπνοή μέσα στο νερό με η χωρίς στήριξη (χρήση αναπνευστήρα και μάσκας όπου κρίνεται απαραίτητο)

<i>Γνωστικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να μάθουν την ασφάλεια στο νερό Να μάθουν να προωθούν το σώμα του στο νερό		
Σύνολο ωρών: 90		

ΤΑΞΗ: Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

A. ΑΘΛΟΠΑΙΔΙΕΣ		
Στόχοι	Θεματικές Ενότητες (χρόνος)	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<i>A.1. Πετοσφαίριση- Πετοσφαίριση με αναπηρικό αμαξίδιο-καθιστή Πετοσφαίριση</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν σύνθετες και περίπλοκες δεξιότητες του αθλήματος. Να αναπτύξουν τις αντιληπτικές ικανότητές τους για την κίνηση σε συγκεκριμένο χώρο. Να συμμετέχουν σε αθλητικούς αγώνες. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να κατανοήσουν τη σημασία της συνεργασίας και της επικοινωνίας στον αγώνα. Να αγωνίζονται τίμια και δίκαια με σεβασμό στον αντίπαλο Να αντιμετωπίζουν με σύνεση τη νίκη και την ήττα. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: <i>Να γνωρίσουν βασικούς κανόνες υγιεινής και πρώτων βοηθειών για το άθλημα.</i>	Τεχνική Κανονισμοί (8 ώρες)	(Επανάληψη θεμάτων Α' τάξης.) Μπλόκ Εφαρμογή κανονισμών μίνι πετοσφαίρισης Τοποθέτηση παικτών στο γήπεδο: Όταν η ομάδα υποδέχεται τη μπάλα από σέρβις. Εμπέδωση με παιχνίδι.
<i>A.2. Καλαθοσφαίριση-καλαθοσφαίριση με αναπηρικό αμαξίδιο</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)	Τεχνική	(Επανάληψη θεμάτων Α' τάξης). Πάσα πάνω από το κεφάλι,

Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν τις φυσικές σω- ματικές ικανότητες: ταχύτητα ευκινησία, ευλυγισία, δύναμη. Να αποκτήσουν μεγαλύτερη ακρίβεια στην εκτέλεση των κι- νήσεων. Να συμμετέχουν σε αθλητικούς αγώνες. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να καλλιεργήσουν πνεύμα ομα- δικότητας συνεργασίας και επι- κοινωνίας. Να αναπτύξουν την αυτοεκτί- μηση, τη θετική αυτοαντίληψη και την αυτοπεποίθηση. Να αναπτύξουν ηθικές αρετές όπως: τιμιότητα, δικαιοσύνη, σεβασμός αντιπάλου, μετριο- φροσύνη. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να κατανοήσουν τους κανονι- σμούς του μπάσκετ και να προ- σπαθήσουν να παίξουν σύμφω- να με αυτούς. Να κατανοήσουν την σημασία της προσπάθειας και συμμετο- χής στο παιχνίδι.	Κανονισμοί Τακτική (8 ώρες)	μακρινή πάσα Απλές μορφές προσποίησης. Απλές μορφές προπετάσματος: "σκρην" με ή χωρίς αναπηρικό αμαξίδιο Στροφή του αναπηρικού αμα- ξιδίου με ταυτόχρονο χτύπημα και πιάσιμο της μπάλας Ατομική τακτική (θέση του παίκτη ανάμεσα σε αντίπαλο και καλάθι) Εμπέδωση με παιχνίδι.
<i>A.3. Ποδόσφαιρο</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητι- κός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν τις αντιληπτικές τους ικανότητες για την κίνηση τους στον αγωνιστικό χώρο. Να συμμετέχουν σε σχολικούς αγώνες. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να καλλιεργήσουν πνεύμα ομα- δικότητας, συνεργασίας και επι- κοινωνίας. Να αναπτύξουν την αυτενέργεια και την υπευθυνότητα τους.	Τεχνική Κανονισμοί. (8 ώρες)	(Επανάληψη θεμάτων Α' τά- ξης). Εμπέδωση με παιχνίδι ανάλογα με τις δυνατότητες των παι- διών και με τον αριθμό των μαθητών της τάξης

Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: <i>Να κατανοήσουν τη σημασία της διατροφής για το άθλημα και γενικά για τη ζωή.</i> <i>Να κατανοήσουν το ρόλο του ατόμου στην ομάδα.</i>		
<i>A.4. Χειροσφαίριση-Χειροσφαίριση με αναπηρικό αμαξίδιο</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: <i>Να αναπτύξουν κινητικές δεξιότητες που απαιτούνται για το άθλημα.</i> <i>Να καλλιεργήσουν τα στοιχεία της τεχνικής του αθλήματος</i> Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να ψυχαγωγηθούν και να εκτονωθούν. Να αναπτύξουν τη συνεργασία την ομαδικότητα την αυτενέργεια την υπευθυνότητα και την επικοινωνία. Να αναπτύξουν σεβασμό για το συμπαίκτη και τον αντίπαλο. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: <i>Να γνωρίσουν τους κανονισμούς του αθλήματος.</i>	Τεχνική Κανονισμοί (8 ώρες)	Στάσεις του παίκτη - υποδοχή μπάλας. Είδη πάσας: βασική, πάσα πάνω από το κεφάλι, σκαστή από στάση και κίνηση Ντρίπλα: συνδυασμός ντρίπλας, και πάσας. Σουτ: βασικό, "ρίψη πάνω από το κεφάλι" Μπλοκ. Θέσεις και τρόποι απόκρουσης του τερματοφύλακα. Σε όλες τις δραστηριότητες μπορεί να γίνουν οι απαραίτητες προσαρμογές όπως: τροποποίηση των κανόνων ανάλογα με τις δυνατότητες των παιδιών, χρήση μπαλών διαφορετικών μεγεθών και βάρους, Χρήση μεγαλύτερης εστίας, μείωση των αποστάσεων και της ταχύτητας.
<i>A.5.Ράγκμπυ σε αναπηρικό αμαξίδιο</i>		
Σωματικός τομέας Να αναπτύξουν κινητικές δεξιότητες για το άθλημα <i>Να καλλιεργήσουν τα στοιχεία της τεχνικής του αθλήματος</i> Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να ψυχαγωγηθούν και να εκτονωθούν. Να αναπτύξουν τη συνεργασία την ομαδικότητα την αυτενέργεια την υπευθυνότητα και την επικοινωνία.	Τεχνική Κανονισμοί (8 ώρες)	Χειρισμός καροτσιού σε διάφορες κατευθύνσεις εμπρός, πίσω, στροφή Πάσα για ακρίβεια , πάσα για απόσταση

Να αναπτύξουν σεβασμό για το συμπαίκτη και τον αντίπαλο. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν τους κανονισμούς του αθλήματος.		
<i>B. ΚΛΑΣΙΚΟΣ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ</i>		
<i>B.1 Αγωνίσματα στίβου</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να καλλιεργήσουν τις ιδιαίτερες δεξιότητες που απαιτούν τα αγωνίσματα του στίβου. Να αναπτύξουν συστηματικά τις αναπνευστικές δυνατότητες του οργανισμού. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν ψυχικές αρετές, όπως θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος. Να γνωρίσουν και να προστατεύουν το φυσικό περιβάλλον. Να αναπτύξουν την αυτοεκτίμηση, τη θετική αυτοαντίληψη και την αυτοπεποίθηση. Να αναπτύξουν ηθικές αρετές: όπως τιμιότητα, δικαιοσύνη, αξιοκρατία, σεβασμός αντιπάλων, αυτοσεβασμός, μετριοφροσύνη. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν στοιχεία της τεχνικής των αγωνισμάτων του στίβου. Να γνωρίσουν την έννοια της προσπάθειας και του αγώνα σύμφωνα με την Ολυμπιακή Παράδοση. Να κατανοήσουν τη σημασία της άσκησης για την υγεία. Να γνωρίσουν τα αρχαία και σύγχρονα Ολυμπιακά αγωνίσματα.	Δρόμοι ταχύτητας Δρόμοι αντοχής Σκυταλοδρομία με προσαρμογές Άλμα σε μήκος Άλμα χωρίς φόρα Αλτικές ασκήσεις Ρίψη ελαστικής σφαίρας Ρίψη κορίνας Ακοντισμός Φυσική κατάσταση (15 ώρες)	Δρόμοι ταχύτητας: (Επανάληψη στοιχείων τεχνικής Α' τάξης) Αγώνες δρόμου μέχρι 50 μέτρα με ή χωρίς αναπηρικό αμαξίδιο Εκκίνηση από διάφορες θέσεις Βασική τεχνική του διασκελισμού "τοποθέτηση ποδιού, κίνηση χεριών, θέση κορμού, αναπνοή". Εκκίνηση δρόμου αντοχής. Συνεχής δρόμος 2'-10' για εμπέδωση της τεχνικής του δρόμου. Σκυταλοδρομία: Απλή μεταβίβαση της σκυτάλης Άλμα σε μήκος: Άλμα με συσπειρωτική τεχνική "φορά, πάτημα, αιώρηση, προσγείωση" ανάλογα με τις δυνατότητες των παιδιών Αλτικές ασκήσεις Ρίψη ελαστικής σφαίρας Βασική τεχνική ρίψης. Ρίψη με μετακίνηση. Ακοντισμός: Ρίψη μικρής μπάλας "τύπου τένις" χωρίς και με φορά Φυσική κατάσταση: Δραστηριότητες για την ανάπτυξη βασικών φυσικών ικανοτήτων "αντοχή, δύναμη, ταχύτητα, ευλυγισία, συναρμογή" ανά-

τα. Να συγκρίνουν τις ικανότητες τους στα διάφορα αγωνίσματα.		λογα με τις δυνατότητες των μαθητών.
Γ. ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ		
<i>Γ.1. Ενόργανη γυμναστική –Ελεύθερη Γυμναστική-Ρυθμική Γυμναστική</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν πολύπλευρα τις κινητικές τους δεξιότητες και τα ταλέντα τους. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να καλλιεργήσουν ψυχικές αρετές όπως: συνεργασία, ομαδικό πνεύμα, αυτοπειθαρχία θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος. Να αγωνίζονται τίμια και δίκαια και να αντιμετωπίζουν με σεβασμό το συμπαίκτη και τον αντίπαλο. Να καλλιεργήσουν την ελεύθερη και δημοκρατική έκφραση. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν το σώμα τους και τις δυνατότητες τους. Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν ότι ο αθλητισμός είναι τρόπος ζωής. Να εκτιμήσουν την αισθητική των κινήσεων.	Ενόργανη γυμναστική Ρυθμική γυμναστική Ελεύθερη γυμναστική	(Όπως και στην Α' τάξη). Η ποιότητα και η ένταση των ασκήσεων να είναι προσαρμοσμένες στις δυνατότητες των μαθητών.
<i>Γ2. Ορθοσωματική αγωγή</i>		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν σωστά το σώμα τους Να προληφθούν και να διορθωθούν προβλήματα της σπονδυλικής στήλης.	Η σωστή στάση του σώματος Η λειτουργία των μελών του σώματος	Ασκήσεις ραχιαίων και κοιλιακών μυών Ασκήσεις διάτασης Συμμετρικές, ετερόπλευρες ασκήσεις Σωστή θέση στο αναπηρικό αμαξίδιο, σωστή στάση με την χρήση περιπατητήρα η, ορθοτικών ή βακτηριών Χρήση καθρέπτη για διόρθωση στάσης με οπτική ανατροφοδότηση

<i>Συναισθηματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν την αυτοεκτίμηση, τη θετική αυτοαντίληψη και την αυτοπεποίθηση. <i>Γνωστικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν τη σωστή στάση των μελών του σώματος του Να κατανοήσουν τη σημασία της «δια βίου» άσκησης		τηση
<i>Γ3 . Ασκήσεις χαλάρωσης</i>		
<i>Σωματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να χαλαρώσουν τα μέρη του σώματος τους και να προλάβουν συγκάψεις και παραμορφώσεις <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν αυτοέλεγχο <i>Γνωστικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να κατανοήσουν πως χαλαρώνει το σώμα τους	Διδασκαλία μεθόδων χαλάρωσης	Από ύπτια θέση σε στρώματα οι μαθητές αναπνέουν με το διάφραγμα. Από ύπτια θέση σε στρώματα οι μαθητές εκτελούν ισομετρικές συστολές στα κάτω και άνω άκρα και στη συνέχεια χαλαρώνουν (σύσπαση – χαλάρωση). Από καθιστή θέση εκτελούν ανύψωση των ώμων και χαλαρώνουν Από καθιστή θέση οι μαθητές παίρνουν βαθιά εισπνοή και στη συνέχεια εκπνέει αργά. Οι παραπάνω δραστηριότητες προτείνεται να γίνονται σε ήρεμο περιβάλλον με την συνοδεία κλασσικής μουσικής.
<i>Γ4. Αναπνευστική Αγωγή</i>		
<i>Σωματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν και να βελτιώσουν τις αναπνευστικές ικανότητες του οργανισμού. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν αυτοέλεγχο και αυτοπειθαρχία <i>Γνωστικός τομέας</i>	Η αναπνοή σε ηρεμία Η αναπνοή στην άσκηση Εισπνοή εκπνοή Εξάσκηση εισπνοής, εκπνοής	Ασκήσεις εισπνοής εκπνοής Παιχνίδια για εξάσκηση αναπνοής με μικρά μπαλάκια, μπαλόνια

Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν και να κατανοή- σουν τη σημασία της αναπνοής		
Σύνολο 16 ώρες		
Δ. ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΧΟΡΟΙ		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητι- κός)</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν το σώμα τους μέσω της κίνησης και του ρυθ- μού. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να χαρούν και να εκφραστούν δημιουργικά. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να μυηθούν στο τραγούδι, στο ρυθμό, στη μελωδία και στη χορευτική κίνηση του χορού. Να γνωρίσουν στοιχεία της λαϊ- κής παράδοσης του τόπου τους. Να γνωρίσουν την Ελληνική σκέψη και τον Ελληνικό Πολιτι- σμό.	Πανελλήνιοι Τοπικοί Συρτός στα τρία, αργοί χοροί με σταθερό και δυνατό ρυθμό Ελεύθερη χορογραφία με τον ρυθμό των παραδοσιακών χο- ρών (6 ώρες)	Επανάληψη των χορών της Α' τάξης. Συγκέντρωση πληροφοριών για τους συγκεκριμένους χορούς Περιοχή που τον συναντάμε, αν χορεύεται από άντρες ή γυναίκες, λαβή των χεριών κ.α.) Αντικατάσταση για περιπατητικούς μαθητές των γρήγορων βημάτων με επιτόπιες κινήσεις λίκνισματα χεριών Αντικατάσταση των βημάτων με κινήσεις χεριών και κεφαλίου για μαθητές σε αναπηρικό αμαξίδιο
Ε. ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΟΜΑΔΙΚΑ, ΑΤΟΜΙΚΑ, ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ, ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΑ		
<i>Σωματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν οπτικοκινητικό συντονισμό, νευρομυϊκό συ- ντονισμό, ακρίβεια κίνησης, δυνατότητα ελέγχου των μυών <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να διασκεδάσουν, να χαρούν και να εκφραστούν με το παι- χνίδι. Να αναπτύξουν κοινωνικές και ψυχικές αρετές, όπως συνερ-	Ατομικά και ομαδικά παιχνίδια με προσαρμογές Slalom Boccia	Δρομικά παιχνίδια με γρήγορο βάδισμα σε περιορισμένο χώρο με χαμηλή ένταση και ταχύτητα Παιχνίδια με ελαφριά μπάλα Παιχνίδια με αναπηρικά αμαξίδια, παιχνίδια στο στρώμα, ατομικά παιχνίδια ανάλογα με τις δυνατότητες των παιδιών Ελιγμοί με αναπηρικό αμαξίδιο Ρίψη μπάλας σε στόχο Ρίψη μικρών βελών Παιχνίδι με τροποποιημένους κανονισμούς

γασία, ομαδικό πνεύμα, αλληλοβοήθεια. Να αναπτύξουν ηθικές αρετές όπως: τιμιότητα, δικαιοσύνη, αξιοκρατία, σεβασμός αντιπάλων <i>Γνωστικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να κατανοήσουν την έννοια του ατόμου και της ομάδας Να αποκτήσουν ισορροπία συναισθημάτων	Βελάκια (13 ώρες)	
ΣΤ. ΚΟΛΥΜΒΗΣΗ		
<i>Σωματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν ικανότητα επίπλευσης στο νερό σε διάφορες θέσεις Να αναπτύξουν ικανότητα προώθησης στην πρηνή και την ύπτια <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να χαρούν να ψυχαγωγηθούν <i>Γνωστικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να μάθουν την ασφάλεια στο νερό Να μάθουν να προωθούν το σώμα του στο νερό	Πρώθηση Βύθιση Αναπνοή Χαλάρωση (εφόσον υπάρχει δυνατότητα 12 ώρες). Οι ώρες αυτές θα προκύψουν ως εξής: 5 από τις αθλοπαιδιές, 2 από τα παιχνίδια και 5 από τον στίβο)	Επίπλευση στην ύπτια και πρηνή θέση Από ύπτια θέση προώθηση με τα χέρια Πρηνή θέση με εισπνοή, εκπνοή μέσα στο νερό με ή χωρίς στήριξη (χρήση αναπνευστήρα και μάσκας όπου κρίνεται απαραίτητο)
Σύνολο ωρών: 90		

ΤΑΞΗ: Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

A. ΑΘΛΟΠΑΙΔΙΕΣ		
Στόχοι	Θεματικές Ενότητες (χρόνος)	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<i>A.1. Πετοσφαίριση-Πετοσφαίριση καθιστών</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιδώκεται οι μαθητές: <i>Να καλλιεργήσουν τα βασικά στοιχεία της τεχνικής του αθλήματος.</i> <i>Να αναπτύξουν τις ιδιαίτερες δεξιότητες που απαιτούνται για το άθλημα.</i> Συναισθηματικός τομέας Επιδιδώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν την ετοιμότητα και την αγωνιστικότητα τους. Να αναπτύξουν τον αυτοέλεγχο και την πειθαρχία τους. <i>Γνωστικός τομέας</i> Επιδιδώκεται οι μαθητές: <i>Να μάθουν τους κανονισμούς του αθλήματος και να αγωνίζονται σύμφωνα με αυτούς.</i> <i>Να συνειδητοποιήσουν την ανάγκη για «δια βίου» άσκηση ή άθληση και τα οφέλη που προκύπτουν από αυτή.</i>	Τεχνική Τακτική Κανονισμοί (6 ώρες)	Επανάληψη θεμάτων Α΄ και Β΄ τάξεων. Καρφί σε χαμηλό φιλέ Παιγνίδι με βασική εφαρμογή των κανονισμών
<i>A.2. Καλαθοσφαίριση</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιδώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν δεξιότητες στο μπάσκετ. Να καλλιεργήσουν συστηματικά τα βασικά στοιχεία της τεχνικής που μπάσκετ Να συμμετέχουν σε αθλητικούς αγώνες. Συναισθηματικός τομέας Επιδιδώκεται οι μαθητές: Να αντιμετωπίζουν με μετριο-	Τεχνική Ατομική Αμυντική τακτική Ατομική Επιθετική τακτική Ομαδική τακτική (6 ώρες)	Επανάληψη θεμάτων Α΄ και Β΄ τάξεων. Πάσα χέρι με χέρι Ατομική άμυνα(χέρι στην μπάλα, θέση ανάμεσα σε αντίπαλο και καλάθι Απλές μορφές επίθεσης και αιφνιδιασμού "θέσεις και μετακινήσεις παικτών με αναπηρικό αμαξίδιο

φροσύνη και με σύνεση τη νίκη και την ήττα. Να αντιμετωπίζουν με σεβασμό και κατανόηση τον αντίπαλο και τις ιδιαιτερότητες του. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: <i>Να μάθουν τους κανονισμούς του μπάσκετ και να αγωνίζονται σύμφωνα με αυτούς..</i> <i>Να κατανοήσουν τη σημασία του δίκαιου και αληθινού αγώνα.</i>		Ομαδική τακτική άμυνας και επίθεσης, μορφές άμυνας και επίθεσης με το αναπηρικό αμαξίδιο Παιχνίδι με βασική εφαρμογή των κανονισμών
<i>A.3. Χειροσφαίριση- Χειροσφαίριση με αναπηρικό αμαξίδιο</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν τις κινητικές δεξιότητες που απαιτούνται για το άθλημα. Να αναπτύξουν την κιναισθητική τους αντίληψη: την οπτική τους αντίληψη, τις ικανότητες συντονισμού. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να καλλιεργήσουν ψυχικές αρετές, όπως συνεργασία, ομαδικό πνεύμα, αυτοπειθαρχία θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος. Να αναπτύξουν τη δημιουργικότητα και τη φαντασία τους. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: <i>Να γνωρίσουν τους κανονισμούς του αθλήματος.</i>	Τεχνική Αμυντική τακτική Επιθετική τακτική (6 ώρες)	(Επανάληψη θεμάτων Β' τάξης). Ατομική άμυνα Ατομική επίθεση Παιχνίδι με προσαρμογές Παιχνίδι με βασική εφαρμογή των κανονισμών
<i>A4 Ράγκμπυ σε αναπηρικό αμαξίδιο</i>		
Σωματικός τομέας Να αναπτύξουν κινητικές δεξιότητες για το άθλημα Να καλλιεργήσουν τα στοιχεία της τεχνικής του αθλήματος Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να ψυχαγωγηθούν και να εκτο-	Τεχνική Κανονισμοί (6 ώρες)	Χειρισμός καροτσιού σε διάφορες κατευθύνσεις εμπρός, πίσω , στροφή Πάσα για ακρίβεια , πάσα για απόσταση

νωθούν. Να αναπτύξουν τη συνεργασία την ομαδικότητα την αυτενέργεια την υπευθυνότητα και την επικοινωνία. Να αναπτύξουν σεβασμό για το συμπαίκτη και τον αντίπαλο. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν τους κανονισμούς του αθλήματος.		
<i>B. ΚΛΑΣΙΚΟΣ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ</i>		
<i>B.1 Αγωνίσματα στίβου</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να καλλιεργήσουν τις ιδιαίτερες δεξιότητες που απαιτούν τα αγωνίσματα του στίβου. Να αναπτύξουν συστηματικά τις αναπνευστικές δυνατότητες του οργανισμού τους. Να αναπτύξουν την ικανότητά τους για έλεγχο της κίνησης. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν ψυχικές αρετές, όπως θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος. Να αναπτύξουν την αυτοεκτίμηση, τη θετική αυτοαντίληψη και την αυτοπεποίθηση. Να αναπτύξουν ηθικές αρετές: όπως τιμιότητα, δικαιοσύνη, αξιοκρατία, σεβασμός αντιπάλων, αυτοσεβασμός, μετριοφροσύνη. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν στοιχεία της τεχνικής των αγωνισμάτων του στίβου. Να γνωρίσουν την έννοια της προσπάθειας και του αγώνα. Να κατανοήσουν τη σημασία της άσκησης για την υγεία. Να αποκτήσουν γνώσεις που σχε-	Δρόμοι ταχύτητας Δρόμοι αντοχής Σκυταλοδρομία Άλμα σε μήκος Άλτικές ασκήσεις Σφαιροβολία Ακοντισμός Φυσική κατάσταση	Δρόμοι ταχύτητας: (Επανάληψη στοιχείων τεχνικής Β' τάξης) Αγώνες δρόμου μέχρι 60 μέτρα με ή χωρίς αναπηρικό αμαξίδιο Εκκίνηση από διάφορες θέσεις Βασική τεχνική του διασκελισμού "τοποθέτηση ποδιού, κίνηση χεριών, θέση κορμού, αναπνοή". Εκκίνηση δρόμου αντοχής. Συνεχής δρόμος 2'-10' για εμπέδωση της τεχνικής του δρόμου. Δρόμος διάρκειας μέχρι 5' σε ομαλό έδαφος Σκυταλοδρομία: Απλή μεταβίβαση της σκυτάλης Άλμα σε μήκος: Άλμα με συσπειρωτική τεχνική "φορά, πάτημα, αιώρηση, προσγείωση" ανάλογα με τις δυνατότητες των παιδιών Άλτικές ασκήσεις Ρίψη ελαστικής σφαίρας Βασική τεχνική ρίψης. Ρίψη με μετακίνηση. Ρίψη φασουλοσάκουλου Ακοντισμός: Ρίψη μικρής μπάλας "τύπου τένις" χωρίς και με φορά Φυσική κατάσταση: Δραστηριότητες για την ανάπτυξη βασικών φυσικών ικανοτήτων "αντοχή, δύναμη, ταχύτητα, ευλυγισία, συναρμογή".

τίζονται με την Ολυμπιακή Παράδοση. Να συγκρίνουν τις ικανότητες τους στα διάφορα αγωνίσματα και αυτό που θα ήθελαν να κάνουν και εκτός σχολείου ερασιτεχνικά ή πρωταθλητικά. Να κατανοήσουν τη διαφορά μεταξύ αθλητισμού και πρωταθλητισμού. Να αναπτύξουν κριτική στάση απέναντι στα αρνητικά φαινόμενα του αθλητισμού (αναβολικά, εμπορευματοποίηση κ. ά. Να εκτιμήσουν τα αισθητικά στοιχεία των κινήσεων των διαφόρων αθλημάτων.	(10 ώρες)	
Γ. ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ		
<i>Γ.1. Ενόργανη γυμναστική-Ελεύθερη γυμναστική-Ρυθμική γυμναστική</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν πολύπλευρα τις κινητικές τους δεξιότητες και τα ταλέντα τους. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να καλλιεργήσουν ψυχικές αρετές, όπως συνεργασία, ομαδικό πνεύμα, αυτοπειθαρχία θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος. Να αγωνίζονται τίμια και δίκαια και να αντιμετωπίζουν με σεβασμό το συμπαίκτη και τον αντίπαλο. Να εκφραστούν και να δημιουργήσουν μέσα από την κίνηση. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν το σώμα τους και τις δυνατότητες τους. Να εκτιμήσουν τα αισθητικά στοιχεία της κίνησης.	Ενόργανη γυμναστική Ελεύθερη γυμναστική Ρυθμική γυμναστική	Επανάληψη των ασκήσεων των προηγούμενων τάξεων.

<i>Γ2. Ορθοσωματική αγωγή</i>		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν σωστά το σώμα τους Να προληφθούν και να διορθωθούν προβλήματα της σπονδυλικής στήλης. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν την αυτοεκτίμηση, τη θετική αυτοαντίληψη και την αυτοπεποίθηση. <i>Γνωστικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν τη σωστή στάση των μελών του σώματος του <i>Να κατανοήσουν τη σημασία της «δια βίου» άσκησης</i>	Η σωστή στάση του σώματος <i>Η λειτουργία των μελών του σώματος</i>	Ασκήσεις ραχιαίων και κοιλιακών μυών Ασκήσεις διάτασης Συμμετρικές, ετερόπλευρες ασκήσεις Σωστή θέση στο αναπηρικό αμαξίδιο, σωστή στάση με την χρήση περιπατητήρα ή, ορθοτικών ή βακτηριών Χρήση καθρέπτη για διόρθωση στάσης με οπτική ανατροφοδότηση
<i>Γ3 . Ασκήσεις χαλάρωσης</i>		
<i>Σωματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να χαλαρώσουν τα μέρη του σώματος τους και να προλάβουν συγκάψεις και παραμορφώσεις <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν αυτοέλεγχο <i>Γνωστικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να κατανοήσουν πως χαλαρώνει το σώμα τους	Διδασκαλία μεθόδων χαλάρωσης	Από ύπτια θέση σε στρώματα οι μαθητές αναπνέουν με το διάφραγμα. Από ύπτια θέση σε στρώματα οι μαθητές εκτελούν ισομετρικές συστολές στα κάτω και άνω άκρα και στη συνέχεια χαλαρώνουν (σύσπαση – χαλάρωση). Από καθιστή θέση εκτελούν ανύψωση των ώμων και χαλαρώνουν Από καθιστή θέση οι μαθητές παίρνουν βαθιά εισπνοή και στη συνέχεια εκπνέει αργά. Οι παραπάνω δραστηριότητες προτείνεται να γίνονται σε ήρεμο περιβάλλον με την συνοδεία κλασσικής μουσικής.

<i>Γ4. Αναπνευστική Αγωγή</i>		
<i>Σωματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν και να βελτιώσουν τις αναπνευστικές ικανότητες του οργανισμού. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν αυτοέλεγχο και αυτοπειθαρχία <i>Γνωστικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν τη σημασία της αναπνοής	Η αναπνοή σε ηρεμία Η αναπνοή στην άσκηση Εισπνοή εκπνοή Εξάσκηση εισπνοής, εκπνοής	Ασκήσεις εισπνοής εκπνοής Παιχνίδια για εξάσκηση αναπνοής με μικρά μπαλάκια, μπαλόνια
Σύνολο 12 ώρες		
Δ. ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΧΟΡΟΙ		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν το σώμα τους μέσω της κίνησης και του ρυθμού. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να χαρούν και να εκφραστούν δημιουργικά. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να μυηθούν στο τραγούδι, στο ρυθμό, στη μελωδία και στη χορευτική κίνηση. Να γνωρίσουν στοιχεία της λαϊκής παράδοσης του τόπου τους. Να γνωρίσουν την Ελληνική σκέψη και τον Ελληνικό Πολιτισμό.	Πανελλήνιοι χοροί Τοπικοί χοροί Συρτός στα τρία, αργοί χοροί με σταθερό και δυνατό ρυθμό Ελεύθερη χορογραφία με τον ρυθμό των παραδοσιακών χορών (6 ώρες)	(Επανάληψη των χορών των προηγούμενων τάξεων). Αντικατάσταση για περιπατητικούς μαθητές των γρήγορων βημάτων με επιτόπιες κινήσεις λίκνισματα χεριών Αντικατάσταση των βημάτων με κινήσεις χεριών και κεφαλιού για μαθητές σε αναπηρικό αμαξίδιο Να βρουν και να παρουσιάσουν πληροφορίες για τους συγκεκριμένους χορούς. (Περιοχή που τον συναντάμε, αν χορεύεται από άντρες ή γυναίκες, λαβή των χεριών κ.α.).
Ε. ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΟΜΑΔΙΚΑ, ΑΤΟΜΙΚΑ, ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ, ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΑ		
<i>Σωματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές:	Ατομικά και ομαδικά παιχνίδια με προσαρμογές	Δρομικά παιχνίδια με γρήγορο βάδισμα σε περιορισμένο χώρο

Να αναπτύξουν οπτικοκινητικό συντονισμό, νευρομυϊκό συντονισμό, ακρίβεια κίνησης, δυνατότητα ελέγχου των μυών <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να διασκεδάσουν, να χαρούν και να εκφραστούν με το παιχνίδι. Να αναπτύξουν κοινωνικές και ψυχικές αρετές, όπως συνεργασία, ομαδικό πνεύμα, αλληλοβοήθεια. Να αναπτύξουν ηθικές αρετές όπως: τιμιότητα, δικαιοσύνη, αξιοκρατία, σεβασμός αντιπάλων <i>Γνωστικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να κατανοήσουν την έννοια του ατόμου και της ομάδας Να αποκτήσουν ισορροπία συναισθημάτων	Slalom Boccia Βελάκια (8 ώρες)	με χαμηλή ένταση και ταχύτητα Παιχνίδια με ελαφριά μπάλα Παιχνίδια με αναπηρικά αμαξίδια, παιχνίδια στο στρώμα, ατομικά παιχνίδια ανάλογα με τις δυνατότητες των παιδιών Ελιγμοί με αναπηρικό αμαξίδιο Ρίψη μπάλας σε στόχο Ρίψη μικρών βελών Παιχνίδι με τροποποιημένους κανονισμούς
<i>E. ΚΟΛΥΜΒΗΣΗ</i>		
<i>Σωματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν ικανότητα επίπλευσης στο νερό σε διάφορες θέσεις Να αναπτύξουν ικανότητα προώθησης στην πρηνή και την ύπτια <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να χαρούν να ψυχαγωγηθούν <i>Γνωστικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να μάθουν την ασφάλεια στο νερό Να μάθουν να προωθούν το σώμα του στο νερό	Πρωώθηση Βύθιση Αναπνοή Χαλάρωση (εφόσον υπάρχει δυνατότητα 8 ώρες). Οι ώρες αυτές θα προκύψουν ως εξής: 4 από τις αθλοπαιδιές, 1 από τα παιχνίδια 2 από τον στίβο και 1 από τον χορό)	Από ύπτια θέση προώθηση με τα χέρια επίπλευση στο νερό Πρηνή θέση με εισπνοή, εκπνοή μέσα στο νερό με ή χωρίς στήριξη (χρήση αναπνευστήρα και μάσκα όπου κρίνεται απαραίτητο)
Σύνολο ωρών: 60		

8.2.3. Μεθοδολογικές προσεγγίσεις

Πολλές από τις βασικές αρχές οργάνωσης του μαθήματος της προσαρμοσμένης φυσικής αγωγής παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά με τις αρχές οργάνωσης του μαθήματος για μαθητές χωρίς αναπηρίες όπως:

Προσαρμοσμένη διδασκαλία, κατάλληλο παιδαγωγικό κλίμα, μέτρα ασφαλείας των μαθητών από πιθανά ατυχήματα, αξιοποίηση εγκαταστάσεων και οργάνων, απασχόληση μαθητών στην τάξη

Κάποιες από τις παραπάνω αρχές, όπως τα μέτρα ασφάλειας και η προσαρμοσμένη διδασκαλία, αποκτούν ιδιαίτερη σημασία κατά την οργάνωση του μαθήματος ΠΦΑ. Είναι θεμελιώδους σημασίας όμως να επισημάνουμε ότι στην ΠΦΑ κρίνεται αναγκαίος ο σχεδιασμός του μαθήματος σε εξατομικευμένη βάση για κάθε μαθητή με κινητικές αναπηρίες. Τούτο είναι αναγκαίο γιατί τα κινητικά και μαθησιακά χαρακτηριστικά των μαθητών με αναπηρίες παρουσιάζουν σημαντικά μεγαλύτερη ποικιλία και ανομοιομορφία από ότι παρουσιάζουν τα χαρακτηριστικά του «τυπικού» μαθητικού πληθυσμού.

Αυτό δεν σημαίνει αναγκαστικά ότι ο κάθε μαθητής ακολουθεί δικό του χωριστό πρόγραμμα ΦΑ και δεν συμμετέχει σε κοινές δραστηριότητες αλληλεπιδρώντας με τους συμμαθητές του. Ο σχεδιασμός ενός Εξατομικευμένου Εκπαιδευτικού Προγράμματος (ΕΕΠ) πρέπει όμως να βασίζεται στις ατομικές κινητικές ιδιαιτερότητες του κάθε μαθητή και μέσα από προσαρμοσμένες ομαδικές δραστηριότητες να καλύπτονται στο μέτρο του δυνατού οι προσωπικές του ανάγκες και ενδιαφέροντα καθώς επίσης να εξασκούνται οι κινητικές του ικανότητες.

Αν και δεν υπάρχει ένας καθολικά αποδεκτός τρόπος για τον σχεδιασμό ενός τέτοιου εξατομικευμένου προγράμματος, το ΕΕΠ είναι ένα έγγραφο έντυπο που πρέπει βασικά να περιγράφει:

1. Το τωρινό επίπεδο ικανότητας του μαθητή που σχετίζεται με το μάθημα της ΦΑ. Η αξιολόγηση του τωρινού επιπέδου του μαθητή προτείνεται να βασίζεται σε αντικειμενικά και μετρήσιμα κριτήρια που παρέχονται από έγκυρα ή και λιγότερο επίσημα tests.
2. Ετήσιους και μεσοπρόθεσμους στόχους για τον συγκεκριμένο μαθητή. Οι ετήσιοι στόχοι πρέπει να συνδέονται κυρίως με τις ανάγκες που προκύπτουν από την αρχική αξιολόγηση του μαθητή. Οι μεσοπρόθεσμοι στόχοι εξαρτώνται από τους ετήσιους, πρέπει να είναι πιο συγκεκριμένοι και να αναφέρονται σε συγκεκριμένες κινητικές δεξιότητες που θα πρέπει μαθητής να εκτελέσει μέσα στο χρονικό περιθώριο που θέτει ο μεσοπρόθεσμος στόχος.
3. Προτεινόμενη προσαρμοσμένη διδακτική μεθοδολογία για τον συγκεκριμένο μαθητή. Θέματα όπως συλ διδασκαλίας, τεχνικές κινήτρων και μέθοδος ανάλυσης έργου συζητώνται και περιλαμβάνονται στο ΕΕΠ του συγκεκριμένου μαθητή.
4. Περιγραφή της απαραίτητης για τον μαθητή υποστήριξης για την επιτυχή συμμετοχή του στο μάθημα και την ευκολότερη κατάκτηση των ατομικών του στόχων (προσαρμοσμένος εξοπλισμός και περιβάλλον, συνεργασία ειδικοτήτων).
5. Συγκεκριμένους τρόπους τελικής αξιολόγησης της κατάκτησης των στόχων που έχουν καθοριστεί για τον κάθε μαθητή. Οι στόχοι που έχουν θεσπισθεί πρέπει να είναι μετρήσιμοι και να μπορούν να αξιολογηθούν με συγκεκριμένους τρόπους (κινητικά tests, μεθόδους παρατήρησης, κ.α).

Όσον αφορά το θέμα της ασφαλείας των μαθητών με αναπηρίες κατά το μάθημα της ΠΦΑ προτείνονται:

Α) η συνεργασία του ΚΦΑ με τις άλλες ειδικότητες που μετέχουν στην ιατρική και εκπαιδευτική υποστήριξη του μαθητή με αναπηρίες. Η συμμετοχή του ΚΦΑ στην ομάδα συνεργασίας που αξιολογεί και σχεδιάζει το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του κάθε μαθητή κρίνεται απαραίτητη καθώς η γνώση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε μαθητή με

αναπηρίες έτσι σημαντική για την ασφαλή αλλά και αποτελεσματική οργάνωση του μαθήματος ΠΦΑ. Οι πληροφορίες που θα πρέπει να ζητήσει ο ΚΦΑ πρέπει κυρίως να σχετίζονται με δραστηριότητες που ίσως αντενδείκνυνται στην αναπηρία του μαθητή, δραστηριότητες που χρειάζονται προσαρμογές για να εκτελεστούν και συμβουλές για την ασφάλεια του μαθητή κατά το μάθημα ΠΦΑ.

Β) επειδή οι μαθητές με αναπηρίες παρουσιάζουν συνήθως μειωμένη ικανότητα ισορροπίας και συντονισμού κατά την εκτέλεση κινητικών δραστηριοτήτων είναι απαραίτητος κάποιος εξειδικευμένος εξοπλισμός για την ασφάλεια των μαθητών (ειδικά προστατευτικά κράνη, προστατευτικά γυαλιά, επιγονατίδες, επαγωγινίδες).

Τα παιδιά αυτής της ηλικίας με κινητικές αναπηρίες αν και πνευματικά ακολουθούν τον ίδιο ρυθμό ανάπτυξης με τους συνομηλίκους τους χωρίς αναπηρίες, ωστόσο η σωματική και η κινητική τους εξέλιξη δεν ακολουθεί απαραίτητα το επίπεδο ανάπτυξης των συνομηλίκων τους χωρίς κινητικές αναπηρίες. Το γεγονός αυτό καθιστά αναγκαίο κατά τον προγραμματισμό του μαθήματος να μην λαμβάνεται υπόψη μόνο η χρονολογική τους ηλικία αλλά και το επίπεδο της κινητικής τους εξέλιξης.

ΤΑΞΗ Α' + Β' + Γ'

Ο καθηγητής Φ.Α. θα πρέπει στην αρχή του χρόνου να ετοιμάσει τον ετήσιο, τριμηνιαίο και εβδομαδιαίο προγραμματισμό του. Στον καθηγητή επαφίεται να αποφασίσει σε ποια περίοδο του έτους θα διδάξει το κάθε αντικείμενο λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες του σχολείου (αθλητική υποδομή, αριθμός υπηρετούντων καθηγητών Φ.Α., κ.ά.). Όταν αρχίζει η διδασκαλία ενός αντικειμένου, πρέπει να καταβάλλεται προσπάθεια να μη διακόπτεται μέχρι να τελειώσουν τα προγραμματισμένα γι' αυτό μαθήματα. Εάν ο καιρός είναι ακατάλληλος (βροχή, χιόνι κ.ά) και δεν υπάρχουν κατάλληλοι χώροι για άθληση θα πρέπει να γίνονται θεωρητικά μαθήματα σχετικά με αθλητικά θέματα. Η διδασκαλία των αθλημάτων και αγωνισμάτων θα γίνεται τόσο στους μαθητές όσο και στις μαθήτριες χωρίς διάκριση. Επισημαίνεται η ανάγκη προσαρμογής των καθιερωμένων αθλημάτων και αγωνισμάτων στις κινητικές δυνατότητες των μαθητών. Επιπρόσθετα προτείνεται η ενασχόληση των μαθητών με παιχνίδια που ενδείκνυνται για την κινητική τους αναπηρία και συμβαδίζουν με την πνευματική τους ανάπτυξη. Όπου ενυπάρχει το στοιχείο του κινδύνου, πρέπει να τηρούνται όλοι οι κανόνες ασφαλείας για την αποφυγή ατυχημάτων. Για την διδασκαλία του χορού και των μεθόδων χαλάρωσης πρέπει να εξασφαλίζεται η δημιουργία κατάλληλου κλίματος καθώς και η δυνατότητα χρησιμοποίησης της κατάλληλης μουσικής. Να διδάσκονται κατά προτεραιότητα οι τοπικοί χοροί και να ακολουθούν οι υπόλοιποι.

8.2.4. Προτεινόμενες προσαρμογές

Για την επιτυχή εξατομίκευση της διδασκαλίας αλλά και των στόχων του μαθήματος ΦΑ στο ατομικό επίπεδο ικανοτήτων του κάθε μαθητή με αναπηρίες ο ΚΦΑ πρέπει να έχει την ικανότητα να προσαρμόσει διάφορους παράγοντες που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα στην διαδικασία και την αποτελεσματικότητα του μαθήματος. Τέτοιες προσαρμογές αναφέρονται στον εξοπλισμό, στους κανονισμούς και στην οργάνωση των παραδοσιακών αθλοπαιδιών και δραστηριοτήτων, στον τρόπο διδασκαλίας της κινητικής μάθησης. Παρακάτω θα προτείνουμε ενδεικτικά κάποιες προσαρμογές που μπορεί να χρησιμοποιήσει ο ΚΦΑ όταν διδάσκει μαθητές με κινητικές αναπηρίες. Οι προσαρμογές αυτές έχουν στόχο να διευκολύνουν μαθητές που λόγω κινητικών αναπηριών παρουσιάζουν μειωμένη δύναμη, αντοχή, ταχύτητα, ισορροπία, συντονισμό και ακρίβεια στις κινήσεις τους. Οι προσαρμογές αυτές δεν είναι περιοριστικές αλλά ενθαρρύνουμε τον ΚΦΑ να χρησιμοποιήσει και δικές του προσαρμογές ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες των μαθητών του.

8.2.4.1. Προσαρμογές για μαθητές με μειωμένη δύναμη, ταχύτητα και αντοχή.

- Μειώστε το ύψος σε στόχους και αυξομειώστε το μέγεθος τους (καλάθι μπάσκετ, δίχτυ βόλεϊ, κορίνες μπόουλινγκ, κ.α)
- Χρησιμοποιήστε ελαφρύτερες μπάλες μεγαλύτερου ή μικρότερου μεγέθους. Χρησιμοποιήστε μπάλες που είναι ελαφρώς ξεφούσκωτες ώστε να μην κυλάνε πολύ μακριά από την θέση ρίψης τους. Επίσης για μαθητές που χρησιμοποιούν αμαξίδια μπορείτε να δέσετε την μπάλα με ένα σχοινί σε ένα σταθερό σημείο για να μην αναγκάζεται ο μαθητής να καταναλώνει δύναμη και χρόνο εξάσκησης στην επαναφορά της μπάλας μετά από την ρίψη της.
- Μείωση των αποστάσεων και της οριοθέτησης του χώρου παιχνιδιού
- Μείωση του χρόνου δραστηριότητας και αύξηση του χρόνου διαλείμματος / ανάπαυσης.

8.2.4.2. Προσαρμογές για μαθητές με μειωμένη ικανότητα ισορροπίας.

- Φροντίστε κατά την δραστηριότητα να ασκείται ο μαθητής σε θέσεις με χαμηλωμένο το κέντρο βάρους του σώματος.
- Φροντίστε κατά την δραστηριότητα να ασκείται ο μαθητής έχοντας όσο το δυνατόν μεγαλύτερη επιφάνεια στήριξης και περισσότερα σημεία επαφής με το έδαφος.
- Αυξήστε το πλάτος των οροθετημένων γραμμών ή των δοκών ισορροπίας κατά την εκτέλεση ασκήσεων ισορροπίας.
- Οργανώστε ασκήσεις ισορροπίας σε μαλακές επιφάνειες που προσφέρουν αυξημένη τριβή (μοκέτες, στρώματα, κ.λ.π) και αποφύγετε σκληρές και λείες επιφάνειες (παρκέ, μωσαϊκό, κλπ).
- Διδάξτε τους μαθητές σας πως να πέφτουν με ασφάλεια. Κάποιες πτώσεις θα είναι αναπόφευκτες με παιδιά που έχουν προβλήματα ισορροπίας.

8.2.4.3. Προσαρμογές για μαθητές με μειωμένη ικανότητα συντονισμού και ακρίβειας στις κινήσεις.

- Για δραστηριότητες σύλληψης και ρίψεων αντικειμένων χρησιμοποιήστε μεγαλύτερες, ελαφρύτερες και μαλακότερες μπάλες (αερόμπαλες, μπαλόνια, φασουλοσάκουλα, μπαλάκια από αφρολέξ, κλ.π).
- Μειώστε την απόσταση για σύλληψη ή ρίψη της μπάλας και προτιμήστε οι δραστηριότητες να μην γίνονται σε κίνηση αλλά από σταθερή θέση.
- Μειώστε το ύψος σε στόχους και αυξομειώστε το μέγεθος τους (καλάθι μπάσκετ, δίχτυ βόλεϊ, κορίνες μπόουλινγκ, κ.α)

8.2.5. Προτεινόμενες πρόσθετες συνθετικές δραστηριότητες και διαθεματικά σχέδια εργασίας

ΤΑΞΗ Α'

Θέμα: Η εκπαίδευση των μαθητών στην αρχαία Ελλάδα (Μουσική-Γυμναστική).

Εκπόνηση ομαδικών και ατομικών εργασιών με καθήκοντα τη συλλογή πληροφοριών και στοιχείων που σχετίζονται με το θέμα, με ανασκόπηση της βιβλιογραφίας (γραφτού και ηλεκτρονικού τύπου), την εικαστική απόδοση της γυμναστικής των μαθητών στην αρχαία Ελλάδα, τη συλλογή εικόνων, που έχουν αναφορά στην εκπαίδευση, από αρχαία αγγεία, την κατασκευή οργάνων γυμναστικής της αρχαιότητας, τη συγκριτική παρουσίαση της εκπαίδευσης των νέων στην αρχαία Ελλάδα με την εκπαίδευση σήμερα. Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:

Χώρος, χρόνος, πολιτισμός, ομοιότητες - διαφορές, ισορροπία, συνεργασία, επικοινωνία, ομαδικότητα, εξέλιξη, μεταβολή, σύστημα, νόμος. Προεκτάσεις στην Αισθητική Αγωγή (Εικαστικά, Μουσική), στην Τεχνολογία, στη Λογοτεχνία, στα Αρχαία, στην Ιστορία.

ΤΑΞΗ Β'

Θέμα: Ο αθλητισμός στην Ελλάδα κάποτε

Εκπόνηση ομαδικών και ατομικών εργασιών με καθήκοντα τη συλλογή πληροφοριών που σχετίζονται με το θέμα, με ανασκόπηση της βιβλιογραφίας (γραπτού και ηλεκτρονικού τύπου), την καταγραφή στοιχείων από τις πρώιμες μορφές του αθλητισμού, τον αθλητισμό στην αρχαία Ελλάδα, τις μονομαχίες της Ρωμαϊκής περιόδου, τις μορφές άθλησης στην Βυζαντινή εποχή, τους αθλητικούς αγώνες των αρματολών και των κλεφτών, την εικαστική απόδοση των αθλημάτων της κάθε περιόδου, τη συγκριτική παρουσίαση του αθλητισμού στις διάφορες εποχές. Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες: Χώρος, χρόνος, πολιτισμός, παράδοση, ομοιότητες - διαφορές, ισορροπία, συνεργασία, επικοινωνία, ομαδικότητα, εξέλιξη, μεταβολή, σύστημα, νόμος. Προεκτάσεις στην Αισθητική Αγωγή (Εικαστικά, Μουσική), στην Τεχνολογία, στη Λογοτεχνία, στα Αρχαία, στην Ιστορία.

Θέμα: Πανελλήνιοι αθλητικοί αγώνες (στην αρχαία Ελλάδα)

Εκπόνηση ομαδικών και ατομικών εργασιών με καθήκοντα, την καταγραφή των πανελληνίων αγώνων (Ίσθμια, Νέμεα, Παναθήναια, Πύθια, Ολύμπια), την παρουσίαση αθλημάτων – αθλητών – επάθλων - δικαιοδοτικών οργάνων, παρουσίαση πολιτιστικών αγώνων της αρχαιότητας, τη συγκέντρωση ποιημάτων αρχαίων συγγραφέων που αναφέρονται στους πανελληνίους αγώνες, την εικαστική απόδοση σκηνών από αυτούς τους αγώνες (αθλητές, ελλανοδίκες, αμφικτύονες, θεατές, κήρυκες, φιλόσοφοι κ.ά.). Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες: Χώρος, χρόνος, πολιτισμός, παράδοση, ομοιότητες - διαφορές, ισορροπία, συνεργασία, επικοινωνία, ομαδικότητα, εξέλιξη, μεταβολή, σύστημα, νόμος. Προεκτάσεις στην Αισθητική Αγωγή (Εικαστικά, Μουσική), στην Τεχνολογία, στη Λογοτεχνία, στα Αρχαία, στην Ιστορία.

ΤΑΞΗ Γ'

Θέμα: «Άσκηση και Υγεία» ή «Δια βίου άσκηση»

Εκπόνηση ομαδικών και ατομικών εργασιών με καθήκοντα τη συλλογή πληροφοριών που σχετίζονται με το θέμα, με ανασκόπηση της βιβλιογραφίας (γραπτού και ηλεκτρονικού τύπου), την καταγραφή των ωφελειών της άσκησης, τη βιντεοσκόπηση ή τη φωτογράφιση αθλημάτων αναψυχής (πεζοπορία, ορειβασία κ.ά.), τη συμμετοχή σε αθλήματα του βουνού και της θάλασσας, τη μελέτη της πυραμίδας μεσογειακής διατροφής, την κατασκευή αυτής της πυραμίδας στο μάθημα της Τεχνολογίας. Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες: Χώρος, χρόνος, πολιτισμός, παράδοση, ομοιότητες - διαφορές, ισορροπία, συνεργασία, επικοινωνία, ομαδικότητα, εξέλιξη, μεταβολή, σύστημα, άτομο. Προεκτάσεις στην Αισθητική Αγωγή (Εικαστικά, Μουσική), στην Τεχνολογία, στην Οικιακή . Οικονομία, στην Πληροφορική, στη Λογοτεχνία.

Θέμα: Νέες Τεχνολογίες και Παραολυμπιακά αθλήματα

Εκπόνηση ομαδικών και ατομικών εργασιών με καθήκοντα, την παρουσίαση με φωτογραφικό υλικό των συνθηκών προπόνησης και άθλησης ατόμων με ειδικές ανάγκες σε παλαιότερες εποχές σε σύγκριση με τη σημερινή εποχή, τη συλλογή πληροφοριών που σχετίζονται με τη εξέλιξη στην κατασκευή σύγχρονων αναπηρικών αμαξιδίων που διευκολύνουν την συμμετοχή των αθλητών σε διάφορα αθλήματα, την κατασκευή σύγχρονων προσθετικών μελών που επιτρέπουν σε ακρωτηριασμένους αθλητές να αγωνίζονται όρθιοι, την παρουσίαση – εκδήλωση στη σχολική μονάδα με θέμα:. Νέες Τεχνολογίες και Παραολυμπιακά αθλήματα Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες: Χώρος, χρόνος, πολιτισμός, ομοιότητες - διαφορές, ισορ-

ροπία, συνεργασία, επικοινωνία, ομαδικότητα, εξέλιξη, μεταβολή, σύστημα, άτομο, κοινωνία. Προεκτάσεις στην Αισθητική Αγωγή (Εικαστικά, Μουσική), στην Τεχνολογία, στην Οικιακή Οικονομία, στη Λογοτεχνία, στην Πληροφορική.

8.2.6. Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση στην Προσαρμοσμένη φυσική αγωγή μαθητών με κινητικές αναπηρίες έχει δύο βασικές κατευθύνσεις:

1) Η αξιολόγηση πρέπει να σχετίζεται άμεσα με τους μεσοπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους στόχους που αναφέρονται στο ΕΕΠ του μαθητή. Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης θα καθορίσουν και τον σχεδιασμό του επόμενου ΕΕΠ του μαθητή. Η τελική αξιολόγηση πρέπει, κυρίως να βασίζεται σε αξιόπιστες διαδικασίες που εξασφαλίζουν αντικειμενική εκτίμηση της κινητικής κατάστασης του μαθητή κατά την διάρκεια και στο τέλος του ετήσιου προγράμματος φυσικής αγωγής. Εξίσου σημαντικές είναι επίσης και οι διαπιστώσεις και προσωπικές παρατηρήσεις του ΚΦΑ που εφάρμοσε το πρόγραμμα ΦΑ. Τέτοιες παρατηρήσεις αφορούν την αποτελεσματικότητα των διδακτικών μεθόδων που χρησιμοποίησε για τον συγκεκριμένο μαθητή, τις προσαρμογές που επέλεξε για την διδασκαλία, κ.α.

2) Η αξιολόγηση των παιδιών με κινητικές αναπηρίες δεν θα πρέπει να σχετίζεται απαραίτητα με την εκμάθηση κινητικών και αθλητικών δεξιοτήτων, αν και αυτές αποτελούν στόχο του μαθήματος Φυσικής Αγωγής. Η ιδιαιτερότητα του ρυθμού κινητικής ανάπτυξης και εξέλιξης των παιδιών με κινητικές αναπηρίες επηρεάζει άμεσα το επίπεδο βελτίωσης των κινητικών τους δεξιοτήτων. Προτείνεται λοιπόν οι άξονες στους οποίους κινείται η αξιολόγηση μαθητών με κινητικές αναπηρίες στο Γυμνάσιο να είναι: η προσπάθεια, το ενδιαφέρον, η συνεργασία η κατανόηση και αφομοίωση εννοιών σχετικών με την φυσική αγωγή, η γνώση τους γύρω από τα αθλητικά θέματα και η δημιουργικότητα των μαθητών.

8.3. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Block, M (2000). A teacher's guide to including students with disabilities in regular physical education. Brookes, Baltimore, USA

Block, M (1992). What is appropriate physical education for children with profound disabilities. Adapted Physical Activities Quarterly, 9, 197-213.

Cratty, B (1989). Adapted Physical Education in the Mainstream. Love Publishing Company, Denver, Colorado.

Davis, R (2002). Inclusion through sports. Human Kinetics, USA.

Μουντάκης, Κ (1992). Η φυσική αγωγή στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο. Εκδόσεις SALTO, Θεσσαλονίκη.

Seaman, J, & Depauw, K. (1989). The new adapted physical education. Mayfield Publishing Company, Mountain View, California

Sherrill, C. (1998). Adapted physical activity, recreation and sport: Crossdisciplinary and lifespan. 5th ed. Boston, MA: WCB McGraw-Hill.

Winnick, J (1995). Adapted Physical Education and Sport. Human Kinetics, USA

9. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΟ ΛΥ- ΚΕΙΟ

9.1. ΔΕΠΠΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ - ΛΥΚΕΙΟ

9.1.1. Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος

Ο σκοπός της Φυσικής Αγωγής στο Λύκειο είναι να συμβάλει κατά προτεραιότητα στην σωματική ανάπτυξη των μαθητών και παράλληλα να βοηθήσει στην ψυχική και πνευματική τους καλλιέργεια καθώς και στην αρμονική ένταξή τους στην κοινωνία.

Προτεραιότητα έχει η ανάπτυξη των κινητικών δεξιοτήτων των μαθητών και μέσω αυτών η καλλιέργεια των φυσικών τους ικανοτήτων και η ενίσχυση της υγείας τους. Επίσης στο Λύκειο δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές να επιλέξουν τα αθλήματα με τα οποία επιθυμούν να ασχοληθούν (σύμφωνα με τις κινητικές τους δυνατότητες) έτσι ώστε να ασχολούνται με τα συγκεκριμένα αθλήματα και εκτός σχολείου ακόμη και σε επίπεδο αγωνιστικού αθλητισμού.

9.1.2. Ορισμός και χαρακτηριστικά των παιδιών με Κινητικές Αναπηρίες.

Κινητικές Αναπηρίες

Οι κινητικές αναπηρίες επηρεάζουν την φυσιολογική κίνηση του ατόμου δυσχεραίνοντας, ανάλογα με την σοβαρότητα, τις λειτουργικές δραστηριότητες της καθημερινής του ζωής. Μπορεί να οφείλονται σε παθήσεις, τραυματισμούς του μυοσκελετικού ή του νευρικού συστήματος. Οι κυριότεροι τύποι κινητικών αναπηριών που συναντώνται στις διάφορες βαθμίδες της εκπαίδευσης είναι οι εξής: Εγκεφαλική Παράλυση

Δισχιδής ράχη

Τραυματισμοί Νωτιαίου Μυελού

Εγκεφαλικές Κακώσεις

Παιδική, Εφηβική αρθρίτιδα

Αρθρογρίπωση

Μυϊκές δυστροφίες

Ακρωτηριασμοί

1) Εγκεφαλική Παράλυση

Ορισμός:

Η εγκεφαλική παράλυση είναι μία νευρολογική διαταραχή που προκαλείται από βλάβη στις κινητικές περιοχές του εγκεφάλου. Μπορεί να συμβεί κατά την κύηση, τον τοκετό και στα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού. Ανάλογα με το είδος της νευρομυϊκής διαταραχής διακρίνεται σε σπαστική, αθетωσική, αταξική ή μικτή μορφή. Ανάλογα με την κατανομή της βλάβης στο σώμα διακρίνεται σε τετραπληγία, διπληγία, τριπληγία και μονοπληγία..

Χαρακτηριστικά:

Η εγκεφαλική παράλυση χαρακτηρίζεται από:

Διαταραχές στον μυϊκό τόνο, έλλειψη νευρομυϊκού συντονισμού, μυϊκή αδυναμία

Επιπρόσθετα μπορεί να συνυπάρχουν:

Νοητική καθυστέρηση, Διαταραχές στη όραση, την ακοή και την ομιλία, διάσπαση προσοχής και ψυχολογικά προβλήματα

2) Δισχιδής ράχη

Ορισμός: Η δισχιδής ράχη είναι μια εκ γενετής πάθηση, η οποία οφείλεται σε ατελή ανάπτυξη της σπονδυλικής στήλης κατά τις 4 πρώτες εβδομάδες της εμβρυϊκής ζωής. Συγκεκριμένα παρουσιάζεται ατελής κλείσιμο του οστέινου σπονδυλικού τόξου ενός σπονδύλου από την αυχενική έως την οσφυϊκή μοίρα της σπονδυλικής στήλης προκαλώντας νευρολογικές διαταραχές.

Χαρακτηριστικά

Οστικές παραμορφώσεις, διαταραχές της στάσης, κατακλίσεις, μώλωπες, ουρολοιμώξεις, παχυσαρκία

3) Τραυματισμοί νωτιαίου μυελού

Ορισμός: Είναι κακώσεις στην σπονδυλική στήλη που προκαλούν βλάβη στο νωτιαίο μυελό με αποτέλεσμα την απώλεια της κίνησης και της αισθητικότητας από το σημείο της βλάβης και κάτω. Η σοβαρότητα του τραυματισμού εξαρτάται από την θέση και την έκταση της βλάβης που έχει υποστεί ο νωτιαίος μυελός. Η διαταραχή μπορεί να έχει την μορφή τετραπληγίας όπου είναι επηρεασμένα τα άνω και κάτω άκρα και την μορφή παραπληγίας όπου είναι επηρεασμένα κυρίως τα κάτω άκρα .

Χαρακτηριστικά

Σπαστικότητα, διαταραχές αισθητικότητας, κατακλίσεις, προβλήματα θερμορύθμισης, μυϊκή ατροφία, διαταραχές στην ουροδόχο κύστη, σεξουαλική δυσλειτουργία, οστεοπόρωση, καρδιαγγειακά προβλήματα, μυϊκές βραχύνσεις, διαταραχές στην στάση του σώματος και ψυχολογικά προβλήματα..

4) Εγκεφαλικές κακώσεις

Οι εγκεφαλικές κακώσεις προκαλούν μερική ή ολική αναπηρία και επιδρούν αρνητικά στον ψυχισμό του ατόμου. Η σοβαρότητα της κάκωσης εξαρτάται από την θέση, την έκταση της βλάβης και από το είδος της θεραπευτικής αγωγής.

Χαρακτηριστικά

Διαταραχές μνήμης και ομιλίας, διάσπαση προσοχής, δυσλειτουργία της ουροδόχου κύστης, επιληπτικές κρίσεις, σπαστικότητα, έλλειψη νευρομυϊκού συντονισμού, διαταραχές αισθητικότητας, αναπνευστικά και ψυχολογικά προβλήματα.

5) Μυϊκές δυστροφίες

Είναι ομάδα κληρονομικών ασθενειών που προκαλούν μυϊκή αδυναμία εξαιτίας της προοδευτικής εκφύλισης των μυϊκών ινών. Υπάρχουν διάφοροι τύποι μυϊκής δυστροφίας αλλά η συνηθέστερη είναι η μυϊκή δυστροφία Duchenne η οποία εμφανίζεται στην ηλικία των 2-6 ετών. Η ασθένεια είναι προοδευτική και τελικά το παιδί καταλήγει σε αναπηρικό αμαξίδιο με την πάροδο δεκαετίας , ενώ το προσδόκιμο ζωής ανέρχεται περίπου στα 20 χρόνια.

Χαρακτηριστικά

Μυϊκή ατροφία, Χαρακτηριστικό βάδισμα (νήσειο), μυϊκές βραχύνσεις, Ανάπτυξη συνδετικού ιστού στους μύες, *διαταραχές στην στάση(λόρδωση), αναπνευστικά προβλήματα, πτωχή μυϊκή αντοχή.*

6) Αρθρογρίπωση

Εκ γενετής πάθηση κατά την οποία προσβάλλονται οι αρθρώσεις και οφείλεται σε εκφύλιση του νωτιαίου μυελού.

Χαρακτηριστικά

Δυσκαμψία, λέπτυνση των άκρων, μυϊκή αδυναμία, αντικατάσταση του μυϊκού με λιπώδη και συνδετικό ιστό, περιορισμένη λειτουργικότητα.

7) Νεανική αρθρίτιδα

Χρόνια αρθρίτιδα που εμφανίζεται στην παιδική ή την εφηβική ηλικία. Πρόκειται για πάθηση αγνώστου αιτιολογίας κατά την οποία οι αρθρώσεις παρουσιάζουν φλεγμονή και σταδιακή μείωση του εύρους κίνησης.

Χαρακτηριστικά

Οίδημα στις αρθρώσεις, πόνος ευαισθησία δυσκαμψία, δυσκολία στην βάδιση, μυϊκή ατροφία.

8) Ακρωτηριασμοί

Ακρωτηριασμός είναι η αφαίρεση τμήματος ή μέλους του σώματος. Η αιτία μπορεί να είναι τραυματισμός, κακοήθεις όγκοι, αγγειακές βλάβες, δυσμορφίες κα. Ο ακρωτηριασμός μπορεί να προκαλέσει σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα, και γιαυτό ο ασθενής θα πρέπει να προετοιμασθεί ψυχολογικά και να γίνει προγραμματισμένο χειρουργείο.

9.1.3. Άξονες, γενικοί στόχοι, θεμελιώδεις έννοιες διαθεματικής προσέγγισης

Τάξη	Άξονες γνωστικού περιεχομένου	Γενικοί στόχοι (γνώσεις δεξιότητες, στάσεις και αξίες)	Ενδεικτικές θεμελιώδεις έννοιες διαθεματικής προσέγγισης
A'	Αθλοπαιδιές: <i>Πετοσφαίριση-καθιστή πετοσφαίριση</i> <i>Καλαθοσφαίριση-καλαθοσφαίριση με αναπηρικό αμαξίδιο</i> <i>Ποδόσφαιρο</i> <i>Boccia</i> <i>Ράγκμπυ σε αναπηρικό αμαξίδιο</i>	Να γνωρίσουν οι μαθητές και να μάθουν τη βασική τεχνική των κυριότερων αθλημάτων για να βρουν αυτό που τους αρέσει ή τους ταιριάζει περισσότερο. Να γνωρίσουν τους κανονισμούς των διαφόρων αθλημάτων και αγωνισμάτων με η χωρίς προσαρμογές. Να κατανοήσουν το δικαίωμα ισότιμης συμμετοχής και του άλλου στο παιχνίδι. Να αναπτύξουν κινητικές δεξιότητες: σύνθετες κινητικές δεξιότητες, περίπλοκες κινητικές δεξιότητες. Να αναπτύξουν τις φυσικές σωματικές ικανότητες: αντοχή, δύναμη, ταχύτητα, ευλυγισία, ευκίνησία. Να διατηρήσουν τη σωματική τους υγεία και ευεξία. Να αποκτήσουν βασικές γνώσεις υγιεινής	Άτομο-σύνολο, σύστημα (δομή-ταξινόμηση οργάνωση-ισορροπία-νόμος), ομοιότητα-διαφορά-ισότητα, μεταβολή, αλληλεπίδραση (συνεργασία-συλλογικότητα-σύγκρουση-εξάρτηση-ενέργεια)

		και πρώτων βοηθειών. Να κατανοήσουν τη σημασία της εφαρμογής των κανόνων στο παιχνίδι. Να αναπτύξουν κοινωνικές και ψυχικές αρετές, όπως συνεργασία, ομαδικό πνεύμα, αυτοπειθαρχία, θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος	
Κλασικός αθλητισμός: Δρόμοι ταχύτητας Δρόμοι αντοχής Σκυταλοδρομία με προσαρμογές Άλμα σε μήκος Άλμα χωρίς φόρα Αλτικές ασκήσεις Ρίψη ελαστικής σφαίρας Ρίψη κορίνας Ακοντισμός Φυσική κατάσταση	Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν τις τεχνικές σε ορισμένα αγωνίσματα. Να καλλιεργήσουν τις φυσικές τους ικανότητες. αντοχή, δύναμη, ταχύτητα, ευλυγισία, ευκινησία Να αναπτύξουν την αυτοπειθαρχία, την υπομονή, την επιμονή το θάρρος και τη θέληση. Να κατανοήσουν την έννοια του αγώνα και την αξία της συμμετοχής. Να αποκτήσουν γνώσεις σχετικές με τα αρχαία ελληνικά αγωνίσματα.	Διάσταση (χώρος-χρόνος), ομοιότητα-διαφορά-ισότητα, μεταβολή (εξέλιξη-ανάπτυξη), αλληλεπίδραση (συνεργασία- - σύγκρουση- εξάρτηση- ενέργεια)	
Γυμναστική: <i>Ενόργανη γυμναστική</i> <i>Ρυθμική γυμναστική</i> <i>Ελεύθερη γυμναστική</i> Ορθοσωματική αγωγή Ασκήσεις χαλάρωσης <i>Αναπνευστική αγωγή</i>	Να βελτιώσουν τις αντιληπτικές τους ικανότητες την κιναισθητική αντίληψη, την οπτική αντίληψη, την ακουστική αντίληψη, την αντίληψη μέσω της αφής, τις ικανότητες συντονισμού. Να αναπτύξουν κινητικές δεξιότητες: σύνθετες κινητικές δεξιότητες, περίπλοκες κινητικές δεξιότητες. Να αναπτύξουν την αυτοπειθαρχία, την υπομονή, την επιμονή το θάρρος και τη θέληση.	Διάσταση (χώρος-χρόνος), σύστημα (δομή-ταξινόμηση-οργάνωση-ισορροπία-συμμετρία), μεταβολή, επικοινωνία, αλληλεπίδραση, ομοιότητα-διαφορά	
Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί. Συρτός στα τρία, αργοί χοροί με σταθερό και δυνατό ρυθμό <i>Ένας τοπικός χορός</i> <i>Ελεύθερη χορογραφία με τον</i>	Να αποκτήσουν γνώσεις που σχετίζονται με τον παραδοσιακό χορό, τη μουσική και το τραγούδι σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Να αναπτύξουν τις αντιληπτικές τους ικανότητες: κιναισθητική αντίληψη, οπτική αντίληψη, ακουστική αντίληψη, ικανότητες συντονισμού. Να αναπτύξουν κινητικές δεξιότητες: απλές προσαρμοστικές δεξιότητες, σύνθετες προσαρμοστικές δεξιότητες. Να καλλιεργήσουν στοιχεία ρυθμού, κί-	Παράδοση, πολιτισμός, Τέχνη, άτομο-σύνολο, Επικοινωνία, αλληλεπίδραση (συνεργασία-συλλογικότητα)	

	<i>ρυθμό των παραδοσιακών χορών</i>	νησης, μουσικής, τραγουδιού και εθίμων της ελληνικής λαϊκής παράδοσης. Να εκτιμήσουν τα αισθητικά στοιχεία της κίνησης.	
	Άλλες αθλητικές δραστηριότητες <i>Επιτραπέζια αντισφαίριση</i> <i>Τοξοβολία</i> <i>Slalom</i> <i>Βελάκια</i> <i>Κ.α</i>	Να γνωρίσουν οι μαθητές και να μάθουν τη βασική τεχνική περισσότερων αθλημάτων Να αναπτύξουν οπτικοκινητικό συντονισμό, νευρομυϊκό συντονισμό, ακρίβεια κίνησης, δυνατότητα ελέγχου των μυών, δύναμη, ικανότητα συγκέντρωσης, ταχύτητα αντίδρασης, ισορροπία Να αναπτύξουν την αυτοπειθαρχία, την υπομονή, την επιμονή το θάρρος και τη θέληση. Να αναπτύξουν ηθικές αρετές όπως: τιμιότητα, δικαιοσύνη, αξιοκρατία, σεβασμός αντιπάλων Να αναπτύξουν κοινωνικές και ψυχικές αρετές, όπως συνεργασία, ομαδικό πνεύμα, αυτοπειθαρχία, θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος	Άτομο-σύνολο, σύστημα (δομή-ταξινόμηση οργάνωση-ισορροπία-νόμος), ομοιότητα-διαφορά-ισότητα, μεταβολή, αλληλεπίδραση (συνεργασία-συλλογικότητα-σύγκρουση-εξάρτηση-ενέργεια
	Κολύμβηση	Να μάθουν να ισορροπούν και να αλλάζουν θέσεις στο νερό Να μάθουν να προωθούνται στο νερό Να γνωρίσουν τρόπους χαλάρωσης στο νερό Να ψυχαγωγηθούν και να χαρούν στο νερό Να αναπτύξουν αυτοπειθαρχία σεβασμό επικοινωνία	Βύθιση επίπλευση Πρώθηση

Τάξη	Άξονες γνωστικού περιεχομένου	Γενικοί στόχοι (γνώσεις δεξιότητες, στάσεις και αξίες)	Ενδεικτικές θεμελιώδεις έννοιες διαθεματικής προσέγγισης
Β΄	Αθλοπαιδιές: <i>Πετοσφαίριση-καθιστή πετοσφαίριση</i> <i>Καλαθοσφαίριση-καλαθοσφαίριση με αναπηρικό αμαξίδιο</i> <i>Ποδόσφαιρο</i> <i>Χειροσφαίριση-χειροσφαίριση με αναπηρικό αμαξίδιο</i> <i>Ράγκμπυ σε αναπηρικό αμαξίδιο</i> <i>Boccia</i>	Να κατανοήσουν την έννοια του "ευ αγωνίζεσθαι". Να κατανοήσουν τα οφέλη της άσκησης στο σώμα και στο πνεύμα. Να αναπτύξουν τις φυσικές σωματικές ικανότητες : αντοχή, δύναμη, ταχύτητα, ευλυγισία, ευκίνησια. Να ψυχαγωγηθούν και να εκτονωθούν. Να γνωρίσουν τους κανονισμούς των διάφορων αθλημάτων και να αγωνίζονται σύμφωνα με αυτούς. Να αποκτήσουν γνώσεις σχετικά με την Ολυμπιακή και Αθλητική Παράδοση. Να κρίνουν ποιο άθλημα τους ταιριάζει περισσότερο είτε για χόμπι είτε πρωταθλητικά (εκτός σχολείου). Να αναπτύξουν κοινωνικές και ψυχικές αρετές, όπως συνεργασία, ομαδικό	Άτομο-σύνολο, σύστημα (δομή-ταξινόμηση οργάνωση- ισορροπία- νόμος), ομοιότητα- διαφορά-ισότητα, μεταβολή, αλληλεπίδραση, (συνεργασία,συλλογικότητα- σύγκρουση- εξάρτηση- ενέργεια)

		πνεύμα, αυτοπειθαρχία, θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος.	
	Κλασικός αθλητισμός: Δρόμοι ταχύτητας Δρόμοι αντοχής Σκυταλοδρομία με προσαρμογές Άλμα σε μήκος Άλμα χωρίς φόρα Αλτικές ασκήσεις Ρίψη ελαστικής σφαίρας Ρίψη κορίνας Ακοντισμός Φυσική κατάσταση	Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν τις τεχνικές σε αναγνωρισμένα αγωνίσματα. Να δοκιμάσουν τις δυνατότητες τους στα αθλήματα για να δουν τις δυνατότητες τους. Να αναπτύξουν την αυτοπειθαρχία, την υπομονή, την επιμονή το θάρρος και τη θέληση. Να κατανοήσουν την έννοια του αγώνα και την αξία της συμμετοχής. Να κατανοήσουν τις έννοιες: αθλητισμός – πρωταθλητισμός.	Διάσταση (χώρος-χρόνος), ομοιότητα- διαφορά- ισότητα, μεταβολή (εξέλιξη-ανάπτυξη), αλληλεπίδραση (συνεργασία- σύγκρουση- εξάρτηση- ενέργεια)
	Γυμναστική: <i>Ενόργανη γυμναστική</i> <i>Ρυθμική γυμναστική</i> <i>Ελεύθερη γυμναστική</i> Ορθοσωματική αγωγή Ασκήσεις χαλάρωσης <i>Αναπνευστική αγωγή</i>	Να βελτιώσουν τις αντιληπτικές τους ικανότητες την κιναισθητική αντίληψη, την οπτική αντίληψη, την ακουστική αντίληψη, την αντίληψη μέσω της αφής, τις ικανότητες συντονισμού. Να αναπτύξουν κινητικές δεξιότητες: σύνθετες κινητικές δεξιότητες, περίπλοκες κινητικές δεξιότητες. Να αναπτύξουν τη φαντασία και τη δημιουργικότητά τους. Να αποκτήσουν γνώσεις πρώτων βοηθειών.	Διάσταση (χώρος-χρόνος), σύστημα (δομή-ταξινόμηση οργάνωση-ισορροπία-συμμετρία), επικοινωνία
	Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί. <i>(Επανάληψη χορών Α' τάξης)</i> <i>Ένας τοπικός χορός</i> <i>Ελεύθερη χορογραφία με τον ρυθμό των παραδοσιακών χορών</i>	Να καλλιεργήσουν τις ιδιαίτερες δεξιότητες τους στο χορό. Να εκτιμήσουν την αρμονία, τον ρυθμό, τη συμμετρία, την αισθητική της κίνησης. Να αποκτήσουν γνώσεις που σχετίζονται με τον παραδοσιακό χορό, τη μουσική και το τραγούδι σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Να γνωρίσουν και να εκτιμήσουν τη λαϊκή μας παράδοση και την πολιτιστική μας κληρονομιά. Να καλλιεργήσουν τα στοιχεία της μουσικής και του τραγουδιού των παραδοσιακών χορών. Να συνειδητοποιήσουν ότι ο χορός είναι τρόπος ζωής.	Παράδοση, πολιτισμός, Τέχνη, άτομο-σύνολο, επικοινωνία, αλληλεπίδραση (συνεργασία- συλλογικότητα)

	Άλλες αθλητικές δραστηριότητες <i>Επιτραπέζια αντισφαίριση</i> <i>Τοξοβολία</i> <i>Slalom</i> <i>Βελάκια</i> <i>Κ.α</i>	Να γνωρίσουν οι μαθητές και να μάθουν τη βασική τεχνική περισσότερων αθλημάτων Να αναπτύξουν οπτικοκινητικό συντονισμό, νευρομυϊκό συντονισμό, ακρίβεια κίνησης, δυνατότητα ελέγχου των μυών, δύναμη, ικανότητα συγκέντρωσης, ταχύτητα αντίδρασης, ισορροπία Να αναπτύξουν την αυτοπειθαρχία, την υπομονή, την επιμονή το θάρρος και τη θέληση. Να αναπτύξουν ηθικές αρετές όπως: τιμιότητα, δικαιοσύνη, αξιοκρατία, σεβασμός αντιπάλων	Άτομο-σύνολο, σύστημα (δομή-ταξινόμηση οργάνωση-ισορροπία-νόμος), ομοιότητα-διαφορά-ισότητα, μεταβολή
	Κολύμβηση	Να μάθουν να ισορροπούν και να αλλάζουν θέσεις στο νερό Να μάθουν να προωθούνται στο νερό Να γνωρίσουν τρόπους χαλάρωσης στο νερό Να ψυχαγωγηθούν και να χαρούν στο νερό Να αναπτύξουν αυτοπειθαρχία σεβασμό επικοινωνία	Βύθιση επίπλευση Πρώθηση

Τάξη	Άξονες γνωστικού περιεχομένου	Γενικοί στόχοι (γνώσεις δεξιότητες, στάσεις και αξίες)	Ενδεικτικές θεμελιώδεις έννοιες διαθεματικής προσέγγισης
Γ'	Αθλοπαιδιές: <i>Πετοσφαίριση-καθιστή πετοσφαίριση</i> <i>Καλαθοσφαίριση-καλαθοσφαίριση με αναπηρικό αμαξίδιο</i> <i>Ποδόσφαιρο</i> <i>Χειροσφαίριση-χειροσφαίριση με αναπηρικό αμαξίδιο</i> <i>Ράγκμπυ σε αναπηρικό αμαξίδιο</i> <i>Boccia</i>	Να κρίνουν πιο άθλημα τους ταιριάζει περισσότερο είτε για χόμπι είτε πρωταθλητικά (εκτός σχολείου). Να κατανοήσουν τη σημασία του σεβασμού του αντιπάλου και της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας. Να συνειδητοποιήσουν τη συνετή αντιμετώπιση της νίκης και της ήττας. Να συνειδητοποιήσουν το δημοκρατικό τρόπο επίλυσης των διαφορών. Να αναπτύξουν κριτική σκέψη στα αρνητικά φαινόμενα του αθλητισμού και των Ολυμπιακών Αγώνων (αναβολικά, ρατσισμός, καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων). Να συνειδητοποιήσουν την ανάγκη για "διά βίου" άσκηση και την ωφέλεια που προκύπτει από αυτή. Να κατανοήσουν τη σημασία και το ρόλο της διατροφής σε συνδυασμό με την άσκηση. Να αναπτύξουν πρωτοβουλίες και να αναλαμβάνουν τις ευθύνες τους.	Άτομο-σύνολο, σύστημα (δομή-ταξινόμηση οργάνωση-ισορροπία-νόμος), μεταβολή, αλληλεπίδραση (συνεργασία-συλλογικότητα-σύγκρουση-εξάρτηση-ενέργεια)

Κλασικός αθλητισμός: Δρόμοι ταχύτητας Δρόμοι αντοχής Σκυταλοδρομία με προσαρμογές Άλμα σε μήκος Άλμα χωρίς φόρα Αλτικές ασκήσεις Ρίψη ελαστικής σφαίρας Ρίψη κορίνας Ακοντισμός Φυσική κατάσταση	Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν τις τεχνικές σε ορισμένα αγωνίσματα. Να βρουν το αγώνισμα που τους αρέσει περισσότερο και να ασχοληθούν αργότερα είτε ως χόμπι είτε για πρωταθλητισμό (εκτός σχολείου). Να αναπτύξουν την αυτοπειθαρχία, την υπομονή, την επιμονή το θάρρος και τη θέληση. Να κατανοήσουν την έννοια του αγώνα και την αξία της συμμετοχής.	Διάσταση (χώρος-χρόνος), μεταβολή (εξέλιξη-ανάπτυξη), αλληλεπίδραση (συνεργασία- σύγκρουση-εξάρτηση-ενέργεια)
Γυμναστική: <i>Ενόργανη γυμναστική</i> <i>Ρυθμική γυμναστική</i> <i>Ελεύθερη γυμναστική</i> Ορθοσωματική αγωγή Ασκήσεις χαλάρωσης <i>Αναπνευστική αγωγή</i>	Να βελτιώσουν και να τελειοποιήσουν ασκήσεις των προηγούμενων τάξεων. Να αναπτύξουν την αυτοπειθαρχία, την υπομονή, την επιμονή το θάρρος και τη θέληση. Να αναπτύξουν ιδιαίτερους δεσμούς φιλίας και συνεργασίας με τους συνασκούμενους και τους αντιπάλους. Να τελειοποιήσουν τις ασκήσεις των προηγούμενων τάξεων.	Διάσταση (χώρος-χρόνος), σύστημα (δομή-ταξινόμηση οργάνωση- ισορροπία- συμμετρία), μεταβολή επικοινωνία, αλληλεπίδραση, ομοιότητα-διαφορά
Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί. <i>Επανάληψη χορών Α' και Β' τάξης</i> <i>Ένας τοπικός χορός</i> <i>Ελεύθερη χορογραφία με τον ρυθμό των παραδοσιακών χορών</i>	Να καλλιεργήσουν τις ιδιαίτερες δεξιότητες τους στο χορό. Να εκτιμήσουν την αρμονία, τον ρυθμό, τη συμμετρία, την αισθητική της κίνησης. Να αποκτήσουν γνώσεις που σχετίζονται με τον παραδοσιακό χορό, τη μουσική και το τραγούδι σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Να γνωρίσουν και να εκτιμήσουν τη λαϊκή μας παράδοση και την πολιτιστική μας κληρονομιά. Να καλλιεργήσουν τα στοιχεία της μουσικής και του τραγουδιού των παραδοσιακών χορών. Να συνειδητοποιήσουν ότι ο χορός είναι τρόπος ζωής.	Παράδοση, πολιτισμός Τέχνη, άτομο-σύνολο, επικοινωνία, αλληλεπίδραση (συνεργασία- συλλογικότητα)

	Άλλες αθλητικές δραστηριότητες <i>Επιτραπέζια αντισφαίριση</i> <i>Τοξοβολία</i> <i>Slalom</i> <i>Βελάκια</i> <i>Κ.α</i>	Να γνωρίσουν οι μαθητές και να μάθουν τη βασική τεχνική περισσότερων αθλημάτων Να αναπτύξουν οπτικοκινητικό συντονισμό, νευρομυϊκό συντονισμό, ακρίβεια κίνησης, δυνατότητα ελέγχου των μυών, δύναμη, ικανότητα συγκέντρωσης, ταχύτητα αντίδρασης, ισορροπία Να αναπτύξουν την αυτοπειθαρχία, την υπομονή, την επιμονή το θάρρος και τη θέληση. Να αναπτύξουν ηθικές αρετές όπως: τιμιότητα, δικαιοσύνη, αξιοκρατία, σεβασμός αντιπάλων	Άτομο-σύνολο, σύστημα (δομή-ταξινόμηση οργάνωση-ισορροπία-νόμος), ομοιότητα-διαφορά-ισότητα, μεταβολή
	Κολύμβηση	Να μάθουν να ισορροπούν και να αλλάζουν θέσεις στο νερό Να μάθουν να προωθούνται στο νερό Να γνωρίσουν τρόπους χαλάρωσης στο νερό Να ψυχαγωγηθούν και να χαρούν στο νερό Να αναπτύξουν αυτοπειθαρχία σεβασμό επικοινωνία	Βύθιση επίπλευση Προώθηση

9.2. ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ - ΛΥΚΕΙΟ

9.2.1. Ειδικοί σκοποί

Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)

- Διατήρηση και βελτίωση των αντιληπτικών ικανοτήτων: κιναισθητική αντίληψη, οπτική αντίληψη, ακουστική αντίληψη, αντίληψη μέσω της αφής, ικανότητες συντονισμού
- Διατήρηση και βελτίωση κινητικών δεξιοτήτων: απλές προσαρμοστικές δεξιότητες, σύνθετες προσαρμοστικές δεξιότητες, περίπλοκες προσαρμοστικές δεξιότητες.
- Διατήρηση και βελτίωση των φυσικών σωματικών ικανοτήτων: ταχύτητα, ευλυγισία, ευκινησία.
- Καλλιέργεια του ρυθμού.
- Διατήρηση και βελτίωση της μη λεκτικής επικοινωνίας: εκφραστική κίνηση, δημιουργική κίνηση.
- Διατήρηση και βελτίωση στοιχειωδών και θεμελιωδών κινητικών προτύπων: μετακίνηση στον χώρο, ισορροπία, χειρισμός αντικειμένων- βάδισμα, τρέξιμο, ρίψεις, άλματα, λάκτισμα, σύλληψη μπάλας, που θα αποτελέσουν τα συστατικά στοιχεία σύνθετων κινητικών δεξιοτήτων (αθλητικών).
- Η πρόληψη, βελτίωση και διόρθωση μορφολογικών και λειτουργικών παρεκκλίσεων (ορθοπεδικών κ.α.).
- Η προαγωγή της υγείας και ευεξίας: καρδιοαναπνευστική λειτουργία. Η εξασφάλιση της υγείας μέσω της εξάσκησης των υποστηρικτικών μυϊκών μαζών (κορμός, ραχιαίοι,

κοιλιακοί), που βοηθούν στην όρθια στάση και λειτουργία των οργάνων και συστημάτων, που βρίσκονται στις σωματικές κοιλότητες (θώρακας, πύελος).

Συναισθηματικός τομέας

- Κοινωνικοί στόχοι: Ανάπτυξη κοινωνικών και ψυχικών αρετών, όπως: συνεργασία, ομαδικό πνεύμα, αυτοπειθαρχία, θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος. Ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης και της θετικής αυτοαντίληψης και αυτοπεποίθησης και η καλλιέργεια ελεύθερης και δημοκρατικής έκφρασης.
- Ηθικοί στόχοι. Ανάπτυξη ηθικών αρετών, όπως τιμιότητα, δικαιοσύνη, αξιοκρατία, σεβασμός αντιπάλων, αυτοσεβασμός, μετριοφροσύνη, συνετή αντιμετώπιση της νίκης και της ήττας.

Γνωστικός τομέας

- Γνωστικοί στόχοι: Απόκτηση γνώσεων σχετικών με τη Φυσική Αγωγή και τον αθλητισμό. Γνώση των κανονισμών των διαφόρων αθλημάτων και αγωνισμάτων. Απόκτηση γνώσεων σχετικών με την Ολυμπιακή ιδέα και κίνηση. Απόκτηση γνώσεων που σχετίζονται με τον παραδοσιακό χορό, τη μουσική και το τραγούδι σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Απόκτηση βασικών γνώσεων υγιεινής και πρώτων βοηθειών.
- Συνειδητοποίηση της ανάγκης για "δια βίου" άσκηση ή άθληση και της ωφέλειας που προκύπτει από αυτή, καθώς και απόκτηση αθλητικών συνηθειών για ερασιτεχνική ενασχόληση με τον αθλητισμό (hobbies).
- Αισθητικοί στόχοι. Εκτίμηση των αισθητικών στοιχείων των κινήσεων.

Οι παραπάνω στόχοι πρέπει να καλλιεργούνται σε όλες τις τάξεις του Λυκείου. Προτεραιότητα όμως έχει η ανάπτυξη των κινητικών δεξιοτήτων των μαθητών και μέσω αυτών η καλλιέργεια των φυσικών τους ικανοτήτων, η ενίσχυση της υγείας τους, καθώς και η επίτευξη των υπολοίπων στόχων.

Μέσα

Τα μέσα για την επίτευξη του σκοπού της Φυσικής Αγωγής στο Λύκειο είναι: α) κινητικές δραστηριότητες με ή χωρίς μουσική, β) τα αναγνωρισμένα στην χώρα μας αθλήματα και αγωνίσματα (προσαρμοσμένα και μη) για τα οποία υπάρχουν δυνατότητες να διδαχθούν στα σχολεία, γ) οι ελληνικοί παραδοσιακοί λαϊκοί χοροί και δ) η κολύμβηση, όπου υπάρχουν οι δυνατότητες.

9.2.2. Στόχοι, θεματικές ενότητες (χρόνος), προτεινόμενες δραστηριότητες

ΤΑΞΗ: Α' ΛΥΚΕΙΟΥ

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες (χρόνος)	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<i>A. ΑΘΛΟΠΑΙΔΙΕΣ</i>		
<i>A.1. Πετοσφαίριση- Πετοσφαίριση με αναπηρικό αμαξίδιο-καθιστή Πετοσφαίριση</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν στοιχεία της τεχνι-	Τεχνική Κανονισμοί	Πάσα με τα δάκτυλα. Πάσα με τους πήχεις. Σερβίς

κής του αθλήματος. Να αναπτύξουν τις φυσικές τους ικανότητες:ευκινησία ευλυγισία, ταχύτητα, δύναμη. Να συμμετέχουν σε αθλητικούς αγώνες. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να διασκεδάσουν, να χαρούν και να εκφραστούν με το παιχνίδι Να συμμετέχουν ισότιμα στον αγώνα χωρίς αποκλεισμούς λόγω δυνατοτήτων. Να καλλιεργήσουν πνεύμα ομαδικότητας συνεργασίας και επικοινωνίας. Να αντιμετωπίζουν με σύνεση τη νίκη και την ήττα. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να μάθουν τους κανονισμούς του αθλήματος (πετοσφαίριση ορθίων, πετοσφαίριση καθοστών) Να συνειδητοποιήσουν την ανάγκη για «δια βίου» άσκηση ή άθληση και τα οφέλη που προκύπτουν από αυτή.		Μπλόκ Καρφί σε χαμηλό φιλέ Χρήση μεγαλύτερης και ελαφρύτερης μπάλας Χρήση μπαλονιού αντί για μπάλα Παιχνίδι σε χαμηλό φιλέ Εμπέδωση με παιχνίδι – στοιχειώδεις η και πλήρεις κανονισμοί ανάλογα με τις δυνατότητες των παιδιών και του αριθμού των μαθητών της τάξης Σημ Στην καθιστή πετοσφαίριση τα παιδιά φορούν μακριές φόρμες η και επιγονατίδες
<i>A.2. Καλαθοσφαίριση-Καλαθοσφαίριση με καρότσι</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν στοιχεία της τεχνικής του αθλήματος Να αναπτύξουν τις φυσικές τους ικανότητες:ευκινησία ευλυγισία, ταχύτητα, δύναμη και αντοχή. Να ενεργοποιήσουν τις κινητικές τους ικανότητες. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αποκτήσουν εμπιστοσύνη στις ικανότητες τους και να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες. Να ενεργοποιήσουν τις πνευματικές τους ικανότητες. Να αναπτύξουν τη φαντασία τους και την εφευρετικότητά τους.	Τεχνική Τακτική Κανονισμοί	Στάση παίκτη – μετακινήσεις, μετακινήσεις και ελιγμοί με το αναπηρικό αμαξίδιο Είδη πάσας: πάσα από το στήθος, σκαστή, πάνω από το κεφάλι, μακρινή πάσα Ντρίπλα: "επιτόπια και προχωρητική", όταν τα κινητικά χαρακτηριστικά το επιτρέπουν Στρόβιλος "πίβοτ": σθητικός και νωτιαίος "με το αναπηρικό αμαξίδιο

Να αναπτύξουν τη συγκέντρωση της προσοχής για τη βελτίωση της προσαρμοστικότητας Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν τους κανονισμούς του μπάσκετ. Να κατανοήσουν τη σημασία και το ρόλο τους στην ομάδα		Σουτ από στάση: "ελεύθερη βολή" θέση ποδιών, κορμού, χεριών κλπ., Σουτ με κίνηση με ή χωρίς αναπηρικό αμαξίδιο Απλές μορφές προπετάσματος: "σκληρή" με ή χωρίς αναπηρικό αμαξίδιο Στροφή του αναπηρικού αμαξιδίου με ταυτόχρονο χτύπημα και πιάσιμο της μπάλας Ατομική τακτική (θέση του παίκτη ανάμεσα σε αντίπαλο και καλάθι) Εμπέδωση με παιχνίδι - Στοιχειώδεις ή και πλήρεις κανονισμοί ανάλογα με τις δυνατότητες των παιδιών και τον αριθμό των μαθητών της τάξης Ανάλογα με τις κινητικές δυνατότητες των παιδιών χρησιμοποιούνται ελαφρύτερες μπάλες, στεφάνια αντί για καλάθι, μεγαλύτερο και σε μικρότερο ύψος καλάθι
<i>A.3. Ποδόσφαιρο</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν στοιχεία της τεχνικής του ποδοσφαίρου. Να καλλιεργήσουν το ταλέντο τους. Να αναπτύξουν τις φυσικές σωματικές ικανότητες: ταχύτητα ευκινησία, ευλυγισία, αντοχή, δύναμη. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν κριτική σκέψη απέναντι στα αρνητικά φαινόμενα του αθλητισμού, όπως είναι η βία,	Τεχνική (Έμφαση δίνεται στο αποτέλεσμα και όχι στην τεχνική) Κανονισμοί	Είδη πάσας: Με διάφορα μέρη του ποδιού ανάλογα με τις δυνατότητες των παιδιών Είδη υποδοχής "σταμάτημα" της μπάλας: Με το πέλμα, με το εσωτερικό του ποδιού και της κνήμης, με το μηρό ανάλογα με τις δυνατότητες Πρώθηση και έλεγχος της μπάλας "κοντρόλ" ευθύγραμμη μετακίνηση με τη μπάλα Ντρίπλ: "Μετακίνηση της

η χυδαιολογία και το ντόπινγκ Να διαμορφώσουν φίλαθλο πνεύμα. Γνωστικός τομέας <i>Επιδιώκεται οι μαθητές:</i> <i>Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν την ανάγκη ύπαρξης των κανονισμών για το παιχνίδι.</i> <i>Να αποδέχονται τις αποφάσεις των διαιτητών.</i> <i>Να κατανοήσουν την ευεργετική επίδραση της άσκησης στο σώμα και στο πνεύμα.</i>		μπάλας Κεφαλιά: απλή κεφαλιά με το μέτωπο. Σουτ: με διάφορα μέρη του ποδιού Λαβές του τερματοφύλακα ανάλογα με τα κινητικά χαρακτηριστικά Εμπέδωση με παιχνίδι ανάλογα με τις κινητικές δυνατότητες των παιδιών και τον αριθμό των παιδιών της τάξης Τροποποίηση των κανονισμών όπου κρίνεται απαραίτητο. Αύξηση μεγέθους της εστίας ανάλογα με τα κινητικά χαρακτηριστικά των παιδιών
<i>A.4 Ράγκκυ σε αναπηρικό αμαξίδιο</i>		
<i>Σωματικός τομέας</i> Να αναπτύξουν κινητικές δεξιότητες για το άθλημα Να καλλιεργήσουν τα στοιχεία της τεχνικής του αθλήματος <i>Συναισθηματικός τομέας</i> <i>Επιδιώκεται οι μαθητές:</i> Να ψυχαγωγηθούν και να εκτονωθούν. Να αναπτύξουν τη συνεργασία την ομαδικότητα την αυτενέργεια την υπευθυνότητα και την επικοινωνία. Να αναπτύξουν σεβασμό για το συμπαίκτη και τον αντίπαλο. <i>Γνωστικός τομέας</i> <i>Επιδιώκεται οι μαθητές:</i> <i>Να γνωρίσουν τους κανονισμούς του αθλήματος.</i>	Τεχνική Κανονισμοί	Χειρισμός καροτσιού σε διάφορες κατευθύνσεις εμπρός, πίσω , στροφή Πάσα για ακρίβεια , πάσα για απόσταση

<i>A.5 Boccia</i>		
Σωματικός τομέας <i>Να αναπτύξουν οπτικοκινητικό συντονισμό, νευρομυϊκό συντονισμό, ακρίβεια κίνησης, δυνατότητα ελέγχου των μυών</i> Συναισθηματικός τομέας <i>Να αναπτύξουν ομαδικότητα, συνεργασία, αυτοεκτίμηση, αυτοσυγκέντρωση</i> Γνωστικός τομέας <i>Να γνωρίσουν στοιχεία τεχνικής, στρατηγικής και τακτικής του αθλήματος</i>	Τεχνική Προασκήσεις για ρίψη με ακρίβεια Τεχνικές ρίψεων Κανονισμοί	Ρίψη μπάλας με στόχο το σταμάτημά της όσο το δυνατόν πιο κοντά σε μια ευθεία γραμμή Ρίψη μπάλας με στόχο την προσέγγιση της μπάλας στόχου Ρίψη μπάλας με στόχο την απομάκρυνση της μπάλας στόχου από συγκεκριμένη περιοχή
Σύνολο αθλοπαιδιών 16 ώρες		
<i>B. ΚΛΑΣΙΚΟΣ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ</i>		
<i>B.1 Αγωνίσματα στίβου</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να καλλιεργήσουν τις ιδιαίτερες δεξιότητες που απαιτούν τα αγωνίσματα του στίβου. Να αναπτύξουν κινητικές δραστηριότητες στο περιβάλλον. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν ψυχικές αρετές, όπως θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος. Να αναπτύξουν την αυτοεκτίμηση, τη θετική αυτοαντίληψη και την αυτοπεποίθηση. Να αγαπήσουν και να προστατεύουν το φυσικό περιβάλλον. Να αναπτύξουν ηθικές αρετές: όπως τιμιότητα, δικαιοσύνη, αξιοκρατία, σεβασμός αντιπάλων, αυτοσεβασμός, μετριοφροσύνη. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν στοιχεία της τεχνι-	Δρόμοι ταχύτητας Δρόμοι αντοχής Σκυταλοδρομία με προσαρμογές Άλμα σε μήκος Άλμα χωρίς φόρα Αλτικές ασκήσεις Ρίψη ελαστικής σφαίρας Ρίψη κορίνας Ακοντισμός Φυσική κατάσταση	Δρόμοι ταχύτητας: Με ή χωρίς αναπηρικό αμαξίδιο Εκκίνηση από διάφορες θέσεις Βασική τεχνική του διασκελισμού "τοποθέτηση ποδιού, κίνηση χεριών, θέση κορμού, αναπνοή". Αγώνες δρόμου μέχρι 50 μέτρα με ή χωρίς αναπηρικό αμαξίδιο Εκκίνηση δρόμου αντοχής. Συνεχής δρόμος 2'-10' για εμπέδωση της τεχνικής του δρόμου. Σκυταλοδρομία: Απλή μεταβίβαση της σκυτάλης Άλμα σε μήκος: Άλμα με συσπειρωτική τεχνική "φορά, πάτημα, αιώρηση, προσγείωση" ανάλογα με τις δυνατότητες των παιδιών

κής των αγωνισμάτων του στίβου. Να γνωρίσουν την έννοια της προσπάθειας και του αγώνα. Να κατανοήσουν τη σημασία της άσκησης για την υγεία του σώματος και του πνεύματος. Να κατανοήσουν τη σημασία και το ρόλο της διατροφής. Να αποκτήσουν γνώσεις για τις μορφές αθλητισμού ξεκινώντας από τα αρχαία χρόνια και φτάνοντας μέχρι και σήμερα. Να ανακαλύψουν το αθλητικό πρότυπο που τους ταιριάζει.	(5 ώρες)	Αλτικές ασκήσεις Ρίψη ελαστικής σφαίρας Βασική τεχνική ρίψης. Ρίψη με μετακίνηση. Ακοντισμός: Ρίψη μικρής μπάλας "τύπου τένις" χωρίς και με φορά Φυσική κατάσταση: Δραστηριότητες για την ανάπτυξη βασικών φυσικών ικανοτήτων "αντοχή, δύναμη, ταχύτητα, ευλυγισία, συναρμολογία".
Γ. ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ		
<i>Γ.1. Ελεύθερη γυμναστική- Ενόργανη γυμναστική- Ρυθμική γυμναστική</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν πολύπλευρα τις κινητικές τους δεξιότητες και τα ταλέντα τους. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να καλλιεργήσουν ψυχικές αρετές όπως: συνεργασία, ομαδικό πνεύμα, αυτοπειθαρχία, θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος. Να αγωνίζονται τίμια και δίκαια και να αντιμετωπίζουν με σεβασμό το συμπαίκτη και τον αντίπαλο. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν το σώμα τους και τις δυνατότητες τους. Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν ότι ο αθλητισμός είναι τρόπος ζωής.	Ενόργανη Γυμναστική Ενόργανη γυμναστική (στρώματα έδαφος) Ενόργανη γυμναστική (πολύζυγα) Ρυθμική γυμναστική Ρυθμική γυμναστική Ανάλογα με τις δυνατότητες των μαθητών Ελεύθερη γυμναστική Γυμναστική χωρίς όργανα	Ενόργανη Γυμναστική: Άσκηση σε σχηματισμούς Κύκλου, ημικυκλίου τετραγώνου Απλές προασκήσεις ενόργανης γυμναστικής στρώματα έδαφος Απλές προασκήσεις ενόργανης γυμναστικής σε χαμηλό μονόζυγο και δίζυγο ανάλογα με τις δυνατότητες των μαθητών Ασκήσεις ρυθμικής γυμναστικής Με στεφάνια μπάλες Ρυθμική γυμναστική: Απλές κινήσεις με σχοινάκια, μπάλες, κορδέλες, στεφάνια "

<i>Γ2. Ορθοσωματική αγωγή</i>		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν σωστά το σώμα τους Να προληφθούν και να διορθωθούν προβλήματα της σπονδυλικής στήλης. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν την αυτοεκτίμηση, τη θετική αυτοαντίληψη και την αυτοπεποίθηση. <i>Γνωστικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν τη σωστή στάση των μελών του σώματος του Να κατανοήσουν τη σημασία της «δια βίου» άσκησης	Η σωστή στάση του σώματος Η λειτουργία των μελών του σώματος	Ασκήσεις ραχιαίων και κοιλιακών μυών Ασκήσεις διάτασης Συμμετρικές, ετερόπλευρες ασκήσεις Σωστή θέση στο αναπηρικό αμαξίδιο, σωστή στάση με την χρήση περιπατητήρα ή, ορθοτικών ή βακτηριών Χρήση καθρέπτη για διόρθωση στάσης με οπτική ανατροφοδότηση
<i>Γ3 . Ασκήσεις χαλάρωσης</i>		
Σωματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να χαλαρώσουν τα μέρη του σώματος τους και να προλάβουν συγκάψεις και παραμορφώσεις Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν αυτοέλεγχο Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να κατανοήσουν πως χαλαρώνει το σώμα τους	Διδασκαλία μεθόδων χαλάρωσης	Από ύπτια θέση σε στρώματα οι μαθητές αναπνέουν με το διάφραγμα. Από ύπτια θέση σε στρώματα οι μαθητές εκτελούν ισομετρικές συστολές στα κάτω και άνω άκρα και στη συνέχεια χαλαρώνουν (σύσπαση – χαλάρωση). Από καθιστή θέση εκτελούν ανύψωση των ώμων και χαλαρώνουν Από καθιστή θέση οι μαθητές παίρνουν βαθιά εισπνοή και στη συνέχεια εκπνέει αργά.

		Οι παραπάνω δραστηριότητες προτείνεται να γίνονται σε ήρεμο περιβάλλον με την συνοδεία κλασσικής μουσικής.
Γ4. Αναπνευστική Αγωγή		
<i>Σωματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν και να βελτιώσουν τις αναπνευστικές ικανότητες του οργανισμού. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν αυτοέλεγχο και αυτοπειθαρχία <i>Γνωστικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν τη σημασία της αναπνοής	Η αναπνοή σε ηρεμία Η αναπνοή στην άσκηση Εισπνοή εκπνοή Εξάσκηση εισπνοής, εκπνοής	Ασκήσεις εισπνοής εκπνοής Παιχνίδια για εξάσκηση αναπνοής με μικρά μπαλάκια, μπαλόνια
Σύνολο 8 ώρες Γυμναστικής		
Δ. ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΧΟΡΟΙ		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν το σώμα τους μέσω της κίνησης και του ρυθμού. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να χαρούν και να εκφραστούν δημιουργικά. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να μυηθούν στο τραγούδι, στο ρυθμό, στη μελωδία και στην κίνηση του χορού. Να γνωρίσουν στοιχεία της λαϊκής παράδοσης του τόπου τους.	Πανελλήνιοι Συρτός Τοπικοί Συρτός στα τρία, αργοί χοροί με σταθερό και δυνατό ρυθμό Ελεύθερη χορογραφία με τον ρυθμό των παραδοσιακών χορών (5 ώρες)	Να βρουν και να παρουσιάσουν πληροφορίες για τους συγκεκριμένους χορούς. (Περιοχή που τον συναντάμε, αν χορεύεται από άντρες ή γυναίκες, λαβή των χεριών κ.α.)

Ε. ΆΛΛΕΣ ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν οπτικοκινητικό συντονισμό, νευρομυϊκό συντονισμό, ακρίβεια κίνησης, δυνατότητα ελέγχου των μυών, δύναμη, ικανότητα συγκέντρωσης, ταχύτητα αντίδρασης, ισορροπία Να προληφθούν και να διορθωθούν προβλήματα της σπονδυλικής στήλης (τοξοβολία-σκολίωση) Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να διασκεδάσουν, να χαρούν και να εκφραστούν με το παιχνίδι. Να αναπτύξουν κοινωνικές και ψυχικές αρετές, όπως συνεργασία, ομαδικό πνεύμα, αλληλοβοήθεια. Να αναπτύξουν ηθικές αρετές όπως: τιμιότητα, δικαιοσύνη, αξιοκρατία, σεβασμός αντιπάλων Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να κατανοήσουν την έννοια του ατόμου και της ομάδας Να αποκτήσουν ισορροπία συναισθημάτων	Τοξοβολία Επιτραπέζια αντισφαίριση Slalom Βελάκια Τεχνική Κανονισμοί (11 ώρες)	Τοξοβολία Λαβή του τόξου με ή χωρίς προσαρμογές, στόχευση, απελευθέρωση Επιτραπέζια αντισφαίριση Λαβή της ρακέτας με ή χωρίς προσαρμογή, χειρισμός της ρακέτας Slalom Ελιγμοί με αναπηρικό αμαξίδιο Βελάκια Ρίψη μικρών βελών Παιχνίδι με τροποποιημένους κανονισμούς
ΣΤ. ΚΟΛΥΜΒΗΣΗ		
Σωματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν ικανότητα επίπλευσης στο νερό σε διάφορες θέσεις Να αναπτύξουν ικανότητα προώθησης στην πρηνή και την ύπτια	Προώθηση Βύθιση Αναπνοή Χαλάρωση	Προώθηση από πρηνή θέση με ή χωρίς πλευστικό βοήθημα ανάλογα με τις δυνατότητες. Εκμάθηση των στυλ υπτίου και ελευθέρου με έμφαση στην προώθηση και όχι στις τεχνικές λεπτομέρειες ανάλογα με τις

<i>Συναισθηματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να χαρούν να ψυχαγωγηθούν Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να μάθουν την ασφάλεια στο νερό Να μάθουν να προωθούν το σώμα του στο νερό	(εφόσον υπάρχει δυνατότητα 7 ώρες). Οι ώρες αυτές θα προκύψουν ως εξής: 2 από τις αθλοπαιδιές, 2 από τις άλλες αθλητικές δραστηριότητες παιχνίδια, 1 από τον στίβο και 2 από τους χορούς)	δυνατότητες. Από ύπτια θέση προώθηση με τα χέρια Πρηνή θέση με εισπνοή, εκπνοή μέσα στο νερό με η χωρίς στήριξη (χρήση αναπνευστήρα και μάσκας όπου κρίνεται απαραίτητο)
Σύνολο ωρών: 90		

ΤΑΞΗ: Β' ΛΥΚΕΙΟΥ

A. ΑΘΛΟΠΑΙΔΙΕΣ		
Στόχοι	Θεματικές Ενότητες (χρόνος)	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<i>A.1. Πετοσφαίριση- Πετοσφαίριση με αναπηρικό αμαξίδιο-καθιστή Πετοσφαίριση</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν σύνθετες δεξιότητες του αθλήματος. Να αναπτύξουν τις αντιληπτικές ικανότητές τους για την κίνηση σε συγκεκριμένο χώρο. Να συμμετέχουν σε αθλητικούς αγώνες. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να κατανοήσουν τη σημασία της συνεργασίας και της επικοινωνίας στον αγώνα. Να αγωνίζονται τίμια και δίκαια με σεβασμό στον αντίπαλο Να αντιμετωπίζουν με σύνεση τη νίκη και την ήττα. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: <i>Να γνωρίσουν βασικούς κανόνες υγιεινής και πρώτων βοηθειών για το άθλημα.</i>	Τεχνική Τακτική Κανονισμοί (10 ώρες)	(Επανάληψη θεμάτων Α' τάξης. Τοποθέτηση παικτών στο γήπεδο: Όταν η ομάδα υποδέχεται τη μπάλα από σέρβις. Παιχνίδι με προσαρμογές Παιχνίδι με στοιχειώδεις ή και πλήρεις κανονισμούς ανάλογα με τις δυνατότητες των μαθητών και του αριθμού των παιδιών της τάξης

<i>A.2. Καλαθοσφαίριση-καλαθοσφαίριση με αναπηρικό αμαξίδιο</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν τις φυσικές σωματικές ικανότητες: ταχύτητα ευκινησία, ευλυγισία, δύναμη. Να αποκτήσουν μεγαλύτερη ακρίβεια στην εκτέλεση των κινήσεων. Να συμμετέχουν σε αθλητικούς αγώνες. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να καλλιεργήσουν πνεύμα ομαδικότητας συνεργασίας και επικοινωνίας. Να αναπτύξουν την αυτοεκτίμηση, τη θετική αυτοαντίληψη και την αυτοπεποίθηση. Να αναπτύξουν ηθικές αρετές όπως: τιμιότητα, δικαιοσύνη, σεβασμός αντιπάλου, μετριοφροσύνη. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να κατανοήσουν τους κανονισμούς του μπάσκετ και να προσπαθήσουν να παίξουν σύμφωνα με αυτούς. Να κατανοήσουν την σημασία της προσπάθειας και συμμετοχής στο παιχνίδι.	Τεχνική Κανονισμοί Τακτική (10 ώρες)	(Επανάληψη θεμάτων Α' τάξης). Ομαδική τακτική άμυνας και επίθεσης, μορφές άμυνας και επίθεσης με το αναπηρικό αμαξίδιο Απλές μορφές επίθεσης και αιφνιδιασμού "θέσεις και μετακινήσεις παικτών με αναπηρικό αμαξίδιο Παιχνίδι με στοιχειώδεις ή και πλήρεις κανονισμούς ανάλογα με τις δυνατότητες των μαθητών και του αριθμού των παιδιών της τάξης
<i>A.3. Ποδόσφαιρο</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν τις αντιληπτικές τους ικανότητες για την κίνηση τους στον αγωνιστικό χώρο. Να συμμετέχουν σε σχολικούς αγώνες. Συναισθηματικός τομέας	Τεχνική Κανονισμοί.	(Επανάληψη θεμάτων Α' τάξης). Εμπέδωση με παιχνίδι ανάλογα με τις δυνατότητες των παιδιών και με τον αριθμό των μαθητών της τάξης

Επιδιώκεται οι μαθητές: Να καλλιεργήσουν πνεύμα ομαδικότητας, συνεργασίας και επικοινωνίας. Να αναπτύξουν την αυτενέργεια και την υπευθυνότητα τους. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: <i>Να κατανοήσουν τη σημασία της διατροφής για το άθλημα και γενικά για τη ζωή.</i> <i>Να κατανοήσουν το ρόλο του ατόμου στην ομάδα.</i>	(10 ώρες)	
<i>A.4. Χειροσφαίριση-Χειροσφαίριση με αναπηρικό αμαξίδιο</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: <i>Να αναπτύξουν κινητικές δεξιότητες που απαιτούνται για το άθλημα.</i> <i>Να καλλιεργήσουν τα στοιχεία της τεχνικής του αθλήματος</i> Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να ψυχαγωγηθούν και να εκτονωθούν. Να αναπτύξουν τη συνεργασία την ομαδικότητα την αυτενέργεια την υπευθυνότητα και την επικοινωνία. Να αναπτύξουν σεβασμό για το συμπαίκτη και τον αντίπαλο. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: <i>Να γνωρίσουν τους κανονισμούς του αθλήματος.</i>	Τεχνική Κανονισμοί (10 ώρες)	Στάσεις του παίκτη - υποδοχή μπάλας. Είδη πάσας: βασική, πάσα πάνω από το κεφάλι, σκαστί κλπ. Από στάση και κίνηση μ Ντρίπλα: συνδυασμός ντρίπλας, και πάσας. Σουτ: βασικό, "ρίψη πάνω από το κεφάλι" Μπλοκ. Θέσεις και τρόποι απόκρουσης του τερματοφύλακα. Σε όλες τις δραστηριότητες μπορεί να γίνουν οι απαραίτητες προσαρμογές όπως: τροποποίηση των κανόνων ανάλογα με τις δυνατότητες των παιδιών, χρήση μπαλών διαφορετικών μεγεθών και βάρους, Χρήση μεγαλύτερης εστίας, μείωση των αποστάσεων και της ταχύτητας.
<i>A.5. Ράγκμπυ σε αναπηρικό αμαξίδιο</i>		
<i>Σωματικός τομέας</i> Να αναπτύξουν κινητικές δεξιότητες για το άθλημα <i>Να καλλιεργήσουν τα στοιχεία της τεχνικής του αθλήματος</i>	Τεχνική Κανονισμοί	Χειρισμός καρτσιού σε διάφορες κατευθύνσεις εμπρός, πίσω, στροφή Πάσα για ακρίβεια, πάσα για απόσταση

Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να ψυχαγωγηθούν και να εκτονωθούν. Να αναπτύξουν τη συνεργασία την ομαδικότητα την αυτενέργεια την υπευθυνότητα και την επικοινωνία. Να αναπτύξουν σεβασμό για το συμπαίκτη και τον αντίπαλο. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν τους κανονισμούς του αθλήματος.		
<i>A.6. Boccia</i>		
Σωματικός τομέας <i>Να αναπτύξουν οπτικοκινητικό συντονισμό, νευρομυϊκό συντονισμό, ακρίβεια κίνησης, δυνατότητα ελέγχου των μυών</i> Συναισθηματικός τομέας <i>Να αναπτύξουν ομαδικότητα, συνεργασία, αυτοεκτίμηση, αυτοσυγκέντρωση</i> Γνωστικός τομέας Να γνωρίσουν στοιχεία τεχνικής, στρατηγικής και τακτικής του αθλήματος	Τεχνική Προασκήσεις για ρίψη με ακρίβεια Τεχνικές ρίψεων κανονισμοί	Ρίψη μπάλας με στόχο το σταμάτημά της όσο το δυνατόν πιο κοντά σε μια ευθεία γραμμή Ρίψη μπάλας με στόχο την προσέγγιση της μπάλας στόχου Ρίψη μπάλας με στόχο την απομάκρυνση της μπάλας στόχου από συγκεκριμένη περιοχή
Σύνολο 23 ώρες Αθλοπαιδιών		
<i>B. ΚΛΑΣΙΚΟΣ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ</i>		
<i>B.1 Αγωνίσματα στίβου</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να καλλιεργήσουν τις ιδιαίτερες δεξιότητες που απαιτούν τα αγωνίσματα του στίβου. Να αναπτύξουν συστηματικά τις αναπνευστικές δυνατότητες του οργανισμού. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν ψυχικές αρετές, όπως θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος.	Δρόμοι ταχύτητας Δρόμοι αντοχής Σκυταλοδρομία με προσαρμογές Άλμα σε μήκος Άλμα χωρίς φόρα Αλτικές ασκήσεις	Δρόμοι ταχύτητας: (Επανάληψη στοιχείων τεχνικής Α' τάξης) Αγώνες δρόμου μέχρι 50 μέτρα με ή χωρίς αναπηρικό αμαξίδιο Εκκίνηση από διάφορες θέσεις Βασική τεχνική του διασκελισμού "τοποθέτηση ποδιού, κίνηση χεριών, θέση κορμού, αναπνοή". Εκκίνηση δρόμου αντοχής. Συνεχής δρόμος 2'-10' για εμπέδωση της τεχνικής του δρόμου.

Να γνωρίσουν και να προστατεύουν το φυσικό περιβάλλον. Να αναπτύξουν την αυτοεκτίμηση, τη θετική αυτοαντίληψη και την αυτοπεποίθηση. Να αναπτύξουν ηθικές αρετές: όπως τιμιότητα, δικαιοσύνη, αξιοκρατία, σεβασμός αντιπάλων, αυτοσεβασμός, μετριοφροσύνη. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν στοιχεία της τεχνικής των αγωνισμάτων του στίβου. Να γνωρίσουν την έννοια της προσπάθειας και του αγώνα σύμφωνα με την Ολυμπιακή Παράδοση. Να κατανοήσουν τη σημασία της άσκησης για την υγεία. Να γνωρίσουν τα αρχαία και σύγχρονα Ολυμπιακά αγωνίσματα. Να συγκρίνουν τις ικανότητες τους στα διάφορα αγωνίσματα.	Ρίψη ελαστικής σφαίρας Ρίψη κορίνας Ακοντισμός Φυσική κατάσταση (5 ώρες)	Σκυταλοδρομία: Απλή μεταβίβαση της σκυτάλης Άλμα σε μήκος: Άλμα με συσπειρωτική τεχνική "φορά, πάτημα, αιώρηση, προσγείωση" ανάλογα με τις δυνατότητες των παιδιών Αλτικές ασκήσεις Ρίψη ελαστικής σφαίρας Βασική τεχνική ρίψης. Ρίψη με μετακίνηση. Ακοντισμός: Ρίψη μικρής μπάλας "τύπου τένις" χωρίς και με φορά Φυσική κατάσταση: Δραστηριότητες για την ανάπτυξη βασικών φυσικών ικανοτήτων "αντοχή, δύναμη, ταχύτητα, ευλυγισία, συναρμογή".
--	---	---

Γ. ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ

Γ.1. Ενόργανη γυμναστική –Ελεύθερη Γυμναστική-Ρυθμική Γυμναστική

Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν πολύπλευρα τις κινητικές τους δεξιότητες και τα talέντα τους. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να καλλιεργήσουν ψυχικές αρετές όπως: συνεργασία, ομαδικό πνεύμα, αυτοπειθαρχία θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος. Να αγωνίζονται τίμια και δίκαια και να αντιμετωπίζουν με σεβασμό το συμπαίκτη και τον αντίπαλο. Να καλλιεργήσουν την ελεύθερη και δημοκρατική έκφραση.	Ενόργανη γυμναστική Ελεύθερη γυμναστική Ρυθμική γυμναστική	(Όπως και στην Α' τάξη). Η ποιότητα και η ένταση των ασκήσεων να είναι προσαρμοσμένες στις δυνατότητες των μαθητών.
---	---	---

Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν το σώμα τους και τις δυνατότητες τους. Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν ότι ο αθλητισμός είναι τρόπος ζωής. Να εκτιμήσουν την αισθητική των κινήσεων.		
<i>Γ2. Ορθοσωματική αγωγή</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν σωστά το σώμα τους Να προληφθούν και να διορθωθούν προβλήματα της σπονδυλικής στήλης. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν την αυτοεκτίμηση, τη θετική αυτοαντίληψη και την αυτοπεποίθηση. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν τη σωστή στάση των μελών του σώματος του Να κατανοήσουν τη σημασία της «δια βίου» άσκησης	Η σωστή στάση του σώματος Η λειτουργία των μελών του σώματος	Ασκήσεις ραχιαίων και κοιλιακών μυών Ασκήσεις διάτασης Συμμετρικές, ετερόπλευρες ασκήσεις Σωστή θέση στο αναπηρικό αμαξίδιο, σωστή στάση με την χρήση περιπατητήρα ή, ορθοτικών ή βακτηριών Χρήση καθρέπτη για διόρθωση στάσης με οπτική ανατροφοδότηση
<i>Γ3 . Ασκήσεις χαλάρωσης</i>		
Σωματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να χαλαρώσουν τα μέρη του σώματος τους και να προλάβουν συγκάψεις και παραμορφώσεις Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν αυτοέλεγχο Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να κατανοήσουν πως χαλαρώ-	Διδασκαλία μεθόδων χαλάρωσης	Από ύπτια θέση σε στρώματα οι μαθητές αναπνέουν με το διάφραγμα. Από ύπτια θέση σε στρώματα οι μαθητές εκτελούν ισομετρικές συστολές στα κάτω και άνω άκρα και στη συνέχεια χαλαρώνουν (σύσπαση – χαλάρωση). Από καθιστή θέση εκτελούν ανύψωση των ώμων και χαλαρώνουν Από καθιστή θέση οι μαθητές

νει το σώμα τους		παίρνουν βαθιά εισπνοή και στη συνέχεια εκπνέει αργά. Οι παραπάνω δραστηριότητες προτείνεται να γίνονται σε ήρεμο περιβάλλον με την συνοδεία κλασσικής μουσικής.
Γ4. Αναπνευστική Αγωγή		
Σωματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν και να βελτιώσουν τις αναπνευστικές ικανότητες του οργανισμού. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν αυτοέλεγχο και αυτοπειθαρχία Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν τη σημασία της αναπνοής	Η αναπνοή σε ηρεμία Η αναπνοή στην άσκηση Εισπνοή εκπνοή Εξάσκηση εισπνοής, εκπνοής	Ασκήσεις εισπνοής εκπνοής Παιχνίδια για εξάσκηση αναπνοής με μικρά μπαλάκια, μπαλόνια
Σύνολο 12 ώρες Γυμναστικής		
Δ. ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΧΟΡΟΙ		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν το σώμα τους μέσω της κίνησης και του ρυθμού. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να χαρούν και να εκφραστούν δημιουργικά. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να μυηθούν στο τραγούδι, στο ρυθμό, στη μελωδία και στη χορευτική κίνηση του χορού. Να γνωρίσουν στοιχεία της λαϊκής παράδοσης του τόπου τους. Να γνωρίσουν την Ελληνική σκέψη και τον Ελληνικό Πολιτισμό.	Πανελλήνιοι Τοπικοί Σαμαρίνας Συρτός στα τρία, αργοί χοροί με σταθερό και δυνατό ρυθμό Ελεύθερη χορογραφία με τον ρυθμό των παραδοσιακών χορών (5 ώρες)	Επανάληψη των χορών της Α' τάξης. Συγκέντρωση πληροφοριών για τους συγκεκριμένους χορούς Αντικατάσταση για περιπατητικούς μαθητές των γρήγορων βημάτων με επιτόπιες κινήσεις λίκνισματα χεριών Αντικατάσταση των βημάτων με κινήσεις χεριών και κεφαλιού για μαθητές σε αναπηρικό αμαξίδιο Τοπικοί Να βρουν και να παρουσιάσουν πληροφορίες για τους συγκεκριμένους χορούς.

		(Περιοχή που τον συναντάμε, αν χορεύεται από άντρες ή γυναίκες, λαβή των χεριών κ.α.)
Ε. ΆΛΛΕΣ ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ		
<i>Σωματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν οπτικοκινητικό συντονισμό, νευρομυϊκό συντονισμό, ακρίβεια κίνησης, δυνατότητα ελέγχου των μυών, δύναμη, ικανότητα συγκέντρωσης, ταχύτητα αντίδρασης, ισορροπία Να προληφθούν και να διορθωθούν προβλήματα της σπονδυλικής στήλης (τοξοβολία-σκολίωση) <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να διασκεδάσουν, να χαρούν και να εκφραστούν με το παιχνίδι. Να αναπτύξουν κοινωνικές και ψυχικές αρετές, όπως συνεργασία, ομαδικό πνεύμα, αλληλοβοήθεια. Να αναπτύξουν ηθικές αρετές όπως: τιμιότητα, δικαιοσύνη, αξιοκρατία, σεβασμός αντιπάλων <i>Γνωστικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να κατανοήσουν την έννοια του ατόμου και της ομάδας Να αποκτήσουν ισορροπία συναισθημάτων	Τοξοβολία Επιτραπέζια αντισφαίριση Slalom Βελάκια Τεχνική Κανονισμοί (15 ώρες)	Τοξοβολία Λαβή του τόξου με ή χωρίς προσαρμογές, στόχευση, απελευθέρωση Επιτραπέζια αντισφαίριση Λαβή της ρακέτας με ή χωρίς προσαρμογή, χειρισμός της ρακέτας Slalom Ελιγμοί με αναπηρικό αμαξίδιο Βελάκια Ρίψη μικρών βελών Παιχνίδι με τροποποιημένους κανονισμούς
ΣΤ. ΚΟΛΥΜΒΗΣΗ		
<i>Σωματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν ικανότητα επί-	Πρώθηση Βύθιση Αναπνοή	Πρώθηση από πρηγή θέση με ή χωρίς πλευστικό βοήθημα ανάλογα με τις δυνατότητες.

πλευσης στο νερό σε διάφορες θέσεις Να αναπτύξουν ικανότητα προώθησης στην πρηνή και την ύπτια <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να χαρούν να ψυχαγωγηθούν <i>Γνωστικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να μάθουν την ασφάλεια στο νερό Να μάθουν να προωθούν το σώμα του στο νερό	Χαλάρωση (εφόσον υπάρχει δυνατότητα 7 ώρες). Οι ώρες αυτές θα προκύψουν ως εξής: 3 από τις αθλοπαιδιές, 2 από τους χορούς και 2 από τις άλλες αθλητικές δραστηριότητες)	Εκμάθηση των στυλ υπτίου και ελευθέρου με έμφαση στην προώθηση και όχι στις τεχνικές λεπτομέρειες ανάλογα με τις δυνατότητες. Από ύπτια θέση προώθηση με τα χέρια Πρηνή θέση με εισπνοή, εκπνοή μέσα στο νερό με η χωρίς στήριξη (χρήση αναπνευστήρα και μάσκας όπου κρίνεται απαραίτητο)
Σύνολο ωρών: 90		

ΤΑΞΗ: Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

A. ΑΘΛΟΠΑΙΔΙΕΣ		
Στόχοι	Θεματικές Ενότητες (χρόνος)	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<i>A.1.Πετοσφαίριση-Πετοσφαίριση καθιστών</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: <i>Να καλλιεργήσουν τα βασικά στοιχεία της τεχνικής του αθλήματος.</i> <i>Να αναπτύξουν τις ιδιαίτερες δεξιότητες που απαιτούνται για το άθλημα.</i> Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν την ετοιμότητα και την αγωνιστικότητα τους. Να αναπτύξουν τον αυτοέλεγχο και την πειθαρχία τους. <i>Γνωστικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: <i>Να μάθουν τους κανονισμούς του αθλήματος και να αγωνίζονται σύμφωνα με αυτούς.</i> <i>Να συνειδητοποιήσουν την ανά-</i>	Τεχνική Τακτική Κανονισμοί	Επανάληψη θεμάτων Α' και Β' τάξεων. Παιγνίδι με βασική η και πλήρη εφαρμογή των κανονισμών ανάλογα με τις δυνατότητες των παιδιών και του αριθμού των μαθητών της τάξης.

γκη για «δια βίου» άσκηση ή άθληση και τα οφέλη που προκύπτουν από αυτή.		
<i>A.2. Καλαθοσφαίριση-καλαθοσφαίριση με αναπηρικό αμαξίδιο</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν δεξιότητες στο μπάσκετ. Να καλλιεργήσουν συστηματικά τα βασικά στοιχεία της τεχνικής που μπάσκετ Να συμμετέχουν σε αθλητικούς αγώνες. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αντιμετωπίζουν με μετριοφροσύνη και με σύνεση τη νίκη και την ήττα. Να αντιμετωπίζουν με σεβασμό και κατανόηση τον αντίπαλο και τις ιδιαιτερότητες του. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: <i>Να μάθουν τους κανονισμούς του μπάσκετ και να αγωνίζονται σύμφωνα με αυτούς..</i> <i>Να κατανοήσουν τη σημασία του δίκαιου και αληθινού αγώνα.</i>	Τεχνική Ατομική Αμυντική τακτική Ατομική Επιθετική τακτική Ομαδική τακτική	Επανάληψη θεμάτων Α' και Β' τάξεων. Ατομική άμυνα(χέρι στην μπάλα, θέση ανάμεσα σε αντίπαλο και καλάθι Απλές μορφές επίθεσης και αιφνιδιασμού "θέσεις και μετακινήσεις παικτών με αναπηρικό αμαξίδιο Ομαδική τακτική άμυνας και επίθεσης, μορφές άμυνας και επίθεσης με το αναπηρικό αμαξίδιο Παιγνίδι με βασική εφαρμογή η και πλήρη των κανονισμών ανάλογα με τις δυνατότητες των παιδιών και του αριθμού των παιδιών της τάξης
<i>A.3. Χειροσφαίριση- Χειροσφαίριση με αναπηρικό αμαξίδιο</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν τις κινητικές δεξιότητες που απαιτούνται για το άθλημα. Να αναπτύξουν την κιναισθητική τους αντίληψη: την οπτική τους αντίληψη, τις ικανότητες συντονισμού. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να καλλιεργήσουν ψυχικές αρετές, όπως συνεργασία, ομαδικό πνεύμα, αυτοπειθαρχία θέληση,	Τεχνική Αμυντική τακτική Επιθετική τακτική	(Επανάληψη θεμάτων Β' τάξης). Ατομική άμυνα Ατομική επίθεση Παιχνίδι με προσαρμογές Παιχνίδι με βασική εφαρμογή των κανονισμών

υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος. Να αναπτύξουν τη δημιουργικότητα και τη φαντασία τους. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: <i>Να γνωρίσουν τους κανονισμούς του αθλήματος.</i>		
A4 Ποδόσφαιρο		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν τις αντιληπτικές τους ικανότητες για την κίνηση τους στον αγωνιστικό χώρο. Να συμμετέχουν σε σχολικούς αγώνες. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να καλλιεργήσουν πνεύμα ομαδικότητας, συνεργασίας και επικοινωνίας. Να αναπτύξουν την αυτενέργεια και την υπευθυνότητα τους. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: <i>Να κατανοήσουν τη σημασία της διατροφής για το άθλημα και γενικά για τη ζωή.</i> <i>Να κατανοήσουν το ρόλο του ατόμου στην ομάδα.</i>	Τεχνική Τακτική	Επανάληψη θεμάτων Α' κα Β' τάξης). Εμπέδωση με παιχνίδι ανάλογα με τις δυνατότητες των παιδιών και με τον αριθμό των μαθητών της τάξης
A.5 Ράγκμπυ σε αναπηρικό αμαξίδιο		
Σωματικός τομέας Να αναπτύξουν κινητικές δεξιότητες για το άθλημα Να καλλιεργήσουν τα στοιχεία της τεχνικής του αθλήματος Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να ψυχαγωγηθούν και να εκτονωθούν. Να αναπτύξουν τη συνεργασία την ομαδικότητα την αυτενέργεια την υπευθυνότητα και την επικοινωνία	Τεχνική Τακτική Κανονισμοί	Χειρισμός καροτσιού σε διάφορες κατευθύνσεις εμπρός, πίσω, στροφή Πάσα για ακρίβεια, πάσα για απόσταση Ατομική αμυντική τακτική Σκρήν

νωνία. Να αναπτύξουν σεβασμό για το συμπαίκτη και τον αντίπαλο. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν τους κανονισμούς του αθλήματος.		
<i>A.6 Boccia</i>		
Σωματικός τομέας <i>Να αναπτύξουν οπτικοκινητικό συντονισμό, νευρομυϊκό συντονισμό, ακρίβεια κίνησης, δυνατότητα ελέγχου των μυών</i> Συναισθηματικός τομέας <i>Να αναπτύξουν ομαδικότητα, συνεργασία, αυτοεκτίμηση, αυτοσυγκέντρωση</i> Γνωστικός τομέας Να γνωρίσουν στοιχεία τεχνικής, στρατηγικής και τακτικής του αθλήματος	Τεχνική Προασκήσεις για ρίψη με ακρίβεια Τεχνικές ρίψεων Τακτική κανονισμοί	Ρίψη μπάλας με στόχο το σταμάτημά της όσο το δυνατόν πιο κοντά σε μια ευθεία γραμμή Ρίψη μπάλας με στόχο την προσέγγιση της μπάλας στόχου Ρίψη μπάλας με στόχο την απομάκρυνση της μπάλας στόχου από συγκεκριμένη περιοχή Παιχνίδι με πλήρη εφαρμογή των κανονισμών
Σύνολο 11 ώρες Αθλοπαιδιών		
B. ΚΛΑΣΙΚΟΣ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ		
<i>B.1 Αγώνισματα στίβου</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να καλλιεργήσουν τις ιδιαίτερες δεξιότητες που απαιτούν τα αγωνίσματα του στίβου. Να αναπτύξουν συστηματικά τις αναπνευστικές δυνατότητες του οργανισμού τους. Να αναπτύξουν την ικανότητά τους για έλεγχο της κίνησης. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν ψυχικές αρετές, όπως θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος. Να αναπτύξουν την αυτοεκτίμηση, τη θετική αυτοαντίληψη και την αυτοπεποίθηση. Να αναπτύξουν ηθικές αρετές: όπως τιμιότητα, δικαιοσύνη, αξι-	Δρόμοι ταχύτητας Δρόμοι αντοχής Σκυταλοδρομία Άλμα σε μήκος Άλτικές ασκήσεις Σφαιροβολία Ακοντισμός Φυσική κατάσταση	Δρόμοι ταχύτητας: (Επανάληψη στοιχείων τεχνικής Β' τάξης) Αγώνες δρόμου μέχρι 60 μέτρα με ή χωρίς αναπηρικό αμαξίδιο Εκκίνηση από διάφορες θέσεις Βασική τεχνική του διασκελισμού "τοποθέτηση ποδιού, κίνηση χεριών, θέση κορμού, αναπνοή". Εκκίνηση δρόμου αντοχής. Συνεχής δρόμος 2'-10' για εμπέδωση της τεχνικής του δρόμου. Δρόμος διάρκειας μέχρι 5' σε ομαλό έδαφος Σκυταλοδρομία: Απλή μεταβίβαση της σκυτάλης Άλμα σε μήκος:

οκρατία, σεβασμός αντιπάλων, αυτοσεβασμός, μετριοφροσύνη. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν στοιχεία της τεχνικής των αγωνισμάτων του στίβου. Να γνωρίσουν την έννοια της προσπάθειας και του αγώνα. Να κατανοήσουν τη σημασία της άσκησης για την υγεία. Να αποκτήσουν γνώσεις που σχετίζονται με την Ολυμπιακή Παράδοση. Να συγκρίνουν τις ικανότητες τους στα διάφορα αγωνίσματα και αυτό που θα ήθελαν να κάνουν και εκτός σχολείου ερασιτεχνικά ή πρωταθλητικά. Να κατανοήσουν τη διαφορά μεταξύ αθλητισμού και πρωταθλητισμού. Να αναπτύξουν κριτική στάση απέναντι στα αρνητικά φαινόμενα του αθλητισμού(αναβολικά, εμπορευματοποίηση κ. ά. Να εκτιμήσουν τα αισθητικά στοιχεία των κινήσεων των διαφόρων αθλημάτων.	(4 ώρες)	Άλμα με συσπειρωτική τεχνική "φορά, πάτημα, αιώρηση, προσγείωση" ανάλογα με τις δυνατότητες των παιδιών Αλτικές ασκήσεις Ρίψη ελαστικής σφαίρας Βασική τεχνική ρίψης. Ρίψη με μετακίνηση. Ρίψη φασουλοσάκουλου Ακοντισμός: Ρίψη μικρής μπάλας "τύπου τένις" χωρίς και με φορά Φυσική κατάσταση: Δραστηριότητες για την ανάπτυξη βασικών φυσικών ικανοτήτων "αντοχή, δύναμη, ταχύτητα, ευλυγισία, συναρμογή".
Γ. ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ		
<u>Γ.1. Ενόργανη γυμναστική-Ελεύθερη γυμναστική-Ρυθμική γυμναστική</u>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν πολύπλευρα τις κινητικές τους δεξιότητες και τα ταλέντα τους. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να καλλιεργήσουν ψυχικές αρετές, όπως συνεργασία, ομαδικό πνεύμα, αυτοπειθαρχία θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος. Να αγωνίζονται τίμια και δίκαια και να αντιμετωπίζουν με σεβασμό το συμπαίκτη και τον αντίπαλο.	Ενόργανη γυμναστική Ελεύθερη γυμναστική Ρυθμική γυμναστική	Επανάληψη των ασκήσεων των προηγούμενων τάξεων.

Να εκφραστούν και να δημιουργήσουν μέσα από την κίνηση. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν το σώμα τους και τις δυνατότητες τους. Να εκτιμήσουν τα αισθητικά στοιχεία της κίνησης.		
<i>Γ2. Ορθοσωματική αγωγή</i>		
Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν σωστά το σώμα τους Να προληφθούν και να διορθωθούν προβλήματα της σπονδυλικής στήλης. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν την αυτοεκτίμηση, τη θετική αυτοαντίληψη και την αυτοπεποίθηση. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν τη σωστή στάση των μελών του σώματος του <i>Να κατανοήσουν τη σημασία της «δια βίου» άσκησης</i>	Η σωστή στάση του σώματος <i>Η λειτουργία των μελών του σώματος</i>	Ασκήσεις ραχιαίων και κοιλιακών μυών Ασκήσεις διάτασης Συμμετρικές, ετερόπλευρες ασκήσεις Σωστή θέση στο αναπηρικό αμαξίδιο, σωστή στάση με την χρήση περιπατητήρα η, ορθοτικών ή βακτηριών Χρήση καθρέπτη για διόρθωση στάσης με οπτική ανατροφοδότηση
<i>Γ3 . Ασκήσεις χαλάρωσης</i>		
Σωματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να χαλαρώσουν τα μέρη του σώματος τους και να προλάβουν συγκάψεις και παραμορφώσεις Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν αυτοέλεγχο Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές:	Διδασκαλία μεθόδων χαλάρωσης	Από ύπτια θέση σε στρώματα οι μαθητές αναπνέουν με το διάφραγμα. Από ύπτια θέση σε στρώματα οι μαθητές εκτελούν ισομετρικές συστολές στα κάτω και άνω άκρα και στη συνέχεια χαλαρώνουν (σύσπαση – χαλάρωση). Από καθιστή θέση εκτελούν ανύψωση των ώμων και χαλαρώνουν Από καθιστή θέση οι μαθητές

Να κατανοήσουν πως χαλαρώνει το σώμα τους		παίρνουν βαθιά εισπνοή και στη συνέχεια εκπνέει αργά. Οι παραπάνω δραστηριότητες προτείνεται να γίνονται σε ήρεμο περιβάλλον με την συνοδεία κλασσικής μουσικής.
<i>Γ4. Αναπνευστική Αγωγή</i>		
Σωματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν και να βελτιώσουν τις αναπνευστικές ικανότητες του οργανισμού. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν αυτοέλεγχο και αυτοπειθαρχία Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν τη σημασία της αναπνοής	Η αναπνοή σε ηρεμία Η αναπνοή στην άσκηση Εισπνοή εκπνοή Εξάσκηση εισπνοής, εκπνοής	Ασκήσεις εισπνοής εκπνοής Παιχνίδια για εξάσκηση αναπνοής με μικρά μπαλάκια, μπαλόνια
Σύνολο 6 ώρες Γυμναστικής		

Δ. ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΧΟΡΟΙ

Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός) Επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν το σώμα τους μέσω της κίνησης και του ρυθμού. Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να χαρούν και να εκφραστούν δημιουργικά. Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να μυηθούν στο τραγούδι, στο ρυθμό, στη μελωδία και στη χορευτική κίνηση. Να γνωρίσουν στοιχεία της λαϊκής παράδοσης του τόπου τους. Να γνωρίσουν την Ελληνική σκέψη και τον Ελληνικό Πολιτισμό.	Πανελλήνιοι χοροί Τοπικοί χοροί Συρτός στα τρία, αργοί χοροί με σταθερό και δυνατό ρυθμό Ελεύθερη χορογραφία με τον ρυθμό των παραδοσιακών χορών (3 ώρες)	(Επανάληψη των χορών των προηγούμενων τάξεων). Αντικατάσταση για περιπατητικούς μαθητές των γρήγορων βημάτων με επιτόπιες κινήσεις λίκνισμα χεριών Αντικατάσταση των βημάτων με κινήσεις χεριών και κεφαλιού για μαθητές σε αναπηρικό αμαξίδιο Να βρουν και να παρουσιάσουν πληροφορίες για τους συγκεκριμένους χορούς. (Περιοχή που τον συναντάμε, αν χορεύεται από άντρες ή γυναίκες, λαβή των χεριών κ.α.)
---	---	---

Ε. ΑΛΛΕΣ ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

<i>Σωματικός τομέας</i> Να αναπτύξουν οπτικοκινητικό συντονισμό, νευρομυϊκό συντονισμό, ακρίβεια κίνησης, δυνατότητα ελέγχου των μυών, δύναμη, ικανότητα συγκέντρωσης, ταχύτητα αντίδρασης, ισορροπία Να προληφθούν και να διορθωθούν προβλήματα της σπονδυλικής στήλης (τοξοβολία-σκολίωση) Συναισθηματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να διασκεδάσουν, να χαρούν και να εκφραστούν με το παιχνίδι. Να αναπτύξουν κοινωνικές και ψυχικές αρετές, όπως συνεργασία, ομαδικό πνεύμα, αλληλοβοήθεια. Να αναπτύξουν ηθικές αρετές όπως: τιμιότητα, δικαιοσύνη, αξιοκρατία, σεβασμός αντιπάλων <i>Γνωστικός τομέας</i> Επιδιώκεται οι μαθητές: Να κατανοήσουν την έννοια του ατόμου και της ομάδας Να αποκτήσουν ισορροπία συναισθημάτων	Τοξοβολία Επιτραπέζια αντισφαίριση Slalom Βελάκια Τεχνική Κανονισμοί (6 ώρες)	Τοξοβολία Λαβή του τόξου με ή χωρίς προσαρμογές, στόχευση, απελευθέρωση Επιτραπέζια αντισφαίριση Λαβή της ρακέτας με ή χωρίς προσαρμογή, χειρισμός της ρακέτας Slalom Ελιγμοί με αναπηρικό αμαξίδιο Βελάκια Ρίψη μικρών βελών Παιχνίδι με τροποποιημένους κανονισμούς
Ε. ΚΟΛΥΜΒΗΣΗ		
Σωματικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να αναπτύξουν ικανότητα επίπλευσης στο νερό σε διάφορες θέσεις Να αναπτύξουν ικανότητα προώθησης στην πρηνή και την ύπτια Συναισθηματικός τομέας	Προώθηση Βύθιση Αναπνοή Χαλάρωση Εφόσον υπάρχει δυνατότητα 4 ώρες: (2 ώρες από τις αθλοπαιδιές, και 2 από τις άλλες αθλητικές δραστηριότητες)	Προώθηση από πρηνή θέση με ή χωρίς πλευστικό βοήθημα ανάλογα με τις δυνατότητες. Εκμάθηση των στυλ υπτίου και ελευθέρου με έμφαση στην προώθηση και όχι στις τεχνικές λεπτομέρειες ανάλογα με τις δυνατότητες. Από ύπτια θέση προώθηση με τα χέρια Πρηνή θέση με εισπνοή, εκ-

Επιδιώκεται οι μαθητές: Να χαρούν να ψυχαγωγηθούν		πνοή μέσα στο νερό με ή χωρίς στήριξη (χρήση αναπνευστήρα και μάσκας όπου κρίνεται απαραίτητο)
Γνωστικός τομέας Επιδιώκεται οι μαθητές: Να μάθουν την ασφάλεια στο νερό Να μάθουν να προωθούν το σώμα του στο νερό		
Σύνολο ωρών: 60		

9.2.3. Μεθοδολογικές προσεγγίσεις

Πολλές από τις βασικές αρχές οργάνωσης του μαθήματος της προσαρμοσμένης φυσικής αγωγής παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά με τις αρχές οργάνωσης του μαθήματος για μαθητές χωρίς αναπηρίες όπως:

- Προσαρμοσμένη διδασκαλία,
- κατάλληλο παιδαγωγικό κλίμα,
- μέτρα ασφαλείας των μαθητών από πιθανά ατυχήματα,
- αξιοποίηση εγκαταστάσεων και οργάνων,
- απασχόληση μαθητών στην τάξη

Κάποιες από τις παραπάνω αρχές, όπως τα μέτρα ασφαλείας και η προσαρμοσμένη διδασκαλία, αποκτούν ιδιαίτερη σημασία κατά την οργάνωση του μαθήματος ΠΦΑ. Είναι θεμελιώδους σημασίας όμως να επισημάνουμε ότι στην ΠΦΑ κρίνεται αναγκαίος ο σχεδιασμός του μαθήματος σε εξατομικευμένη βάση για κάθε μαθητή με κινητικές αναπηρίες. Τούτο είναι αναγκαίο γιατί τα κινητικά και μαθησιακά χαρακτηριστικά των μαθητών με αναπηρίες παρουσιάζουν σημαντικά μεγαλύτερη ποικιλία και ανομοιομορφία από ότι παρουσιάζουν τα χαρακτηριστικά του «τυπικού» μαθητικού πληθυσμού.

Αυτό δεν σημαίνει αναγκαστικά ότι ο κάθε μαθητής ακολουθεί δικό του χωριστό πρόγραμμα ΦΑ και δεν συμμετέχει σε κοινές δραστηριότητες αλληλεπιδρώντας με τους συμμαθητές του. Ο σχεδιασμός ενός Εξατομικευμένου Εκπαιδευτικού Προγράμματος (ΕΕΠ) πρέπει όμως να βασίζεται στις ατομικές κινητικές ιδιαιτερότητες του κάθε μαθητή και μέσα από προσαρμοσμένες ομαδικές δραστηριότητες να καλύπτονται στο μέτρο του δυνατού οι προσωπικές του ανάγκες και ενδιαφέροντα καθώς επίσης να εξασκούνται οι κινητικές του ικανότητες.

Αν και δεν υπάρχει ένας καθολικά αποδεκτός τρόπος για τον σχεδιασμό ενός τέτοιου εξατομικευμένου προγράμματος, το ΕΕΠ είναι ένα έγγραφο έντυπο που πρέπει βασικά να περιγράφει:

1. Το τωρινό επίπεδο ικανότητας του μαθητή που σχετίζεται με το μάθημα της ΦΑ. Η αξιολόγηση του τωρινού επιπέδου του μαθητή προτείνεται να βασίζεται σε αντικειμενικά και μετρήσιμα κριτήρια που παρέχονται από έγκυρα ή και λιγότερο επίσημα tests.
2. Ετήσιους και μεσοπρόθεσμους στόχους για τον συγκεκριμένο μαθητή. Οι ετήσιοι στόχοι πρέπει να συνδέονται κυρίως με τις ανάγκες που προκύπτουν από την αρχική αξιολόγηση του μαθητή. Οι μεσοπρόθεσμοι στόχοι εξαρτώνται από τους ετήσιους, πρέπει να είναι πιο συγκεκριμένοι και να αναφέρονται σε συγκεκριμένες κινητικές δεξιότητες που θα πρέπει μαθητής να εκτελέσει μέσα στο χρονικό περιθώριο που θέτει ο μεσοπρόθεσμος στόχος.

3. Προτεινόμενη προσαρμοσμένη διδακτική μεθοδολογία για τον συγκεκριμένο μαθητή. Θέματα όπως συγλ διδασκαλίας, τεχνικές κινήτρων και μέθοδος ανάλυσης έργου συζητώνται και περιλαμβάνονται στο ΕΕΠ του συγκεκριμένου μαθητή.
4. Περιγραφή της απαραίτητης για τον μαθητή υποστήριξης για την επιτυχή συμμετοχή του στο μάθημα και την ευκολότερη κατάκτηση των ατομικών του στόχων (προσαρμοσμένος εξοπλισμός και περιβάλλον, συνεργασία ειδικοτήτων).
5. Συγκεκριμένους τρόπους τελικής αξιολόγησης της κατάκτησης των στόχων που έχουν καθοριστεί για τον κάθε μαθητή. Οι στόχοι που έχουν θεσπισθεί πρέπει να είναι μετρήσιμοι και να μπορούν να αξιολογηθούν με συγκεκριμένους τρόπους (κινητικά tests, μεθόδους παρατήρησης, κ.α).

Όσον αφορά το θέμα της ασφάλειας των μαθητών με αναπηρίες κατά το μάθημα της ΠΦΑ προτείνονται:

Α) η συνεργασία του ΚΦΑ με τις άλλες ειδικότητες που μετέχουν στην ιατρική και εκπαιδευτική υποστήριξη του μαθητή με αναπηρίες. Η συμμετοχή του ΚΦΑ στην ομάδα συνεργασίας που αξιολογεί και σχεδιάζει το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του κάθε μαθητή κρίνεται απαραίτητη καθώς η γνώση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε μαθητή με αναπηρίες έτσι σημαντική για την ασφαλή αλλά και αποτελεσματική οργάνωση του μαθήματος ΠΦΑ. Οι πληροφορίες που θα πρέπει να ζητήσει ο ΚΦΑ πρέπει κυρίως να σχετίζονται με δραστηριότητες που ίσως αντενδείκνυνται στην αναπηρία του μαθητή, δραστηριότητες που χρειάζονται προσαρμογές για να εκτελεστούν και συμβουλές για την ασφάλεια του μαθητή κατά το μάθημα ΠΦΑ.

Β) επειδή οι μαθητές με αναπηρίες παρουσιάζουν συνήθως μειωμένη ικανότητα ισορροπίας και συντονισμού κατά την εκτέλεση κινητικών δραστηριοτήτων είναι απαραίτητος κάποιος εξειδικευμένος εξοπλισμός για την ασφάλεια των μαθητών (ειδικά προστατευτικά κράνη, προστατευτικά γυαλιά, επιγονατίδες, επαγωγόνιδες).

Τα παιδιά αυτής της ηλικίας με κινητικές αναπηρίες αν και πνευματικά ακολουθούν τον ίδιο ρυθμό ανάπτυξης με τους συνομηλίκους τους χωρίς αναπηρίες, ωστόσο η σωματική και η κινητική τους εξέλιξη δεν ακολουθεί απαραίτητα το επίπεδο ανάπτυξης των συνομηλίκων τους χωρίς κινητικές αναπηρίες. Το γεγονός αυτό καθιστά αναγκαίο κατά τον προγραμματισμό του μαθήματος να μην λαμβάνεται υπόψη μόνο η χρονολογική τους ηλικία αλλά και το επίπεδο της κινητικής τους εξέλιξης.

ΤΑΞΗ Α' + Β' + Γ'

Ο καθηγητής Φ.Α. θα πρέπει στην αρχή του χρόνου να ετοιμάσει τον ετήσιο, τριμηνιαίο και εβδομαδιαίο προγραμματισμό του.

Κατά την διδασκαλία της ΠΚΑ στο Λύκειο δίνεται έμφαση στην καλλιέργεια αθλημάτων (προσαρμοσμένων και μη) τα οποία αρέσουν στους μαθητές. Με τον τρόπο αυτό οι μαθητές αποκτούν συνήθειες και ασχολούνται με τα συγκεκριμένα αθλήματα και εκτός σχολείου. Επισημαίνεται ότι τα αθλήματα τα οποία θα επιλεγούν θα είναι σύμφωνα με τις κινητικές δυνατότητες των μαθητών. Επίσης στον προγραμματισμό του ΚΦΑ θα πρέπει να περιλαμβάνονται και άξονες που αφορούν την βελτίωση της στάσης του σώματος, της αναπνευστικής λειτουργίας καθώς και της ικανότητας ελέγχου της μυϊκής τάσης μέσω των ασκήσεων χαλάρωσης.

Στον καθηγητή επαφίεται να αποφασίσει σε ποια περίοδο του έτους θα διδάξει το κάθε αντικείμενο λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες του σχολείου (αθλητική υποδομή, αριθμός υπηρετούντων καθηγητών Φ.Α., κ.ά.).

Εάν ο καιρός είναι ακατάλληλος (βροχή, χιόνι κ.ά) και δεν υπάρχουν κατάλληλοι χώροι για άθληση θα πρέπει να γίνονται θεωρητικά μαθήματα σχετικά με αθλητικά θέματα.

Η διδασκαλία των αθλημάτων και αγωνισμάτων θα γίνεται τόσο στους μαθητές όσο και στις μαθήτριες χωρίς διάκριση. Επισημαίνεται η ανάγκη προσαρμογής των καθιερωμένων αθλημάτων και αγωνισμάτων στις κινητικές δυνατότητες των μαθητών.

Όπου ενυπάρχει το στοιχείο του κινδύνου, πρέπει να τηρούνται όλοι οι κανόνες ασφαλείας για την αποφυγή ατυχημάτων.

Για την διδασκαλία του χορού και των μεθόδων χαλάρωσης πρέπει να εξασφαλίζεται η δημιουργία κατάλληλου κλίματος καθώς και η δυνατότητα χρησιμοποίησης της κατάλληλης μουσικής.

Να διδάσκονται κατά προτεραιότητα οι τοπικοί χοροί και να ακολουθούν οι υπόλοιποι.

9.2.4. Προτεινόμενες προσαρμογές

Για την επιτυχή εξατομίκευση της διδασκαλίας αλλά και των στόχων του μαθήματος ΦΑ στο ατομικό επίπεδο ικανοτήτων του κάθε μαθητή με αναπηρίες ο ΚΦΑ πρέπει να έχει την ικανότητα να προσαρμόσει διάφορους παράγοντες που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα στην διαδικασία και την αποτελεσματικότητα του μαθήματος. Τέτοιες προσαρμογές αναφέρονται στον εξοπλισμό, στους κανονισμούς και στην οργάνωση των παραδοσιακών αθλοπαιδιών και δραστηριοτήτων, στον τρόπο διδασκαλίας της κινητικής μάθησης. Παρακάτω θα προτείνουμε ενδεικτικά κάποιες προσαρμογές που μπορεί να χρησιμοποιήσει ο ΚΦΑ όταν διδάσκει μαθητές με κινητικές αναπηρίες. Οι προσαρμογές αυτές έχουν στόχο να διευκολύνουν μαθητές που λόγω κινητικών αναπηριών παρουσιάζουν μειωμένη δύναμη, αντοχή, ταχύτητα, ισορροπία, συντονισμό και ακρίβεια στις κινήσεις τους. Οι προσαρμογές αυτές δεν είναι περιοριστικές αλλά ενθαρρύνουμε τον ΚΦΑ να χρησιμοποιήσει και δικές του προσαρμογές ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες των μαθητών του.

9.2.4.1. Προσαρμογές για μαθητές με μειωμένη δύναμη, ταχύτητα και αντοχή.

1. Μειώστε το ύψος σε στόχους και αυξομειώστε το μέγεθος τους (καλάθι μπάσκετ, δίχτυ βόλεϊ, κορύνες μπόουλινγκ, κ.α)
2. Χρησιμοποιήστε ελαφρύτερες μπάλες μεγαλύτερου ή μικρότερου μεγέθους. Χρησιμοποιήστε μπάλες που είναι ελαφρώς ξεφούσκωτες ώστε να μην κυλάμε πολύ μακριά από την θέση ρίψης τους. Επίσης για μαθητές που χρησιμοποιούν αμαξίδια μπορείτε να δέσετε την μπάλα με ένα σχοινί σε ένα σταθερό σημείο για να μην αναγκάζετε ο μαθητής να καταναλώνει δύναμη και χρόνο εξάσκησης στην επαναφορά της μπάλας μετά από την ρίψη της.
3. Μείωση των αποστάσεων και της οριοθέτησης του χώρου παιχνιδιού
4. Μείωση του χρόνου δραστηριότητας και αύξηση του χρόνου διαλείμματος / ανάπαυσης.

9.2.4.2. Προσαρμογές για μαθητές με μειωμένη ικανότητα ισορροπίας.

1. Φροντίστε κατά την δραστηριότητα να ασκείται ο μαθητής σε θέσεις με χαμηλωμένο το κέντρο βάρους του σώματος.
2. Φροντίστε κατά την δραστηριότητα να ασκείται ο μαθητής έχοντας όσο το δυνατόν μεγαλύτερη επιφάνεια στήριξης και περισσότερα σημεία επαφής με το έδαφος.

3. Αυξήστε το πλάτος των οροθετημένων γραμμών ή των δοκών ισορροπίας κατά την εκτέλεση ασκήσεων ισορροπίας.
4. Οργανώστε ασκήσεις ισορροπίας σε μαλακές επιφάνειες που προσφέρουν αυξημένη τριβή (μοκέτες, στρώματα, κ.λ.π) και αποφύγετε σκληρές και λείες επιφάνειες (παρκέ, μωσαϊκό, κλπ).
5. Διδάξτε τους μαθητές σας πως να πέφτουν με ασφάλεια. Κάποιες πτώσεις θα είναι αναπόφευκτες με παιδιά που έχουν προβλήματα ισορροπίας.

9.2.4.3. Προσαρμογές για μαθητές με μειωμένη ικανότητα συντονισμού και ακρίβειας στις κινήσεις.

1. Για δραστηριότητες σύλληψης και ρίψεων αντικειμένων χρησιμοποιήστε μεγαλύτερες, ελαφρύτερες και μαλακότερες μπάλες (αερόμπαλες, μπαλόνια, φασουλοσάκουλα, μπάλακια από αφρολέξ, κλ.π).
2. Μειώστε την απόσταση για σύλληψη ή ρίψη της μπάλας και προτιμήστε οι δραστηριότητες να μην γίνονται σε κίνηση αλλά από σταθερή θέση.
3. Μειώστε το ύψος σε στόχους και αυξομειώστε το μέγεθος τους (καλάθι μπάσκετ, δίχτυ βόλεϊ, κορίνες μπόουλινγκ, κ.α)

9.2.4.4. Προτεινόμενες πρόσθετες συνθετικές δραστηριότητες και διαθεματικά σχέδια εργασίας

ΤΑΞΗ Α'

Θέμα: Η εκπαίδευση των μαθητών στην αρχαία Ελλάδα (Μουσική-Γυμναστική).

Εκπόνηση ομαδικών και ατομικών εργασιών με καθήκοντα τη συλλογή πληροφοριών και στοιχείων που σχετίζονται με το θέμα, με ανασκόπηση της βιβλιογραφίας (γραπτού και ηλεκτρονικού τύπου), την εικαστική απόδοση της γυμναστικής των μαθητών στην αρχαία Ελλάδα, τη συλλογή εικόνων, που έχουν αναφορά στην εκπαίδευση, από αρχαία αγγεία, την κατασκευή οργάνων γυμναστικής της αρχαιότητας, τη συγκριτική παρουσίαση της εκπαίδευσης των νέων στην αρχαία Ελλάδα με την εκπαίδευση σήμερα. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Χώρος, χρόνος, πολιτισμός, ομοιότητες - διαφορές, ισορροπία, συνεργασία, επικοινωνία, ομαδικότητα, εξέλιξη, μεταβολή, σύστημα, νόμος. **Προεκτάσεις** στην Αισθητική Αγωγή (Εικαστικά, Μουσική), στην Τεχνολογία, στη Λογοτεχνία, στα Αρχαία, στην Ιστορία.

ΤΑΞΗ Β'

Θέμα: Ο αθλητισμός στην Ελλάδα κάποτε

Εκπόνηση ομαδικών και ατομικών εργασιών με καθήκοντα τη συλλογή πληροφοριών που σχετίζονται με το θέμα, με ανασκόπηση της βιβλιογραφίας (γραπτού και ηλεκτρονικού τύπου), την καταγραφή στοιχείων από τις πρώιμες μορφές του αθλητισμού, τον αθλητισμό στην αρχαία Ελλάδα, τις μονομαχίες της Ρωμαϊκής περιόδου, τις μορφές άθλησης στην Βυζαντινή εποχή, τους αθλητικούς αγώνες των αρματολών και των κλεφτών, την εικαστική απόδοση των αθλημάτων της κάθε περιόδου, τη συγκριτική παρουσίαση του αθλητισμού στις διάφορες εποχές. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Χώρος, χρόνος, πολιτισμός, παράδοση, ομοιότητες - διαφορές, ισορροπία, συνεργασία, επικοινωνία, ομαδικότητα, εξέλιξη, μεταβολή, σύστημα, νόμος. **Προεκτάσεις** στην Αισθητική Αγωγή (Εικαστικά, Μουσική), στην Τεχνολογία, στη Λογοτεχνία, στα Αρχαία, στην Ιστορία.

Θέμα: Πανελλήνιοι αθλητικοί αγώνες (στην αρχαία Ελλάδα)

Εκπόνηση ομαδικών και ατομικών εργασιών με καθήκοντα, την καταγραφή των πανελλήνιων αγώνων (Ίσθμια, Νέμεα, Παναθήναια, Πύθια, Ολύμπια), την παρουσίαση αθλημάτων – αθλητών – επάθλων - δικαιοδοτικών οργάνων, παρουσίαση πολιτιστικών αγώνων της αρχαιότητας, τη συγκέντρωση ποιημάτων αρχαίων συγγραφέων που αναφέρονται στους πανελλήνιους αγώνες, την εικαστική απόδοση σκηνών από αυτούς τους αγώνες (αθλητές, ελλανοδίκες, αμφικτύονες, θεατές, κήρυκες, φιλόσοφοι κ.ά). **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Χώρος, χρόνος, πολιτισμός, παράδοση, ομοιότητες - διαφορές, ισορροπία, συνεργασία, επικοινωνία, ομαδικότητα, εξέλιξη, μεταβολή, σύστημα, νόμος. **Προεκτάσεις** στην Αισθητική Αγωγή (Εικαστικά, Μουσική), στην Τεχνολογία, στη Λογοτεχνία, στα Αρχαία, στην Ιστορία.

ΤΑΞΗ Γ'

Θέμα: «Άσκηση και Υγεία» ή «Δια βίου άσκηση»

Εκπόνηση ομαδικών και ατομικών εργασιών με καθήκοντα τη συλλογή πληροφοριών που σχετίζονται με το θέμα, με ανασκόπηση της βιβλιογραφίας (γραπτού και ηλεκτρονικού τύπου), την καταγραφή των ωφελειών της άσκησης, τη βιντεοσκόπηση ή τη φωτογράφιση αθλημάτων αναψυχής (πεζοπορία, ορειβασία κ.ά.), τη συμμετοχή σε αθλήματα του βουνού και της θάλασσας, τη μελέτη της πυραμίδας μεσογειακής διατροφής, την κατασκευή αυτής της πυραμίδας στο μάθημα της Τεχνολογίας. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Χώρος, χρόνος, πολιτισμός, παράδοση, ομοιότητες - διαφορές, ισορροπία, συνεργασία, επικοινωνία, ομαδικότητα, εξέλιξη, μεταβολή, σύστημα, άτομο. **Προεκτάσεις** στην Αισθητική Αγωγή (Εικαστικά, Μουσική), στην Τεχνολογία, στην Οικιακή . Οικονομία, στην Πληροφορική, στη Λογοτεχνία.

Θέμα: Νέες Τεχνολογίες και Παραολυμπιακά αθλήματα

Εκπόνηση ομαδικών και ατομικών εργασιών με καθήκοντα, την παρουσίαση με φωτογραφικό υλικό των συνθηκών προπόνησης και άθλησης ατόμων με ειδικές ανάγκες σε παλαιότερες εποχές σε σύγκριση με τη σημερινή εποχή, τη συλλογή πληροφοριών που σχετίζονται με τη εξέλιξη στην κατασκευή σύγχρονων αναπηρικών αμαξιδίων που διευκολύνουν την συμμετοχή των αθλητών σε διάφορα αθλήματα, την κατασκευή σύγχρονων προσθετικών μελών που επιτρέπουν σε ακρωτηριασμένους αθλητές να αγωνίζονται όρθιοι, την παρουσίαση – εκδήλωση στη σχολική μονάδα με θέμα:. Νέες Τεχνολογίες και Παραολυμπιακά αθλήματα **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Χώρος, χρόνος, πολιτισμός, ομοιότητες - διαφορές, ισορροπία, συνεργασία, επικοινωνία, ομαδικότητα, εξέλιξη, μεταβολή, σύστημα, άτομο, κοινωνία. **Προεκτάσεις** στην Αισθητική Αγωγή (Εικαστικά, Μουσική), στην Τεχνολογία, στην Οικιακή Οικονομία, στη Λογοτεχνία, στην Πληροφορική.

9.2.5. Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση στην Προσαρμοσμένη φυσική αγωγή μαθητών με κινητικές αναπηρίες έχει δύο βασικές κατευθύνσεις:

1) Η αξιολόγηση πρέπει να σχετίζεται άμεσα με τους μεσοπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους στόχους που αναφέρονται στο ΕΕΠ του μαθητή. Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης θα καθορίσουν και τον σχεδιασμό του επόμενου ΕΕΠ του μαθητή. Η τελική αξιολόγηση πρέπει, κυρίως να βασίζεται σε αξιόπιστες διαδικασίες που εξασφαλίζουν αντικειμενική εκτίμηση της κινητικής κατάστασης του μαθητή κατά την διάρκεια και στο τέλος του ετήσιου προγράμματος φυσικής αγωγής.. Εξίσου σημαντικές είναι επίσης και οι διαπιστώσεις και προσωπικές παρατηρήσεις του ΚΦΑ που εφάρμοσε το πρόγραμμα ΦΑ. Τέτοιες παρατηρήσεις αφο-

ρούν την αποτελεσματικότητα των διδακτικών μεθόδων που χρησιμοποίησε για τον συγκεκριμένο μαθητή, τις προσαρμογές που επέλεξε για την διδασκαλία, κ.α.

2) Η αξιολόγηση των παιδιών με κινητικές αναπηρίες δεν θα πρέπει να σχετίζεται απαραίτητα με την εκμάθηση κινητικών και αθλητικών δεξιοτήτων, αν και αυτές αποτελούν στόχο του μαθήματος Φυσικής Αγωγής.. Η ιδιαιτερότητα του ρυθμού κινητικής ανάπτυξης και εξέλιξης των παιδιών με κινητικές αναπηρίες επηρεάζει άμεσα το επίπεδο βελτίωσης των κινητικών τους δεξιοτήτων. Προτείνεται λοιπόν οι άξονες στους οποίους κινείται η αξιολόγηση μαθητών με κινητικές αναπηρίες στο Λύκειο να είναι: η προσπάθεια, το ενδιαφέρον, η συνεργασία η κατανόηση και αφομοίωση εννοιών σχετικών με την φυσική αγωγή, η γνώση τους γύρω από τα αθλητικά θέματα και η δημιουργικότητα των μαθητών.

9.3. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Block, M (2000). A teacher's guide to including students with disabilities in regular physical education. Brookes, Baltimore, USA

Block, M (1992). What is appropriate physical education for children with profound disabilities. Adapted Physical Activities Quarterly, 9, 197-213.

Cratty, B (1989). Adapted Physical Education in the Mainstream. Love Publishing Company, Denver, Colorado.

Davis, R (2002). Inclusion through sports. Human Kinetics, USA.

Μουντάκης, Κ (1992). Η φυσική αγωγή στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο. Εκδόσεις SALTO, Θεσσαλονίκη.

Seaman, J, & Depauw, K. (1989). The new adapted physical education. Mayfield Publishing Company, Mountain View, California

Sherrill, C. (1998). Adapted physical activity, recreation and sport: Crossdisciplinary and lifespan. 5th ed. Boston, MA: WCB McGraw-Hill.

Winnick, J (1995). Adapted Physical Education and Sport. Human Kinetics, USA